CHARLES FOURIER

GELECEĞİN Aşk DÜNYASINDAN

pencere yayınları

Charles Fourier
Yeni Bir Sevgi Dünyasından

Bu kitabın yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
Birinci Baskı: Haziran 1995
Kapak: İbrahim Karakaş
Kapak Baskı: Nisan Matbaası
Baskı: Doyuran Matbaası
Cilt: Gürkan Ciltevi

ISBN 975-7814-32-6

PENCERE YAYINLARI: 46

Salkımsöğüt Sok. 2/4 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 0212 513 27 17

Charles Fourier

Yeni Bir Sevgi Dünyasından

Çeviren: Oguz Özügül

Sevgide Özgürlük Üstüne
Bir Ekle Birlikte Derleyen ve Önsöz Yazan: Daniel Guerin.
Çalışma Yaşamında Özgürlük Üstüne
Derleyen ve Önsöz Yazan: Marion Luckow

İÇİNDEKİLER

Daniel Guerin'in Önsözü	7
Fourier'nin Yaşamı	36
Açıklamalı Sözlük	41
ÖNDEYİŞ	52
Gece Karanlığından Kurtuluyoruz	52
Yeni Bir Sevgi Düzeni	56
UYGARLIKTA SEVGİ	59
Bedensel Sevgi ve Duygusal Sevgi	59
Sevgide Çirkinlikler	73
Kadınlar Üstüne	77
Evlilik Üstüne	90
Yaşlı Erkekler Üstüne	101
Varılan Sonuçlar	105
UYUM'DA SEVGİ	108
Uyum'un Anahtarı: Tutkulardan Yararlanmak	108
Uyumun Önkoşulu: Yeni Bir Eğitim	118
Uyumun'un Kimi İyilikleri	126
Angelikat	140
Yaşlılıkta Sevgi Hizmetleri	146
Cinsel Şenlikleri Üstüne	152
ÇALIŞMA YAŞAMINDA ÖZGÜRLÜK ÜSTÜNE	156
Bir Sevgi Biçimi Olarak Çalışma	156
Uygarlıkta Çalışma	158
Uyum'da Çalışma	166

ÖNSÖZ

19. Yüzyılın başlarında, 1808 ile 1835 yılları arasında, başına buyruk bir deha, döneminin geçerli tüm ahlak kavramlarını bir yana atarak cinsel bir devrimin ana hatlarını tasarlamıştı. Düşünceleri bugünün en ilerici öncülerini gölgede bırakacak kadar etkileyici ve pervasızdı; öyle ki bir Freud, bir Wilhelm Reich, bir Kinsey onun yanında neredeyse çekingen, ürkek kalır.

Elinizdeki bu kitap Charles Fourier'nin *Oeuvres complètes* (Tüm Yapıtlar)'ından seçilmiş sevgi üzerine metinleri içeriyor. —Fourier'nin edebi mirası arasında bulunan önemli bir elyazmasının son günlerde yayımlanmasıyla da onaylandığı gibi— bu metinlerin geniş kapsamı kendisince öncelenen geleceğin toplumunun merkezinde sevginin yer aldığını kanıtlamaktadır; ki o bu sevgi kavramını "tutkulu çekicilik" *(attraction passionée)*, "tutkulu birlik" (*séries passionelles*), "birleştirilmiş düzen" (*ordre combiné*), "ortak çıkar düzeni" (*ordre sociétaire*), ama genellikle "Uyum" diye değişik biçimlerde ifade eder. Fourier'nin "falanster"i (*phalanstère*), amacı "tarım ve ev ekonomisini yönetmek", olan yalnız ekonomik bir topluluk değil, üstelik ve de özellikle bir sevgi topluluğuydu; ayrıca bu ikisi birbirini bütünlemektedir, çünkü bu büyük ütopyacının kanısına göre "çok sayıda ailenin yalnız maddi ve üretimsel olanaklarını değil [...], üstelik tutkuları, karakterleri, beğenileri ve itkileri de birleştirmek" (VI, 4) söz konusuydu.

Böylece sevgi ile çalışma arasındaki, sonradan püriten devrimcileri cinsellikten aşırı biçimde çekinmeye zorlayan yapay karşıtlık giderilmiş oluyordu. Aslında, diyor Fourier, bu karşıtlık yalnız onbeş ile otuz yaşları arasındaki zenginlerde bulunur, çünkü sadece onlar sevginin verdiği hazları çalışma yaşamından uzak tutarlar. "Günde on altı saat çalışmaya zorlanan Lyonlu ipek dokumacısı ile Rouenlı *carabot* [1], yüksek sosyete gibi her gün çeşit çeşit duyusal ve manevi hazların peşinde koşamaz" (V, 267; VIII, 367, 400). Fourier'ye göre, "uygarlıkta (yani bugünkü toplum düzeninde) düzensizliğin, tembelliğin ve savurganlığın tohumu olan" sevgi, Uyum'da "çıkarların ve zenginliğin kaynaklarından biri" durumuna gelir (I, 172). "Toplumun kötülüğü, onun eğlence ile çalışmayı yan yana yürütmeyi bilmemesinden ileri gelir" (V, 267). Ahlak tarafından etkilenmiş, okur olarak kalmakla yetinmeyen bir kimse bu durumda, çalışma yaşamını düzene koymadan önce eğlence yaşamını düzenlemeye kalkışmanın tutarsızlık olduğunu söyleyecektir. Oysa her şey aynı anda ele alınmalıdır: Çalışma, sevgi ve toplum politikası. Uyum, "tutkuların birliğini sağlamadan önce çalışma yaşamının birliğine ulaşamaz" (XII, 265, 466). Falanster'de öncelik sevgiye tanınır.

Uygarlığın Kötülüğü

Tüm devrimciler gibi Fourier de, yeniden kurmaya ve bunu haklı göstermeye başlamadan önce, yıkmaktan çekinmez. Sözümona "uygar" töreleri acımasızca suçlar, ahlakçılara hakaret eder, kendi kuramsal hükümleri ile sevgi pratiği arasındaki uçuruma dikkati çeker; çirkin oyunlarını art arda izlediği toplumdaki hataların, ikiyüzlülüklerin, baskıların, ahlaksızlıkların hiçbirini gözden kaçırmaz. Özellikle kadını aşağılayanlara sert bir dille çatar; islah bulmaz bir bekar olarak son derece nefret ettiği evlilik kurumunu ve de bu kurumun gülünç sonucu olan boynuzlanmayı alaycı sözlerle hicveder. Bu konulardaki çok yönlü

1. Normandiya'daki, özellikle Rouen ve Caen kentlerindeki bir işçi kooperatifinin üyesi.

deneyimleri, ruhbilim alanındaki bilgilerinin içerdiği mizah gücü çağdaşı ve hayranı Stendhal'inkilere çoğu kez baskın çıkan mecazlarının parlaklığı ve bu alandaki yeteneği bizleri şaşkınlığa düşürmektedir. Demek ki, kitabın ilk bölümü *Uygarlıkta Sevgi* konusuna ayrılmış olacaktır.

Çizilen tabloya, kuşkusuz kara renkler egemendir. Bunun nedenlerinden biri, yaşamın Charles Fourier'yi küskün bir insan düşmanı haline getirmiş olması, öteki de, Uyum'un gelecekteki güzelliklerinin bu karanlık tablodan böylelikle daha belirgin bir şekilde ayırt edilmesidir. Fourier hoşgörüsüz yargısını zaman zaman hafifleterek kimi yerlerde "istisnalar yapmanın söz konusu olduğunu" (I, 116) kabul eder; ama bunlar oldukça enderdir: "Uygar kocalarda kötülük oranı yüzde 99'a ulaşırken, erdem oranı ancak yüzde biri buluyor" (IV, 101) "Gerçi çocukları, yaşlıların ölüm gününü iple çekmeyen ailelere rastlanıyor, ama insanların birbirlerine bu şekilde düşkün olması o kadar seyrek görülüyor ki, hele yoksul halk arasında! İşte bu nedenle, her yerde hüküm süren kötülüğü eleştirmekten birkaç erdemli insan yüzünden vazgeçemem" (VI, 236). Kuşkusuz "satılık olmayan ve sevilmeye değer, özverili kadınlar" vardı, ama "bu istisnalar henüz uygarlıktaki sevgi ilişkilerinin lehine tanıklık etmekten çok uzaktır" (VII, 313). "Övgüye değer birkaç istisna vardır. Ama hangi oranda? Ve kaç tane? Bu oran yüzde onu geçmez" (IX, 313, 771). "Sayıları çok az olan saygın sevgi ilişkilerinin varlığı tartışma götürmez, ama istisnaların kuralı bozmadığını her sayfada mutlaka yinelemeli miyim?" (XII, 260).

Uyum'un Güzellikleri

Kitabın ikinci bölümü *Uyum'da Sevgi* konusuna ayrılmıştır. Okur bu bölümün ilk bölümden daha kısa olduğunu farkedecektir. Peki ama neden? Çünkü Fourier varolan toplumun yergisine gelecekteki düzenin betimlenişinden daha geniş bir yer ayırmıştır. Belki de, ikinci bölüm tüm özgünlüğüne ve şaşkınlık uyandırıcı pervasızlığına karşın daha tutarsız, ikircimli ve yazarın kararsızlığından büyük ölçüde etkilenmiş olduğu için. Burada

kendimizi ütopyanın sağlam olmayan, istikrarsız zemini üstünde buluruz. Fourier ile birlikte bilinmeyen bir dünyaya adım atma cesaretini gösteririz. Sonuncu neden de belki uyumlu toplumla ilgili pek çok şeyin bu önsözde zaten dile getirilecek olmasıdır.

Bu bölümde karşımıza tamamen farklı bir Fourier çıkar. Juvenal adeta fütürist bir Lamartine'e dönüşür. İğneli, alaycı kalemiyle kötülüğe karşı çıkan, cinsel şenlikleri hoş görmeyen ve arsızlıkları teşhir eden gerçekçi bir püriteni, tutkuyla düşlerine sarılan, taşkın, hummalı, hatta abartılı imgelemine gem vurmayan ve de kurşunun altına, kötülüğün erdeme, cinsel şenliğin kutsal bir göreve, uygarlıktaki tüm çirkinliklerin büyülü bir değnek dokunmuş gibi "en soylu" sevgi özgürlüklerine dönüştüğü ideal bir dünyaya, her şeyin dengeler vasıtasıyla denetlendiği, düzenlendiği, örgütlendiği, sınıflandırıldığı ve denkleştirildiği, ama sonuçta mubah olduğu bir dünyaya kendini adayan bir eleji ozanı izler. Fourier'nin Uyum'u anarşiden başka her şeydir. "Her anarşik özgürlük gerçek özgürlüğün karşıt kutbudur " (VIII, 312). Özgürlük için güvence verilir, ama o sınırsız değildir. Özgürlük, kargaşaya dönüşmesini önleyen belirli sayıdaki dinsel ritüellere, ortak çıkar topluluğuna özgü kurallara bağımlıdır.

Uyum'da sevginin "kendi yasaları, yargı organları, kur ve flört etme kuralları ve kurumları" (VII, 115), "periler bakanlığı" "ruhaniler meclisi" ve "başrahipleri" (VII, 141, 310) vardır. Böyle garip bir sisteme karşı olası itirazları sonra ele alacağız. Ama yanılmayalım: Uyum'da "sevgiliye yapılan kurlar" engelleyici olmaktan uzaktır. "Uyum'da her şey serbesttir" (VII, 14). Geniş bir yüreğe, canlı kalmış duyulara sahip çok yaşlı kadınlar olan "başrahibeler" eğlencelerin sınırlanmasından çok örgütlenmesini sağlarlar.

Fourier'nin falanster'inde insan önce gereği gibi sevebilmelidir hiç kuşkusuz, ama rastgele değil. Bu özgürlük kimi yükümlülüklere bağlıdır. Her şey mubah olduğu için bencilliğe de göz yumulur. Ama öncelik kardeşliğe, ortaklık ruhuna tanınır. Herkes sevgi hiyerarşisinde belirli bir yer tutmaya ve onu hiç olmazsa bir süre korumaya çalışmalıdır, yani "göreneklerini uygun bulup beğendiği topluluğa katılmalıdır" (VIII, 382).

Çocuklarla başlayalım. *Nourrisons* ve *poupons* evrelerini atlattıktan sonra çocuklar dört buçuk yaşından itibaren zamanla *chérubin, bambin, séraphin, Lycéen, gymnasiaste, jouvenceaux* aşamalarına yükselirler ve el emeği gerektiren işlerde çalışmak üzere *küçük sürülere* ya da *küçük çetelere* katılırlar. [Fourier'nin bu tür "tanımlamaları" için açıklamalı sözlük bölümüne bakınız].

Gelelim yetişkinlere. Ömür boyu evli kalmak isteyen bir kimse bunu özgürce yapabilir ya da "olağan dışı durumlarda" böyle bir evliliğe "eğilim gösterebilir". Anlaşarak belirlenmiş bir yaşa (onsekiz ya da ondokuz) kadar, ama dört yıldan fazla olmamak koşuluyla, kesinkes bakire kalmak isteyenler bakireler ya da *vestales* grubuna katılır (antik Roma'daki bakire rahibeler örneğine göre); *vestales*'in erkeklerden oluşan karşıt grubuna da *vestal* denir. Bu genç kızlar ya da delikanlılar, erkek ya da kadın sevdalılarına *(troubadour)* tatlı sözlerle sokulacaktır. Buna karşılık süre dolmadan önce kendini sevgiye terketmek, ama mümkünse yirmibir yaşına kadar bağlı kalmak isteyenler, sadık eşlerine *ménestrelles* ya da *ménestrels* denen *damoiselles* ya da *damoiseaux* gruplarına geçebilirler ya da bu gruplara katılabilirler. Ama istendiği zaman herkes bu grupların birinden ayrılmakta serbesttir. Daha sonra artan bir cinsel özgürlük sırası içinde *cariyeler (odalisken) çileciler (fakiressen), bakkhantlar (bacchantinnen), bayaderler (bayaderen)* (her biri erkeklerden oluşan karşıt gruplarıyla birlikte) gelirler, sonuncular "özellikle gezgin rahibeler olarak sivrilirler." Fourier, hayal kırıklığına uğramış, küskün kişilere yardıma koşan *bakkhantlara*, "kutsal" ve satılık olmayan bu "yeni hayırsever rahibelere" çok düşkündür.

Zira Fourier kolektif cinsel birleşmeleri yeğ tutar. Uygar sevgideki bencilliği sert bir dille eleştirir. Tutkuların hedefi mutlaka "çok geniş topluluklar" kurmak olmalıdır. Fourier'nin seksologluğu bu noktada sosyal reformcu yanıyla birleşir. Erotik değiş tokuş olmadan gerçek arkadaşlık da olmaz. "Sevgi sosyal ilişkileri sınırsızca çoğaltacaktır". Sevgi genel dirlik ve düzenliği doğurur. "Kimsenin yoksul olmadığı" bir toplum ku-

rulana kadar sınıfları birbirine yaklaştırır (VII, 115), zira "daha bu dünyada bile spontan bir eşitlik yaratır" (VII, 17). Sevgiyi baskı altında tutmak Uyum'da anti-sosyal bir davranış olacaktır.

Fourier, namuslu insanların duygularını rencide etme tehlikesini göze alacak kadar ileri gider: Dinsel Kültler "tanrı sevgisini eğlence sevgisiyle birleştirmek" zorundadır. Ama bunun anlamı tanrıya hakaret etmek değildir. Kimseyi incitme, öfkelendirme amacını da gütmemektedir. Ütopyacımız 18. Yüzyılın ateist ve müstehzi materyalist inançsızlarından çok farklıdır. O koyu bir tanrıcı (theist), hatta kamutanrıcıdır (pantheist). Tanrıyı yaratılışın her yerinde görür. Ama onun tanrısı dünyadan el etek çekme, bilinç dışına itme tanrısı değildir. Antik paganclığın bu mirasçısına günah kavramı yabancıdır. Ona göre kutsallıkla erotizm ayrılmaz şekilde birbirine bağlıdır.

"Modern kültürlerce yasaklanan ve aşağılanan tutkuları, karşı cinse ilgiyi kutsallaştırarak" doğaya yakınlaşan eski kültürlere Fourier büyük bir değer verir. "Eski dinler, insanlardan saygı gören şehvete değer verdiği ve onu hoş gördüğü için, hem iki cinsin gençlerini kendilerine bağlayacak kadar akla yakındılar" "Venüs kültü bu hedefe mükemmel bir şekilde ulaşmıştır. Bu yüzden mitolojik dinlerin kendilerini sevdirmeleri zor olmamıştır" "Bu gün gençler arasında samimi bir tek dostu bulunmayan tanrı geçmişte gençlik tarafından seviliyordu. Modern kültlerin zayıf noktası işte budur. Aslında tanrısızlığın nedeni gençliğe hoşgörüyle yaklaşmamalarıdır." Eğlencelerine düşman bir tanrıya baş kaldıran gençliğin gizli etkisiyle tanrı inancı kökünden kurutulmaktadır. "Gençliğin desteğinden yoksun kalan din artık yıkılmaya mahkum bir devdir" (XII, 547-549, 574)

Fourier ağır bir dille Hıristiyanlığa saldırır: "Hıristiyanlık mitolojiden farklı bir yol izleyerek suç işlemiştir." Fourier'ye göre "bugün savaş kaybedilmiştir". "Tanrıyı çevresi kötü ruhlar, alevler ve yılanlarla dolu korkunç bir despot diye tanıtarak, yüzyılımızın tanrısız kalmasına neden olan yalan yanlış düşüncelerle kafamızı doldurdular". "Bu başkaldırı, iğrenç bir sistemin, yani Latin kilisesinin din öğretisinde yer alan şehvete düşman bir dogmanın sonucudur" (XI, C. IV, 264; XII, 549, 559)

Söz konusu olan, bir "şehvetli tutkular kültü" kurmaktır (XII, 663). Uyum'un kurucusunun maksadı da budur.

Fourier'nin, mantık ve bölümlemeden yoksun oluşuyla ün kazanan toplu eserlerinde bu bölümleme (uygarlık, uyum) kuşkusuz bizce hazırlanan antolojideki kadar belirgin değildir. Bu iki konu genellikle iç içe geçer. Ancak bu yöntemin sakıncalı yanı, önce kötülüğü ardından da çaresini ayrıntılarıyla gözler önüne serememesidir. Bu yüzden, açık seçik görmek için, bölümleri ayrı ayrı ele almayı yeğledik. Buna karşın, uygarlığın kötülüklerine ayrılmış kısımlarda uyumun gelecekteki güzelliklerini ima eden ve bunun tersi olan ifadelere rastlamak mümkündür. Diyalektiği mükemmel şekilde uygulamasını bilen Fourier, tıpkı Marx'ın kapitalizmde sosyalizmin ilk belirtilerini görmesi gibi, Uyum'un, embriyo halinde ya da bozulmuş biçimde de olsa, uygarlığın çöplüğünde bulunan kimi öğelerini keşfettiği zaman bu tür kesişme noktaları iyice belli olmaktadır.

Yıkıcı Uygarlık, Yaratıcı Uyum

Ancak Fourier'nin düşüncesi, uygarlıkla Uyum'un sevgi sorunlarında elde ettikleri sonuçları kat kat aşmaktadır ve kendisi de bir kahin durumuna gelmektedir. Tutkuları bastıran ve cinsel yaşamı bozup yok eden bir toplumun siyaset, toplum, ırk alanlarında insanlık dışı ve caniyane bir tutum sergilemesi rastlantı değildir. "Yeryüzünde ardı ardına savaşlar ve devrimler patlak veriyor [...] Barış henüz bir kuruntu, kısa bir düştür. Bir korsan adasının[2] yolları kesmesinden, her iki kıtanın uygarlaşma çabalarını engellemesinden ve işyerlerini yoksullar sığınağına dönüştürmesinden bu yana çalışma yaşamı halk için bir işkence haline geldi. Sömürgecilik hırsı yeni bir huzursuzluk kaynağı yarattı; zenginlerin yatışmayan öfkesi bütün Amerika'yı bir anda devasa bir mezarlığa çevirebilir ve yerli halkı yok eden istilacıların işkence araçlarından yararlanarak onların öcünü alabilirdi. Bezirganlık ruhu cürme yeni yollar açtı; her yeni savaşla

2. Napolyon'un egemenliğindeki Avrupa'ya karşı o günlerde ekonomik ambargo uygulayan İngiltere.

birlikte işlenen suçlar her iki yarıküreyi de sarsmakta ve uygar açgözlülüğün rezaletlerini ilkel halklara kadar taşımaktadır. Barbarların ve ilkel halkların sırf kötülüklerimizden, çılgınlıklarımızdan pay almalarını sağlamak için gemilerimiz okyanuslara açılmaktadır. Evet, uygarlık sonuna yaklaştıkça git gide daha iğrenç bir hale geliyor; yeryüzü artık korkunç, siyasal bir kargaşadır, kendisine leke getiren toplumsal aksaklıkları temizleyecek yeni bir Herkül aramaktadır [...] Barbarlığın ve uygarlığın yıkıntıları üstünde Uyum'u kuran da o olacaktır"[3] (I, 100, 101).

Ama sevgiyi bastırmak yerine ondan destek alan Uyum yeryüzünü artık tahrip etmeyecek, tersine onun görkemli bir hale gelmesine yardımcı olacaktır: "Sırf tasarlandığı zaman bile ücretli asker ruhumuzu korkudan donduracak işleri gerçekleştirmek üzere her iki cinsten yüzyirmi milyon gönüllünün yalnız sevgi aracılığıyla bir araya getirebileceğini [...] insanlar kavrayacaktır. Örneğin yeni toplum Büyük Sahra çölünü fethedecektir; gerekirse her yönden on ya da yirmi milyon kişiyle bu işe girişecektir; buraya taşınan topraklar hiç durmadan ağaçlandırılacak, sulanacak, kum tahkim edilip sağlanlaştırılacak ve çöl verimli bir toprak parçasına dönüştürülecektir. Sulama kanalları bile açamadığımız yerlere gemilerin geçebileceği kanallar açılacak ve büyük gemiler yalnız Süveyş, Panama gibi kanallardan değil, üstelik kıtaların ortasından geçerek Hazar denizinden Azak denizine, Basra körfezinden Aral gölüne kadar seyredebilecektir [...] Tek bir seferde otuz vilayeti harebeye çevirmek yerine bu ordular ırmakların üstüne otuz köprü kuracak, kelleşmiş otuz dağı toprakla kaplayacak, otuz su kanalı açaçak ve otuz bataklığı kurutacaktır. Ve bu büyük işler, sevgide özgürlüğün hükmetmesiyle ve felsefenin gözden düşmesiyle gerçekleşen mücizelerin sadece küçük bir bölümünü oluşturacaktır" (I, 176, 178)

3. Güncel duruma uyarak hem geleceğin Uyum'u hem de Napolyon diye tanımladığı bu "Herkül" hakkında Fourier sonraki dipnotlarından birinde şöyle der: "1808 yılında geçerli olan ve her eserde imparatora övgüler düzülmesini isteyen törelere uymak için bu tümceyi yazdım."

Fourier'nin Yararlandığı Kaynaklar [4]

Fourier daha 1798 ya da 1799 yılında (VI, 14; X, 23), ticari bir şirkette gösterişsiz bir memur olarak çalışırken, kuramının nüvelerini keşfetmişti. Ancak kuramını tam olarak geliştirmesi, geçim sıkıntısı yüzünden uzun yıllar almıştı. "Şirketteki işlerim bana hiç vakit bırakmıyordu, bu yüzden, bir teki bile genellikle yıllar boyunca ayrıntılı bir araştırmayı gerektiren tutkunun sorunlarına yalnız birkaç dakika ayırabiliyordum. Günlerimi ister istemez tüccarların alçaklıklarına uymakla geçirdiğim ve kendimi yalan dolanla, aşağılatıcı işlerle körletmek zorunda kaldığım için, gecelerimi, tutkular kuramıma uygulamak üzere, gerçek bilimleri özümsemeye ayıramıyordum."

Fourier'yi bu keşfi için esinlendiren, ünlü İngiliz astronomu İsaak Newton'un (1662-1727) evrensel yerçekimi ve yıldız çekimi ile ilgili kuramıydı. "Newton maddi çekimin evreni uyumlu şekilde yönlendirme özelliği taşıdığını kanıtlayarak, hiç araştırılmamış olan tutkulu sevginin de büyük bir sır taşıdığı varsayımına yol açmıştır" (III, 64). Newton'un "bulduğu" bu "maden"i (VI, 25) Fourier "tek başına kimsenin yardımı olmadan, tutkulu sevgi üzerine çok daha önemli tahminlerde" bulunarak işletecekti (X, 4).

Fourier çağdaşı Robert Owen'e (1771-1858) de çok şey borçludur; 1800 yılında İngiliz kolonisi New Lanark'ı kurduğu zaman ekonomi ve toplum alanında "topluluk" düşüncesini ilk kez yayan Owen olmuştu. Owen 1825 yılında ABD'ne giderek İndiana eyaletindeki, 1803'te kurulmuş olan ve adeta bir manastıra benzeyen tutucu pietistlerin kolonisi "Uyum"u Alman asıllı Georg Rapp'tan (1757-1847) satın aldı. Owen koloniyi laikleştirerek ona "Yeni Uyum" adını verdi. Koloni 1827-1828 yıllarında iflas etti. Fourier düşlerindeki geleceğin toplumunu tanımladığı Uyum kavramını "Rappçılar"dan ya da "Uyumcular"dan almış olabilir. Durum ne olursa olsun Fourier Owen'e karşı bes-

4. Sayılan kaynakların yanı sıra, Fourier'nin yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği Lyon kentinin gizemli geleneklerini de belirtmek gerekir. Bkz. Andre Breton, *Ode à Charles Fourier* (Önsöz: Jean Gaulmier), Paris 1961.

lediği kıskançlık ve düşmanlık duygularını gizlemez. Onu "şarlatanlık"la "yarım yamalak ateistlik"le, komünizme eğilim göstermekle, evlilik kurumunu birdenbire kaldırmakla suçlar ve Dostlar Derneği (Quaker) üyesi, "giysilere düğme dikmeyi yasaklayan, griden başka hiçbir renge izin vermeyen" William Penn'den (1644 - 1718) aldığı "ahlaksal münasebetsizlikler"ini (VI, 4, 38, 154, 370, 474, 476), ama özellikle "tarım ve ev ekonomisinin egemen olduğu bir toplulukta doğal itici gücün tam karşıtı olan şeyleri, yani can sıkıntısını, ahlakı, kötü yemekleri, mahrumiyetleri, uzun çalışma saatlerini" yerden yere vurur (VII, 7). Zira Fourier falansterinde hazzı, her çeşit hazzı egemen kılmak ister.

Saint-Simon'un ölümünden bir süre sonra sahneye Saint Simoncular[5] çıkar. Fourier istihzalarını onlardan da esirgemez. Birçoğunun sabırsızlık içinde uygar topluma katılmayı, "mevki, arpalık, hatta yönetimi" ele geçirmeyi, sonuçta *özgün kadını* aramak gibi ahlaksal "soytarılıklar" yüzünden gülünç hale düşmek için "ruhbanlar arasında en yüksek mevkiye gelmeyi, armağanlar, miraslar, servetler elde etmeyi" uman açgözlü kişiler olduğunu sezer ve bu sezgisi temelsiz de değildir (VIII, 74-75, 204).

Fourier, "insanın doğasını değiştirmek" (VIII, 165) istemelerinden dolayı Owen'e ve de Saint-Simon'un öğrencilerine serzenişte bulunur. Üretken olan topluluk düşüncesini, kendi kariyerleri uğruna bir atlama tahtası gibi kullanarak gözden düşürdüler diye hem Owen'e hem de diğerlerine içerler.

Fourier, engizisyonu ve soyluların ayrıcalıklarını kaldırdıktan sonra ülkesinde insanların "bolluk içinde ve neşeyle", iyi yiyip içerek, "çeşit çeşit eğlenceler" düzenleyerek, "dertlerden, sıkıntılardan uzak" yaşadıkları ve çalıştıkları "Falanjlar" kurma yararlığını gösteren Paraguay diktatörü José Radriquez Francia'ya (1756-1840) eleştirel de olsa, hoşgörüyle yaklaşır. Fran-

5. Saint - Simon (Henri de), 1760-1825, eserlerinin büyük çoğunluğunu 1816 ile 1825 yılları arasında yayımlamıştır. *Exposition de la doctrine de Saint-Simon*, 2 cilt, 1828-1830. Saint Simon 1802'den itibaren Newton'un dehasını övmüştür.

cia, "halkı heyecana getirip coşturmanın zorunlu bir koşul" olduğunu farketmişti. Ancak sevgi söz konusu olduğunda bu reformcu da "tıpkı Owen'in yandaşları ve Saint-Simoncular gibi düşüncesizce", davranmıştır. Fourier'e göre "üç gün bile göz yumulmaması gereken", "boşanmış kadınlara üç ay boyunca sefahete dalma" izni vermekle çok ileri gitmemiş miydi? Bunun nedeni, ahlakçılardan kendini kurtarmış, "iyi yürekli bir çapkın" olan bu Güney Amerikalı yasa koyucuda zayıf bir yanın bulunmasıydı: O, tutkuları hem zararsız hem de yararlı duruma sadece "tutkuları dengeleme ve denkleştirme yasalarının" getirebileceğini bilmiyordu (VIII, 8, 382, 389, X, C. I, 12).

Bu antolojide göreceğimiz gibi tutkular kuramı gerçekten de Fourier'ci yapının son tuğlasını, en özgün, en pervasız, belki de en tartışmalı bölümünü oluşturmaktadır. Fourier cinselliği bastırmanın yıkıcı sonuçlarını ve bastırıldıkları ve bu yüzden "yığıldıkları" ya da "yinelendikleri" zaman sözü geçen tutkular haline gelebilecek endişe verici, patolojik, hatta caniyane biçimleri Freud'dan çok önce teşhir etmiştir. Fourier'nin eserleri, insanların başına bu meşum ve doğaya aykırı kuralları sarmış filozoflara ve ahlakçılara karşı yükselen öfke dolu uzun bir çığlıktır. Fourier tutkuları değiştirme yoluna hiç sapmadan onları "karşıt" tutkular aracılığıyla yönlendirmek istiyordu. Tutkuların işlenmemiş, anarşik bir ortamda asla kalmaması ya da "dizginlerinin gevşetilmemesi" gerekiyordu. Bu dişi kaplanların "dengelenmeye" ihtiyaçları vardır. Islah edilip "yetkinleştirilmek" zorundadırlar. Ancak ondan sonra insanı iyi şeylere yönlendirirler, toplum düşmanı tutkular da toplumun itici güçleri haline gelirler. Örneğin Neron kana susamış bir imparatordan çok bir kasap çırağı olarak daha yararlı olurdu ve çamurda yuvarlanmayı seven çocuklar da Uyum'da kanalizasyonların temizliğiyle görevlendirileceklerdir.

İnsanın Gelişim Evreleri

Fourier buluşlarına yalnız Newton, Owen ya da Francia gibi birkaç bilgeyi ya da reformcuyu temel almamıştır. İlkel toplu-

mu ele alan, ayrıca kendisinin vahşilik, barbarlık, uygarlık diye tanımladığı insanlığın üç gelişim aşamasına eğilen çağdaş eserleri de büyük bir hevesle incelemiştir. Bu bakımdan ressam Paul Gaugin'in[6] öncellerinden bir olarak Fourier Tahiti'yi Bougainville ile Cook'un[7] anlattıklarından öğrenmiştir (ki Fourier, seyyahın yanlış anlamasından dolayı adı değişikliğe uğradığı için adaya Otahiti der[8]). Orada uyumlu toplumunun önbiçimlerinden birini bulduğuna inanır. "Geçmişte tutkular bugüne oranla daha güçlüydüler. İnsanlar, şairlerin eserlerinden başka hiçbir yerde bulunmayan pitoresk yalınlıktan yoksundular. Onlar gururlu ve duygusaldılar, gelgeç heveslerinin esiriydiler" (I, 56). "Bu çok güzel ve güçlü insanlar arasında sevgi hiçbir engelle, önyargıyla ve baskıyla karşılaşmadığı için çok çabuk doğmalıydı." Onlar "sevgide özgürlüğü bir suç gibi göstermeyi düşünmüyorlardı: Bedensel güçleri ve uzun ömürlü oluşları onları cinsel taşkınlıklara, ensest'e ve en müstehcen alışkanlıklara kadar vardırıyordu" (I, 59). Sevgi ile dini birbirinden ayırmıyorlardı; bunun kanıtlarından biri de, "tanrıya duydukları büyük saygının belirtisi olarak sunak masası üzerinde cinsel ilişkide bulunmalarıydı" (XII, 615)

Fourier'nin kanısınca Tahiti sakinleri bir adada yaşadıkları için "diğer vahşilerinkini kat kat aşan" bir konuma gelmişlerdi. (II, 182). "Sevgi bu küçük adada tüm yeryüzünden çok daha büyük bir ilerleme göstermiş, en yüksek aşamasına ulaşmıştı" (VII, 54). Ancak daha sonra, diğer vahşi kabilelerde, ilkel toplumun temeli özgün sevgi "ortadan kalkmış olmalı"ydı (XII, 71). Ve aynı zamanda vahişeler kadını "çok aşağıda ve çok mutsuz bir konuma" getirmişlerdi (III, 168).

Bunu izleyen dönem, yani barbarlık ya da ataerkillik kadının

6. Bkz, Gaugin, *Oviri, écrits d'un sauvage*, Gallimard yayınevi.

7. Bougainville (Louis-Antoine de), 1729-1811, Nisan 1768'de Tahiti'ye yaptığı yolculuğu *voyage autour de monde* (1771) adlı eserin de anlatır. - Cook (James), 1728-1779, Haziran 1867 ile Nisan 1869 tarihlerinde Tahiti'ye çıkmıştır.

8. Samuel Wallis, Cook'un yol arkadaşı, 23 Haziran 1767'de Tahiti sakinlerine adanın adını sorduğu zaman, "o Tahiti" (Maori dilinde: "Burası Tahiti'dir") cevabını aldı. Buradan adının "Otahiti" olduğu sonucunu çıkardı.

köleleştirilişini daha da pekiştirdi. Bu "öyle bir düzendi ki, gelgeç heveslerini erdem düzeyine yücelten ve ailesine son derece aşağılık bir tarzda zulmeden her baba bir Satrap oluyordu" (II, 62). Bu toplum "iğrenç köleci düzenden başka bir şey değildi" (XI, 341). "İbrahim ve Yakup tanrının en sevgili kullarıydılar, çünkü canları istediği gibi eş değiştiriyorlardı. Davud, tanrının gözdesi, kutsal bir kraldı, çünkü göz diktiği her kadını elde ediyordu, hatta gerekirse kocasını öldürtüyordu, tıpkı karısı Batşeba'yı ele geçirmek için yüzbaşı Urias'ı öldürtmesi gibi" (IX, 560). Hatta "o çok övülen Antikçağ'da" Ispartalılar "Helot'ları* düzenli şekilde" boğazlıyorlardı ve Atinalılar "kölelerini acımasızca kazığa oturtup kurban etmeyi bir eğlence haline getirmişlerdi" (VIII, 31).

Ama bu barbarlarda Uyum'un örnek alabileceği eski bir özgürlüğün ve sevgi toplumunun -en azından erkeklerde- kalıntılarına hâlâ rastlanmaktadır: "Sevgi söz konusu olunca özgür bütün erkeklerin kadın seçimindeki tercih haklarının geniş olmasını istemeleri çok olumlu bir durumdur [...] Kralların en bilgesi Süleyman'ın 700 karısı ve 300 kapatması vardı" (IX, 359; XII, 139). "Ispartalılar [...] eşlerini, arzu duyan her erdemli yurttaşa ödünç veriyorlardı" (VII, 82). Bir bilgelik örneği olan Cato kölelerini büyük paralar karşılığında fahişe olarak çalıştırıyordu ve karısını kendisine teslim etmek için dava vekili Hortensius'tan talep ettiği ücret üzerinde gerekirse pazarlık ediyordu (IX, 558).

Ancak ataerkillik evresinden geçmemiş barbar ülkelerin de var olması gerekir. Örneğin Nepal'de "kadınlar özgür cinsel ilişki (promiskuite) yasasına uyarlar" ve "çocuklarının babasının kim olduğunu pek bilmezler." Kanarya adalarında "kadınlar hemen hemen her ay kocalarını değiştirirler" (IV, 568). Bütün bu araştırmalar, "sevgideki sebatsızlığın erkekle kadının doğasından kaynaklandığı"na inanan Fourier'nin bu kanısını destekler ve o da bu saptamayı Uyum'un temel taşlarından biri durumuna getirir.

* Helot'lar: Yunanca "tutuklular". Lakedaimon'un en eski halklarından. Bir çeşit devlet kölesiydiler ve toprağa bağlıydılar. Ürünlerinin yarısını vergi olarak Ispartalılara ve Lakedaimonlulara teslim etmek zorundaydılar (çn).

Uygarlıkta bile, en azından köleci düzenin devam ettiği ülkelerde "sömürgeci efendiler zenci kadınlara tahsis edilmiş birer saray ediniyorlardı; Avrupa'da ahlakçı ve tutucu geçinen, ciddi Hollandalı bunun acısını Asya'da çıkarıyordu ve Batavia'da beyaz, melez ve zenci olmak üzere üç ayrı ırktan kadınlar için saraylar yaptırıyordu" (IV, 61; VI, 76; IX, 560) Artık kölelerin kalmadığı ülkelerde bile, "sayıları az da olsa, hâlâ saraylar vardı." Halkın dostu kral XV. Louis Versailles'da kendine "*Parc aux Cerfs*" [Geyikler Parkı] adını taşıyan bir harem kurdurmuştu.

Aykırılık

Fourier'nin cinsellik alanına getirdiği, çağına göre en gözü pek yenilik, Uyum'daki "aykırı" denen tutkulardır. Biz bu konuyu antolojimize almadık, çünkü bu tutkular hem doğada hem de geleceğin Uyum'unda her şeye karşın yine de bir istisna oluşturacaktır; ayrıca bu davranış tarzının yazarca ele alındığı bölümler genellikle fragmanlar halindedir ve seçik değildir ya da çelişkilidir. Bu yüzden konuya yalnız önsözde değinmeyi uygun gördük. Bu nazik konuda Fourier'yi anlamak için, gezegenler dünyası ile toplumsal dünya arasında, yıldızlarla insani tutkular arasında bir benzerlik bulunduğu düşüncesine saplanıp kalan bu dahi ütopyacının kendisini Johann Kepler'in (1571-1630) ardılı saydığını bilmek gerekir. Hiç kuşkusuz Fourier ünlü Alman astronomunun geliştirdiği bilimsel yasalardan çok onun astrolojik fantezilerinden etkilenmişti. Fourier'nin Uyum'u büyük bir bölümüyle *Harmonices Mundi*'den (1619) kaynaklanıyordu. Kepler bu eserde evren sürecini, yıldızlardaki aşırılıklarla sapmaların da katıldığı tanrısal bir konser olarak betimler. Sözü geçen aşırılıklar ve sapmalar genel uyumu bozmadan çok toplam mekanizmaya değişiklik getirirler; tıpkı müzikte konsonanslar uyuma katkıda bulunurken disonansların karşıtlık, fark anlamına gelmeleri gibi.

Fourier'ye göre geçişler ya da istisnalar bilgeler tarafından fazlasıyla ihmal edilmişti. Doğalcılar "farklı geçiş türlerini ya da birlik bağlarını düzenç koymayı hiç düşünmemişlerdi" ve filozoflar da karakterler, tutkular, itkiler alanındaki farklı geçiş

türlerini bulup çıkarmayı akıllarına getirmemişlerdi. Ama istisna ya da geçiş yine de kuralın sekizde ya da dokuzda birini oluşturmakta, "doğa düzeninde genel bir yasa" yerine geçmektedir (III, 60-61).

Fourier'yi eleştirenlere göre, insan sadece "soylu konuları" ele almalıdır. Aykırılık ise böyle bir konu olmadığından Fourier'ye "onu kuramlarınızdan çıkarın" diyorlar. Fourier ise bu eleştirilere kulak asmaz: Elbette, aykırılığı uzaklaştırmak, çiftçinin birine buradaki pislik yığınını [...] hemen başka yere taşı!, demeye benzer: çiftçi de şöyle cevap verecektir; Biz burada akademi için çalışmıyoruz, aşağıladığınız bu pislik yığını servetimizin kaynağıdır". Belki bu "gariplikler" belirli kişilere "iğrenç" gelebilir, ama kimilerine ne kadar itici görünürse görünsünler, "hareket sisteminin birliği için mutlaka gereklidirler". Durum ne olursa olsun onlar mevcuttur ve Fourier "Sofistleri" ve de "en ufak bir değişiklik yapamayacakları halde tutkuları değiştirmeye kalkışmalarını" alaya alır (II, 88).

Fourier'nin Uyum'unda bütün tutkular, yıldızlardan topluma uyarlanarak, "devasa bir orkestranın öğeleri"ni oluştururlar. Onları hoş görmemek ve reddetmek doğru değildir. Tam tersine, bu eğilimlerin "değerine paha biçilmez" (V, 332), onlar "bir kirişte birbirine eklenen erkek ve dişi geçmeler gibi"dir (IV, 135). "Bugün bu aykırı tutkular istendiği kadar küçümsensinler, ama yarın Uyum'da toplumsal erdemlerin gelişmesine son derece büyük yardımları dokunacaktır" (IV, 135). "Uyum, uygarlığın en zararlı itici güçlerini erdemin kaynakları haline getirmeyi bilir; en ahlak dışı tutku bile, tıpkı tırtılın kelebeğe dönüşmesi gibi, aynı görkemli değişmeden geçecektir" (VII, 448).

"Doğa, eğlencelerde sonsuz derecede büyük bir çeşitliliğe ihtiyaç duyar." Uyum'da, "garip", "fesat", "yaz", "sefih", "zararlı", "iğrenç" sayılan, "ahlak tarafından eleştirilen" ve "bizce küçümsenen" "kötü eğilimler"in de dahil olduğu "her çeşit beğeniye" ihtiyaç vardır. Astronom Lalande[9] canlı örümcek yemeyi alışkanlık haline getirmemiş miydi? (VII, 398). Bu tür "fesat

9. Lalande (Joseph-Jerôme de), 1732-1807, Fransız astronom.

eğilimler" genellikle "böyle eğilimlere düşkün olanlarca bile affedilmez bir itki sayılmıştır" (V, 348). Çıkar birliği düzeninde "bu eğilimler birer erdem haline gelirler." Uyum'da istisna, kural kadar yararlıdır. Söz konusu olan, "aykırılıktan yararlanmaktır" (V, 333-334-346; VII, 289)

Ütopyacımız, Pythagoras ile Kepler'den alarak benimsediği sayılar bilimiyle de uğraşır. Kanısınca, yanılgıların belli bir sayısı vardır. Belirli istisnaların kuralda oldukça sabit bir yüzdeyi oluşturabileceğini sezer; bu, sırf eşcinsellikle ilgili olarak modern seksolojiyi onaylar gibi görünen bir gözlemdir. Bu eğilimlerin sadece çok küçük bir azınlıkta görülmesi onu rahatsız etmez (V, 343). Tüm yeryüzünde kırk kişi bile olsalar, "bu kırk mezhep üyesini bir araya getirmeye çalışmalıdır." Fourier bu noktada bir benzetmeye başvurmaktan kaçınmaz: "Müslümanlar için Mekke ziyareti nasıl kutsalsa, böyle bir buluşma onlar için de kutsal bir haç yolculuğu olacaktır ve sayıları ne kadar az olursa, sözü geçen buluşmada birbiriyle karşılaşmak için o kadar acele edeceklerdir" (III, 387).

Demek ki, azınlıklara özgü eğilimleri sadece hoş görüyle karşılamak yetmiyor, üstelik "övmek, göklere çıkarmak" da gerekiyor. Söz konusu olan, "hiç anlaşılmamış", hor görülmüş tuhaflıkları bile meydana çıkarıp onlara değerini vermek ve "yeryüzü"ndeki yandaşlarını bir araya getirerek "bu tür bir eğlence tarzını koruyup sürdürme amacıyla birleştirmektir" (VII, 324). Fourier çekine çekine bir itirafta bulunur: Kendisi gibi lezbiyenlere düşkün ve beraberce Uyum'da bir birlik oluşturabileceği "arkadaşlar"ının sayısını yirmi altı bin diye tahmin eder "Lezbiyenlere düşkünlüğünü ve onlara yararlı olabilecek her konuda gösterdiği gayreti" ancak otuz beş yaşına gelince fark ettiğini de itiraf eder. "Aykırılığın" özel bir türünü, "Lezbiyenlere hizmet eden ve kendilerini onların zevklerine adayan" erkekler oluşturur; tıpkı "sodomistlerle ilişki kuran" kadınlar gibi (VII, 59, 389-390). "Sapphocular"* aralarında yazışarak ilişkilerini sürdürürler (bugünkü filatelistler ya da esperantocular gibi).

* Sappho: Eski Yunanlı Lezbiyen kadın ozan: Lezbiyenlere Sapphocular da denir (çn).

Fourier'nin "aykırı" diye tanımladığı farklı tutkular zorunlu şekilde sırf bir azınlığa nasip olan mutluluk anlamına gelmezler, daha çok, diğer tutkular gibi, Uyum'daki ayrımlı düzene ve harekete, toplumsal konserin aksamadan sürmesine hizmet ederler.

Böylece sadizm ve mazoşizm bile meşruiyet kazanır. Jean Genet ile eseri *Balkon*'un ve de Joseph Kessel ile eseri *Belle de Jour* (Gündüz Güzeli)'un önceli Fourier bu itkilerin doğada mevcut olduklarını kanıtlar. Zira bugünün toplumunda bile "kimi melankolik mizaçlı erkekler kadınları tarafından gerek sözle gerek fiili olarak tehdit edilmekten, dövülmekten ve hırpalanmaktan hoşlanırlar." "Bir defasında, İsa'ya vurulandan daha kötü bir kırbaç gördüm; kırbacı sallayan kadın, kurbanlarına bütün gücüyle vurduğunu ve aynı zamanda Lanetler yağdırdığını, onların da, sanki bu bir sevgi okşamasıymış gibi, mutluluktan uçtuklarını yeminle onaylıyordu. Bazıları da kendi kendilerini kırbaçlamaktan hoşlanıyor, kendilerine etlerini parçalama zevkini yaşatan kadınlara büyük paralar ödüyorlar. Kimileri ve de bazı yaşlı erkekler de dünya nimetlerinden uzak kalmayı yeğliyorlar." "Bir başkası ise çocuk gibi giyinmekten ve davranılmaktan hoşlanıyor; Bu altmışlık ihtiyarı, uslu durmadığı için bir köşeye dikiyorlar; o ise affedilmesi için boşu boşuna yalvarıyor; oysa çok kötü davrandığından cezalandırılmak, mutlaka cezasını çekmek zorunda ve böylece onun ataerkil kaba etlerine acıtmadan vuruyorlar, zira özür dilemesi, bir daha yaramazlık yapmayacağını söz vererek kırbacı öpmesi gerekiyor " (VII, 334).

Pek çok erotik gözlemde bulunmuş olan Fourier, "sevgilisi gözünün önünde başkasıyla eğlendiği zaman zevk duyan otuz yaşında, güçlü kuvvetli birini tanımıştım; ama o bu kadını yine de seviyordu ve onu hoşnut edecek durumdaydı" diye itiraf eder (VII, 388).

Seksolojinin bu öncelince keşfedilen "çok eğlenceli", bir başka, "ahlak dışı düşkünlük" de "bir Almanınkidir: Aylarca çok güzel bir kadına kur yapan, onu yatağına yatıran, üzerini örten, şımartan bu kişi bütün bu iltifatlarına karşılık olarak yatağın ayak ucunda onbeş dakika oturmakla ve kadının tabanını gı-

dıklamakla yetiniyordu; oysa kadın öylesine güzeldi ki, eller yalnız ayak tabanında kalmayı haketmiyorlardı. [...] Kadın, okşamaları ayak tabanının çok ötesine geçen başka erkekler tarafından yeterince ödüllendiriliyordu." Ancak insan ister "taban gıdıklayıcı" ister "kırbaçlıyıcı" olsun "herkes kendi sevda hayallerini gerçekleştirme hakkına sahiptir, zira sevda özü gereği izansızlık tutkusudur." Dahası, Uyum'da "başrahibeler" "taban gıdıklayıcılar"ın gelgeç heveslerine arka çıkacaklar ve sevgiye yapılan kurlar her gelgeç hevesin iyi olduğu ilkesine uymayı koşul sayacaklardır (VII, 334, 386).

Fourier, Kant'ın ahlak anlayışına benzeyen sadece tek bir koşul öne sürer: "Başkalarına zarar vermemek ya da kimseyi incitmemek" koşulluyla "bütün eğilimler değerlidir ve çıkar birliği düzeninde yararlıdır" (III, 23).

Eşcinsel Sevgi

Böylece, ister kadınlar ister erkekler arasındaki eşcinsellik olsun, Fourier'nin *üniseksüel* diye tanımladığı sevgi türüne geliyoruz. Fourier bu sevgi türünde de dostlukla sevgi arasında saygın bir geçiş biçimi, ikisi arasında bir bağ görür. Fourier'ye çok şey borçlu olan Besançonlu hemşehrisi Proudhon'un sonradan ima ettiği gibi[10] Fourier sodomizme* karşı hoşgörüsünü pek gizlemiyordu. Bu sevgi türünü bazen reddediyor, bazen de gizlice övüyordu. Hoşgörüsüz olduğu zaman: "Lykurg, daha aşağılığının asla görülmediği bir sodomistler ulusu örgütlüyordu" (XII, 654); Mably[11] "Ispartalı sodomist canilerin törelerini" övüyordu (XI, C. III, 129); "Sokrates, [...] ılımlı ve arı ahlakın bu sözcüsü, cumhuriyetçi erdemler doğrultusunda eğitmek ba-

10. Proudhon (Pierre - Joseph), *De La Justice dans la Revolution et dans L'Eglise*, dipnot.

* Sodomizm: Erkekler arasında cinsel ilişki kurulduğu için tanrı tarafından cezalandırılan Sodom kentinin adı erkek eşcinselleri tanımlamak için de kullanılır (çn).

11. Mably (Abt Gabriel de), 1709-1785, J. J. Rousseau'nun öğrencisi, komünizm yanlısı.

hanesiyle çocukları baştan çıkarmak için yasal karısını ihmal eden ıslah olmaz bir sodomistti ve hiç çekinmeden sodomizmi övüyordu" (X, C. II, 136). "Eski Yunanistan'ın bu büyük insanları bugün hayatta olsalardı, canlı canlı ateşe atılıp yakılmaları işten bile değildi" (XI, C. IV, 219-220) Hoşgörülü olduğu zaman: Sodomizm "o güzelim Antikçağ'da en büyük saygıyı görüyordu" (I, 146). Eski Yunanistan'ın parlak günlerinde ozanlar sodomizmi eserlerinde baş tacı ederlerdi. "Erdemlilik örneği olan Eski Yunanistan baştan aşağıya sodomistti: Kutsal Minos[12], Kutsal Sokrates[13], Kutsal Lykurg[14], Kutsal Solon[15]; hepsi sodomizmin erdem yolu olduğunu vazediyordu" (IX, 566-567; X, C. II, 332; XII, 654). "Lykurg gençleri sodomizme çağırıyordu" (I, 146). "Törelere fazla bağlı olmayan cumhuriyetçiler de sodomizmi destekliyordu; Plütark'ın aktardıklarına göre Thebaililer sevgililerin yan yana durduğu genç sodomistlerden oluşan bir tabur kurmuşlardı" (I, 146; VII, 115). Bu töreler filozoflar tarafından oy birliğiyle onaylanmıştır. "İnce duygulu" Anakreon "genç Bathyll[16] için dizeler yazıyor" ve "erkekleri kadınlara yeğ tutan genç sodomistlerin cinsel şenliklerini övüyordu" (I, 146; VII, 328, 448). "Çocuklar bu ahlaksal yetkinliğe ulaşmak için babaları tarafından teşvik ediliyordu" (IX, 566).

Fourier başka bir yerde Amyot[17] tarafından çevrilen Plütark'ın eserinden[18] bir bölüme değinir: "Delikanlılar soyunmaya ve çıplak olarak cimnastik yapmaya başladıktan sonra, güzel çocukları ellemek ve kullanmak için, [...] erkekler arasındaki

12. Minos, efsane kişisi, Girit devletinin ilk kralı ve yasa koyucusu.

13. Sokrates (M. Ö. 468-400), ünlü Grek filozofu, Alkibiades'in dostu; Platon'un, manevileştirilmiş eşcinselliğin övüldüğü *Şölen* adlı diyaloğunun başkişisi.

14. Lykurg, Ispartalı yasa koyucu, erkek çocukları hiç kıskanmadan başkalarıyla birlikte severdi. (Plutarch, *Lykurg'un Yaşamı*).

15. Solon (M. Ö. 640-558), Atinalı yasa koyucu, sodomizmi "saygın şeyler düzeyine" yüceltmiştir (Plutarch, *Solon'un Yaşamı*)

16. Anakreon, Grek ozanı (M. Ö. 560-475); Bathyll: Güzel bir Grek delikanlısı, şiir yazar ve flüt çalar.

17. Jacques Amyot, 1513-1593, Fransız dilbilimci.

18. *Ahlak Yazıları* adlı eserden "Sevgi Üstüne".

sevgi parklara, kamuya açık alanlara kadar yayıldı" (VII, 114). Bunu, Grek ahlakçısının bu sevgi biçimini bazen övdüğü bazen de lanetlediği eserinden başka alıntılar izlemektedir.

Genel olarak erkeklerin, özel olarak kadınların bağımsızlığını hararetle savunan Fourier, Antikçağ göreneklerini sodomizme bağlı sadece iki kurum yüzünden açıkça eleştirir: Kölecilik ve kadının aşağılanışı. Greklere özgü bu sevgi türü Uyum'da artık bu çeşit garipliklere bağlı olmayacaktır.

Ütopyacımız, bütün kocaların karısı olmak isteyen Jül Sezar'ın bu "tuhaf tutku"suna (VII, 391), "bugün Sezar'ı herkesin diline düşürmeden karşılanması mümkün olmayan" bu ihtiyaca da değinir. Fourier, III. Henry'nin çevresini saran eşcinsel gençleri de alaya alır. (VII, 591) Lezbiyen kadınların arasında (VIII, 59) tıpkı bir paşa gibi yalnız kadınlarla değil, delikanlılarla da eğlenen Çin imparatorunu antik bir mobilyaya bakarak anlatır. Ayrıca Hırvat yöneticilerin evlerindeki eşcinselliği, Flanden bölgesinin yarı manastırlarındaki tutkulu aykırılıkları, dinin direnişiyle karşılaşmadan delikanlıları kendilerine eş seçen Kamçatka sakinlerinin "kadın düşmanlığı"nı da unutmaz. Ancak rekoru ellerinde tutanlar, "karıları olmayan, tamamen sodomist ve komşularının çocuklarını çalarak soylarını sürdüren Saporosye sakinleridir" (X, C. I, 66; XII, 614).

Uyum'da artık eşcinselliğe özgü hiçbir tabu kalmayacaktır: Burada "aykırılık dansları" gibi (VII, 307-308), heteroseksüel şenliklerin tatsız ortamında vuku bulan "üniseksüel" şenlikler de kendilerine yer bulacaktır. Fourier, Antikçağ'ın esinlendirdiği bir yerden çok fütürist bir ülke olan Gnide'de[19] geçmiş şu garip öyküyü anlatır: "Ganymedes kadar güzel bir delikanlı olan Zelisar o güzelim Antikçağ'a hayrandır; Eski Yunanistan'ın çekiciliğine kapılır ve ülkeyi dolaşır. Cherubin çağındaki bu delikanlının bilgisine hayran kalan Gnide krali Agesilas ilk görüşte ona tutkuyla bağlanır. Hem Bathyll'in hem de en büyük yasa koyucularla imparatorların çok değer verdikleri erdemleri Zeli-

19. Lakedaimonluların yerleşim bölgesi olan ve tarnıça Venüs tarafından kutsanan antik Karya'daki (Önasya) Knidos kentini Fourier Gnide krallığına çevirmiştir.

sar'a över [...] Gnideli bazı bilgeler de Zelisan'a yaklaşırlar ve ona kutsal Antikçağ'ın ilkelerini öğretmekte acele eder görünürler; ama erdemli krallarına duydukları saygıdan dolayı onunla sevda yarışına kalkışmazlar. [...] Agesilas, ertesi gün bütün bilgeleri şölene çağıracağına söz vererek ısrarlarını artırır. Sonuçta, ateşli ve kolaylıkla ikna olan Cherubin kendini şefkatli Agesilas'a teslim eder" (VII, 164).

Aynı şekilde lezbiyen sevgi de Uyum'da haklarına kavuşacaktır. Örneğin "Lezbiyen sevgiden yana" olan İşaya gibi bir arabulucu, lezbiyen sevginin hazlarını tattırmak için önce Fakma'ya sevkederek Grideli otuz iki kadınla özgürce eğlenebilecektir.

Böylece Uyum'un kapıları eşcinselliğe açık bırakılmaktadır. Ancak Fourier, modern uygarlıkta yasaklanan, "önyargılarımız yüzünden değersiz görülen", Antikçağ'da gerçi izin verilmiş olan, ama "törelerimizle bağdaşmayan" ve "teşhir edilemeyen" "ihtiyaç dışı kalmış bir alana", yani "aykırılığa" karşı kimi zaman yadırgananacak bir biçimde çekimser kalmaktadır (VI, 163; VII, 55, 58, 121, 123, 267, 448). "Yasaklanmış bir tutkuyu, insanları şaşkınlığa düşürmeden, hemen başlangıçta eylemlerimize dayanak noktası yapamayız" Hem felsefenin hem de teolojinin benimsediği "dostluğu temel almak" daha akıllıca bir davranış olur (XII, 311). Üstelik katışıksız dostluk da bunu gerektirir!

Uyum'da bir erkeğe, "genç hizmetkârlar arasından güvenilir dostlar bulmak", "sempati duymalarından dolayı kendisi için çalışan elli özverili hizmetkâr tarafından kuşatılmış olmak" çekici gelecektir (VI, 248). Dostluğa ya da "Üniseksüel sempati"ye geleceğin falansterinde çok değer verilecektir: "Hizmetin tüm alanlarında herkes sevdiği oğlan ya da kız hizmetkârın üzerine nasıl titrediğini görecektir." Bu karşılıklı hizmet "aynı cinsiyetten insanlar arasında özel bir çekicilik" yaratır (IV, 532, 533). Ama bu özverili hizmet her şeyden önce eski toplumsal hiyararşinin sınırlarını aşacaktır: "Toplumun bugünkü durumunda, sınıfların kaynaşması anlamına gelen pek çok belirtiye rastlanıyor, ama bunlar habaset ve alçakçasına bir açgözlülük

doğrultusundadır. Bu aşağılık araçların, birbirinden hoşlanmayan sınıflara ait insanlar arasındaki yakınlaşmayı nasıl etkilediği şimdiden görülmektedir; bu tür yakınlaşmalar, soylu araçların, içten sevgi ilişkilerinin etkili olmasıyla yirmi kez daha kolaylaşacaktır (VI, 278). Üniseksüel dostluk sınıflara bölünmenin ortadan kalkmasına katkıda bulunacaktır. Paranın kirli simgesiyle lekelenmiş de olsa bu ortak yaşamı bugünün toplumu embriyon halinde içinde taşımaktadır.

İkiyüzlü Ahlakçılara Karşı Mücadele

Bu tür "özel" çekiciliklerin ahlaka aykırılığı, bugün belki aynı nedenlerden dolayı bir Andre Breton'dan da beklenildiği gibi, eşcinselliğini bastıran bir kişi olarak sevginin bu biçimine karşı direnen bir Proudhon'un yargılayıcı bakışlarından elbette kaçamaz. Proudhon, Fourier'yi "eşcinsel birleşmeleri kutsamakla" suçlar. Hatta ahlaka aykırılığı yüzünden "falanster okulu"na hesap sorması için genel valiye şikayet etmekle tehdit eder: "Bugün Fouriercilere haklı olarak şöyle diyebiliriz: Sizler birer sodomistsiniz [...] Fourierciliğin ahlak dışı olduğu kanıtlanmışsa, yasaklanması da gerekir [...] Bu, bir kovuşturma değil, yasal bir savunma olacaktır"[20]

Fourier ile öğrencileri kendilerini yalnız "aykırılıklar" yüzünden savunmak zorunda kalmadılar. Tıpkı daha sonra "cinsel bütüncülük"* kuramı nedeniyle anti-cinsel terörizm suçlamalarına katlanarak geri çekilmeyi yeğleyen Freud gibi, Fourierciler "sevgi ilişkilerindeki uyumlu politika"ları nedeniyle sırf sıradan "yobazlar"ın, (Victor Considerant'ın öfke dolu sözlerine göre) "ikiyüzlü ahlakçılar ve dinciler"in değil, Proudhon'un hakaretleri bir yana, üstelik komünist Cabet ile bunu "tanrıya dil uzatma" diye gören Hıristiyan sosyalist Pierre Leroux'un "öfkeli saldırı-

20. Proudhon, *Avertissement aux propriétaires*, 1842, Riviere yayınevi, 1939, s. 228; *La Justice poursuivie par L'Eglise*, Riviere yayınevi, 1946, s. 237; Carnets I, s. 168, 275, 288-289; II, S. 113, 128.

* Cinsel Bütüncülük (Pansexualism): Bütün gerçeklerin ancak cinsel kaynaklı olduğunu savunan görüş (çn).

lar"ına da maruz kaldılar. Fourier daha hayattayken kendini savunmak zorunda kalmıştı: İkiyüzlü gazete yazarlarını, bu "ahlak dolandırıcıları"nı, bu "iftiracılar"ı teşhir etmiş ve "tanrıya dil uzatma" suçlamasını kendisine "kara çalanlara" yöneltmiştir; çünkü tanrıya makamını yönetmeyi ve tutkuları yönlendirmeyi yasaklamak isteyenler onlar değil miydi? "Tüm kötülüklerin pratikte gizlice yapılmasını" sağlayanlar onlar değil miydi. (IX, 556, 558, 570, 684, 771).

Fourier Ilımlı Davranmak Zorunda Kalıyor

Bununla beraber dikkafalı ütopyacı rakiplerinin karşısında geri çekilir. Önceleri, sevgi konusunda söylemekten çekindiği her şeyi gastronomi ya da "gastrozofi" alanına aktarmaktan zevk duyar. Okurları, başka bir "Jargon" kullanarak korkutmamak için arasıra "gastronomiye özgü muziplikler"den yararlandığını itiraf eder. Çünkü gastronomi "çok yaygın ve herkesçe hoşgörülen bir tutku"dur. "Bir sevgi birliğindeki ilişkileri betimlemek" mümkün değildir, "ama insan örnekleri gastronomi tutkusundan seçerse, bunun hiçbir sınıfı şaşırtıp kızdırmayacağını da kesinlikle bilir." "İnsanların tutkulara bakışı, tıpkı kaba bir vahşinin, bir Lapon'un meyva ve şaraplarımıza bakmasına benzer. On iki elma çeşiti ve on iki değişik şarap onların gözünde elma ve şaraptan başka bir şey değildir." "Herkese arzu ettiğini verebilmek için masanın üzerindeki otuz çeşit hiç de fazla değildir" (IV, 135, 401-402; XI C. IV, 135; X, C. II, 166).

Fourier konu dışına çıkarak ya da dikkatleri başka yöne çevirerek eğlenceli gezintiler yapar ve sevgi bahçesinin, sevgi bostanının, sevgi bağının, sevgi kümesinin birbiri ardına gözümüzün önünden geçmesini sağlar.

Büyük ütopyacı şaka yollu olmadan, daha ciddi bir tonda "insanın görenceklere ve önyargılara göstermekle yükümlü olduğu saygı", kuramını destekleyen "bazı olumlu kanıtları açığa vurmamayı gerektiriyor" diyerek bu gerçeği kabul eder. Önyargılar bu kanıtların açıklanmasına engel olduğu sürece, "eksik-

liklerinin bulunması bir mucize sayılmamalıdır." Sakıncalı bir konuya girdiği zaman, onu şu sözlerle keser: "Suskunlukla geçiştirilmesine karar verildiği için bu konudan vazgeçiyoruz." "Bu imgeler törelerimizle, sevgiye karşı önyargılarımızla pek bağdaşmadığı için, onları sadece üstünkörü açıklamak zorunda kalıyorum." Cinsel şenliklere ayırdığı bölümde, iffetli kulakları incitebilir diye, kimi açıklamalardan istemeyerek vazgeçer (V, C. X, XI, 469; VII, 309-311) "Özgünlüklerin kötüye kullanılmasına karşı dengeler ve güvenceler" sağlanmadan ve "sevgide yaş grupları ile işlevlerin birliği kurulmadan" önce sevginin dizginlerini, Tahitideki ya da Owen'in topluluğundaki ve Pestalozzi'nin İsviçrede kurduğu yatılı okuldaki gibi, gevşetmek söz konusu olamaz (VI, 154-155, 241-242).

Kadınların bağımsızlığı üstüne Fourier ile tartışmaya mı girmek isteniyor? Kadınların bağımsızlığı sadece "adım adım" gerçekleşebilir. "Kızlarına, henüz ulaşmadığımız bir döneme ait özgürlük ve akla dayalı bir eğitim vermek isteyen uygar bir kişiyi eleştirip kınayacak" ilk kişi Fourier olacaktır. Evlilik kurumu, ancak "babalar ve kocalar bu yeniliği oybirliği ile onaylarsa" "zamanla" değişecektir (I, 149; VI, 473; VII, 281; IX, 595).

İnsan müsterih olabilir: Çünkü Uyum'un kurulması, Fourier'nin aklına estiği gibi açıkladığı çok uzak bir tarihe ertelenmiştir: Bu onbeş -yirmi yıl, otuz yıl, elli-altmış yıl, hatta yüz yıl, kimi durumlarda iki-üç yüzyıl bile olabilir. Bu belirsizlik, Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de "devletin ortadan kalkması"nı önceleyen geçiş dönemi süresi hakkındaki açıklamalarını anımsatmıyor mu?

Öğrencilerin İhaneti

Sevgi düşmanı teröristlerin git gide sertleşen saldırılarından tedirgin olan falanster öğrencileri daha dikkatli davranmaya başladılar. Korkaklıkları ihanetin sınırına dayanıyordu. İleri gelen öğrencilerden Victor Considerant gerçi "özgür sevgi kakkı"nı yadsıma cesaretini gösterememişti, ama hocasının öğreti-

sindeki, yalnız falansterlerin üretim açısından işleyişleriyle ilgili "ekonomi-bölümü" yaymakla yetiniyordu[21]. 19. Yüzyılda gerçekten kurulmuş olan deneme komünleri cinsellik alanına herhangi bir yenilik getirmekten çekiniyorlardı. 1841'de yayıncılar *oeuvres complètes*'nin önsözünde, "sözü geçen yenilikleri bugünkü topluma getirme önerisinde bulunmayı ne Fourier'nin ne de öğrencilerinin" akıllarından geçirdiklerini belirtmek için yarışıyorlardı, çünkü böyle bir öneri, "toplum bakımından yakışık almayan bir davranış" anlamına gelecekti (I, XXX). *Nouveau monde industriel et sociétaire.* (C. VI) adlı kitabın yeni basımını hazırladıkları zaman -ki ilk basımı 1829 yılında yayımlanmıştı- onlara önceden bir "yayıncılar bildirisi" gönderdiler. Bu bildiride, "ahlaka aykırılığı bir kitapta geniş kitlelere yayılması caiz olmayan üç makale ile estetik duygularını rencide etmeye müsait olan ve de rezalet çıkarmaya hazır bazı kişilerin öfkesine bahane teşkil edecek birkaç satırı çıkarmak zorunda kaldıkları"nı itiraf ediyorlardı.

Aynı kötülüğü, Fourier'nin *La Phalange* dergisinde yayınlanmış yazılarını, ölümünden sonra bir araya getirerek bir antoloji hazırlayan öğrencileri de işler. "Sözümona erdemli kişilerin öfkesine yeni bir bahane yaratmamak için bu bölümün yayınlanmasını erteliyoruz; kendisini incelemek zahmetine katlanmadıkları halde Fourier sevgide özgürlekten söz eder etmez kutsal bir telaşa kapılıyorlar" (XII, 300); öğrenciler, kitabın 336. sayfasında yer alan "tutkulu denge durumunda sevginin kaldıracı" bölümüne sansür uygulayarak aynı çirkin oyunu yinelerler. Burada, ikiyüzlüler "Fourier'nin sevgi konusundaki görüşleri karşısında seslerini yükseltebilirler" diye korkuya düştüklerinden, şunları okuruz: "Zorunlu atlama [...] Ertelenen bölüm."

Ancak rezaletin büyüğünü, Fourier'nin en cüretli eserine uygulanan açık baskı teşkil eder; ki bu eser, falanstercilere kalsaydı, ama Simone Debout tarafından kısa süre önce ortaya çıkarılmasaydı ve tekrar eski haline getirilecek *Le Nouveau monde amoureux* başlığı altında yayımlanmasaydı, sonsuza kadar arşiv

21. Victor Considerant. *L'Immoralité de la doctrine de Charles Fourier* (1841), *Le Socialisme devant le vieux monde* (1849).

tozları içinde kaybolup gidecekti. Büyük seksologun yüzünü kısmen de olsa örten peçe böylece kalkmış oluyordu.

Falanstercilerin namusluluk taslamaları çok daha iğrenç biçimler alacaktı. Kendisini Fourier'nin öğrencisi olarak göstermeye yeltenen softa bir kadın, "bu öğretinin uyumlu törelerden söz eden bölümü"ne sinirli bir şekilde karşı çıkıyordu. Gösterdiği argümanlar belirli bir mantıktan hiç de yoksun değildir: "Bugünkü tutkularımızı pohpohlayan öğretileri bütünüyle benimsemek isteyenler, bu öğretileri pratikte son noktasına kadar gerçekleştirmeyi deneyeceklerdir." Kadın, Fourier'nin de itiraz ettiği gibi, "uyumlu törelerin sadece geleceğe ait olduğuna herkes güvenebilir" diye devam eder. Ne ki, "bu törelerin günümüzdeki betimlenişleri onlara arzu duyulmasına yol açıyorsa, ardından hemen sevgide özgürlük ilkesi gelecektir." Ve kadın, püriten sosyalistlerce çok sevilen, eski bir argümana başvurur: "Çalışma yaşamı zorunlu olarak olumsuz yönde etkilenecektir." Fourier cinsel devrimi ilân etmekte serbesttir. Madame Galti de Gamond sözlerine şöyle son verir: Ama bugün ve Uyum'un başlangıç günlerinde "Hıristiyanlık ve de yurttaşlık yasalarına tam olarak uymak başlıca görevimizdir"[22]

Uyum'un Merkezindeki Cinsel Tatmin Duygusu

Okuru bu antolojiye alıştırarak hazırlamak için, Fourier'nin günümüzdeki cinsel devrime katkıda bulunmasını sağlayan öğeleri kısaca ele almak istiyoruz.

Fourier "maddi" sevgi ya da allayıp pullamadan birleşme (kapulation) diye tanımladığı bedensel sevginin önceliğini açıkça ilan eder. Ama aynı zamanda, Honore d'Urfe'nin (1567-1625) pastoral romanı *L'Astrée*'deki, aynı adı taşıyan erdemli kıza romantik ve platonik bir sevgi duyan erkek kahraman Celedon'u örnek alarak "keladoni" ya da keladonculuk dediği "manevi sevgiye ya da gönül bağına" büyük değer verir. Ne ki, Fourier'ye göre böyle bir sevgi ancak duyular tatmin edildiği zaman

22. Madame Gatti de Gamond, *Realisation d'une commune sociétaire d'après les théories de Fourier*, s. 359-360, 371, 374, 376.

serpilip gelişebilir; sevginin her iki türü, yani duyusal ve duygusal sevgi karşılıklı olarak birbirini dengede tutmak zorundadır. "Zararlı olan eğlenceler değil, daha çok eğlencelerin taşkınlığa yol açan seyrekliğidir," çünkü bedensel sevgiden yoksun kalmak cinsel arzuyu artırır, diye Fourier büyük bir öngörüyle belirtir ve ağızlarından "bastırmak"tan başka söz çıkmayan, "doğal iradeyle bu denli çeliştiği halde istikrar ve bağlılık hüküm sürsün diye duyusal tutkuları ortadan kaldırmak" isteyen gülünç ahlakçılara savaş açar.

Uyum'da kolektif sevginin uygulanışı teşvik edilir; bir çiftle sınırlı kalan, bencil ilişkiyi Fourier topluma aykırı ve zararlı bulur. Barbar ve uygar toplumlarda bir "tutkular batağı" oluşturan çokevlilik (polygamie) Uyum'da "gönül bağları"nın kaynağı haline gelecektir. Evlilik, yasaklanmamasına karşın, artık yeğlenen bir bağ olmaktan çıkar. Evlilik kurumunun çokuş koşulu, çocukların yalıtlanmış bir aile içinde değil, topluluk tarafından yetiştirilmesi -ve daha iyi yetiştirilmesi- dir.

Çiftler, dört kişiyse "dörtlü gruplarda", altı ya da sekiz kişilerse "altılı" ya da "sekizli" gruplarda, "kadriller"de ya da "tutkulu orkestralar" da bir araya gelecektir. Ya da bir erkek iki kadınla, bir kadın iki erkekle birleşebilecektir, ki bu, üç kişi arasındaki "dostluğun pekişmesine" yol açacaktır. Daha fazla sayıda eşlerin bir araya gelmesi cinsel şenliklerde mümkün olacaktır, ama bunlar "soylu cinsel şenlikler"dir. "Uygarlıktaki müstehcen cinsel şenlikler"le ortak yanı yoktur, "katışıksız duyusal birleşmelerdir." Karşılıklı hoşlanma duygusunu güçlendirecektir.

Herkes, gerek çekici olmayan gerekse yaşlı insanlar, güzel bedenli kişilerle fiziki ilişki kurma hakkına sahiptir. Ama "beden kültürü"ne düşkün olan ve gençlik dönemini uzatan bir toplumda çirkin ve bunak insanlara pek rastlanmayacaktır. Fourier'nin, birbirini tamamlayan şu iki kavrama değer vermesi de bu yüzdendir: *Angelikat* ve *sevgide şefkat*. Fourier'nin gözlemine göre, "her ülkede hiçbir eğilim, halkın güzel çiftlere gösterdiği sevgi kadar yaygın değildir"; bugün herkesin sinamada örneğin Brigitte Bardot'yla ya da Alain Delon'la sevişmeyi düşleyebil-

mesi gibi. Psykhe ile Narkissos, başvuran bütün taliplerle birleşmeden önce, birbirini sevecektir. Ancak "sevgide insanseverlik"le ilgili bu eylem sadece bedensel bir birleşme eylemi değildir. Aynı zamanda "sempatinin ve genel bir coşkunun bağlarını" da yaratır. Ayrıca Fourier "gençlik yıllarını geride bırakmış" olanların da sevginin büyüsünden pay almalarını sağlamak ister. Böyle kişiler için "bir sevgi hizmeti" kurulmasını önerir. Uygarlıkta yaşlılar dışlanır, Uyum'da ise dostlukları, sohbetleri aranır. Ayırdıkları zaman ve ilgiden dolayı gençlerden "dostça bir yakınlık" görürler. Tıpkı Sokrates ile Alkibiades gibi, gençlerle yaşlılar birbirlerine minnettar olacaktır.

Fourier zaman zaman haz arayışını, kendisini Marquis de Sade'a yaklaştıran ve bir Georges Bataille'i önceleyen bir erotizme kadar vardırır. Sevgide ölçülülüğü sadece "hazları yetkinleştirme yöntemi olarak" göz yumar, "yoksa düşünüp taşınılmış bir el çekme olarak değil." "Hazların olağandışı denecek kadar az görüldüğü uygar düzende, haz dolu dakikaları izleyen duyarsızlıktan, gevşeme anlarından ve can sıkıntısının yol açtığı bunalımlardan korunmak için ara vermek, bazılarını ertelemek gereklidir. Eğlencelerin fazlasıyla bulunduğu Uyum'da ise [...], insan haz duyma yöntemlerini artırmayı bilmiyorsa, onların yarısını bile tüketemeyecektir." (Cinsel ilişki çağına gelmiş) çocukları da erotizm dünyasına alıştırarak hazırlamak gerekir; "yeni toplum düzeninin sunacağı sınırsız hazlardan yararlanacak duruma getirmek için çocukların tutkularını yöntemli bir biçimde yetkinleştirmek zorunda kalınacaktır" (XII, 476; I, 93). Cinsel tatmin duygusunu soylu, yetkin duruma getirmek - işte bu, Fourierci Uyum'un son sözüdür.

Carmen'in erkek kahramanı gibi sevginin "çingenelere özgü" olarak kalması işlerine gelen ve hangi biçimde olursa olsun her düzene karşı çıkan bugünün gençliğinde, hiyararşisi, ritüelleri, bakanları ve rahipleriyle, (Uyum'da "herşeyin serbest olduğu" ilan edilmesine karşın) "eğlencelerin yapılış tarzını düzenleme" yetkisiyle, bugün bir şey ifade etmeyen "soyluluk" ve "onun" gibi kavramları kullanmasıyla Fourier'nin *yeni sevgi düzeni* kuşkusuz bir parça garip, neredeyse çılgınca bir tasarım izlenimi bı-

rakma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Fourier bir ütopyacı mıdır? Elbette. Hayali ve gerçekleştirmesi mümkün olmayan dünyalar mı kurmaya çalışır? Belki. Oysa dengelerle yönlendirilen, bastırılmayan tutku bir hamhayal değil midir? Bu konuda ruhbilimciler karar verebilir. Ama bu fantezi bize insanın doğası ve bugünün toplumu hakkında bilgiler vermiyor mu, gerçekleri gözlerimizin önüne serip sevginin geleceğini öncelemiyor mu. Böyle bir gelecekle Fourier, genç çağdaşlarımızdan kimilerinin karşısında tamamen haklı çıkabilirdi. Çünkü bağlarından kurtulmuş çağdaş cinsellik, erotizmin tecimselleştirilmesi, güzel bedenlerin pazarlanması, bencil cinsel ilişkiler yüzünden, genellikle arkadaşlık, kardeşlik, dayanışma gibi dengelerden yoksun böyle bir özgürlük yüzünden iyice içinden çıkılmaz bir duruma gelmektedir. Bütün bunlar (Fourier'nin dediği gibi) bir uygarlığın, (bizim dediğimiz gibi) sonu gelen burjuva toplumunun can çekişme belirtileri değil midir; ve gerçekten özgür bir komünist düzendeki sevgi, yüzelli yıl önce Uyum'un atasınca hayal edilen sevgiye birçok noktada benzememekte midir?

Hiç kuşkusuz Fourier'nin en büyük yararlığı, diğerlerinden önce ve farklı biçimde, bugünku toplum düzeninin "çöküşü"ne bağlı, yeni erotik bir "dengeyi" sezmiş olmasıdır.

Daniel Guerin

FOURİER'NİN YAŞAMI

7 Nisan 1772. Hali vakti yerinde manifaturacı Charles Fourier ile kızlık soyadı Muguet olan Marie'nin oğlu olarak Besançon'da dünyaya geldi (François-Marie-Charles Fourrier diye konan adını daha sonra Charles Fourier olarak değiştirdi). Ablaları: Marie, Lubine ve Sophie.

Çocukluk ve gençlik. Dokuz yaşındayken babası ölür. Besançon'da insancıl bir ortaokul ve lise öğrenimi (Latince ve teoloji ağırlıklı) Meslek edinme ve kendi eğilimleri uğruna mücadele: (Gözü doymayan ve softa) annesi ona tüccarlık mesleğini öngörmüştür; Fourier ise kendini bilime adamak ya da devlet hizmetine girmek istiyordu; ama soylu olmadığı için geri çevrilir. Sonuçta Lyon ve Rouen'de tüccarların yanında çıraklığa başlar. Paris'e yolculuklar.

1791 Manifaturacı Bausquet'nin gezgin satıcı olarak Lyon'a yerleşir. Peş peşe yolculuklar (Marsilya, Borda, Almanya, Hollanda, İsviçre).

Devrim Fourier'yi Lyon'da bulur. Orada ipek dokumacıları nın yaşam koşullarını görür: İşsizlik, açlık, kitlesel bir sefalet; Lyon o günlerde Güney Fransa'nın en büyük manifaktür (küçük işletme) merkezidir. Bunun yanı sıra gizemli gelenekler de Fourier'yi etkiler.

1793 Babasından kalan mirasın idaresini ele almak üzere Besançon'a döner. Daha sonra, mirasın yarısını sömürge mallarına yatırdığı ve serbest meslek olarak tüccarlık yaptığı

Lyon'a geri gelir. Ağustos'ta Lyon convention meclisi birliklerince kuşatılır; Fourier federasyon rejimi saflarında çarpışmalara katılır. Kasım'da Lyon düşer; Fourier'nin mallarına canvention meclisinin birlikleri el koyar. Fourier Besançon'a kaçar, orada tutuklanır, ama (bir Jakoben olan) kayın biraderinin yardımıyla tekrar serbest bırakılır.

1794 Levee en masse (kitlesel silah altına alınmalar ve hal kın itirazı). Fourier askere alınır; sekizinci zırhlı süvari birliğiyle Ren bölgesine gider.

1796 Ordudan terhis. Bu arada amcalarından biri servetin kendisine teslim edilen öteki bölümünü batırmıştır.

1797 Ordunun modernleştirilmesine ilişkin tasarılarını sun mak üzere Paris'e yolculuk. Kibarca reddedilir, tekrar gezgin satıcılığa başlar.

1799 Marsilya'da bir tüccarın yanında çalışır. İşvereninin spe külasyon nedeniyle bozulmaya terkettiği pirinçlerin imhası ve Rouen ile Paris'teki elma fiyatlarının farkı üzerine düşünceler. Fourier, "belirlenimler bilmecesinin çözümü" olan "toplumsal ve erotik çekiciliğin hesaplanışı"nı keşfeder. İşini terkederek sağın bilimler eğitimi görmek için Paris'e gider.

1800 Parasızlık Fourier'yi Lyon'a dönmek zorunda bırakır; izin siz emlak komisyonculuğu yapmaya kalkışır.

11 Ağustos 1800 (VII. Yılın 23. thermidor'u). Arkadaşı Mar tainville'le birlikte *Journal de Lyon et du departement de Rhône* adlı bir gazete çıkarmayı tasarlar; ama sansür tasarıyı reddeder.

1803/4 *Bulletin de Lyon* dergisinde bir dizi makalesi yayım lanır; aralarından "Evrensel Uyum"u ilk kez toplumsal bir öğreti olarak ortaya atar ve (dış politikaya ilişkin bir makale olan) "Anakaraya Özgü Üçlü Yönetim" polisin dikkatini çeker. Fourier kaleme aldığı *Büyük Yargıca Mektup*'ta kendini savunur, ama mektup asla yerine (adalet bakanlığına) ulaşmaz.

1808 *Theorie des Quatre mauvements* (Dört Hareket Kura mı) kitabını adını vermeden ve yanlış bir basım yeri (Leip-

zig) göstererek yayımlar. Ne ki, kitap, dostlarının tüm çabalarına karşın, okurun ilgisini çekmez; ancak 26 yıl sonra satılır (yayımcı hüzünle kitaba şu dipnotu koyar: Kurt Wollf da Franz Kafka'nın ilk kitabını -800 adet- 12 yıldan fazla depoda tutmuştu.)

1809 İsviçre'ye yolculuk,

1812 Kendisine ömür boyu yetecek küçük bir gelir bırakan annesinin ölümü.

1815 *Yüz Gün.* Matematikçi ve vali Kont Fourier, adaşını Lyon vilayeti istatistik dairesine başkatip olarak yerleştirir.

Kış 1815/16 Fourier, ailesinin küçük bir arazi sahibi olduğu Talissia'yı (Bugey) çekilir. Sayıları kabaran elyazmalarını düzeltmeye başlar.

1816 İlk öğrencisi sayılabilecek Just Muiron'la Fourier arasındaki ilişkilerin başlangıcı.

1816-1820 Hâlâ Bugey'dedir. Yeğenleriyle üstü kapalı ilişkiler. Fourier, toplumsal değişiklik konusunda birkaç mütevazi önerisini sunduğu Belley Akademisi'nin etkin üyesi olur.

1819 Asla yayımlanmayan "Grand traite"yi (8 cilt) tamamlar. Fourier eseri kısaltır, erotik bölümleri çıkarır ve 1821'de *Traité de l'association domestique - agricole* (Ailevi ve Zirai Birlik Üstüne Makaleler) başlığı altında yayımlar:

1820-1821 Besançon'da.

1822 "Traite"nin tüm baskılarını (1000 adet) yanına alarak satış ve reklam amacıyla Paris'e gider. Sonuç: 3 eleştiri yazısı, satılan birkaç düzine kitap.

1823/24 Elinde kalan tüm paraya yatırır; bir ara, coğrafya öğretmeni olmayı düşünür.

1824 İkna etmek için Robert Owen'la yazışır. Muiron, Fourier'nin *Aperçus sur les procédes industriels* (Sanayi Yöntemleri Üzerine Düşünceler) adlı kitabını yayımlar ve bilim adamlarıyla bağ kurmasını sağlar.

Mart 1825 Emlak komisyonculuğu girişiminin başarısızlığa uğramasından sonra, parasız pulsuz Lyon'a döner ve bir satış mağazasında veznedar olarak çalışmaya başlar.

1825 Yeni bir kitabını basıma hazırlamak için Rotalier'de (Jura)

öğrencisi Grea'ya altı ay konuk olur. Tekrar Lyon'a döner.
Ocak 1826 Paris'e taşınır. Amerikan ticaret şirketi Curtis ve Lamb'de iş bulur.
1828 Kitabına Paris'te bir yayımcı bulamadığı için Besançon'a döner. *Mart 1829* Tekrar Paris'e dönüş.
1829 Ekonomiye ilişkin görüşlerin açık seçik ifade edildiği *Le Nouvea Monde industriel et sociétaire* (Yeni Sanayi ve Toplum Dünyası) adlı eseri yayımlanır. Byron ile Chateaubriand'a birer nüshasını gönderir.
O günden sonra, ilk falansterine maddi destekte bulunacak ha misini hergün saat 12'de (ölümüne kadar, boş yere) evinde bekler.
1830 Saint-Simoncuların birkaç toplantısına katılır.
1831 Saint-Simon ile Owen'a karşı yergiler kaleme alır.
1832 Saint-Simoncuların gruptan ayrılışı; Jules Lechevalier ile Abel Transon Fourier'nin tarafına geçer. *Le Phalanstére ou la Réforme industrielle* (Falanster ya da Sanayi Devrimi) adlı bir dergi çıkaran *Ecole sociétaire*'in asıl başlangıcı.
1833 'Ecole societaire', Conde-sur-Vergre'de (seine-et-Oise) bir falanster kurmayı dener, ne ki Fourier bu girişimi kendi tasarımlarının bir karikatürü diye reddeder.
1833-34 Fourier 'Uygarlık Derneği'nde birkaç konferans verir; artık tanınan ve saygı gören bir kişidir.
1835-36 *La Fausse Industrie* (Sahte Sanayi).
1836 Fourier'nin öğrencileri *La Phalange* dergisini kurarlar. Hasta ve öğrencileriyle arası bozuk olan Fourier çalışmalara katılmaz
10 Ekim 1837 Fourier ölür; ev sahibesi onu üzerinde redingu tuyla, çiçek saksılarının arasında diz üstü ölü bulur. Monmartre mezarlığında toprağa verilir.

Fourier'nin yaşamı büyük ölçüde söylencelerle örülüdür: Skandalları ve aklını karıştıran cinsel sorunları, tanıdıklarıyla, dostlarıyla, fahişelerle ilişkileri hakkında bilgimiz çok azdır. Günü tamı tamına hesaplanmış bir plana göre geçerdi: İşten sonra her gün 4 saatini yazmaya va araştırmaya ayırırdı. Tek

eğlencesini sabahları içilen beyaz şarap, bir bardak limonata, bir parti domino oyunu ve çiçek pazarına yapılan ziyaret oluşturuyordu.

Fourier her zaman mütevazi düşenmiş odalarda yaşıyordu, ama orayı bir çiçekçi dükkanına çeviriyordu: "Oda daima çiçeklerle ve bitkilerle doluydu, yalnız kapı ile pencere arasında dar bir geçit bırakılmıştı."

Hiç evlenmedi, uzun süreli ve cinselliğe dayalı bir ilişki kurmadı. İlk kez otuzbeşindeyken bir rastlantı sonucu lezbiyenlere özel bir eğilimim olduğunu anladım, diye belirtir.

Fourier, Rouen gibi eski kentlerden, kurbağadan, tırtıldan ve örümcekten nefret ediyordu; makarnayı (bu "bayat, bozuk zamkı"), iyi pişmemiş ekmeği ve çayı hiç sevmezdi. Öğrencisi Muiron'a inanılırsa patates en sevdiği yemekti.

Düşkün olduğu bilimler aritmetik, coğrafya, astronomi ve müzikti

Kimilerine göre Fourier tüccarlık mesleğinin gereklerini güvenilir şekilde yerine getiriyordu. Kimilerine göreyse, büyük bir anlayışsızlık ve aldırmazlıkla.

Fourier ömrü boyunca devlet otoritesinin, gazetelerin, yayıncılarının, öğrencilerinin sansürüne uğramıştır.

Fourier hiç gülmezdi. Bu yüzden bugün ona Fransa'da "Ütopyanın Buster Keaton'u" denir.

Fourier'nin devasa edebi mirası yüzyılımızın ancak altmışlı yıllarında bir araya getirilmiş ve yayımlanmıştır.

AÇIKLAMALI SÖZLÜK

Fourier'yi çevirme ve Alman okuruna tanıtma girişimleri sık sık tekrarlanmıştır. Engels'in çevirdiği "Ticaret Üstüne Fragmanlar" 1864 yılında yayımlandı. Engels'in o zamanki çevirisi, bugün kimsenin göze alamayacağı kadar serbest bir çeviriydi. Yirmili yıllarda da çeviri denemeleri görülmüştü, örneğin "Yeni Eğitim" dergisinin yayımcısı pedagog Paul Oestrdeich'ınki gibi. Sonuçta Fourier'nin eserlerine gösterilen ilgi altmışlı yıllardan bu yana giderek artmaya başladı. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde, "Uyumlu Eğitim" ve Elisabeth Lenk tarafından yayımlanan "Dört Hareket Kuramı" adlı eserler çevrildi.

Her çevirmen birçok güçlüğün yanı sıra temel bir güçlükle, yani "simge" denilen sözcükleri karşılama sorunuyla uğraşmak zorundaydı. Fourier doğabilimsel-teknik bir sözcük dağarı kullanmayı yeğliyordu. Örneğin sevgide "mekanikçilik"ten, "mekanikleştiren tutkular"dan, "manevila" ya da bir grup insanın "dayanak noktası"ndan söz ediyordu. Bunlar genellikle bilinen, yaygın sözcüklerdi, ama Fourier onları ısrarlı yaygın olmayan anlamsal bir bağlamda kullanıyordu. Bir de bunlara kendisinin bulduğu yeni sözcükler (neologisme) ekleniyordu, örneğin "papillonne", Almancası: "Flatterlust" (Hercailik hevesi) gibi.

Bu simgelerin çevirilerini -Politika Yıllığı'nın 7. sayısında istendiği gibi- belirlemeye çalışmak oldukça kuşkulu görünüyor; çünkü her çevirmen yeni ve genellikle daha uygun karşılık-

lar bulacaktır. Bu yüzden, hem okura hem de daha sonraki çevirmenlere yararlı olabilecek açıklamalı bir sözlük hazırlamaya karar verdik.

'Politika Yıllığı'nın 7. ve Edebiyat Dergisi'nin 3. sayılarında yayımlanan, Marion Luckow'un çevirdiği metinlerin dipnotlarını, sözcüğü sözcüğüne bağlı kalmadan temel aldık. Çeviriyi dipnotlarla doldurmamak için Almanca metnin önüne açıklamalı bir sözlük koymayı uygun gördük.

Marion Luckow
Eva Moldenhauer

ÇEKİM (attraction)

Fourier yeni toplum düzeninin örgütlenişine, insanların tutkularıyla yaptıkları işleri arasında hesaplanabilen çekim güçlerinin etkide bulunduğu "keşfi"ni temel alır. Bunun için de, fiziksel çekim gücünü bulmuş olan Newton'a dayanır. Fourier'ye göre insan sadece çok yönlü ilişkiler sayesinde kendi belirlenimini bulabilir. Tek başına kimse kendini geliştirecek durumda değildir.

YÜKSELİŞ (essor)

Fourier'nin "tutkuların gelişmesini, serpilip yayılmasını" simgelemek için kullandığı bir kavram. Fourier'nin çalışmalarında, örneğin üç toplumsal tutku olan hercailik hevesinin, tartışma hevesinin ve anlaşma hevesinin "yükseliş"ine uygarlıkta engel olunduğunu açıklamak için kullandığı önemli bir kavram.

BARBARLIK ya da barbar düzen

"Vahşet dönemi"ni tanımlayan bu kavramın Fourier için duygusal hiçbir yanı yoktur, tersine açık seçik belirlenmiş bir düzen kavramıdır. Fourier'ye göre insanlık yeryüzünde yaşamın başlamasından bu yana beş evreden geçmiştir:

1. Düzensiz birlikler
2. Vahşet
3. Ataerkillik
4. Barbarlık 5. *Uygarlık* (bugün yaşadığımız dönem)

Fouri'nin bulduğu *Uyum*'a atlamadan önce önümüzde iki evre daha vardır:

6. Teminatçılık (çıkar birliği düzeni)
7. Tamamlanmamış birlikler (mutluluğun başlangıcı)
8. Uyum'un başlangıcı, ki toplam 9 evre (yaklaşık 36000 yıl) sürecektir.

HESAP (calculs)

Fourier hiçbir şeyin rastlantıya kalmadığını, insanların bir arada geçen yaşamlarında her şeyin hesaplanabileceğini ısrarla öne sürer. "İncelediğim gruplar çok ciddi ve matametiksel he-

saplar yapmama neden oldu." Bu yüzden Fourier matematiği, madde ile "tanrı"nın (manevi ilkenin) yanı sıra, üç yaratılmamış ilke arasına katar.

BELİRLENİMLER (destinées)
Fourier "belirlenim" kavramını gizlerinden kurtarır. İnsanların belirlenimleri birer kapalı kutu değildir, matematiksel hesapların sonuçlarıdırlar ve çekim yasaları tarafından saptanmışlardır.

BORSA (bourse)
Falansterde insanlar her akşam saat sekiz ile sekiz buçuk arasında borsada buluşurlar. Ertesi günler için çalışma ve eğlence programı burada yapılır. Randevular "ayarlanır".

KELADONCU SEVGİ
"Duygusal, romantik sevgi" kavramı. Astrée adlı pastoral romanın kahramanı örnek alınmıştır. Fourier "keladoncu sevgi"yi "maddi sevgi"ye karşıt bir kavram olarak kullanır. Uyum'da sevginin bu iki biçimine verilen değer eşittir.

KOROLAR (choeurs)
Yaş gruplarının, kabilelerin (tribus) tanımlaması. Fourier sınıflandırmaya bayılır. Bir falanjdaki 1620 kişi, 16'sı kadın 16'sı erkek olmak üzere, 32 koro oluşturur, ki Fourier'ye göre cinsiyetleri henüz belli olmayan üç küçük çocuk birliği bunlar arasında sayılmaz. Fourier, kadına eşit davranılması için ileri sürdüğü taleplerini dilbilgisine kadar sokar. Uyum'da yalnız "cherubime"ler değil, üstelik "cherubimen"ler de olacaktır. Çevirisi pek mümkün olmadığından Fourier'nin hazırladığı Listeyi Fransızca adlarıyla bıraktık:

Nourissons (süt çocukları)	0 - 1 yaş
Poupons (bebekler)	1 - 2 yaş
Lutins (şeytan çekiçleri)	2 - 3 yaş
1. Bambins ve Bambines	3 - 4 1/2 yaş

2. Cherubins ve Chirubines	4 - /6 1/2 yaş
3. Seraphins ve Seraphines	6 1/2 - 9 yaş
4. Lycéens ve Lycéennes	9 - 12 yaş
5. Gymnasiens ve Gymnasiennes	12 - 15 1/2 yaş
6. Jouvenceaux ve Jouvencelles	151/2 - 20 yaş

böyle devam eder ve son olarak
16. Patriarchen ve Patriarchinnen.

YASA, toplumsal (code social)
Fourier'nin keşfettiği toplumsal yasa insanlar tarafından yapılmamış, insanlar arasındaki ilişkilere tanrı tarafından katılmıştır. Fourier keşfettiği toplumsal yasayı, daha sonra bulunan mıknatıslı iğneyle, pusulayla karşılaştırmaktan zevk duyar.

DAYANAK NOKTASI (pivot)
Bir sistemin ya da "mekanizma"nın en önemli öğesini ya da kısmını tanımlayan kavram. Birlikçilik, dayanak noktasına olan tutkudur. Güneş sisteminin dayanak noktası güneştir, toplum sistemimizinki de aile.

DENK (contrepoids)
Uyum'da her şey mubahtır. Tutkuların hiçbiri kısıtlanmaz. Taşkınlıklara karşı koymak için Fourier denk tasarımını getirir. Her tutkuya, ters yönde ve onu kaldıran bir tutkuyla karşı koymak mümkündür.

KARŞIT (contremarch)
1. Bir tutkuyu denkler (ters yönde tutkular) vasıtasıyla zararlı taşkınlıklardan koruma olanağı. Bencilliğin karşıtı, örneğin birlikçiliktir.
2. Böyle bir dengeye başvurmayıp tutkuları bastırma yolu seçilirse, Fourier'ye göre, o zaman bu tutku kendi karşıtını yaratır ve de tamamen denetimden çıkar.

TANRI (dieu)
Fourier'nin tanrısı bir vahiy ve ahlak tanrısı değildir. Fouri-

er'nin tanrısı toplumsal ve itkileri onaylayan bir tanrıdır. Toplum yasasının, Uyum yasalarının yaratıcısıdır. Ortaçağ'daki kimi tanrıtanımaz mezheplere ve 19. yüzyılda bile Lyon'da faaliyet gösteren ruhanî mezheplere göre olduğu gibi, Fourier'ye göre de cinsel birleşme, insanların yetkinleşmesi için tanrı tarafından seçilmiş bir yoldur.

GRUP (groupe)
Birlikte çalışan ya da oynayan ve ortak bir tutkuları olan üç ile yedi kişiden oluşur.

MANİVELA (levier)
Bir tasarıyı geliştirme yöntemini tanımlayan, sık kullanılan bir kavram. Uyum'da çalışma yaşamını çekici hale getirmeye yarayan manivelalar, örneğin kısa süreli çalışma birimleridir (insanlar her iki saatte bir işlerini değiştirmelidir.)

YANILSAMA (illusion)
(Birkaç istisna dışında) olumlu bir kavram. Keladoncu sevgiye yeniden verdiği değere benzeterek Fourier "yanılsama"yı "duyuların fantezisi" diye açıklar. Duyusal istekleri tatmine yarayan reel olanakların yanı sıra Fourier duyuların yanılsamasına da gelişmeleri için yer açmak ister. Yanılsama, Fourier'ye göre, karşılık yerine geçen bir haz değil, insanların özgün ihtiyacıdır.

TOHUMLAR (germes)
Bu kavram, toplumumuzda varolan, Uyum'daki görenekler doğrultusunda gelişmeye yatkın alışkanlıkları, tutkuları tanımlar: Örneğin tek eşli evlilik kuralının sık sık çiğnenmesi, insanların sevgide değişikliğe ihtiyaç duyduklarını gösterir.

SINIFLAR (classes)
Fourier sınıfları ortadan kaldırmaz. Yalnız birbirlerine yakınlaştırmaya çalışır. Toplumsal eğilimi belirli bir sınıftan yana değildir.

SERMAYE, EMEK, YETENEK (copital, travail, talent)

Fourier ne "sermaye"yi ne de "mülkiyet"i kaldırmak ister. Ortaklaşa elde edilen ürünler birlik üyeleri arasında aşağıdaki şemaya göre paylaşılır: Harcanan emeğe ürünün 5/12'si, yatırılan sermayeye ürünün 4/12'si ve gösterilen yeteneğe/beceriye ürünün 3/12'si düşer.

TUTKU (passions)

Fourier tutkuların bölümlere ayrılışını üç dallı bir ağaç biçiminde tasarlar. En alttaki dalda 5 duyusal tutku yer alır: İşitme, görme, koklama, tatma, dokunma (ya da "birleşme duyusu"). İkinci dalda duygusal tutkular: Aile kavramı, yükselme hırsı, dostluk, sevgi. En üstteki dalda ise Fourier'nin keşfettiği, Uyum'da çalışma ve yaşam beraberliğini belirleyen üç toplumsal, paylaşımsal tutku bulunur: Hercailik hevesi, tartışma hevesi ve anlaşma hevesi.

KUR, FLÖRT (cour d'amaur)

Uyum'da sevgi büyük ölçüde kurumlaştırılmıştır, kamuyu ilgilendiren bir sorundur. İlişkilerdeki her değişiklik, bir sevgi sınıfından başka bir sevgi sınıfına geçiş kur, flört yönetimi tarafından kaydedilir.

SEVGİ DÜZENLERİ (coopérations d'amaur)

Bunlar arzu edilen sevgi biçimine uydurulurlar, ama birinden diğerine geçiş her zaman mümkündür. Örneğin,

Vestalen ve Vestalinnen (fiziksel bir ilişki söz konusu değildir)

Bakkhantlar ve Bakkhantinler (çok yönlü ilişkiler)

Damoiseaux ve Damoiselles (karşılıklı bağlılığa dayalı bir sevgi ilişkisi; Uyum'da pek değer verilmez.)

LÜKS (luxe)

Uyum'da tamamen olumlu bir kavramdır. "Uygarlıkta lüks yoksulları üzüp öfkelendirirken Uyum'da uyarıcı etkileri olacaktır."

Fourier lüksü ikiye ayırır: 1. Hemen hemen "huzur, sağlık"la aynı anlama gelen "içsel lüks". Beş duyusal tutkunun, yani tatma, dokunma, işitme, koklama, görme duyularının tatmin edilmesiyle meydana gelir.

2. "Dışsal lüks". Uyum'da bu lüks hiçbir zaman bireye değil, kolektife sağlanır. (Örneğin çalışma yerlerindeki lüks gibi). Bu lüks, çalışma sırasında gruplara esin kaynağı olur ve onları teşvik eder.

ASGARİ GELİR (minimum social)

Fourier Uyum'da her üyeye yaşamını sürdürebilmesi için asgari bir aylık bağlanmasını uygun görür. Kimse çalışmaya zorlanmaz. Bu, yurttaşların temel hakkıdır, özgürlüklerinin önkoşuludur.

1620 ÇALGILI ORKESTRA

Fourier bir falanj kurmak için 1620 kişiyi tasarlanabilecek en iyi sayı olarak görür. Bu sayıyı biraz karmaşık ve her zaman anlaşılmayacak bir hesap sonucunda bulur. 12 tutkudan oluşan ağaç örneğini esas olarak şöyle der: "Tutkular, bireylere az çok hakim olan nüanslara ayrılırlar. " Fourier toplam olarak 810 temel tutku olduğunu belirtir, 810 erkek ve 810 kadın 1620 kişilik bir falanj meydana getirir.

AŞI (greffer)

Tutkuları "denkler" vasıtasıyla dengeye getirme sanatını tanımlayan kavram.

FALANJ, FALANSTER (phalanstère)

1620 kişiden oluşan falanj Uyum'da temel bir birimdir, toplumsal mekanizmanın dayanak noktasıdır; tıpkı birlik ve de serbest gruplar gibi. Bütün bunlar, uygarlıkta sadece aile tarafından yerine getirilmesi gereken ve getirilemeyen bir işleve sahiptirler. Bir falansteri ("phalanx" ve "monastère" sözcüklerinden türetilmiştir) mesken edinen bir falanjda "eğilim grupları"ndan oluşan, sayısı belirlenmemiş birlikler bulunur.

HAK, ilkel insana özgü yedi (sept droits)

İnsanın uygarlıkta ve de Uyum'da vazgeçmek zorunda olduğu, ilkel insana özgü yedi haktan Fourier şunları anlıyor: Avcılık, balıkçılık, biriktirmek, otlatmak, hırsızlık, akrabalık bağı, sorumsuzluk.

BİRLİK (série)

Doğanın her yerinde görülebilecek bir örgütlenme biçimini tanımlayan kavram. Bu kavram Fourier tarafından benzer şekilde falanjdaki çalışmaların ve oyunların örgütlenişine uyarlanır. Burada kastedilen, farklı yaş, mülkiyet, zekâ gruplarının özenle bir araya getirilmiş birliğidir. Üyelerin ortak yanı, belirli bir tutkuya farklı yoğunlukta da olsa bir eğilim göstermeleridir.

AŞAMA ÇİZELGESİ (échelle)

Fourier'ye göre, notaların yazıldığı porte gibi tutkularda da belirlenmiş bir sıra vardır; bazı tutkular birbiriyle uyuşur, bazıları ise uyuşmaz. İnsan Uyum'da sevgi ilişkilerine başarılı bir biçim vermek için bu durumu hesaba katabilmelidir. Fourier tutkuları hep, seslerin ya da renklerin bilinen düzenine benzer şekilde ele almaya çalışmıştır. Benzerliklere başvurarak düşünmeyi severdi.

İTİCİ GÜÇ (ressort)

Her tutkunun bir itici gücü vardır; gelişebilmesi (yükselebilmesi) için bu güce olanak tanınmalıdır.

GEÇİŞ / İSTİSNA (transition)

Sınıflandırılamayan türleri ya da tutkuları yine de bir başlık altında toplamaya yarayan kavram. Örneğin yılan balığı "balıklarla yılanlar arasında bir geçiş"tir. Uygarlık "istisnaları" köreltme ya da hatta kovuşturma eğilimi gösterirken, bunların Uyum'da büyük yararları olacaktır. Örneğin eşcinselliğin de lezbiyen sevginin de.

BİRLİKÇİLİK (unitéisme)

13. tutkunun (ağacın gövdesinin) adıdır. Öteki 12 tutkunun dayanak noktasıdır. Bencilliğe karşıt bir tutku olarak, bireyin kendi mutluluğunu ötekilerin mutluluğuyla bağdaştırma eğilimini içerir. Birlikçiliğin gerçekleştirilmesi, tüm tutkuların birlikte yükselmesi demektir.

BİLEŞİK (combiné, bazen de composé)

"Karşıtlıkları içinde barındıran" anlamına gelir, en azından "tinsel" ve "maddi" karşıtlıkları. Bileşik olan her zaman yalın-olana (simple) ya da bağlantısız - olana üstündür. "Bileşik kötülük", "bileşik özgürlük" gibi birleşimlerden, "bağlantısız düzen"in, yani uygarlığın tam tersine, ...sonuçta "bileşik düzen", yani Uyum meydana çıkabilir.

PARÇALANMIŞ EMEK (travail morcelé, morcellement)

"Emeğin parçalanması uygarlığın en büyük kötülüklerinden biridir." Fourier'ye göre parçalanma,

1. İnsanın dikkatini ve gücünü tek bir işe vermesi ve böylece toplam üretimi tüm kapsamıyla görme olanağından yoksun kalmasıdır.

2. Bunun sonucunda bireysel olarak zenginleşmeye çalışması ve yalıtlanmasıdır. Bu durum "parçalanmış aile" gibi bileşimlerde de görülür.

KAYNAKLAR

Ouevres complètes, Paris 1966:

I: *Théorie des quatre mouvements* (1808)

II, III, IV, V: *Théorie de L'unité universelle ya da Traité'de L'association domestique agricole* (1822)

VI: *Le Nouveau Monde industriel et sociétaire* (1829)

VII: *Le Nouveau Monde amaureux* (1817-1819 yılları arasında yazılan bu eser ilk kez Simone Debaut tarafından 1967'de yayımlanmıştır).

VIII, IX: *La Fausse Industrie* (1835)

X, XI, XII, (XIII yayıma hazırlanıyor): *La Phalange* dergisinde yayımlanan çeşitli makaleler (X ve XI ikişer cilde ayrılmıştır: X: C.1, 18, 51 ve C. 2, 1852; XI: C. 3, 1853-1856 ve C. 4, 1857-1858).

ÇEVİRENİN NOTU

Çeviriye yardımcı eserler:

-*Dört Hareket Kuramı ve Genel Belirlenimler* (I), yay. Th. Adorno, Önsöz: E. Lenk, Frankfurt/M. 1966.

-İlk kez *Deutsches Bürgerbuch* 1846 dergisinde yayımlanan Friedrich Engels'in çevirdiği metinler, yay. H. Püttmann, Mannheim; tıpkı basım Marx-Engels-Bütün Eserleri'nde, 1. Bölüm, C. 4

- August Bebel, *Charles Fourier. Yaşamı ve Kuramları*, 1887.

-Fourier, *Uyumlu Eğitim*, yay W. Apelt, Volk und Wissen, Berlin 1958.

-Marion Luckow'un çevirdiği metinler, *Literaturmagazin 3*, Hamburg 1975; ve *Jahrbuch Politik 7*, Wagenbach, Berlin 1976

ÖNDEYİŞ

Gece Karanlığından Kurtuluyoruz

"Nasıl, sevgi gibi böylesine sakıncalı bir konuda gerçekten bir şeyler mi yazmak istiyorsunuz? Bunun için bir Tibull'un ve bir Parny'nin[1] kalemine, yeterince estetik duygusuna ve de kolayca ifade edebilme yetisine ihtiyaç vardır."

Gerçekten de, Diderot'nun dediği gibi[2], bunun için "gökkuşağına batırılmış bir kaleme ve kelebek kanadına bulaşmış tozlara" ihtiyaç yok mudur? Sofistler sevgi politikasındaki becerisizliklerini kimseye sezdirmemek için bizi bu tür saçmalıklarla atlatmaya çalışıyorlar.

Ben ne gökkuşağından ne de kelebeklerden yararlanacağım, tersine, sevgiyi her aklı başında insanın ilgisini çekmeye daha çok hak eden bir görüş açısından tanıtacağım; sevgi kuramında düşülecek tek bir yanılgının bile uygarlıktaki ahlak yapısını yıkmaya yeteceğini bu insanlara kanıtlayacağım. (IV, 51)

Ben sadece konuyu vereceğim; bir başkası belki bundan bir

1. Tibull, M.Ö. 50-19, Romalı ozan, Elegien adlı eserin yazarı; Parny [Evariste Dèsire de], 1753-1816, Posiés érotiques'in ve İncil'i ahlak dışı bir şekilde alaya alan Guerre des dieux'nün yazarı.

2. "Yazar kalemini gökkuşağına batırmalı ve yazdıklarına kelebek kanadı tozlarını serpmelidir." Diderot, Correspondance Littéraire, 1772 "Sur Les femmes", Oeuvres complètes.

roman çıkarabilir. Kuşkusuz benden cafcaflı sözler bekliyorsunuz. [...] Özellikle Fransa'da başkalarının düşüncelerini allayıp pullama yeteneğini kazanmış yazarların sayısı az değildir. Yeri gelmişken sizin de onaylayacağınız bir gerçeği belirtmeliyim: Bu yazarların altın uçlu kalemleri benim dehamla birleşseydi, *Çekicilik Üstüne* adlı makalem mutlaka en görkemli eserlerden biri olurdu.

Acaba bu değersiz süslemelere başvurmadan konunun kendi güzelliği yazara beceriklilik yetisi kazandırmaya yetmiyor mu? Bir konuşmacı değil de, bir yaratıcı olduğumu tekrar tekrar anımsatmam mı gerekiyor? Görevim süslü tümceler yazmak değil, yeni şeyler söylemektir. (VII, 156)

Gecikmiş olmam umutsuzluğa düşmek için bir neden değildir. İnsanların ivedilikle ihtiyaç duydukları pusula (mıknatıslı iğne) de beşbin yıl boyunca meçhul kalmamış mıydı? Araştırma yöntemleri yanlış yöne sevk ettiği için pusulayı bulmak aklımıza çok geç geldi. (VII, 2)

Yirmibeş yüzyıl boyunca bu sorunun üstesinden gelemeyen insan aklı yeni bir mücadeleye girişmekten çekinecektir kuşkusuz. Ama komutanla askerlerin cesaretleri kırılmış olsa da, yeni umutların doğması için kimi zaman bir çocuk bile yeterli olmaktadır. On yaşındaki Davut Golyat'ı yendiği zaman tüm İsrail halkını ayağa kaldırmıştı. Sıradan bir çoban olan Jeanne d'Arc Fransız ordusunu peşinden sürüklemiş ve onlara zafer yolunu açmıştı. [...] İşte benim dikkati çekmeyen yalın kişiliğim, insan aklı sadece gücünün yetmezliğinden yakındığı, Voltaire'in ağzından "doğayı hâlâ saran nasıl da koyu bir karanlıktır bu" dediği zaman, herkesin gevşettiği dizginleri elime alma hakkını tanıyor bana. (VII, 1)

Gelmiş geçmiş bilgelerin yanlış hesaplarının iç yüzünü anlamak için, sözleri her çeşit gösterişten uzak, acı çeken insanlığa pek yararlı olmamasına karşın kendisinden gurur duyulan bir kişiye ihtiyaç vardı; ağzı fazla söz yapmamasına karşın inatla he-

define doğru yürüyen bir kişiye, bilimsel safsataları sevmeyen, sağduyuya göre hüküm vermekte direnen ve kötünün kötü, yoksulluğun, baskının, yalanın, kırımın da insanlarca konan yasaların sonucu, insani hataların belirtisi olduğu, yetkinlik hakkındaki gevezeliklerin de kuşkuları kendinden uzaklaştırmak isteyen bir suçluyu ele vermekten başka bir işe yaramadığı görüşünü savunan bağımsız ve özgün bir bilgeye ihtiyaç vardı. Sonuçta sözkonusu olan, vaızlarla yetinmek değil, harekete geçmek ve felsefenin kaçındığı sorunların üstesinden gelmekti, kısacası, insanın belirlenimlerini hesaplamaya girişmekti. İşte ben bunu yaptım. (IX, C. IV, 232- 233)

Üçbin yıldan bu yana yeryüzü, tutkulara ilişkin anlamsız zevzekliklerle kirletiliyor. Bu kötülüğe bir son vermeliyiz, tutkuların üzücü gizlerini ilgilendiren her alana sistemli bir biçimde yaklaşmalıyız. O halde bunu araştırmaya çalışalım ve müstehcenliğe epey açık olan bu konuyu ele almaktan çakinmeyelim. (VII, 38)

Uyum'da sevginin tüm nüanslarına ulaştığımız zaman, bugün toplum tarafından hor görülen bu itici güç sayısız esin kaynağının meydana çıkmasına neden olacaktır. [...] Bu konuda bir şeyler anlatmayı yararsız buluyorum, çünkü uygar insanlar bu büyülü kitaba sırdaş edilmeyecek kadar önyargıların etkisindedirler. Onları, sevginin belirlenimi hakkında, yani Uyum'da en ince hesapların nesnesi haline gelecek olan, buna karşılık ahmak uygarlığın tek bir sözcüğünü bile heceleyemeyeceği bir tutkunun belirlenimi hakkında hiçbir bilgileri olmadığına inandırmak için örtünün bir ucunu kaldırmak yetecektir. (VII, 393)

Eğer hakikat, üçbin yıllık sürgünden sonra en alt basamaktan en üst basamağa çıkmak, toplumsal sürece yön vermek istiyorsa, artık yararlıkla ve eğlenceyle uzlaşan araçlar aramalıdır. [...]

Bunlar, sadece roman yazarlarını meşgul etmeye elverişli olduğu sanılan, sevgiye ilişkin önemli ilkelerdir: İşte bizim kılı

kırk yaran devlet adamlarımız, bu en çetin sorunu, yani sevgide hakikat sorununu düşünmek zorunda kalmamak için böyle bir karar almışlardır. (IV, 57)

Ciddi araştırmaları gerektiren sorunları sadece bir muziplik olarak ve romantik bir şekilde ele aldıkları için uygar ulusların tutkuları inceleme konusunda başarısız kaldıkları hissedilmiyor mu? Bu yanlış yöntemleri artık bırakalım ve doğanın gizlerine nüfuz etmek için önümüzdeki engellere karşı birlikte savaşalım. (X, C. IV, 29)

Uygar kahinlerimizin öne sürdüğü gibi doğa sisteminde her şey birbirine bağlıysa, o zaman tutkular sisteminde de her şeyin birbirine bağlı olduğu, sevgi ilişkilerinin bir toplumsal hakikat sistemi içinde bulunduğu sonucunun çıkarılması gerekir. Ama özgürlük olmadan hakikat sözünü nasıl geçirebilir?

Ne ki, sevgideki özgürlük uygar ve barbar düzenlerle bağdaşmaz: Öyleyse buradan, özgürlüğe ve hakikate ulaşmak için, uygarlıktan ve barbarlıktan ayrı bir toplumun keşfedilmesi, ve keşfedilmesi için de aranması gerektiği sonucundan farklı, başka bir sonuç çıkarılabilir mi? (IV, 59)

Amaca uygun bir yasama, sevgiye daha iyi bir düzen verme sorunlarından, sevginin bir çeşit hamhayal olduğu bahanesiyle her zaman kaçınılmıştır. Ancak sevgi ister bir hamhayal olsun ister olmasın, etkileri tanrı tarafından önceden görülmüş ve uyumlu, homojen bir plan halinde düzenlenmiş itici bir güçtür.

Biz bu planı elden geldiğince ayrıntılı bir şekilde incelemek istiyoruz. Üç bin yıldan beri bu denli baştan savma ele alınan soruna yöntemli şekilde yaklaşmak zorundayım, ki etkisi çok büyük olan tutku kuramı böylece ne belirsizliğe ne de eksikliğe meydan versin.

Sevgi bize her ne kadar zaptedilmezmiş gibi görünse de, onu uyumlu hale getirmek, yükselme hırsından ya da herhangi başka bir tutkudan daha zor değildir. (V, 214)

Ben mekanikçi bir tanrıyı, hem safahata hem de mahrumiyete düşman bir denge tanrısını müjdeliyorum; her çeşit eğlenceyi birbiriyle bağdaştırmasını ve onları bolluğu ve çeşitliliği yüzünden aşırılığa kaçmaktan, kötüye kullanılmaktan korumasını bilen bir tanrıyı müjdeliyorum. (VIII, 285)

Yeni Bir Sevgi Düzeni

Biz yeni bir sevgi düzeninden söz açmak istiyoruz; bu düzende sevginin soylu yanı olan duygu tüm parlaklığıyla ortaya çıkacak ve tüm ilişkileri büyüleyecektir. Peki, bu düzenin temelleri nedir? Bu düzenin temelleri, maddi isteklerin bastırılmayıp eksiksiz olarak karşılanmasıdır ve diğer duyusal hazlar karşısında, yiyip içmeye, müzik dinlemeye, güzel kokulara, takıp takıştırmaya vs. duyulan ihtiyaçların yakışıksız görülmemesidir. Uygar gençlerin hakkında çok az bilgi sahibi oldukları sevginin soylu eğilimleri, ancak maddi istekler karşılandığı zaman yükselmeye başlar. (VII, 445)

Değişik yaş gruplarının isteklerini karşılamak ve onlara sevginin tamamen yeni hazlarını tattırmak için, uygarlık tarafından alınan ihtiyat önlemlerine her bakımdan karşı çıkmak zorundayım, çünkü bu önlemler farklı türden eğilimlere cevap veremeyecek bir düzene yol açmaktadır. Demek ki okur benden, kendisini önyargılarından kurtarmamı ve bugüne kadar duyulmamış göreneklerin, her iki cinsten yaş grupları için pek çok yeni eğlencenin bulunduğu yeni bir dünyaya götürmemi istemelidir. Yineliyorum, okurun bana böyle bir koşul öne sürmesi kendi sorunudur. Ben onu yerine getireceğim.

Özellikle sevgi alanında dogmatik ifadeler sarfetmekten kaçınmalıdır. Bu konuda kafalar o kadar çok karıştırıldı ve felsefe ile yığınla boşinanç pek çok yanılgının itibar görmesine o kadar yardımcı oldu ki, şimdi insan aklını tekrar doğaya çevirmek için çok çaba harcaması gerekmektedir. Ayrıca herkesin gizliden gizliye düşman olduğu önyargılara da saldıracağım, çünkü bunların ortadan kaldırılması, insanlara bekledikleri iyiliği yap-

mak olacaktır. Demek ki, okurlar öğretimi önceden kabullenmek ve yenilgilerini dört gözle beklemek zorundadırlar. (VII, 31-32)

Okur mutlaka kuşkulanmaya başlamış ve tutkuların sırrına nüfuz edebileceğini, aşınmış yollardan ayrılarak yeni yollar ve kıtalar keşfetmek için insanın kendisini o güne kadar kimsenin açılmaya cesaret etmediği denizlere terketmesi gerektiğini hissetmiş olan Vasco da Gama ile Christoph Kolumbus gibi dürüst denizcilere öykünmek isteyen herkesin çoktan yapabileceği bir şeyi, yani doğayı artık en ücra köşeşine kadar araştırmak gerektiğini kavramıştır. Çekiciliğin hesap edilmesi, yüzyıllardır insanların yüreğine korku salan bu meçhul düzenin kendisiydi. Ben de, bir zamanlar Christoph Kolumbus'un yaptığı gibi, yelkenlerimi rüzgara vererek okyanusa açıldım. Başarım onunkinden aşağı kalmaz, ben geriye tutkuların yeni dünyasını keşfederek döneceğim. (XI, C. IV, 231-232)

Bu konu, sevgiyi, sözümona sadece tembellerin meşgul olduğu önemsiz bir şey diye hafifseyen uygar insanlara müstehcen görünmektedir. Bu yüzden yalnız evlilikçe kabul gören yasal eğlenceyi geçerli saymaktadırlar. Oysa eğlencelerin devlet tarafından ele alındığı ve toplum politikasının öncelikli hedeflerinden birini oluşturduğu Uyum'da ise sevginin eğlenceler arasında gerçekten ilk sırayı alması için ona zorunlu olarak çok büyük bir önem verilir. (VII, 32)

Ahlakçılar tutkulara nitelikleriyle çelişen bir yön vermek istiyorlar. Duyusal itkileri gemlemek ve değiştirmek için, elmasın değersiz bir taş, altının değersiz bir maden olduğuna, şekerin ve baharatın değersiz, küçümsenecek birer ürün olduğuna, kulübe ile yalının, vahşi doğayı kral sarayına yeğ tutmak gerektiğine bizi inandırmak için ikibin yüzyıl boyunca ne vaazlar vermediler ki? Ahlakçılar tutkuların ateşini işte böyle söndürmeye çalıştılar. [...] Sevgi hakkındaki görüşleri ise daha da gülünç; doğal iradeyle hiç bağdaşmayan istikrar ve sadakatin hüküm sürmesi-

ni istiyorlar; oysa bunlar, özgür bir kimsenin boyun eğmeyeceği, erkeği de kadını da tedirgin eden, sıkan şeylerdir. (I, 73)

Acaba ahlakçılar, sevgide ömür boyu sadakatin insan doğasına ters düştüğünü, bu tür törelerin, belki her iki cinsiyetten birkaç budala dışında kimseye kabul ettirilemeyeceğini, tutkularla bağdaşmayan özellikleri talep eden her çeşit yasamanın bu şekilde sırf gülünç süpekülasyonlara yol açabileceğini ve yasaların çiğnenmesini onamak üzere toplum kendi arasında sessizce anlaşacağı için bir düzensizlik yaratacağını bilmiyorlar mı? Bütün bunlar, 2500 yıldan beri hüküm süren sevgi sisteminin sonuçları değil mi? Bunlar, karanlık çağlarda hükmeden baskı törelerini, aklıyla ve doğâya verdiği değerle övünen bir yüzyılda üzerinde direnmesi gülünç olan bu töreleri devam ettirmeye yararlar sadece. (I, 145)

Sevgi tutkulu yakınlaşmaların en etkili itici gücüdür, sevimsiz kişilerde bile. Çoban Endymion'un hoşuna gitmek için gururlu Diana'nın insan kılığına girmesine neden olan da oydu[3]. Sınıfların yakınlaşmasında öteki tutkular sevgi kadar etkili değildir. (VII, 2)

Bu yüzden sevgi, insanlar arasında ilişki kurulması bakımından en uygun olan tutkudur. Başka hiçbir tutku uzakları bu kadar kolayca aşamaz; sevgi emreder etmez basit çoban kızı bile bir kralla eşit duruma gelir. Dinlerin öte dünya için tasarladıkları kendiliğinden bir eşitliği sevgi daha bu dünyada yaratmaktadır. (VII, 17)

3. Tanrıça Diana, basit bir çoban olan Endymion'a güzelliğine hayran kalarak sevdalanır. Ona [ölümlülere nasip olmayan] güzel ve genç kalma hakkını tanır, ama ebediyete kadar uyuması karşılığında.

UYGARLIKTA SEVGİ

Bedensel Sevgi ve Duygusal Sevgi

Kötülenen, Aşağılanan Keladonculuk

Maddi sevgi. O her çeşit heyecandan uzak, yalın duyusal bir hazdır. Zorbalığın her biçiminde onu görmek mümkündür, örneğin ırza geçmede, evlilik bağının amaca uygunluk tarafından belirlendiği ve sevgi hayalleri kurmaya meydan vermeyen uygar ailelerin pek çoğunda olduğu gibi.

Duygusal sevgi. O duyusal haz üzerinde hak iddia etmeyen bir sevgidir, Keladonculuktur. Uygarlıkta böyle bir sevgi safdillik sayılır. [...] (VII, 56)

Duygunun sevgide gördüğü işlev sorunundan daha muğlak, karmaşık olan başka hiçbir şey yoktur. Eğlencenin bu türüyle adamakıllı alay edilmiştir: Örneğin Lignonlu çobanı[1] ve gezgin şövalyeyi[2], Aurora teyzeyi[3] ve sevgide mutlu sona ermeden ön-

1. Honore d^Urfe'nin [1568-1625], ilk bölümü 1621'de yayımlanan pastoral romanı L'Astrè'ye gönderme. Olaylar Forez ırmağının küçük bir kolu olan Lignon çayı kıyısında geçer. Kahramanın adı Celadon'dur ve Astrè'yi platonik şekilde sever. Fourier'nin, Ortaçağ şövalyelerinin aşklarından kaynaklanan bu sevgi türünü tanımladığı "Keladonculuk" ya da "Keladoni" terimleri buradan gelmektedir.

2. Don Quijote'a gönderme [5 no'lu nota bkz.].

3. Françoise d'Eaubonne, "Aurora teyze"nin, yalnız masal değil, kibar aşk öykülerinin de yazarı, "serbest fikirli" bir serüvenci olan kontes de Aulnoy'un [1650-1705] takma adlarından biri olabileceğini düşünür.

ce beş yıl acz içinde eriyip solan roman kahramanlarını konu almış ahlak dersi veren karikatürlerde olduğu gibi. Duygulara hitap eden bütün maskaralıklar, kamu önünde Vestalizmi [=duygusal sevgiyi] savunan, ama gizliden gizliye Messalinizmden [=maddi sevgiden] yana çıkan ikiyüzlüler için çok rahat birer maske oluştururlar. Ben bu çelişkinin ipliğini pazara çıkaracağım, çünkü uygarlığın en revaçta olan kötülüklerinden biridir bu, sevgide ikiyüzlülük dindeki ve politikadaki ikiyüzlülükten çok daha yaygındır burada. (VII, 37)

Biz, tartışmalı sorunların bu hiç sonu gelmeyenine, yani duyusal ve duygusal sevgi arasındaki tartışmaya bir son verecek ve onu açıklığa kavuşturacağız. Herkes önceliği birincisine tanıyor. Peki ama, her yerde duyusal olanın bu şekilde üstünlük kazanması nasıl oluyor? Teoride kınanmasına karşın pratikte üstünlüğü elden bırakmıyor. Maddi sevgi gerçi ikinci sırayı alıyor, ama padişahtan daha fazla yetkiye sahip bir vezirdir o yine de. (VII, 31)

Uygarlıkta duygusal sevgiden çok alaya alınan başka bir şey yoktur. [...] Sevgiyi oluşturan iki öge arasından, yani maddi öge ya da duyusal haz ile manevi öge ya da yüreklere gelen sevgi arasından manevi olanın yeri maddi olanınkinden daha yüksek bir aşamadadır. Bununla, duygusal sevginin maddi sevgiden daha etkili olduğunu söylemek istemiyorum. Çok yanlış! Ben onun, her yerde maddi ilkenin sadece naçiz bir kölesi olduğunu kanıtlayacağım. Gerçi kamuoyundan en yüksek mevkidekiler gibi saygı görüyor, ama gerçeklikte hep son sırayı alıyor. Anayasayı hükümranlık maskesi olarak hak eden, ama aslında anayasayı temsil edenlerce sıradan bir köle haline getirilen halkla karşılaştırmak mümkündür bu durumu. Maddi sevginin sultasınca alaya alınmaktan kurtulamayan duygusal sevgiye ya da Keladoni'ye de aynı şekilde davranılıyor. (VII, 42)

Önemsiz işlerini mucize sanan uygar kişiler, diğer kuramlarda olduğu gibi sevgi kuramında da her bakımdan aydınlatılmış

olduklarına kendilerini inandırmaktadırlar. Ama aralarından bazıları bu kendini beğenmişlikten vazgeçer gibidir, örneğin sevgiyi canlı renklerle betimlemesini çok iyi bilen, bu konuda belli bir yere kadar inanılmayı hak eden Jean Jacques Rausseau[4] gibi. O sevgide, uygarlıktakilerden çok daha dürüst ilişkiler düşlüyordu. Her ne kadar bu ilişkileri keşfedememişse de, sezmiş olmakla bir hizmette bulunmuştur, en azından bay Cervantes'ten[5] daha büyük bir hizmette; Cervantes duygusal fantezileri alaya almakla, modern uygarlığın yarattığı en güzel tutku türlerinden birini, yani Keladoni'yi daha doğmadan yok etmiştir. Doğruyu söylemek gerekirse, Keladoni'ye karşı çok münasebetsizce davranıldı, ve kendilerini böyle güzel duygulara sahipmiş gibi gösteren gezgin şövalyeler de çok bilmiş birer çapkından başka bir şey değillerdi. Ne ki, bu şövalyelerin duygusal heyecanlara kapılma isteklerini becerikli bir heykelcinin ortaya büyük bir sanat eseri çıkarmasına yarayabilecek değerli bir mermer parçasına benzetmek pek yanlış olmaz. Uygarlıklar bu sırrı çözmek şöyle dursun, sezememiştir bile, ve bu embriyonu henüz oluşmadan yok eden Cervantes kendi yüzyılına bir hizmette bulunmuş olabilir. Ama bunun yerine her yüzyıl için geçerli bir hizmette bulunsaydı ve bu Keladoncu ya da saf ve duygusal sevginin meydana hangi yeni biçimler çıkarabileceğini araştırsaydı, daha iyi bir iş yapmış olurdu. (VII, 33)

Sevgide duygunun ya da manevi ilkenin maddi ilkeden, yani iğneli alaycılıktan, çıkarcılıktan şehvetten, ihtirastan vs. daha üst düzeyde olduğu açıktır. Duygu öylesine revaçtadır ki, en densiz sevgili bile hemen başlangıçta maddi niyetlerini açığa vurmaya cesaret edemez; çünkü kendisinde sadece duygusal eğilimler uyandırdığını ima ettiren kadını aşağılamaktan çekinecektir. Bu şekilde olsa olsa bir fahişeye karşı davranılır. İşte insanlar, bir maskaralık da olsa, duyguyu hep böyle gösterirler. Böylelikle tüm kafalarda, ahlaka uygun tüm ilişkilerde ilk sırayı

4. Julie ou la Nouvelle Heloise'de, 1761

5. Cervantes [Miguel de], 1547-1616, gezgin bir şövalyenin serüvenlerini anlatan Don Quijote de la Mancha adlı romanın yazarı.

duygunun aldığı yeterince kabul ve itiraf edilir; ancak gerçeklikte hangi sırayı alır acaba? Hiçbirini; o sadece boş sözdür. Duyguyu ahlaksal olarak teşhir etmekten daha ulvi ve dokunaklı bir şey yoktur. Ben bu dokunaklı durumu, emir verirken sarf ettikleri her sözle halkına şefkat duyduğunu belirten kralların ülkelerine benzetiyorum. Bu tür duygu taşkınlıkları neye yaramaktadır? Yoksul halkın kesesini boşaltmaya. Yasama ile felsefemiz de biçare duyguya karşı aynı şekilde davranıyorlar. Görünüşte onu yüceltirlerken, gerçekte dışlayıp aforoz ediyorlar.[...]

Ahlak kurallarına pek uymayan kimi ailelerde gerçi evlilikten önce duyguya az da olsa bir yer verilmektedir, ama bunun nereye varacağını tanrı bilir. Bugün duygulara seslenen sevgili yarın duygulara seslenir ve her defasında aynı başarılı sonucu elde eder. Toplum sistemimiz genç kadınlarda, gizli bir sinirlilik halinin, bir araya geldikleri mahrem toplantılarda canlanan gizli bir başkaldırı ruhunun doğmasına yol açmaktadır. Uygarlık iffetli kızlara ün kazanmak ve yükselmek için hiç şans tanımamakta, duyusal güdüyü dengelemek üzere duyguyu belli bir süre için zarar görmeden korumaya yarayabilecek herhangi göz alıcı, güvenilir bir ödün vermemektedir. [...] Genç kızlara zorla kabul ettirilen mahrumiyetlerin hiçbir şekilde telafi edilmediği de görülüyor; saf duygunun bir dayanağı, belli bir hedefi yoktur, bu yüzden, kadınlarca her yerde teşhir edilmesine karşın, maskaralık halinde sürüp gidiyor.

Erkekler arasında güzel duyguyu savunanlar da var, ama bunların yüzsüz birer yalancı oldukları kanıtlanmıştır. Dinsel hiçbir inançları olmayan babalar ve kocalar, çevrelerini bu tür duygu alevleri sardığı zaman güvensizliklerini ve ihtiyat önlemlerini artırırlar. Bu ise onların, maskaralığın iç yüzünü anladıklarını, haz üzerinde hak iddia etmeyen saf duygunun varlığını kimsenin inanmadığını yeterince kanıtlar.

Değişik sevgi ilişkileri içinde de bulunan ve Keladoni'ye bir parça itibar kazandırabilecek olan seçkin kişilerde bu duygunun embriyonlarına, hatta iyice yeşermiş filizlerine rastlamak mümkündür, ama bunların sayısı, sevginin bu türüne güvenemeyecek kadar yabancı olan geniş kitleye oranla çok azdır, böylece

ender görülen bu saf duygu sırf yasaklara ve alaylara maruz kalmaktadır.

Bu saf duyguyu samimi şekilde hisseden bir kimse ne genel inançsızlıktan ne de alaycı gülüşlerden alınmalıdır. Bu kişi, bu nazik ilişkinin çok ender görüldüğünü, görünüşe güvenmeyi zekice bir iş sanan düzenbazlar tarafından sık sık taklit edildiğini bilmelidir.

Ayrıca, saf sevgiyi hissettiklerini sananlar aslında ondan çok uzaktırlar; hislerinin saf olduğunu akıllarına koyanların yüzde doksandokuzu kendilerini aldatmaktadır. Zira başlangıçta çok saygılı olan bir sevgili bile kafasında maddiyata dayalı gizli amaçlar taşır. Sevdiği kadının gizlice bir başkasını kayırdığını öğrenir öğrenmez, beslediği temiz duygulara karşın, kıskançlığa kapılır; demek ki o az da olsa maddi haza önem vermektedir, hatta kendini tamamen duyguya hasrettiğine inansa bile.

Kocasına bağlı olduğunu ve kendisine yüz vermeyeceğini bile bile evli bir kadına tapan erkeği ele alalım. Bu erkek günün birinde en azından kadının kocasının yerine geçmeyi arzu eder ve umar. Demek ki o saf, tüm maddi tasarımlardan arınmış bir sevgi duymamaktadır. Kanıtı da şudur: Bu sözümona feragat sahibi erkek aşık sözü geçen kadının, kocasından başka gizlice kendisine tercih ettiği bir de sevgilisi olduğunu öğrenir öğrenmez, sevginin yakıcı alevleriyle yetinmeyip, bir başkasının elde ettiğini o da elde etmek isteyecektir. [...]

Kısacası, kendilerini Keladoncu gösterenlerin yüzde doksandokuzunda Keladoni'nin izine bile rastlanmaz; çünkü Keladoni manevi ilişkiyle sınırlı bir tutkuyu gerektirir. Sadece umut biçiminde bile olsa işin içine haz girer girmez terazinin kefesi maddiyattan yana ağır basar. Buna bir örnek: Duygusallıktan yana olduklarını söyleyen, (kadınlarda ender görülmesine karşın) sadece birer sevgilisi olan yirmi kadın seçilse ve bunların sevgilileri Abelard'ın[6] katlanmak zorunda kaldığı ameliyata tabi tutulsa, o zaman bu güzellerden ondokuzunun tüm soylu duygulara

6. Abèlard [Pierre], 1079-1142, teolog ve filozof, öğretmenliğini yaptığı genç Hèloise ile sevgi ilişkisi kurduğu için, kızın amcasının ısrarlarıyla hadım edilmiştir.

sırt çevirdiği ve başka sevgililere yöneldiği görülecektir. Üstelik yirmincisi için de garanti veremem.

Roman yazarlarımızla ahlakçılarımız, uygar sevgi ilişkilerimizde duygunun ikincil bir rol oynadığını kabul etmek istemiyorlar. [...]

Sadece hükmeder gibi göründüğü için mi duygu hükmediyor sayılsın? Hayır. Zira maddi haz umudu hakiki itici güçtür. Namuslu, haza ve bedensel temasa bakmayan, birkaç günden beri birbirleri için yanıp tutuşan yirmi çift alınsa ve kadınlara dense ki, henüz bilmediğiniz cansıkıcı bir durum var, sevgilileriniz hadımdır, bir kaza sonucu tamamen iktidarsız kalmışlardır; sevgilisi bu durumu reddetmediği ya da tersine iddiaya kalkışmadığı için kendisine yol verdiğini söyleyen kadın, bunu kanıtlasın bakalım. Böyle bir sır ortaya çıktıktan sonra, maddi çekiciliklerin kendilerini baştan çıkarmadıklarını söyleyen bu yirmi kadında ince, soylu duyguların tamamen kaybolduğu görülecektir.

Karşıt Argüman: Erkeklerin cinsel güçlerinin yerinde olduğunu ve ilk günlerde her zamanki gibi duygusal tarzla sınırlı kaldıklarını kabul edelim. Bu durumda kadınlar Keladon'larına şöyle diyecektir: "Gönül bağları söz konusu olduğunda sizi diğerlerine tercih ederim, kalbim yalnız size aittir; ama ben, yanıma yaklaşınca aklımı karıştıran, duyularımı ayağa kaldıran ve bu akşam kendisine yakınlık göstermek istediğim bir delikanlıyı arzuluyorum; ne ki, sevgimin soylu yanını, yani saf duyguyu size saklıyorum." Herkes böyle bir öneri karşısında sevgililerin vereceği cevabı tasavvur edebilir. [...]

Duygu havarilerinin kayıpları şunlardır:

1. Sayıları çok azdır;

2. Geniş kitleler onların saygın eğilimlerini bir yalan dolan ve bönlük perdesi ardında gizlemektedir;

3. Sözü geçen tutkunun farklı uygulama alanları bilinmemektedir.

Saf duyguyu savunan bu küçük grup, konumlarının bugün tutarsız olduğuna ve uygarlıkta bir çıkış yolu bulamayan bu tutkunun ancak Uyum'da en görkemli ve farklı görünüşlere kavuşacağına ister istemez inanmak zorundadır.[...]

Son olarak da kamuoyu, devlet ve din tarafından yasaklanan saf sevginin kem talihine ya da daha doğrusu katledilişine değinelim. Zira yasa ve din sevgide yalnız tek bir hedefi, yani üremeyi, yalnızca bir çeşit birleşmeyi, yani evliliği ya da tekeşliliği hoşgörür; birleşmenin maddi olarak gerçekleştirilmesini ve duyguyla sınırlı kalmamasını ister, aksi taktirde ne bir Hıristiyan ne de bir yurttaş dünyaya gelir. Her ikisi de şu kutsal emre bağlı kalır: Büyüyün ve çoğalın; bunda haklıdırlar da, çünkü tüm kocalar aziz ilan edilme bahanesiyle, evliliğin görevlerini yerine getirmemek, maddi olarak birleşmemek gibi kesin bir maksatla evlenen ve böylelikle evliliğin kutsallığını bozarak suç işleyen, herkes için çok tehlikeli bir örnek teşkil eden Aziz Alexis'in[7] yaşam tarzına öykünmek isteseydiler, sonuç çok kötü olurdu. [...]

Saf duygu ya da saf sevgi, kadın ya da erkek olsun her adayın duyusal her çeşit düşünceyi reddettiğini, sevgilisini maddi yönden başkalarına terketmeyi kabul ederek kanıtlamasını ister. Evlilikte böyle bir anlaşma izinli zina ile aynı anlama gelirdi, ki buna ne yasa ne de din göz yumabilirdi. Kamuoyunun bu konudaki hoşgörüsüzlüğü daha az değildir; bir kadına evlenme teklifinde bulunan ya da kur yapan bir erkek, mutluluğunun, kendini değil yalnız kadını düşünerek sevmesinden ileri geleceğini anladığı için onu başka erkeklere bırakmaya razı olsaydı, büyük bir budala olduğu her yerde yüzüne vurulurdu ve fuhuşa teşvik suçlamasıyla karşı karşıya kalırdı. [...]

Saf duyguyu inceledikçe, uygarlıkta ona bir fırsat tanınmadığı, saflığının aşağılık, gülünç ve bir suçmuş gibi görünüp görünmediği iyice anlaşılmaktadır, tıpkı aziz Alexis'te olduğu gibi, o da onyedi yıl boyunca dilenci giysileriyle inzivada yaşamış ve babasıyla eşinin oturduğu evin bir köşesinde hizmetçilerin hakaretlerine katlanmıştı, bir yığın talibin nasıl kendi yerini aldığını görmek zorunda kalmıştı; zira Alexis'in, gerdek gecesinde dinin ve mertliğin yasalarına riayet edilmeden yüz kızartıcı bir şekilde kendi haline bırakılan genç karısı zararını başka taliplerden çı-

7. Ölümü 412. Bu çok sofu kadın evlilikten nefret ederek baba evinden kaçmıştır.

karmayı kesinlikle ihmal etmemiştir. Saf sevginin koşullarını aşağı yukarı yerine getiren, yani kendi ihtiras ve kıskançlığını tümüyle yadsıyan ve de sevdiğinin eğlenmesine feragat göstererek razı olan bir tek bu aziz kişiyi tanıyorum ben. Sonradan bu örneği izleyen çıkmadı ve böyle bir örnek günümüzde maskaralığın doruk noktası sayılırdı. Ve bu durum, her yerde açığa vurulmasına karşın saf sevginin uygarlıkta mevcut olmadığını kanıtlamaktadır. (VII, 62-70)

Duygunun köleleştirilmesi, kadınların maddi olana ve özellikle maddi olanın görünür biçimlerine ilişkin taleplerinde iyice belli olmaktadır: Mahrem toplantılarında neler konuştuklarına bir kulak verin hele! Güçlü duygulara sahip, ama iktidarsız erkekleri nasıl da küçümsüyorlar!

Bu konuda ikna olmak için, güzellik ve güçten yoksun, duygulu bir erkek göz önüne getirilsin ve bu erkek, olanakları bakımından mucizeler tahayyül eden gözüpek bir Herkül gibi, güzel bir kadını ayartmaya kalkışsın, ya da görgü kurallarından dolayı başlangıçta uymak zorunda kaldığı duygusal tarzın eğemenliğini uzun süre devam ettirsin ve kadın razı olduğunu belli ettikten sonra da hâlâ bu şekilde davransın. Kısa süre sonra kadının aşağılayıcı ve iğneli sözlerinden bu romantik hayallerin, kadınlarda, kendilerine biçilmiş, işlerine gelen rolden, yani seven her kadının uygarlıktaki sevgi ilişkilerinde az çok sabırsızlıkla tatmin etmeyi beklediği duyusal ihtiyaçlarını gizleme rolünden çıkar çıkmaz hangi sırayı aldığını hemen anlayacaktır.

Kamuoyunun, duygusalmış gibi görünmekten ve birine bağlı kalmayarak yirmi kadını baştan çıkarmaktan zevk duyan erkekleri övdüğünü de buna eklersek, özsevginin direnişine karşın maddi ilkenin törelerimize yayıldığını ve manevi ya da duygusal ilkenin, görünüşte küçümsenen, ama gerçeklikte üstünlüğü elden bırakmayan maddi-olanın naçiz bir kölesi olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Sözümona egemenliğin asıl sahibi olan, ama az sayıdaki temsilcileri tarafından yine de direnç göstermeden sömürülen ve susturulan halk gibi duygu da bizde aynı kaderi paylaşmaktadır.

Toplum ve sevgi konularına eğilmiş olan bilgeler politikada olduğu gibi sevgide de bize aynı azizliği etmişlerdir; dünyayı tersine çevirmişler, batağa saplandığı ve zincire vurulduğu halde halkın hükümranlık hayalleri kurmasına yol açan alta sıralı ya da maddi ilkeyi her yerde egemen kılmışlardır. (VII, 73)

Keladoncu denen eğilim, yani saf duygu, ahlaklılık taslayan davranışlarıyla birbirlerini iğneleyen, maddi haz imkanı tanımayan her şeyi küçümseyen uygar kadınlara son derece gülünç gelmektedir. Erkekler de bu konuda pek anlaşma sağlayamıyorlar; kadınlarla aralarındaki fark, sadece gerçek yüzlerini göstermeleri ve maddi doyuma ulaşılmayan her duygusal ilişkiyi açık açık saçmalık diye ilan etmeleridir. Her an aldatılmaktan korktukları için uygar kişiler olarak haklıdırlar. [...] Çoğunluğun konusu ağır basmakta ve duyusal hazla sonuçlanmayan her ilişkiyi maskaralık sayarak açığa vurmaktadır.

Kadınlar, saf duyguya verdikleri sözümona büyük değere karşın, bir erkeğe yaraşır şekilde davranmayan erkeklerden hemen yakınmaya başlıyorlar. (VII, 99)

Duyguyu savunanlar kitaplarında onu sadece küçük düşürmekten başka bir şey yapmadılar. [...] Bu sakar havariler, arkadaş olduğu insanın, uyurken burnuna konan sineği kovmak maksadıyla başını taşla ezen masal kahramanı ayıya benziyorlar. Ahlakçılarımız aynı hizmeti, istihza ve alaya boğarak saf duyguya karşı gösterdiler.

Geniş kitlelere elden geldiğince insaflı davranalım. Uygar sevgi ilişkilerindeki engeller o kadar çok, ikiyüzlülük o kadar yaygın ve aldatılma korkusu o kadar büyüktür ki, bu yüzden biz sevgide rehin ilkesini vaz etmek, bunu genel kural haline getirmek, daha başlangıçta teveccüh gösterilerini kabul etmek hakkına sahibiz, hem de uygarlıktaki her ilişkiyi çok belirsiz ve binbir çeşit yalan dolana maruz bırakmadan. Ayrıca bu ilkenin, duygusal ilişkiyi daha embriyo halindeyken yok ettiğini, herkesin sadece somut güvencelere bel bağlamak istediği ve itimatın artık bir rol oynamadığı ipotek düzeniyle eşit duruma getirdiğini söylemek doğru olur. (VII, 100-104)

Bedensel Sevginin Küçük Düşürülmesi

Eksik kaldığında duyguyu hor görücü tüm yanlış görüşlere yol açan gerekli duyusal tatmin için kadınlara artık olanak tanıma zamanı gelmiştir. Maddi sevginin haklarını göz ardı edenler manevi sevgiyi tehlikeye düşürmekte, kadınların ve dolayısıyla erkeklerin de gizli aşağılanmalarına maruz bırakmaktadırlar. Sevgi filozofları maddi ilkeyi yermek bahanesiyle duygusal ilkeyi değerinden düşürdüler. Bilgelerimiz maddi sevgiyi, sözümona yıkıcı etkileri olduğu için yatağında tutulması gereken azgın bir ırmak gibi gösterdiler. Bu durumda ne oluyor? Engellenen ırmak taşarak tarlaları sular altında bırakıyor ve yeterli genişlikte bir yatak için işgal edeceğinden on kat geniş bir araziyi tahrip ediyor. İster gayrı meşru cinsel ilişkiyle ister başka yollarla olsun maddi sevginin haklı yükselişi ve toplumsal icrası yasaklandığında etkisi dört katına çıkar ve ipin ucu iyice kaçar. Duygusal ilke, artık bahane yerine geçmekten başka bir işe yaramayan sıradan bir köle haline getirildi. (VII, 74-75)

Duygu sevginin tüm itici gücünü oluşturmaz; ondaki payı yarı yarıyadır ve sadece maddi zevklerle yarışmaya giriştiği zaman serpilip gelişir. Duygu, maddi sevginin katkısı olmazsa, sırf birbirinden hoş baharatlardan meydana gelmiş bir şölen gibi yavanlaşır. Üzerinde ne et ne meyva ne de şarap bulunan bir masaya Arabistan'ın tüm baharatlarını taşıyın, konuklarınız burun kıvıracak ve size bütün bu baharatlardan görece tat alınacağını söyleyeceklerdir. Baharatlarınızı beğenmeyerek reddedecek ve gülüp geçeceklerdir, oysa bunlar lezzetli bir yemekle birleştirildiğinde mükemmel bir malzeme oluştururlar. [...]

Eğer bir kadın sevginin gerektirdiği her şeye sahipse ve de güçlü erkekler, cinsel şenlikler ve Baküs şölenleri arasından özgürce seçim yapabiliyorsa, o zaman duygusal hayaller için gönlünde geniş bir yer ayıracak, maddi zevkleri dengelemek üzere birkaç ince ve hassas ilişkiye kendini hazır tutacaktır. (VII, 97-98)

Kadınlara gerekli duygusallık sağlanmadığı sürece kendilerinden saf duyguya karşı içten bir eğilim göstermelerini beklemek gülünç olur. (VII, 109)

İkiyüzlülük baskıdan doğar. İster maddi ister manevi olsun itici güçlerden bir tanesi felce uğradığında, insanın bir bacağı kötürüm olduğu zaman ortaya çıkan durumun aynısı görülür: Öteki bacak tek başına yürüyemez, hareket edebilmesi için bedenin koltuk değneği, protez vb. gibi yapay araçlarla desteklenmesi gerekir. Sevgide de durum aynıdır. Ahlaksal ya da dinsel herhangi bir bahaneyle sevginin iki asal türünden biri engellendiği zaman ötekinin düzeni bozulur: Ya duygunun zararına maddi sevgi ya da maddi sevginin zararına duygu kayırılmış olur. Beden her iki durumda da desteklerinin birinden yoksun kalır ve sevgiyi ikiyüzlülüğün eline teslim eder. Nasıl ki her iki bacağa da tam bir hareket serbestliği tanımak gerekiyorsa, sevginin bu iki ögesine de aynı serbestliği sağlamak gerekir, aksi takdirde ikisi de tahrif edilirdi ve bileşimleri, tıpkı öğeleri gibi, hatalı olurdu.

Bu arada uygar kişiler, bizi duygusal ya da maddi ilkeyi baskı altında tutmaya zorlayan kendi önyargılarını, erdemli fantazilerini yardıma çağırıyorlar. Kısaca ve açık açık denebir ki, onlar sevginin bu iki öğesini oluruna bırakabilecek toplumsal bir mekanizma tanımıyorlar. [...]

Kaba ve hayvani sayılan maddi sevgi sözde evliliğe engel teşkil ettiği için uygar yasalar ve ahlak tarafından, gönül bağıyla birlikte yürümediği sürece bizi hayvanla eş kılan bayağı bir tutku diye tanıtılmaktadır. Bundan daha yanlış bir şey olamaz. Yalnız başımıza yemek yediğimiz zaman hayvanla bir mi oluruz? İnsan arkadaş bulamayınca yalnız yemek yemesi aşağılatıcı ve onur kırıcı bir durum mudur? Yemekten vazgeçmektense yalnız başına yemek yiyen acıkmış bir kimseyi küçük düşüren bir yasa adil olur muydu? Ne var ki, yürek çarpıntıları ya da başka hastalıklar biçiminde beliren acil bir ihtiyacını karşılamak için kaba ya da hayvani sevgiden dolayı bir erkeğe yatağında yer veren kadınları böyle bir yasa lekelemektedir. Arzu ettikleri

tatmini sağlamak yerine kızlarını hor gören ya da ölüme terkeden pek çok anababa var hâlâ. Bu doğal zevk kendisinden esirgendiği için giderek eriyip solan ve acı çeken genç bir kız, bu konuda bir ayrıcalık görmeyi hak etmektedir hiç kuşkusuz. Vicdan sahibi, güçlü kuvvetli bir delikanlıyla, kamuoyunca hoşgörülmeyen gebeliği önlemek üzere olağan önlemleri alacağına ve susacağına dair bir anlaşma yapmak her halde çok kolay olurdu. Oysa babalar binlerce teolojik ve felsefi neden öne sürüyorlar. Buna karşın yine de kızlarını öldürüyorlar ve maddi sevgiyle ilgili doğal hakları ayaklar altına alan yasalar ve de kamuoyu, Calchas'a göre İphigeneia'nın ölümünü isteyen gözü kanlı tanrılara benziyorlar. Bu tanrıların adaleti, kapkalın altıyüzbin kitabımızın sevgi sorunundaki adaletinden pek farklı değildi. Doğaya bu şekilde karşı çıkmak, doğanın, yaşlı oldukları için albenisi kalmayanlara yardıma koşan kahramanlar öngörmesinden çok daha ağır bir suçtur. Buna bir örnek verirsek:

1816 yılında[8] Fransa'da delikanlının biri altmış ila seksen yaşları arasındaki altı kadına tecavüz ettiği için (ki ortaya çıkmayanlarla birlikte bu sayı mutlaka daha fazladır) yargılanmıştı. Gazeteler duruşmayla ilgili haberlere geniş yer vermişti. Kurbanlar ne eleştiriden ne de gebe kalmaktan çekinecek bir yaşta olduklarından işlenen suçu mazur görmek mümkündü. Ama suçlu mahkum edilmişti. [...] Bu genç çapkının bir ihtiyaca cevap verdiği ve bu tür ihtiyaçların erkeklerde de kadınlarda da beslenme ihtiyacı gibi acil hale gelebileceği ortadadır. (VII, 438, 440)

Kadınların gizli arzularını aşırı derecede tahrik eden maddi sevgiden mahrum kalmak ya da mahrum kalma korkusu, duygusal sevgiyle ilgili tüm sorunlarda yanlış bir yargıya varmalarına yol açmaktadır. Sevgi sorunlarında gösterdikleri ince du-

8. Bir başka yerde [IV, 140] Fourier, Champagne bölgesinden bir erkeğin söz konusu olduğunu belirtir ve kararın 1818 yılında il^an edildiğini söyler. Bağlamlar, "Phönix"in idama mahkum olduğunu tahmin etme olanağını sağlar, oysa Uyum'da yaşlı kadınların gözünde "yardımsever bir kahraman" olacaktı.

yarlığa karşın bu konudaki tasarımları sadece müphem ve abartılıdır, gerçi bu tasarımları duyguya bir parça olsun saygınlık kazandırmakta, ama dolaylı olarak maddi sevginin despotluğunu güçlendirmektedir. Bilinen şudur ki, hazlardan biri eksik kaldığı ve yasaklandığında kendisine duyulan istek o denli artmakta ve böylece akıl bu duruma yaraşır bir şekilde neye riayet edilmesi gerektiğine artık karar verememektedir. [...] Ergenlikten bu yana bu tür gizli tahriklere alışmış olan kadınlarımız nasıl olur da bunların etkisine kapılmazlar ve maddi sevgi ile duygusal sevgi arasında karar verme bakımından kendilerini aciz duruma düşüren önyargılar geliştirmezler? (VII, 39-40)

Sevecenlikle Cinsel Arzu Arasındaki Çelişkinin Sonuçlarından Biri: "Fiyasko"[9]

Uygar kişilerin bu sorunlarda ne kadar deneyimsiz oldukları şu ilginç belirtilerden belli olmaktadır: Duygunun, doğal iradeye çok ters düşen bir şekilde incitilmesine katlanamamaktadırlar ve böyle davranan kişiye sırt çevirerek onu zaman zaman geçici iktidarsızlıkla suçlamaktadırlar. Oysa bu durum, cinsel bir gerilimi ortadan kaldırma fırsatı umulmadık bir anda ortaya çıktığı ve ahmakça bir bencillik ya da gülünç duruma düşme korkusu aklı ve yüreğiyle hala duygusal tutkuya bağlı kalmış bir kimseyi eyleme geçmek zorunda bıraktığı zaman, en güçlü çağdaki erkeklerin bile başına gelebilecek bir aksiliktir. Bu durumda iki olasılık arasında, [...] zorbalıkla duyarlık arasında bir çelişki doğar (fazlasıyla güçlü olan tutku diğerini kendine katarak ortadan kaldırır). Bu çelişki kuşkusuz zorbalığı reddeden doğal iradeye ters düşer. Sözü geçen aksilik mizaçlarında maddi yan ağır basan insanların başına gelmez, çünkü onlar duygu ile duyusal eğilimleri karşı karşıya getirmezler. Ancak en güçlü erkeğin bile çok sevdiği bir kadına yaklaştığı zaman böyle bir aksilikle karşılaşabileceğini göz önünde tutmak, uygar kişilerin,

9. Bu terim Stendhal'dan kaynaklanıyor, de L'Amour, 1822; Fourier bu aksiliği " maddi başarısızlık" diye tanımlar.

duygunun incindiği durumlarda karar vermekten aciz kaldıkları sonucunu haklı olarak çıkarmaya yetecektir. Zira burada sözü edilen cinsel iktidarsızlık herkes tarafından istihzayla karşılanır, özellikle de, ertesi gün onurunu kurtarsa ve bu durumun erkeklik gücündeki eksiklikten dolayı değil, aşırı duygusallıktan ve cinsel arzu ile duygunun birbirini dengelediği olgunluk derecesiyle ilgisi bulunmayan bir alevin kutsallığı bozmasından dolayı ileri geldiğini kanıtlasa bile suçluyu yine de mahkum eden kadınlar tarafından. (VII, 38- 39).

SEVGİDEKİ ÇİRKİNLİKLER

Bencillik, Alaycılık, Düzenbazlık

Bugünün kurallarına göre sevişen bir çift deyince ne anlaşılmaktadır? Mutluluğu sadece kendine mal etmek isteyen iki birey. Böyle bir çifti, kilerinde dünyanın en iyi şaraplarını bulunduran, ama onları bir dostuyla, akrabaları ya da komşularıyla birlikte değil de tek başına içen bir kimseye benzetmek mümkündür. (VII, 85-86)

Uygar yasaların göz yumduğu tek sevgi biçimi olmasına karşın maddi ilkenin en hor görülecek gelişme tarzını teşkil eden bencilliğe tek başına hükmetme fırsatı vermemek için çareler bulunması gerekmektedir. (VII, 108)

Kadınların hayran kaldığı bir erkek, kucaklarında taşıdıkları süs köpeği kadar sıkıcıdır genellikle; bu erkek çoğu kez bir bencildir, anasının gözü bir madrabazdır. Ama bu yüzden kadınların yüreğini daha kolay fethedebilmektedir, çünkü onurun uygar kadınlar gözünde bir değeri yoktur. Bu kadınların sefih eğilimleri, bayağı ve de gizli bir alaycılık izleri taşıyan motiflerden oluşmaktadır. Bir düzine önemsiz yosmanın gözünde hödüğün birinin kahraman haline gelmesi için, çoğu zaman bu kadınların kıskançlığa düşmeleri yetmektedir. Aralarından biri onu elde eder etmez diğerleri de denemek ister; ona karşı hayranlıklarını

ve övgülerini dile getirirler, daha bir ay önce kendisini yerden yere vurduklarını unuturlar.

Uygarlıkta pek çok kadının bir erkekten çok çekici, eşsiz biri diye söz ettiğini duymak mümkündür! Peki bu erkek ne yapmıştır? Kadınların hepsiyle yatmış ve sonra da onlara karşı terbiyesizce davranmıştır; en sıradan arabacı bile bu bakımdan onunla boy ölçüşebilirdi. (VII, 316-317)

Gençlerimizin sevgi konusunda izledikleri bir hedef var mıdır? Yoktur. Her şey zorunlu olmayan nazik davranışlardan ileri geliyor; bir karara varmayı sağlayabilecek ölçütler mevcut değil; ün kazanmak sırf rastlantıya, genellikle aklı en kıt olanı ödüllendiren düşüncesiz bir modaya bağlı kalıyor. Her yerde alaycılık ve düzenbazlık egemen ve de kibar çevrelerin ünü daha çok bu iki özelliğe dayanıyor.

Toplum dışı ya da dışlanmış sevgi taçlandırılmak isteniyordu, ama deneyim bunun karşıtını gösteriyor; uygarlık kibar çevrelerde ne mertlik ne de nezaket tanıyan despot ve aldatılmış erkekler, bağlılık ve ar duygusundan yoksun habis, fesat kadınlar yaratıyor.

Böylesi sonuçlar, uygar sistemin sevgi sorunlarında özsaygıdan, onurdan ne kadar uzak olduğunu yeterince kanıtlamaktadır. (VII, 319-320)

Bir zamanlar göklere çıkardığı insanı sonra tamamen unutan uygar kişilerin bu oldukça yaygın alışkanlıkları kadar utanmazca ve nefret uyandırıcı başka bir şey yoktur. [...] Bu nankörlük uygarlığın son derece iğrenç bir özelliğidir. İnsan burada, bir zamanlar sevdiği şeylere karşı bugün duyarsız kalan karakterlere rastlar yalnızca. (VII, 275)

Kadınlar zarar ziyan talebinde bulunmadıkları, efendilerinin ve ustalarının kendilerine reva gördüğü her çeşit hakareti utanmadan sineye çektikleri takdirde, erkekler nasıl olur da mertçe davranmayı akıllarına getirirler? Uygarlık kadınlarda terbiye perdesiyle gizlenmiş, her çeşit özsaygıdan uzak bir alaycılık ya-

ratabilmiştir sadece. Bu durumda erkeklerin tek yaşam kuralı olarak alaycılıktan ve uygar kişilerdeki sözde nezaketin biricik itici gücü olan çıkarcılıktan başka bir şey tanımamalarına hayret edilebilir mi? (XII, 260).

Tıpkı politika gibi uygarlıktaki sevgi ilişkileri de ikiyüzlülüğün doruk noktasını oluşturur; zina ve boynuzlanma, profesyonel fahişelik, yaşlıların fazilet taslamaları, kız çocuklarının ikiyüzlülüğü ve delikanlıların taşkınlıkları gibi adetlerimiz ve de tüm sınıfların ahlakdışı gizli yaşamları, bundan daha büyük bir ahlak bozukluğunun olamayacağını kanıtlamaktadır. (VII, 445).

Dörtlü Gruplar ve Diğer Sefahat Biçimleri.

İyi bir adet olduğu ve sevecen kocaların iyi komşuluk ilişkileri kurması gerektiği bahanesiyle iki ya da üç çift arasında, birkaç masum buluşmadan, birlikte yenen yemeklerden, gezinti ve pikniklerden sonra giderek samimi ilişkilere ve daha sonra da aşırı bir laubaliliğe dönüşen görüşmeler düzenlemek saygın bir toplumun en büyük eğlencesidir; ve bütün bunlar tamamen mistikleştirilmiş bir ahlak maskesi ardında ve de saygın topluma, iyi komşuluk ilişkilerine özgü masum oyunlar adı altında gizlenmekte, bu oyunların yüzü suyu hürmetine sözü geçen çiftler hepsinde ortak olan düşünce biçimi doğrultusunda kardeş ve dostmuş gibi davranmaktadırlar. Gerçi bu ilkeyi itiraf etmeye yanaşmıyorlar, ama uygulamaktan da geri kalmıyorlar, ki böyle bir durum ne de olsa onu yalnızca duyurmaktan çok daha iyidir. Sonuçta her üç kadın komşularından ikisinin kocalarını ve her üç koca da ahlak ve fazilet maskesi takınan, saygın komşu kadınları hiç çekinmeden kullanıyorlar. [...] Burjuvazi için, erkeklerle kadınların çabucak değiştirildiği bu tür dörtlü ya da altılı gruplar kadar çekici başka bir eğlence tarzı yoktur. Genellikle bu eğlenceler, daha başarılı olacağı düşüncesiyle, aile dostları davet edilerek düzenlenir. Bu tür ilişkilerde ilginç olan, katılanlar arasında yakınlığın çok çabuk artması, ve karşılıklı olarak birbirlerinin tarlasını yağmalamasıdır. (VII, 298-299).

Kibar çevreleri bu şekilde tahkir etmemi ve sevgi ilişkilerini sefahat alemlerine çevirmekle suçlamamı, ki bu alemlerdeki bazı incelikleri övmeme karşın, kimi okurlar bir gaf, hatta bir münasebetsizlik olarak karşılayacaktır; oysa kibar fahişeler, hatta yarı satılık olan Ninon ve Aspasia[10] gibi kadınlar bile sevgililerini sürekli şekilde kendilerine bağlama sanatına hükmediyorlardı. [...] Geçerli sayılsalar dahi istisnalar uygar sevgi ilişkilerinin lehine tanıklık etmemektedirler. Şevişen çiftlerden bazıları namus bakımından takdir edilmeyi hak etse de, sevgide namus yasalarını tanımayan büyük çoğunluk bir yüz karasıdır. (VII, 313).

10. Ninon de Lenclos, 1620-1705, zamanının ileri gelenlerini salonlarında ağırlayan, kültürlü bir kibarfahişe. -Aspasia, Antik Yunanistan'da yaşamış bir kibar fahişe, güzelliği ve zekasıyla ün kazanmıştır. Sokrates de müşterileri arasındaydı.

KADINLAR ÜSTÜNE

Kadının Aşağılanışı

Kadınlara layık görülen yazgıda adaletin, bir parça olsun, izine rastlamak mümkün müdür? Genç kızlar, onları elde etmek ve tek başına sahip olmak isteyenler için satılığa çıkarılan birer meta değil midir? Çocukluktan beri kendilerini baskı altında tutan önyargıların despotluğunca zorlanarak evlenmeyi kabul etmeleri açık açık bir alay değil midir? Onları çiçeklerden yapılmış kolyeler taşıdıklarına inandırmak istiyorlar; oysa kocaların boyunlarına ip takarak karılarını pazara götürme ve bedelini ödeyenlere bir hayvan gibi satma hakkına sahip oldukları İngiltere gibi felsefesiyle büyüklük taslayan ülkelerde bile olsa, bu kızlar aşağılandıklarını sanki bilmiyorlar mı? Acaba kamuoyumuz bu bakımdan, Burgonya ruhaniler meclisinin, gerçek barbarlardan oluşan bu meclisin kadınlarda bir ruh olup olmadığını tartıştığı vahşi yüzyılın kamuoyundan çok daha ileride mi? Ve tartışma sonucunda sadece üç ay fazlasıyla olumlu karar alınmıştı. Ahlakçılarca bu denli övülen İngiliz yasaları erkeklere başka haklar da tanımaktadır, ne ki bunlar erkek cinsiyetini yüceltteceğine aşağılamaktadır, örneğin karısının, suçüstü yakalanan aşığından kocanın maddi zarar ziyan talep etme hakkı gibi. Bu durum Fransa'da yüzeysel bakıldığında incelikten bu kadar uzak değildir, ama aslında kölecilik burada da aynıdır. Her yerde olduğu gibi burada da, doğanın kaçınılmaz şekilde gerektir-

diği ve önyargılar tarafından, meşru olarak satılmadıkları sürece lekelenme tehdidiyle kendilerine yasaklanan bir ilişkiden yoksun kaldıkları için sararıp solan, hastalanan ve ölen genç kızlara rastlanmaktadır. Bu tür olaylar gerçi ender, ama yine de zayıf cinsin köleleştirildiğini, doğal iradeye riayet edilmediğini ve kadınlara adil davranılmadığını kanıtlayacak kadar sık görülmektedir. (I, 130-131).

Kadınlar yararına alınacak ilk adil önlem, onların sevgide de erginlik çağına geldiklerini kabul etmek, satışa çıkarılması ve günün birinde bir yabancının onu pazarlıkla elde ederek evleneceği güne kadar erkeklerden uzak durmaya zorlanması gibi bir yüzkarasından belirli bir yaşta kurtarmak olacaktır. Kanımca onsekiz yaşındaki kadınlara, sevgi ilişkilerini yakışık alır bir şekilde düzenlemek koşuluyla, bağımsızlık ve özgürlük tanınmalıdır.

Onsekiz yaşındaki bir kadın dört yıllık fiziksel bir olgunlaşma dönemi geçirmiş demektir; bence bu süre, kentteki ya da bölgedeki erkeklerin onu isteyip istemediklerini iyice düşünüp karar verebilmelerine yeten bir süredir.

Güçlü olanın yasası gereği erkekler, genç kızların olgunlaşan meyvalarını, kendilerini pazarlıkla elde edecek ilk hödüğe saklamak için, her çeşit hazdan yoksun bırakmakta direndiklerinden, alıcı bulamayanların mutluluğunu sağlamak zorunda değil miyiz? Birkaç yıl denedikten sonra onları insan içine çıkarmak ve kendilerine, isteklerine göre davranma ve izin verilmeden de nasıl olsa seçecekleri bir sevgili seçme hakkını tanımak gerekmiyor mu? Dört yıl boyunca balolarda ve gezintilerde, dinsel ayinlerde ve vaızlarda boy gösterdikten sonra kendilerine bir eş bulamayan genç kızlar, bir daha hiç eş bulamama tehlikesiyle karşı karşıyadırlar, çünkü erkeklerin gözünü korkutan nedenler dört yıllık denemeden sonra da değişmemiştir. [...]

Zaten güzel olan ve güzel çocuklar doğuranların yerine evde kalmış kızlar için bir şeyler yapmak her halde daha akıllıca olacaktır. Güzellikleri erkeklerin gözünü korkuttuğundan evlenmeyip bekar kalan pek çok güzel kadına rastlanıyor, çünkü erkekler aldatılmaktan çekiniyor ve evliliği bir rasyonellik, kıskanç-

lık ve açgözlülük sorununa çeviriyorlar. Bu tür ev idaresine özgü bir Makyavelizm, bir evi çekip çevirmeye en uygun olan, en seçkin kızlardan bile yararlanma fırsatını ortadan kaldırmaktadır. Bu mutsuz kızların, servetleri olmadığı için horlandıklarını görmek kadar insanı öfkelendiren başka bir şey yoktur. [...]

Yirmi yaşında hala bekar olan genç kızlar erkeklerin alaylarına maruz kalmaktadır. Hor görülen bu kızlar istihzayla karşılanmakta ve haklarında kinayeli sözler sarfedilmektedir, kamuoyu da onları yasalara aykırı davranmaya, gizlice bir sevgili edinmeye zorlamaktadır. Erkekler kadınlara karşı öylesine zehirli bir dil kullanıyor ve haksız davranıyorlar ki, ister bekaretlerini korumuş ister bu yükü taşımanın gittikçe zorlaştığı bir çağda kaybetmiş olsunlar, her durumda erkeklerden hakaret görüyorlar. Onsekiz yaşından büyük kadınlara sevgi özgürlüğü tanındığı zaman hangi tehlike göze alınmaktadır ve filozofların baskı sistemi bugüne kadar ne gibi bir yarar sağlamıştır ki? [..]

Sevgi özgürlüğü, bu özgürlükten en çok yararlanan sınıflarda, yani soylu hanımlarda, lüks bir yaşam süren kibar fahişelerde ve bekar küçük burjuva kadınlarda değerli özelliklerin gelişmesine yol açar.

Mutluluğun en gelişkin biçimi bu üç sınıfa ait kadınlarda görülür; onlardaki bu özellikler bir araya getirilirse mutlak yetkinliğe ulaşılır. Kibar hanımlar olarak gördüğüm saraylı kadınların davranışları samimi ve doğaldır, çekici ses tonları dostluk duyguları uyandırmaktadır. İlk defa karşılaştıkları kimseleri hemen kendilerine bağlarlar; bu kimse, karşısında doğaüstü bir varlık bulunduğunu sanır, bu hanımlar küçük burjuva kadınlarından, bu yalan makinelerinden, yüreklerinde başka hiçbir tutkunun yer bulamayacağı kadar sadece maddi sevginin hükmettiği bu ufku dar, dostluktan, sanat zevkinden ve diğer soylu duygulardan uzak kadınlardan o kadar farklıdır ki. Kuşkusuz saraylı hanımların da zayıf yanları vardır, ama onlar entrikalara renk, doğallık ve gönül yüceliği katarlar. Ancak, uygarlıkta zaten hükmeden kötülüklere güzellik katmayı biliyorlar diye onları eleştirebilir miyiz?

Lüks bir yaşam süren kibar fahişeler, yaşam tarzlarının ge-

rekli kıldığı bazı entrikalar dışında, pek çok soylu özelliğe sahiptirler. Hatırsayar, yardımsever ve samimidirler, iyi bir gelirleri olsaydı mutlaka iyi bir karaktere de sahip olurlardı; buna bir örnek olarak Ninon'u gösterebiliriz. Teşhir ettikleri duygularının ardında inatla yadsıdıkları bir duygusallık, hiç çekinmeden erotik bir yaşam süren kadınlarda olduğu gibi ruhsal uyarımlarla uyum sağladığı zaman hiçbir kadının saklamayacağı bir duyusallık bulunan sözümona ahlak sahibi burjuva kadınlarında ve de ev kadınlarında gördüğümüz tüm cinsellikle ilgili art düşünceler, kurnazlıklar eğlenceyi kanıksamış kibar fahişeler de ortadan kalkar, kaybolur.

Küçük burjuva kadınları, dükkan sahibi kadınlar, kadın işçiler vs. evlenmeden önce tamamen özgür bir sınıf oluştururlar, özellikle büyük kentlerde. Anne ve babalarının gözleri önünde birer sevgili edinirler, onları her fırsatta değiştirirler ve yüksek zümreden kızlara yasaklanan şeylerin tadını fazlasıyla çıkarırlar. [...] Bu kadınların kendilerini hiç durmadan değişik gösterme tutkularını yermek gerekir hiç kuşkusuz; ama bu tutku çevrelerindeki orta zümreden erkeklerin kötü davranış ve hareketlerine isnad edilmelidir. Ayrıca bu kadınların şanslı diyeceğimiz yetenekleri de vardır; özellikle mükemmel birer ev kadınıdırlar ve yüksek zümre kızlarına birçok bakımdan tercih edilirler.

Kısacası, bu sözügeçen üç sınıfa ait kadınların özellikleri bir araya getirilebilseydi, kadın karakterini yetkinlik düzeyine çıkarmak mümkün olurdu; ve bu durum, kadınlara sevgi özgürlüğünden sonuna kadar yararlanma hakkı tanıyan bir toplum düzeninin kurulmasını sağlardı. Ancak siz kadınlar sadece tek bir amaç, ev kadını olma amacını güttüğünüz, yani çok az şey yapmayı aklınıza koyduğunuz için hiçbir şey başaramıyorsunuz. Önyargılarla ve felsefeyle şişirilmiş genç kızlarınız doğal olmayan, cinsel arzularca kemirilen yaratıklardır; akılları hiçbir zaman başlarında değildir, isteksiz çalışırlar, kendilerine öğretilen güzel sanatlara baştan savma yaklaşırlar, evlendikten sonra öğretilen her şeyi unuturlar, kocaları ipleri ele alacak kadar becerikli değilse kısa süre sonra kötü birer ev kadını haline gelirler.

Herhangi bir deneyime sahip olmadıklarından dış dünya onları çabucak büyüler ve akıllarını başlarından alır, oysa evlilikten önce deneyim kazanmış bir kadın eğlenceye pek düşkün olmaz, sevdalıların kötü niyetlerini bilir ve kocasını erkeklerin tuzaklarına karşı bir koruyucu olarak görmektense ona ve evine daha çok bağlanır. Eğer bir sevgili edinirse, bu, tutkudan çok bir değişiklik istemesi yüzündendir; oynaşları evinin çıkarlarını gözden kaçırmasına neden olmayacak ve eşini aldatmanın kaçınılmaz aksiliklerine elden geldiğince bir güzellik kazandıracaktır. Bu tür kadınlar, kaygısız erkeklere, ev idaresini eline almasını bilen ve eve hakim olan enerjik bir kadın, erkek gibi bir kadın ihtiyacını duyan kocalara özellikle çok uygun düşerler. Böyle bir kadın zayıf bir erkeği mutlu edecektir, çünkü eşler arasında bir çıkar birliğinden, toplumun kötülüklerine karşı yapılan bir anlaşmadan başka bir şey olmayan gerçek bir eş sevgisiyle kocasına bağlanacaktır.

Karakterleri çözülmez bir bilmece olan ve sahte naifliklerivle filozoflarda bile güvensizlik duygusu yaratan, önyargıların tutsağı olan kadınlara, bu felsefe otomatlarına katlanamayan pek çok erkek vardır! Çünkü bu erkekler, eğitimin genç kızlara kazandırdığı masumluk edasına güvenilmeyeceğini başkalarından daha iyi bilirler. Serbest bir yaşam süren her kadın evlenirken diğerleri gibi masum görünür; bu namuslu görünüş bir maskedir, erkekleri yanıltmaz ve evliliği çabuklaştırmaz, tersine kadınların ikiyüzlülük sanatında deneyimlerini arttırmaya yarar. Küçük bir sevgi kıvılcımının onlardaki tutkuları alevlendirmeye ve iyi ya da kötü oluşu deneyimli erkekler için bile nüfuz edilmez bir sır olarak kalan, henüz bilinmeyen bir karakterin oluşmasına yeteceğini herkes bilir. Kısacası, ahlak eğitimiyle ilgili tüm gevezelikler, diğer uygar görenekler gibi, sadece bir *kısır döngü*dür ve kocalara, önlemek istedikleri yüzkarasını getirmekten başka bir şeye yaramaz. Filozoflar işin sonunun, dehşetle karşıladıkları eşlerin aldatılmasına dayandığını görünce şaşkınlığa düşüyorlar. Bu yüzden bu bilgeler eğitim sistemini hergün değiştiriyorlar, ama elde ettikleri tek sonuç genç kızların eğilimlerini değiştirmek değil, sadece gizlemektir. [...]

Kadınlar bilim ya da sanat alanında eğitildikleri zaman sinirleniyorlar; genç kızların yalnız bir şeye, yani mutfağa ilgi duymalarını istiyorlar; bunlar, kürsüden bile sarfettikleri kendi sözleri. Tek önem verdikleri şey, insana bütün zevkleri zehir etmek; gelecek onlar için sadece boynuzlanmaktan ibaret. Kadınların beğenisini hakir görüyorlar ve haremdeki hadım ağaları gibi işkilli davranıyorlar. (I, 133-137)

Antikçağ bilgelerince kadınlara duyulan nefretin filozoflarımıza tevarüs etmiş olması ve onların da, üstlerindeki baskıdan dolayı çevirdikleri birkaç dolap yüzünden zayıf cinsi küçük düşürmeye devam etmesi insana garip geliyor; zira kadınların doğal iradeye uyan her sözü, her düşüncesi suç hanelerine yazılıyor.

Filozoflar, tamamen bu despotça anlayışın etkisine girmiş bir şekilde, nazik sorulara kaba cevaplar veren kimi Antikçağ cadılarını bize övüyorlar. Sadakatsiz karılarını ölümle cezalandıran Cermenlerin göreneklerini de övüyorlar, hatta göklere çıkardıkları zaman bile zayıf cinsi aşağılamaya devam ediyorlar. [...] Kadınlar filozoflara şöyle karşılık verebilirlerdi: Doğanın sesini dinlediğimiz zaman uygarlığınız bizi kovuşturuyor, zorla yapay bir kişiliğe bürünmemiz ve isteklerimizle çelişen itkilere uymamız isteniyor. Bu öğretiyi bize çekici kılmak için, geriye yanılsamalar ve yalanlar ileri sürmekten başka yapacak bir şeyiniz kalmıyor. Askerlere de aynı şekilde davranıyorsunuz, acınacak kaderlerini sezdirmemek için onları zafer ve ölümsüzlük umuduyla oyalıyorsunuz. Gerçekten mutlu olsaydılar, o zaman kendilerinden ihtiyatla esirgenen yalın ve samimi birkaç söze katlanabilirlerdi. Kadınlarda da durum aynı. Onlar da özgür ve mutlu olsaydılar, daha az yanılsama ve iltifatla yetinirlerdi. [...]

Askeriye ile kadın cinsini, hatta tüm halkı hiç durmadan aldatmak gerekli hale geldiyse, o zaman bu durum, bu dünyada mutsuzluk ve kölelikten başka bir şey örgütleyemeyen felsefe hakkında bir suç duyurusu olmalıdır. Ve felsefe kadınların hatalarını alaya alıyorsa, o zaman kendini eleştiriyor demektir; çünkü bu hataları, kadınların yeteneklerini çocukluklarından başla-

yarak ömürleri boyunca baskı altında tutan ve onları kendi doğalarına boyun eğebilmeleri için ikiyüzlülüğe zorlayan bir toplum sistemi vasıtasıyla felsefenin ta kendisi yaratmıştır.

Kadınları, uygarlıkta geliştirdikleri kötü karaktere göre değerlendirmek, insan doğasını, onur ve özgürlük nedir bilmeyen bir Rus köylüsünün karakterine göre ya da özgürken ve ortak çalışma sırasında en akıllı dört ayaklılardan biri olan kunduzu ev hayvanı sayan ahmakça anlayışa göre değerlendirmek istemeye benzer. Ne ki, kadın bu özgür düzen dışında, evcilleştirilmiş kunduz ya da Rus köylüsü gibi, belirlenimi ve yetenekleri bakımından çok aşağı bir düzeyde yaşayan bir yaratık haline gelir, öyle ki yüzeysel ve dış görünüşe göre değerlendirirse insanın onu hor görme eğilimine kapılması işten bile değildir. Bu yüzden Muhammed'in, Burgonya ruhaniler meclisinin ve filozofların kadında bir ruhun bulunup bulunmadığını tartışmalarına ve onların zincirlerini kırmak yerine daha çok sıkıştırmayı düşünmelerine şaşmamalı.

Görünüşe göre kadınlar özgürlükten çok bir efendiye ve ustaya ihtiyaç duyuyorlar; bu yüzden davranışlarıyla en az hak edeni kendilerine sevgili seçiyorlar. Çocukluklarından bu yana karakterlerini inkar etmek ve rastlantı, entrika ya da tamahkarlıkça kendilerine koca seçilen ilk karşılaştıkları erkeğe itaat etmek üzere eğitildikleri için bu bayağı kölece eğilimleri üstlerinden atmaları nasıl mümkün olacaktır ki? (I, 146-147).

Kadınla eşeği aynı arabaya koşan uygar insanlarımız, tanrının kadını toplumun tüm alanlarında erkekle rekabet etmek için ve zorbalığa dayanmasından dolayı her zaman kaba ve baskıcı olan erkeğin etkisine karşı bir denge oluşturmak için yaratmış olabileceğini hiç akıllarına getirmiyorlar.

Düşünürlerin kadın cinsinin belirlenimi hakkında yanılmalarına katkıda bulunan bir durum da, köle yaşamı süren her sınıf gibi kadınların da birbirlerinden nefret etmeleri, zulmeden cinse tapınmaları ve kendilerinden yana çıkan, köle gibi yaşam sürmelerine acıyan her erkeği hor görmeleri olgusudur. Bu kölelik durumu onları, despot cinsi aldatmak için tek çare olan ikiyüz-

lülüğe zorlamaktadır; ve bu sözümona haksızlık yüzünden filozoflarımız kadının günahkar, bağımlı bir varlık olduğu sonucuna, Türkler için övünç kaynağı olan bir öğretiye varıyorlar, böylece insan cinsinin yarısını bilgisizliğe ve önemsizliğe mahkum ediyorlar. (X, C. II, 173).

Kadının daha genç yaşta bile sanayi, sanat, bilim ve de toplumsal erdemler gibi alanlarda kendini göstermek için belirlenmiş olabileceği sezilmediğinden, onu pazarlıkla elde ederek evlenecek bir erkeğin boyunduruğuna hazırlamaktan başka bir şey yapılmıyor. Uygar düzenin bu tür aşağılık bir politikaya ihtiyaç duyduğunu kabul ediyorum; ama filozofların bu politikaya bilerek alet oldukları ve gereği gibi kullandıkları safsatalarıyla diğerlerinden daha acımasız bir biçimde kadınları şöhret yolundan uzaklaştırmak ya da zorbalıkla uzat tutmak için çalıştıkları da o denli kesindir. (V, 189).

Kadınlar Erkeklerden Daha Vafasız Değildir

Kadınların kendi belirlenimleri hakkında bilgileri, zaman zaman vefasızlıklarıyla alay edilmesine izin verecek kadar az, öyle ki bu suçlamaya karşı kendilerini pek savunamıyorlar. Ancak burada açıkladığım savları incelerlerse, genç yaşlı demeden tüm gevezelerin ağızlarını kapatmaları mümkün olacaktır, bu kişiler kadınların hercailiklerini hiç durmadan yüzlerine vururken bu suçlamanın tamamen saçma olduğunu unutuyorlar, çünkü böyle bir suçlama ister istemez her iki cinsi de ilgilendirmek zorundadır, zira birinin payı olmadan diğeri vefasız olamaz. [...] Uygar kişilerin, yüzyıllar boyunca en saçma görüşlerle alay etmek gibi bir yetenekleri vardır. [...] Eğer kadınlar vefasızsa, bu durum erkelerin de aynı şekilde vefasız olduğunu kanıtlar. Böylece tüm insanlığı hedef alan bu suçlama, insan doğasına özgü bir şeyden şikayette bulunan gevezelere yönelmektedir sadece. İnsanları vefasızlıkla suçlamak, karacayı ormanda kendi isteğiyle dolaşıyor diye suçlamaya benzer; karaca ormanda yaşamak için yaratıldığı halde ormanı sevmemek zorunda mı?

Erkekler yalnız vefasızlıktan hoşlandıkları ve sırf bu yüzden kadınların başının etini yedikleri için, ve her güzel kadının, ister kocası ister sevgilisi olsun, kendisine sadık kalmasını tavsiye eden bir sahibinin bulunmasından başka, kocasının yirmi başka kadına tavsiye ettiği gibi, sadık kalmamasını kendisine tavsiye eden yirmi taliplisi daha olduğu için, yirmibeş ile otuz yaşları arası en güçlü erkeklik çağında girişilen yirmi sevgi mücadelesinden ondokuzunun sadakatsizlik öğütlemesi ve erkeklerin davranışına, kamu önündeki ikiyüzlülükleriyle, ahlaklılık taslayan konuşmalarıyla kendilerinin bile gizliden gizliye alaya almalarına neden olacak kadar çelişen entrikalarına uymak üzere kadınların da bu yolu izlemesi doğaldır. (VII, 40-41).

Uygarlık kendi özelliklerini, örneğin sevgi ilişkilerinde hükmeden ikiyüzlülüğü açık açık eleştirmektedir. Tiyatro oyunlarında, romanlarda ve topluluklarda bu durum inceden inceye alaya alınmakta, ve bayatlamış olmasına karşın yeniymiş gibi bu konudaki nükteler tekrarlanmaktadır. Bunlar tamamen haksız bir biçimde özellikle kadınları hedef almaktadır, oysa sevgi söz konusu olunca her iki cins de birbirini aldatmak için yarışmaktadır. Erkeklerin daha az yalan söylermiş gibi görünmesi, yasanın onlara daha geniş bir hareket serbestliği tanımasından ve zayıf cins için suç sayılanları güçlü cins için incelik belirtisi diye yorumlamasından ileri gelmektedir. (I, 68)

Aydın Kadınların Yetersizliği

Erkekler özellikle kadın yazarları kıskanmaktadır; felsefe onları akademik saygınlıktan yoksun bırakmış ve utanç verici bir biçimde tekrar mutfağa göndermiştir.

Ancak aydın kadınlar bu hakareti hak etmedi mi? Efendisini taklit eden köle, onun sadece aşağılayıcı bakışlarını hak eder. Bir kitap yazmak ve milyonlarca yararsız cilde birkaç tane daha eklemek için anlamsız bir üne ihtiyaçları var mıydı? Kadınlar aralarından yazar değil, kurtarıcılar, politik bir Spartaküs, cins-

lerini aşağılamaktan kurtarmak için çareler düşünen dahiler çıkarmalıdır.

Uygarlık kadınlara yük olmaktadır; kadınların işi uygarlığa saldırmak olmalıydı. [...] Kadın yazarlara yaraşan tek konu budur; bu noktadaki aldırmazlıkları, erkeklerce hor görülmelerini artıran nedenlerden biridir. Körü körüne boyun eğerek efendisini, kurbanının köle olmak için doğduğuna inandıran bir köleden daha aşağılık kimse yoktur.

Cinslerin kurtuluşu için çareler düşünmekten çok uzak bir biçimde aydın kadınlar kendilerini tamamen felsefi bencilliğe vermişlerdir; hazin kaderlerinden kaçıp kurtulmayı başardıkları yoldaşlarının boyunduruk altına alınmaları karşısında gözlerini kapamışlar, onları kurtarmak için hiçbir çare aramamışlardır; bu yüzden kendi cinsine yararlı olabilecek ve Katharina gibi önyargıları hiçe sayacak kadar zeki olan kadın hükümdarlar bile kadınların kurtuluşu için hiçbir şey yapmamışlardır. Kimse bir düşünce geliştirmemiş, kimse sevgide özgürlük için bir yöntem ortaya koymamıştır. [...]

Kadınların kurtuluş olanaklarını araştırmak aydın kadınlara düşerdi; oysa onlar bu görevi ihmal ederek edebi ünlerine gölge düşürdüler, ve gelecek kuşaklar onların sadece bencilliklerini ve aşağılanışlarını görecektir. (I, 129-130)

Kalın romanlar yazacak kadar, hatta Madame de Stael'in son eserinin ['Almanya Üstüne'] kanıtladığı gibi siyasi huzursuzluklar yaratacak kadar aydın olan, ama erkeklerin kovuşturmasına asla karşı çıkmayan kadınların aldırmazlığı nasıl açıklanabilir? (XII, 262)

2500 yıldan bu yana politikanın sırf erkek işi olduğu ve sadece erkeklerin sorunlarıyla ilgilendiği, kadınlara özgü bir politikanın, kadın haklarını genişletme sorununa eğilmiş herhangi bir kuruluşun asla mevcut olmadığı görüldüğü zaman, insanın bugünkü duruma şaşması mümkün müdür? Ben bunun, cinslerine yararlı olabilecek büyük olanakları ellerine geçirmiş olmalarına karşın bu yeni yaşam yolunu farketmeyen ünlü birçok ka-

dın için bir yüzkarası olduğunu söylüyorum. Eğer onlar tek bir sorunla, yani kadının sevgi alanında özgürce davranmasını sağlama sorunuyla yetinseydiler, o zaman bu yolu seçmeleri daha kolay olacaktı. (XII, 633)

Kuraldışı Kadın

Taç giymelerini sağlayan doğal yeteneklerini tahta çıktıklarında geliştirebildikleri zaman kadınların erkeklerden her zaman daha üstün görünmeleri insanı şaşırtmaktadır. Sekiz kraldan genel olarak yedisi yönetim bakımından zayıf kalırken, özgür ve bekar olan sekiz kadın hükümdardan yedisinin övgüye değer bir biçimde hüküm sürdüğünü bilmeyen var mı? Kadınlardan bir kaçı, örneğin Marie Stuart gibi, tahta geçtiklerinde başarılı olamadılarsa, bunun nedeni, sevgiye ilişkin önyargıların kendilerini engellemiş ve onlara cesaretle karşı çıkarak aldırmamak yerine bu önyargılarca yanlış yöne sevkedilmelerine ses çıkarmamış olmalarıdır. Ama bir kez azmettikleri zaman, hangi erkek onlardan daha iyi yönetebilir ki? Elisabeth ile Katharina gerçi savaşa bizzat katılmamıştı, ama generallerini seçmesini ve de iyi bir seçimde bulunmasını bilmişlerdir. Kadınlar devlet yönetiminin diğer alanlarında da erkeklere ders vermediler mi? Felaketin gelip çattığı, tebaasının güveni sarsıldığı ve bakanlarının adeta sersemleştiği bir anda herkese yeniden cesaret aşılamayı tek başına üstlenen bir Maria Theresa'nın metanetini hangi hükümdar gösterebilmiştir ki? Davranış ve tutumlarıyla, kendisine karşı pek de iyi niyetler beslemeyen Macaristan meclisi üyelerine gözdağı vermesini bilmiştir; meclisin soylu üyelerine Latince hitap ederek düşmanlarının bile kılıçları üstüne and içmelerini, kendisi için ölümü göze almalarını sağlamıştır. Bu durum, kadın yeteneklerinin özgürce gelişmesine meydan veren bir toplum düzeninde kadınlar arası rekabete yol açacak mucizevi işlerin adeta bir belirtisidir.

Ya siz, despot cinsin temsilcileri, kadınlar gibi sizler de, erkekleri önyargılara boyun eğmek ve rastlantının bahşettiği bir efendiye ve ustaya dalkavukluk etmek için yaratılmış otomatlar

sayan köleci bir eğitimden geçmiş olsaydınız, kadınlara isnat edilen hataları işlemekte onları geride bırakmayacak mıydınız? Üstünlük iddialarınızın, erkek cinsini hor gören Katharina tarafından nasıl boşa çıkarıldığını görmedik mi? O, soylu gözdelerden oluşan bir kurum yaratarak erkeleri rezil etmiş ve tamamen özgür oldukları halde onların, alçalmaya zorlanan ve dolayısıyla mazur görülebilen kadınlardan çok daha fazla alçalabileceklerini kanıtlamıştır. (I, 118)

Bugünkü eğitimi ve kadınlara aşılanan kölelik ruhunu suçluyorsam, bunu, kadınların önyargılar yüzünden karakterlerini bozma gereğini duymayacakları başka toplumlara kıyasla yapıyorum. Ben onlara, eğitimin etkisini kırarak ve evlilik bağının getirdiği baskı sistemine karşı direnerek örnek olanları izledikleri zaman hangi önemli rolü oynayabileceklerini gösteriyorum. Erkek gibi bir kadın olan Ninon ya da Sévigné'ye kadar özgür kalma cesaretini göstermiş bütün kadınlara dikkati çekerek, özgürlük ortamında bir kadının, sadece fiziki güce bağlı olmayan tüm manevi ve maddi işlevler konusunda erkekleri geride bırakacağını rahatlıkla iddia edebilirim. (I, 129).

Kadının Kurtuluşu İçin

Uygar kişiler kadınları, her çeşit özgürlüğe engel olan toplumumuzun kendilerini zorladığı ikiyüzlülüğe, bugünkü yaşam tarzlarına göre değerlendiriyorlar. Bu ikili oyunun doğal ve kadınların değişmez özelliği olduğunu sanıyorlar. Ancak başkentlerimizdeki kadınlarla, kendilerini erkeklerin vakit geçirme aracı sayan harem cariyeleri arasındaki büyük fark göz önüne alındığı zaman, bizim kadınlarımızla, kadın cinsinin eksiksiz bir özgürlük içinde eğitileceği iyi yetiştirilmiş bir toplumun kadınları arasındaki farkın ne kadar büyük olduğunu anlamak mümkün olur! Ve özgürlük bu kadınlarda kim bilir nasıl bir karakter yaratacaktı? Filozoflar bu tür sorunları ortaya atmaktan çekiniyorlar. Kadın cinsine karşı gizli bir soğukluk duygusunun nüfuz ettiği bir despotluk anlayışından hareketle, kadınları anlamsız

iltifatlara boğarak onların kölece varoluşlarını sezdirmemeye çalışıyorlar, hatta zincirlerini gevşetecek bir toplum düzeninde kadınların nasıl gelişeceklerini düşünmeye bile meydan vermiyorlar. (I, 90).

Avrupa'da kadın cinsi öylesine aşağılanmıştır ki, hak ettiklerini talep etmeyi bile artık aklına getirmiyor. (XII, 339).

Yasalar kadınlara sevgi alanında özgürce davranmalarını sağlamış olsaydı, sevgi ilişkilerinde tarafımızca haksız yere alaya alınan ikiyüzlülük çok daha azalmış olurdu, ve kimsenin zarar görmeyeceği bir biçimde kayıtsız şartsız boşanma uygulamasına geçilebilirdi. (I, 89).

Kadının boyunduruk altına alınması erkeğe hiçbir yarar sağlamaz. Kendisini dehşete düşüren bir boyunduruk taşıma yükümlülüğüne girmiş erkek nasıl da aldatılmıştır, ve kadını köle haline getirdiği için bu yükümlülüğün tatsızlıkları tarafından nasıl da cezalandırılmıştır! (I, 113).

Genel olarak şu sav öne sürülebilir: Toplumsal ilerleme, kadının kurtuluşuyla ilgili gelişmelere uygun olarak gerçekleşir ve toplum düzeninin çöküşü de kadın özgürlüğünün azalmasına uygun olarak gerçekleşir. [...] Kadına tanınan ayrıcalıkların genişletilmesi toplumsal ilerlemenin genel ilkesidir. (I, 132-133).

EVLİLİK ÜSTÜNE

Aileye Karşı

Yalıtlanmış ailenin ve ömür boyu süren evliliğin açtığı zararlarla devam edelim. Bu düzen, bizi her çeşit gerçek hazdan uzak tutma özelliğine sahiptir, hangileri mi: Filozoflarımız gerçek hazlara duyulan isteği bir düşkünlük olarak görme alışkanlığında oldukları için, uygar kişilerin akıllarından bile geçiremedikleri sevgide özgürlük, iyi yemekler, geniş yüreklilik ve diğer hazlar gibi.

Aile yaşamı, bekarlığın getirdiği kimi olumsuzluklardan insanı korusa da, olumlu bir mutluluğu asla sağlayamaz, hatta eşler arasında tam bir anlaşma hüküm sürse bile; zira karakterleri şans eseri olarak birbirini tamamlıyorsa, o zaman sevginin özgür olduğu ve ailenin değişik şekilde örgütlendiği bir düzende de birlikte yaşamalarına hiçbir şey engel olmayacaktır.

Güçlü cins olmasına karşın erkekler yasaları, yalıtlanmış ailelere ve bunların sonucu olan ömür boyu evliliğe yol açmasından başka, kendileri için yarar sağlar bir hale getirememişlerdir. [...] Erkek cinsi sevgi ilişkilerini ve duyusal hazları, cansıkıntısı, satılmışlık ve ikiyüzlülükle zehirlemek için yalıtlanmış aileden ve çözülmez evlilik bağından daha iyisini bulamaz mıydı?

Ancak ister zengin ister yoksul olsun herkes kendinden ve sürdüğü tekdüze yaşam tarzından öylesine bıkmıştır ki, aile bütçesine ters düşen aşırı masraflarda bulunarak kendilerini eğlen-

ceye vermektedirler. Zengin olanlar sofralarını herkese açıyorlar; ihtiyaç duydukları eğlenceler için yaptıkları masrafların altından tek başlarına kalkamadıkları zaman, sırayla karşılıklı şölenler düzenliyorlar.

Konukların ve yaş gruplarının uyumsuz karışımı ve de yorucu hazırlıkları yüzünden bu kadar yavan olan bu şölenleri, yorgunluk çıkarılan bu kısıtlı eğlenceleri bile sadece zenginler düzenleyebilir. Oysa parasızlıktan dolayı bu sözümona eğlencelerden yoksun kalan ve, yemlik boşalınca eşekler birbirini çifteler, diyen atasözünün isabetle tanımladığı gibi kendini evdeki çekişmelerle sınırlamak zorunda kalan birçok erkeği hangi alınyazısı beklemektedir. Hatta, maddi durumlarının iyi olmasına karşın kaç aile, yoksulluk yüzünden hayatı zehir olmuş geniş kitlelerde kural olan bir anlaşmazlık içinde yaşamaktadır! (I, 112-116).

Tüm ahlak sistemlerine karşın ailelerimiz mutlu değildir; bu tür bir yaşam biçimine bağlı tatsızlıklara karşı her yerde sesler yükselmekte ve özellikle erkekler, yasaları kendi çıkarları doğrultusunda yapabilecekken bu şekilde yapan kendilerinden yakınmaktadırlar! Yakınma hakları olsaydı acaba kadınlar ne diyecekti! Güçlü cinsi, kendisi yarattığı halde ezen ve yakınma hakkı bulunmayan zayıf cins için daha da ezici olan bir kurumdan ne beklenir? Genç bir kurbanın, dünyadan el etek çekmiş kıskanç kocanın kovuşturmalarına kahramanca bir bağlılıkla katlandığı ailelerdeki zahiri dirlik ve düzeni bize övüyorlar. Oysa bu durum, erkeğin ocağın yanında, sonuçta her aile kavgasını bitiren ve "aile huzuru" denen bir sopa sakladığı kimi Alman köylerindekinden çok daha vahim bir savaş hali değil mi? Kibar çevrelerde baskının pek göze çarpmaması, olmadığına bir kanıt teşkil etmez. Başlarına bu kadar çok dert açan bir aile düzenine karşı acaba her iki cins de neden başkaldırmıyor? Her sınıfa özgü bu aile kavgaları karşısında, evliliğin insanın belirlenimi olmadığı acaba neden anlaşılmıyor? Eşler arasındaki bu manevi anlaşmazlığı azaltacak çareler aramak yerine insan, anlaşmazlık ve bıkkınlık tohumlarını içeren ve yeşerten bu aile yaşamından kurtulmak ve herhangi bir iyilikte bulunmamak için, eksiksiz

bir özgürlük ortamında bile rastlanması mümkün olmayacak bir çare bulmaya zorlanmıştır. (I, 117).

Evlilik Yalıtlar

Evliler kendileri gibi olanlara karşı büyük bir güvensizlik duyarlar. İki evli çifti bir dam altında bir araya getimekten daha zor bir şey yoktur. Geçimsizlik efendilerden hizmetçilere geçer ve hizmetçi olarak evli bir çifti çalıştırmayı her aile kesinkes reddeder, çünkü evlilik ruhunun eşler arasında, tüm çevreyi karşısına alan ve tüm soylu tutkuları, özgürlükçü düşünceleri doğmadan yok eden bir ittifak yarattığını herkes bilir. Böylece evliler sınıfı daima en kötü niyetli kişiler olurlar ve genelin ya da bireyin çektiği acılara karşı kayıtsız kalırlar. Onların bu antisosyal düşünce tarzları öylesine bilinmektedir ki, bu kimselere, evlilik onu hiç değiştirmemiş, bir bekarın sevimli karakterini korumuş, dendiğinde kendisine büyük bir övgüde bulunulduğu sanılmaktadır. (I, 143).

Uygarlığın tekdüzeliği, sevgide sadece namuslu bir kocayla namuslu bir kadının nezakete dayalı evliliği olarak geçerli sayılan iki kişilik sakin bir yalnızlığa izin vermektedir. Eğer karakterleri genel olarak uyuşmayan ve ikisi de henüz genç olan, evliliklerinin ilk yılı geçer geçmez birbirini aldatmaya can atan eşlerin sadece tekdüze birlikteliği söz konusu olsaydı, o zaman tanrı bu kadar çok tutku yaratır mıydı? (VII, 308).

Ailelerin yalıtlanması sonucu insanların birleşmesini asgariye indiren bugünkü sistem insanlığı yozlaşmanın doruğuna çıkarmıştır. (VII, 284)

İki kişilik sevimli bir yalnızlık ya da nezakete dayalı aile dediğimiz bağ, insanları sadece aldatmayı düşünen evli bir çiftten ve sadece birbirinin gözünü oymaya can atan çocuklardan oluşmaktadır. Her çiftçi, komşusunu tarlasından bir evlek vazgeçirmeye uğraşır; kardeşlerden her biri diğerlerinin zararına kendini

tek varis olarak tayin ettirmeye çalışır. [...] Bunlar evrensel bir bağın gerçek tohumları mıdır? Yoksa anlaşmazlığı aile içine taşımak, komşudan komşuya yaymak ve böylece genelleştirmek için ekilmiş şeytani bir ruhun tohumları mı? (XII, 503).

Uygarlık, insanların birbirleriyle sürekli bir savaş ortamında yaşamalarına ve her ailenin diğer ailelere karşı gizli bir düşmanlık duymasına neden olmaktadır. (V, 284).

Aileler toplumu komşularından nefret etmek gibi bir özelliğe sahiptir. [...] Aileler bir parça özgürlüğe kavuşur kavuşmaz hem içte hem dışta savaşa başlarlar, tıpkı her ailenin, uygar egemenlere benzer şekilde, kendine özgü savaş ve anlaşması bulunan Korsika ile diğer ataerkil ülkelerde olduğu gibi. Filozoflarımızca bu kadar çok övülen ataerkil sistem için mükemmel bir örnektir bu. Ayrıca sözü geçen ailelerin nefret duyguları egemenlerinkinden çok daha şiddetlidir; bu duygular artarak yayılmakta, bizi ataerkil sisteme geri götürmek isteyen modern felsefenin yüzü suyu hürmetine birbirlerini kurşunlayan üç, hatta dört kuşağa kadar uzanmaktadır. (XI, C. IV, 345).

Birçok aileyi yakından tanıdım, ama hiçbiri içten gelen bir neşeye sahip değildi. [...] Erkek, kendisine göz ucuyla bakan karısıyla karşılaşmaktan çekinmekte, erkekler için olan meyhanelere, *cercle*'lere (toplantılara) ve *casino*'lara koşmaktadır, kimi zaman kadınlar için olanlarına da. Kadın, gözünü dört açarak kendisini kollayan kocasıyla karşılaşmaktan çekinmekte, ona evden uzak kalmasını sağlayan eğlenceler bulmakta, ve o sırada aşığını kabul etmektedir. Ergenlik çağındaki çocukların tek düşüncesi cansıkıcı aile yaşamından kaçıp kurtulmaktır: Genç kız baloya gidebilmek için beklerken kendi kendini yiyip bitirmekte, serbest eğlencelere alışmış delikanlı ise baba evine sanki sürgüne gider gibi dönmektedir. Küçükler de babalarının ve öğretmenlerinin bakışlarından kurtuldukları, kendilerine yasaklanan şeylerle eğlenebildikleri zaman neşelenmektedirler.

Demek ki, bireylerin tek düşüncesi huzurlu aile ortamından

kaçmak ya da ailenin ahlak yasalarını çiğnemektir. Ailenin bütünü ise eğlenceli ve mutlu anları ancak ellerindeki servetin yardımıyla kendi kendilerinden kaçırabildikleri zaman, yani dostlarını davet ettikleri ve ister yemekte ister sohbette ister piknikte olsun aile grupları bir dost grubuna, genellikle de ahlakça yasaklanan bir sevgi grubuna dönüştüğü zaman yaşarlar. Oysa ziyafetler vermek ve çevrelerini genişletmek için maddi olanakları bulunmayan, bu yüzden ahlakçıların mutluluk dedikleri aile yaşamının tekdüze eğlencesiyle yetinmek zorunda kalan bir aileden daha sıkıcı ve hüzünlü başka bir şey yoktur. (X, C. IV, 64).

Bu ahlak yiğitleri, bu dam kumruları bir tek renge, yani aile ruhuna bayılırlar. [...] ve tüm eyaletin mutluluktan uçtuğunu sanırlar. Komşuları en acil ihtiyacını karşılayamazken kendi çocuklarının bolluk içinde yüzmelerinden dolayı *mükemmelliği* överler. Kendilerini sadece ailelerinin hissiyatına adayan bu insanlar, bu tipler varlıklı olmanın sağladığı bir sevecenlikle kendilerinden geçerler ve iyi beslendikleri zaman halkın da mutlu olması gerektiğini düşünürler. (XI, C. IV, 143).

Aile Ortadan Kaldırıldığı Zaman

Uygar kişilerin, örneğin aile yaşamı gibi, bugün çok değer verdikleri alışkanlıklara artık katlanamayacaklarını ileride hep birlikte göreceğiz. Babalar, çocukların evde sadece bağrıştıklarını, etrafı tahrip ettiklerini, itişip kakıştıklarını, iş yapmaktan kaçtıklarını, ama aynı çocukların tutku birliklerinde yaşadıkları zaman nasıl yorulmadan çalıştıklarını, okuduklarını, birbirleriyle yarıştıklarını, kimse teşvik etmeden kendi istekleriyle tarım, zanaat, sanat ve bilim alanlarında bilgi sahibi olduklarını, üretimde bulunarak kazanç sağladıklarını ve bütün bunları bir oyun saydıklarını idrak ettikleri ve bu yeni düzeni gördükleri zaman çocuklarını tutku birliklerindeyken sevimli, parçalanmış aileler içinde ise itici bulacaklardır. (X, C. I, 68).

Bu bölümde, ahlak tarafından çocuğunun doğal öğretmeni olması gerektiğine inandırılan babaların önyargılarını dağıtmaya çalışacağım. Doğa bu yanlış ilkeyi birçok bakımdan çürütmektedir:

1. Baba ölebilir: Bu tehlike uyumlu eğitimde mevcut değildir, çünkü eğitim çocuğa yardımından asla yoksun kalamayacağı yüzlerce heyet tarafından verilir. Heyetler ölmez, devresel olarak yenilenirler.

2. Baba, ya eğitim konusunda deneyimsiz ya da çocuğun doğal yeteneklerini teşvik ve tatmin etmekten uzak olduğu için, hemen her zaman yetersiz kalır.

3. Genel olarak uygar baba, çocuğuna sadece ahlakdışı eğilimler aşılayacak kadar kötü eğitilmiştir. Babalara bırakıldığı zaman genellikle hiçbir işe yaramayan eğitimin çocuğu yetiştirmekten çok bozduğunu kanıtlayan tüm gülünç ayrıntıları burada usanç verici bir şekilde yinelemek benim için kolay olurdu. (VII, 196).

Aile ortadan kaldırıldığı, çocuklar ücretsiz meskenlerde barındırılarak ve maddi hiçbir karşılık ödemeden eğitilerek beş ve daha iyisi yedi yaşında kendi geçimlerini sağladıkları, anababalarına artık yük olmadıkları, boşanma çocuklar için bir iyilik durumuna geldiği zaman, değişik eşlerden doğan çocuklar Yakub'un ailesindeki gibi onur kırıcı bir kayırmanın ve menhus nefret duygularının kaynağı olmak yerine farklı çocuklar arasında rekabete yol açan bir itici güç haline geldikleri zaman, evliliğin zoraki, ömür boyu süren bağlarını devam ettirmek için artık hiçbir neden kalmayacaktır. (IX, 585)

Kolektif Yozlaşma

Sadakatsizlik basit ya da kişisel bir yozlaşmadır; ancak aynı kötülük, eğer eşlerin ikisine de hükmederse bileşik hale, yok her iki cins de sözbirliği ederek onu açık açık ya da gizlice savunursa kolektif hale gelir.

Evlilik yasalarının ihlal edilişi, örneğin İtalya gibi, değişik

ülkelerde kamu tarafından ve oybirliğiyle onay görmektedir. Bu ülkelerde yasaların himayesine girmiş olan zina evlilik anlaşmasında şart koşulmaktadır; evlilik belgesine şöyle yazılır: Belli bir kişi aile dostu olarak evin hanımını, evli olmasına karşın onunla mahrem ilişkilerini sürdürme hakkını koruyarak, ziyaret etmeye izinlidir. Bu ise, anlaşmayla düzenlenmiş iki eşliliktir.

Bazı ülkelerin örfleri de mistik zinaya göz yumarlar: 10. yüzyıl İspanyasında her rahip, her keşiş istediği kadını ziyaret etme hakkına sahipti; ayakkabılarını kapının önüne koyarak kadının kocasını bile odaya girmekten menederdi, çünkü o bu sınırı aşmaya cüret edemezdi. Bu adet neredeyse bir yasa gibiydi; gerçi birkaç kişi buna karşı direniyordu, ama pek çoğu da boyun eğiyordu. Bu kötülük, çoğunluk tarafından desteklendiği için kolektif yozlaşmaya dönüşmüştü.

Eşlerin geçinebilmeleri sadece birbirlerinin suçlarını karşılıklı örtmekle mümkün olan bazı ailelerde bir görenek haline gelmiş ortaklaşa sadakatsizlik de bu düşünce tarzına dahildir. Eşler hesaplarını anlaşarak zina üstüne kurarlarsa böyle bir ittifak olumludur; ama önceden anlaşmaya varmayarak birbirlerinin ihanetine göz yumarlarsa o zaman olumsuzdur. Ailelerde çok sık görülen bu kötülük ekonomicilerimizin onayını almaya hak kazanmıştır, çünkü o denkliğin, dengenin, güvenin en sağlam garantisidir. Hanımın bir aşığı, beyin de bir sevgilisi olduğu sürece evde huzur hüküm sürer.

Danışıklı Yozlaşma

Evliliğin garipliklerinden biri de, evlilik tuzağı hakkında yeterince aydınlatıldıkları halde, toplumun farklı sınıflarının bu tuzağa düşmek için birbiriyle yarışmasıdır.

Önce, akıllısını da budalasını da bu tuzağa çekmek için herkes düzen çevirmektedir. Ahlak da iki kişilik sevimli yalnızlığın tarife sığmayan hazlarını överek ilk adımı atmaktadır; eğer buna karşı ailelerin çektiği sıkıntılar öne sürülürse, o zaman da bizim bu dünyada eziyet çekmeye mahkum olduğumuzu ve bu-

na boyun eğmemiz gerektiğini söyleyerek kaderci bir cevap vermektedir.

Politika da bu konuda teşvikten geri kalmaz, çünkü bekarların kayıtsızlığa, ihmalkarlığa eğilim gösterdiklerini, ancak açlık çeken çocukları gördükten sonra düşünmeye başladıklarını bilir.

Ekonomi doktrinleri, kalabalık halk yığınlarının idari bilgelik için bir belirti olduğunu kanıtlar. Hükümet bu yanlış doktrinleri onaylar, çünkü bunlar, çok sayıda askerin bir sel gibi akacağını düşünen bir fatihin hırs dolu umutlarını meşru kılmaktadır.

Demek ki, tuzağın üstünü çiçeklerle örtmek için herkes katkıda bulunur. Hatta bu tuzağa önceden düşenler ve kahredip sızlananlar bile bekarları da çekmeye uğraşırlar, çünkü ya kızlarını evlendirmek isterler ya da evliliğin tatsızlıklarından masum kalan bekarları kıskanırlar.

Daha sonra herkes evin reisini başka bir tuzağa, çocuk tuzağına itmek için söz birliği eder. Bu durum onu önce yoksulluğa ve umutsuzluğa düşürür. Halk kitleleri dünyaya düzineyle çocuk getirirler, çünkü, nasıl olsa onlar bizden daha mutsuz olmayacaklar, derler.

Varlıklı sınıflarda kocalar art niyetli komşular tarafından kışkırtılır; ailesinin sayıca artmasında onların da suçu vardır. Çocukları tanrının gönderdiğini ve dünyada yeterince namuslu insanın asla bulunmadığını söyleyerek kendisine sitem ederler. Eğer komşular ve aile dostları işe karışmasaydı tanrı kuşkusuz daha az çocuk gönderecekti.

Öte yandan bugün Antik Çağ'dakinden çok daha katı olan dinsel dogmalar basiretin gerektirdiği kimi önlemleri kocalara yasaklamaktadır: *Interdictio semen effundendi extra vas debitum*[11]. Kadın da bu yasağı dindarlığa sığınarak desteklemektedir; aslında aşığının eserini meşru kılmayı istemektedir.

Böylece herkes aile reisini uçuruma itmek, kıt kanaat geçindirdiği ailesini çocukla doldurmak ve bu şekilde her çeşit kötülüğün kaynağı olan yoksulluğa düşürmek için söz birliği etmektedir.

11. Erkeklik tohumlarını vajina dışına boşaltma yasağı.

Çelişkinin Giderek Derinleşmesi

Yasalarla kamuoyunun, yasaları arsızca çiğneyenlere sağladığı teminatı erkekler ve kadınlar açısından ele alalım.

Erkekler Açısından: Zina suç sayılmaktadır, ama bir erkek herkesçe bilinen, üzerinde açık açık konuşulan ve yasa tarafından korunan evlilik dışı ilişkilerinin sayısıyla orantılı olarak kibar çevrelerde yine de saygı görmektedir; zira yasa şu kurala göre bu tür ilişkilere göz yummaktadır: Ortada kanıtlanmış bir şey yoktur. Evli bir çok kadını baştan çıkarmış bir Alkibiades'e[12], bir Richelieu'ye hayranlık duyulur ve yasalara, dine boyun eğerek evlilikten önce cinsel ilişkide bulunmayan, bekaretini müstakbel kocasına saklayan kadınlarla alay edilir.

Sevgi söz konusu olunca sırf yalan dolana, hatta safahata eğilim gösteren kamuoyunun zina ve de düello sırasında yasayı nasıl hükümsüz kıldığını görmek mümkündür. Kent yönetiminin izni olmadan çocuk yapan bir kızcağız namussuzlukla suçlanır; aşığına bağlı kalmış bile olsa suçlu sayılır. Kızcağızın bu davranışı, kocalarını her önüne gelenle aldatan sözümona namuslu kadınların davranışıyla bir kez karşılaştırılsın. Bu yaşam tarzı onlara tamamen meşru bir şekilde namuslu kadın ünvanını getirmektedir. (Bu sözleri, eğlenen hanımları kınamayı aklımdan geçirmeden söylüyorum: Belki onlar, kocalarının evlilikten önce ve sonra sahip oldukları metres sayısı kadar çok sevgili sayısına asla ulaşamayacaklar.)

Adaletsizlikleriyle zaten gülünç olması yetmiyormuş gibi yasa içerdiği çelişkiler yüzünden daha da gülünç bir duruma düşmektedir; buna tanık olarak hamile kızları gösterebilirim: Onlar için hamile kalmak ve aynı şekilde kürtaj yaptırmak da bir suç sayılır. Ama namuslarına önem veriyorlarsa, zayıflıklarının izini silerek kendilerini kurtaracak bir çare düşünmek, henüz bir hayat belirtisi göstermeyen cenini hamileliklerinin başlangıcında aldırmak zorundadırlar. Böyle davranan bir kızın, Hristiyanlığın başkentinde görüldüğü gibi kilise korosuna katı-

12. Alkibiades, M.Ö. 450-404, yakışıklı ve zeki bir Atinalı, Sokrates'in gözde öğrencisi, çapkın bir kişi, sonradan başkomutan.

labilsin diye, yasalarla kilisenin sessiz onayını da alarak bir çocuğun kişiliğini tahrif eden anababadan daha az suçlu olduğu görüşündeyim.

Kadınlar Açısından: Üstlerindeki tüm baskılara karşın kadınların, kendilerinden esirgenmesi gereken bir ayrıcalığa, yani kocalarını kendisinin olmayan ve gerçek babasının adını alnına doğanın yazdığı bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etmeye mecbur bırakmak gibi bir ayrıcalığa sahip oldukları belirtilmelidir.

Demek ki kadın, ağır bir suç işlediği tek durumda yasaların himayesine girmekte ve erkeğin ağır bir hakarete uğradığı bu tek durumda ise kamuoyu ile yasa, erkeğin, yüzkarasını iyice artırmak üzere aralarında anlaşmaya varmaktadır. Peki ama, kadınlarla genç kızlar için bir yükümlülük haline getirilmiş olan ahlak kurallarına bağlılık konusunda bu kadar hoşgörüsüzce ayak direyen uygar kişiler niçin söz birliği ederek boyunduruk altına giriyorlar, niçin herkesçe bilinen bir zinanın meyvesini gizliyorlar, ona kendi adlarını verip servetlerini bırakıyorlar? Demek ki felsefenin istekleri böyle yerine gelmiş oluyor: Evlilikte erkekler, malı mülkü komşununkine ve de kendi çocuğuna ait olan kardeşlerin meydana getirdiği bir aile haline geliyorlar. Bu uysal ve uygar kocaların gönül yüceliği gelecek kuşaklar için adamakıllı alay konusu olacaktır.

Yozlaşmanın Süregelen Etkileri

Karşı önlemlerin sonuçları ve kötülüğün ters etkisi. Bunları ailedeki ve sevgideki karşı önlemler diye ayıralım.

Ailedeki Karşı Önlemler: Düşülen tuzak farkedildiği zaman. Evliliğin üçüncü yılından itibaren iki kişilik sevimli yalnızlık yumurcaklarla dolmaya başlar, bunların yaygaraları ve açtıkları masraflar bunalan babanın hangi zindana düştüğünü anlamasına neden olur. Bu durum eşler arasında şikayetlere, sızlanmalara yol açar: Buradan da, sadece ailenin ve çocukların masraflarını karşılama zorunluğuna dayanan bir aile Molinizm'i[13] uzlaşmacı bir zihniyet ya da zuhurat ahlakı doğar. [...]

13. İspanyol Cizvit rahibi Louis Molina'nın [1535-1600]"Laksizm" denen öğretisi.

Sevgideki Karşı Önlemler: Anlayış bakımından kadınları geçtiklerini söyleyerek övünen uygar erkeklerin, gençliklerinde her türlü safahate daldıktan sonra ancak otuz ya da kırk yaşındayken vardıkları anlayışın aynısını kadınlardan daha onaltı yaşındayken beklemeleri şaşılacak bir durumdur. Kendileri bütün hazları tattıktan sonra anlayışlı hale gelmişlerse, kadınlar da aynı yolu izliyorlar diye şaşmaya hakları var mıdır? Erkekler dünyadan el etek çektikleri zaman niçin kendileri gibi deneyimle olgunlaşmış kadınları almıyorlar? Kendilerinin bu kadar geç ulaştıkları erdemleri daha zamanı gelmeden niçin bir bakirede aramaya kalkışıyorlar? (IV, 99-110)

YAŞLI ERKEKLER ÜSTÜNE

Saf duyguyu zaten küçümseyen uygar kişiler, kendisini tamamen duygusal sevgiye veren yaşlanmaya yüz tutmuş bir erkeği haydi haydi hor görür ve alaya alırlar; ihtiyar zampara diye ona hakaret ederler ve aklına bile getirmemişken onu maddi sevgiye düşkünlükle suçlarlar. Her çağda duygusal yanılsama ihtiyacını koruyanlar, gençlik dönemini geride bıraktıkları zaman bu şekilde kötü muamele görürler. (VII, 99-100)

Gençlik, Kaledonizm'de olduğu gibi çıkar gözetmeden feragatte bulunmayı öğrenmediği için, duyularını okşamayan her şeyi gülünç hale getirmekte ve uygar yaşlı erkekleri de kabaca terslemektedir, çünkü onlarda duyuların zevk alabileceği her hangi bir şey görmemektedir. (VII, 109)

Eğlenceler azaldıkça, bunların uzun süre eksikliği duyulan etkisi anlamsız bir tutkuya dönüşür. Bu yüzden bizde, yalnız safahat alemlerinde değil, üstelik ilerlemiş yaşlarda da meydana çıkabilecek her hesap dışı fırsatta bile taşkınlık hüküm sürmektedir. Altmış yaşında olmalarına karşın otuz yaşındakiler gibi bir yaşam sürmek isteyen pek çok insan var: Uygarlıkta eğlencelerin ender olmasından doğan bir taşkınlık. (XI, C. IV, 281)

Erkekler gerçi sevgiyi unutma başarısını gösterebilirler, ama onun yerini dolduramazlar. Yükselme hırsının boşluğu, baba ol-

manın sağladığı hazlar, yaşlılara sevgi umudu veren gerçek tanrısal yanılsamanın yerini doldurmazlar. Altmış yaşındakiler, gençliklerinde tadını çıkardıkları hazların ardından gözyaşı dökerler ve hiçbir delikanlı yaşadığı sevda günlerini yaşlılık çağının eğlenceleriyle değiştirmeye yanaşmaz. (VII, 16)

Bilgelerimiz, ömrümüzün sonbaharında vazgeçmek zorunda kaldığımız sevginin büyüsünü telafi etmeyi bize öğretmek için büyük bir çaba harcıyorlar. Karşılık olarak da bize yarım yamalak duygusal çözümler, aileye dair garip sevecenlikler, anavatan ve de karşılıklı olmadığı için sadece yarım kalmış bir sevinç sayılan ahlak gibi şeyler sunuyorlar. [...] Yaşlı erkekler, sevgi günlerinden sonra sürekli bir mutluluk için geriye yalnız bir tek kaynağın, yani zenginliğin kaldığını oybirliğiyle itiraf ediyorlar. Geçmişte kalan sevgi anılarından birkaçını canlandırmak ya da yükselmeye uğraşarak bir denge sağlamak, manevi gelişmeye, içsel lükse bağlı politik bir nüfuza sahip olmak için bu zenginlikten yararlanıyorlar. Tüm zengin yaşlılar, sevgiyi telafi etmek için buldukları hazların yaklaşık da olsa içlerinde aynı coşkuyu uyandırmadığını itiraf ediyorlar; çoğunluğu oluşturan yoksul yaşlılar ise, sevginin sona ermesiyle birlikte yaşamın malı mülkü olmayanlar için dikenli bir yol haline geldiğini tasdik ediyorlar. Sığınacakları tek şey olan aile içindeki küçük zevkler tatsız binlerce olay tarafından bozuluyor. (X, C.1, 212)

Bu kimseler sevginin artık yaşlarına uygun düşmediği kanısındadırlar, ama yine de eksikliğinden en çok şikayet ettikleri servet sevgi olmaktadır. Bundan emin olmak için, sevgiyi unutmuş ve değişmesi mümkün olmayana boyun eğmiş yaşlı bir erkeğe küçücük bir sevgi umudu vermek, kendisine taptığını söyleyen ve zayıf tarafını pohpohlayan becerikli, entrikacı bir kadını onunla karşılaştırmak yeterli olacaktır; ve o zaman bu yaşlı adam yeni bir yaşama döndüğüne hemen inanacaktır. Sevgiye göğüs germek için destek aldığı bilgeliğin diyalektiğinden vazgeçecek ve bu bilgeliğin gerçek mutluluktan uzak olduğunu, yeni hazlar tatmasına yardımcı olmak yerine çektiği mahrumi-

yetler konusunda kendisini oyalamaya yaradığını anlayacaktır. Böylece sevgi sona erdiği zaman yaşamın, sahip olunan zenginliğin derecesine göre az çok alışılan bir hapishane olduğu kanıtlanmaktadır. Bu yüzden, eğlenme imkanı kadınlarınkinden fazla olan erkekler yaşlılıklarında mahrumiyetlere daha kolay katlanabilmektedirler, kadınlar ise bu mahrumiyetleri çok önceden korkuyla karşılıyorlar; bunu düşünmek bile onları öylesine korkutuyor ki, yaşlanıp çekiciliklerini kaybettikleri zaman intihar edeceklerini söylüyorlar.

Bilimsel hikmetlerin yok edemediği bu gerçeği, yani sevginin her yaşta bir ihtiyaç olduğu ve herkesçe kendine göre yaratılan eğlencelerin bu ihtiyacı ortadan kaldıramayacağı gerçeğini göz önüne alalım. [...] Hayırsız ve kasvetli toplumumuzda yoksulluğun, her çeşit alay ve tatsızlığın göz açtırmadığı yaşlı bir erkek kuşkusuz sevgiyle ilgilenmekten çok başka şeyler düşünmektedir, çünkü o birçok toplumsal dertle uğraşıp durmak zorundadır. Buradan onun sevgiden kendi isteğiyle vazgeçtiği sonucu mu çıkar? Tıpkı filozofların, kazanamadıkları zenginliklerden vazgeçmesi gibi. (XI, C. IV, 55-56)

Zengin yaşlıların tümü, sevgiden vazgeçtiklerini iddia etmelerine karşın, genç kızlardan bazılarının teveccühünü kazanıyorlar. Sevgiyi unuttuklarını öne süren uygar yaşlıların bu yapmacıklı davranışları her çeşit gerçeklikten ve doğallıktan uzaktır. Bazıları ise sevgiyi zorunluktan dolayı unutmaktadır, çünkü kendilerine birer genç kız tedarik edecek kadar paraları yoktur. Samimi olarak sevgiden vazgeçtiklerini kabul edelim, o zaman da hiç olmazsa gençlik tarafından kendilerine gösterilen saygıyı korumak zorundadırlar. Oysa bunu da sadece para karşılığında elde edebilirler, yani durum böyle olunca hiçbir zaman elde edemezler. (V, 226-227)

Gençler, kendilerini eğiten öğretmenlerini bile alaya almaktadırlar. İhtiyaç ve mecburiyetten dolayı çalışılan bugünkü toplum düzeninde gençlerin yaşlılara düşkün olması asla mümkün değildir. Mütevazi bir aylık kazanan genç işçi ustasının başına

gelen felaketlere pek ilgi göstermez; ustası zam alamadığı ya da terfi ettirilmediği zaman, öç duygusuna kapılarak buna sevinir. Anababasının zoruyla okula giden bir çocuk öğretmenini sevmez, daha çok dersleri asmak ister. Günümüzün gençliği işte bu şekilde yaşlılıktan tiksinir hale getirilmektedir. (XII, 449)

Yaşlılar sevgi çağını geride bıraktıkları zaman, sevecen, uysal yetiştirilmiş torunlar ve yeğenler arasında aileyi merkez alan gülünç planlar hazırlarlar; oysa algıladıkları tek şey sırf bir yanılgı ve ikiyüzlülüktür. Çünkü yaşlılara kendileri için değil, sırf parası için değer verilir. (VII, 239)

Mirasları dışında kendilerinden başka bir şey beklenmeyen yaşlılar birer yük olarak görülür, küçümsenir, gizlice alaya alınırlar ve bir an önce mezara girmeleri beklenir. Gerçi varlıklı ailelerde bir yere kadar hürmet görürler, ama halk arasında ve köylülerde yaşlıların alın yazısından daha kötü başka bir şey yoktur. Aşağılanırlar, acımasızca baştan savılırlar; hiçbir işe yaramadıkları durmadan başlarına kakılır. (I, 123)

Yaşlılar, zorbalık sisteminin ve uygarlıktaki düzenlerin aldatılmış kurbanları olduklarını kısa sürede anlayacaklardır. Uygar yasalar her çağda yaşlıların eseri olduğu için, bu yasaları kendi zararlarına çıkarmış, sevgi ve aile ilişkilerini, gençlerin nefretine ve alaylarına maruz kalacak, kendilerini bir an önce mezarda görmeyi isteyecekleri şekilde düzenlemiş olmaları insanı şaşırtıyor. (VI, 235-236)

Ne ki, filozoflar genellikle yaşlı kişilerdir ve onda dokuzu ihtiraslı, cinselliğe düşkündür, sevgi hayalleri kurarlar. Gerek sevgi konusunda gerekse başka konularda kendileri için bu kadar az şey yapmış olan bu beceriksizlerin toplum içinde pek bir şey yapmamış olmalarına hayret edilebilir mi? (XII, 335)

VARILAN SONUÇLAR

Yenilikçilerimiz, insanlar arasında ilişki kurmaya en elverişli olan tutkuları dışlama kararını alarak sevgi ilişkilerini asgariye indirdiler. Evlilik sistemleri, sadece türün çoğalması için zorunlu olan sevgi biçimini hoş görmektedir. Sevginin gelişmesini bu denli engelleyen bir toplum düzeni tasarlamak mümkün değildir. [...]

Buradan ikili bir politik çelişki ortaya çıkmaktadır: Bir yandan, çoğunluğun içten içe karşı çıktığı bir sistem yasaları aşağılamakta, öte yandan bu sistem arzu edilenden tamamen farklı sonuçlar doğurmaktadır, zira yoksulluğa, baskıya, yalan dolana ve katliamlara yol açmaktadır; bunlar doğal iradeye tamamen ters düşen sonuçlardır. Doğa, toplumsal ilişkileri sınırsızca artırmak için sevgiyi yaratmıştır. Ancak bu ilişkilerin cinsiyetler arasında gerçekten hüküm sürebilmesi, bunların hazza ya da hiç olmazsa uygar sevgi ilişkilerinin alaycı ve yalancı sistemi içinde gerçekleşemeyen Kaledoncu sevgiye dayanmasıyla mümkündür. Demek ki sevgi uygarlıkta özgürce yükselemez, çünkü o evliliğin, çoğalmak için sadece zorunlu önlemleri tanıyan bu zoraki bağın tutsağı olmuştur. [...]

Toplum sistemine karşı çıkan ve onu satmaya, yağmalamaya hazır olan dolandırıcıların musallat olduğu her alan toplumsal bağların ve gerçek erdemlerin karşıt kutbunu oluşturmaktadır. (VII, 234-237)

Devrimler çağında çok yanıltıcı olduğu görülmüş ve önceden çürütülmüş bir itirazı, yani yeni olan her şeyin korkuyla karşılanması ve bir yana atılması gerektiği itirazını hatırlatmaktan geri kalmak istemiyoruz. Uygarlıkta yeni olan birşeyin asla görülmediğini, yirmi beş yüzyıldan beri benimsenmiş teorilerin temcit pilavı gibi öne sürüldüğünü, uygarlıktaki mekanik oyun çeşitlerinden başka birşey olmadıklarını daha önce söylemiştim. Bize engerek yılanının ister baş ister kuyruk isterse orta kısmını göstersinler, o yine de bizi zehirleyebilecek ve güvenliğimiz için kendisinden kaçmamız ya da başını ezmemiz gereken aynı tehlikeli hayvandır. Bize yeniyi vaat ederek her dafasında uygarlığın değişik yanlarını gösteren kırk bin cilt kitap bu cevabı, ama sadece bu cevabı almayı hak etmiştir. Bu kitaplar bizi iki şekilde yanılgıya düşürdüler: Bir yandan, sağlamayı başaramadıkları yeniliğe, bu değerli servete karşı bizi uyardılar, öte yandansa, üzerinde asla düşünmedikleri halde, onu çoktan bağışladıklarını bize inandırmaya çalıştılar. Somut sonuçlar talep etmek yerine hayallere dalmanın ne kadar yanlış olduğunu bu örnekle bir kez daha anlamamız mümkündür. Zira yeninin yararlı mı, yoksa zararlı mı olduğuna karar vermek için insanın önce onu görmesi ve hem ilkede hem de gerçeklikte uygarlıktan ayrılan bir düzen teorisini tanıması gerekir. Hükümetler sofistlere bu tür koşullar öne sürmeyi hiç düşünmemiştir; durmadan yeniyi vaat eden, ama ortaya hep uygarlığı, sadece uygarlığı çıkaran teorilerce aldatılmışlardır. (VII, 237-238)

Uygarlık, insan yüreğini tüm kötülüklerin toplandığı bir yer haline getirmiştir. Onu islah etmek için ciltlerle kitaba ve talimatnamelere değil, bu uygarlığı hedef alan bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. (VII, 284)

Sevginin kaydettiği muazzam ilerlemeye bir göz atalım. Ancak Fas ya da Cezayir'deki sevgiye ilişkin göreneklerle uygar bir başkent sarayının yol yordam bilen mensuplarına özgü görenekler arasında nasıl da derin bir uçurum vardır! Ama barbarlıkla uygarlık arasında yine de çok küçük bir fark bulunmakta-

dır. [...] Uygarlıkta bu denli tekdüze olan sevgiye soylu ve namuslu bir tarzda güzellik katmak üzere, yeni bağlar bulmak, incelikte birbirini geçmek için ırk güzelliğinin, nezaketin ve refahın, özgürlüğün, doğruluğun ve her sınıf için geçerli genel bir esenliğin teşvik edildiği çağlarla bugünkü durum arasındaki farkın ne kadar büyük olacağını varsın insanlar takdir etsin (VII, 60)

Kötülüğün en yüksek aşamasına kadar çıktık. Mutluluğa ulaşmak istiyorsak, bize yozlaşma ve anlayışsızlıktan başka birşey getirmeyen bugünkü düzenin anlamsızlığına karşı sistemli şekilde hareket etmek en güvenli yol olacaktır. (VII, 62)

Uyum'da tüm sevgi biçimlerinin serbest olacağı unutulursa, uygar sevgi ilişkilerine geçmişte yöneltilen eleştirilerin tüm sonuçlarından yoksun kalınacaktır. Ben bu ilişkilerin gülünç yanlarını, her tutkunun kendi gerçeğini ve özgürlüğünü bulma şansına sahip olduğu Uyum'da birbiriyle yarışacak olan öteki töreleri hissettirmek için teşhir ettim. (VII, 75-76)

UYUM'DA SEVGİ

Uyum'un Anahtarı: Tutkulardan Yararlanmak

Baskıya Son

Tutkuları bastırıp yoketmek yerine geliştirmek için hangi olanakların bulunduğunu araştıralım. Baskıcı teoriler geliştirmek için tam üçbin yıl akılsızca boşa harcandı. Toplum politikasına başka bir yön vermenin zamanı geldi. [...] Tutkular denen o zaptedilmez güçleri eleştirmektense yasalarını incelemek insan aklına daha çok yaraşırdı. (V, 165)

Tutkuları yeren kişiler, yani filozoflarla rahipler, başkalarının tutkularına set çekip kendilerininkini tatmin amacıyla mekanizmalar icat ettiler. Oysa tanrının düşüncesi farklıydı. Tutkular yasası kitabına girecek olan onun bütün mekanizmaları ya da görenekleri, her tutkuya özel bir yükseliş ve tümüne birden kolektif bir yükseliş sağlama amacını güder. Onun isteği, tutkuların tek tek tatmin edilmesinden sonra birlikte tatminidir; zevk düşkünlerimizin başardıkları gibi evliliğin yalıtılanmış zevklerinden toplumun kolektif eğlencelerine geçilmesidir; tutkuların kendi birliktelikleri içinde, orkestranın tek enstrümandan bütüne, bütünden tekrar tek enstrümana geçtiği ve sesleri, enstrümanları değişik bireşimler halinde işitilen ikili, üçlü, dörtlü vs. gruplar gibi küçük konçertolarla bütünün tel tel dokunduğu bir

müzik konserinin çeşitli olanaklarını teşhir etmesidir. Tutkular Uyum'da işte bu yolu izlemek zorundadır. (X, C. II, 191-192)

Ben tamamen mechul bir maniveladan yararlanacağım, açıklama yapmadan önce onun özelliklerini kimse değerlendiremez. Tutkular ve karşıtlar tarafından belirlenen birlik, bir yığın çöplükte büyük bir servetin tohumlarını yetiştiren bir köylü gibi çalışır; evlerimizi kirletmekten, pisliğe batırmaktan başka bir işe yaramayan çöp, çamur, kir ve süprüntüler köylünün elinde refah kaynağı haline gelir. Politikanın yararlanmadığı tutkular çöplüğü için de aynı durum söz konusudur. "Karşıtlar tarafından belirlenen birlik" adını vermek istediğim manivela sayesinde toplumsal huzursuzlukların mayasını oluşturan her şeyi değerli birer malzemeye çevireceğiz. [...] İnsanlık, her kaz beyinlinin bulabileceği, ama Atina ve Roma'da henüz bilinmeyen üzengi ile tavan arasını bulmak için tam kırk bin yıla ihtiyaç duydu. Durum böyle olunca tutkulu birliklerin hesaplanması gibi böylesine muazzam bir hesabın, onu aramak bir yana varlığını bile sezmeyen modern bilimlerce gözden kaçırılmasına hayret edilebilir mi? (III, 30-31)

Dirlik düzenliğin düşmanı sayılan ve unutulmaya mahkum binlerce kitapta mücadele edilen tutkular, kendilerinden uzak sandığımız dirlik düzenliği, toplumsal birliği tam tersine teşvik ederler. Ancak bu tutkular, gruplardan meydana gelmiş ve ilerici birliklerde düzenli olarak "geliştikleri" taktirde birbirleriyle uyum sağlayabilirler. Bu mekanizma dışında tüm tutkular tıpkı serbest kalmış birer kaplan, kavranamayan birer sır gibidirler. Bu yüzden filozoflar onların gemlenmesi gerektiğini söylerler: Bu ise iki bakımdan anlamsız bir görüştür, zira birincisi, tutkuları gemlemek mümkün değildir, ikincisi, herkes tutkularını gemlerse uygarlık çabucak geriler. [...] Uygarlığa özgü rabıtasızlığın yerine geçecek olan çıkar birliğine dayalı düzen ne ılımlılığa ne eşitliğe ne de her hangi felsefi bir kanıya izin verir; ateşli ve incelmiş tutkuları talep eder. Birlik bir kez kurulduğu zaman, tutkular ne kadar canlı ve sayıca çok olurlarsa uyum

sağlamaları da o kadar kolay olur. Yeni düzenin tutkularda bazı şeyleri değiştirmek istediği doğru değildir; ama niteliklerini değilse bile yönlerini değiştirmek mümkündür. (I, 9)

Uygar kişilerin, demek ki tutkuları yine de değiştireceksiniz!, diye hiç durmadan öne sürdükleri itirazlarını şöyle karşılıyorum: Yanılıyorsunuz, ben onların yükselişlerini bile değiştirmeyeceğim; onları karşıt tutkular vasıtasıyla yararlı hale getireceğim. (VII, 167)

Tıpkı meyve ağaçlarımız gibi her tutkunun aşılanması, yüceltilmesi ve denkler vasıtasıyla eşitlenmesi gerekir. Bu değişik desteklerden yoksun kalırlarsa, o zaman özgür yükselişleri sadece kötülüklere ve suç işlemeye yol açar. (VIII, 18-19)

Toplumda iyi törelerin hüküm sürebilmesi için, tutkuların ateşine karşı adil davranmasını, onların dolaylı ve zararlı yükselişlerine, yani her evresinde uygarlığın baş kötülüklerinden biri olan ters yöne çevrilmiş, bastırıcı hareketlerine engel olmasını bilen bir düzene ihtiyaç vardır. (IX, s- X2)

Bu durum, tutkuların gemlenmesi ya da köklerinin kurutulması gerektiği kanısına sahip Seneca ile Platon gibi onları küçümseyen kişilerin yalanlarını nasıl da meydana çıkarıyor. (V, 350-351)

Tutkuların dengesi keyfi değildir [...], kesin kurallara dayanır. Bu kurallara uyulmadığı zaman tutkular, akortsuz enstrümanlardan meydana gelmiş bir orkestraya benzer; bu enstrümanlar müziği bozmak için yarışacak ve dinleyiciler de şöyle bağıracaktır: Kemanları susturun, kontrabasların sesini kısın, flütleri yavaşlatın. Bu şekilde uyuma ulaşmak mümkün değildir; enstrümanların iyi akort edilmesi ve her birinin partisyon tarafından kendisine verilen role göre düzenli bir asamble halinde yönetilmesi gerekir. (V, 474-476)

Tutkular 1620 enstrümanlık bir orkestra oluşturur; bu orkestrayı yönetmek isteyen filozoflarımız, operaya zorla girerek enstrümanları ele geçiren ve son derece uyumsuz bir müzik yapan bir alay çocuğa benziyorlar. Buradan, müziğin insana düşman olduğu ve kemanların bastırılması, kontrabasların susturulması, flütlerin seslerinin kısılması gerektiği sonucu mu çıkarılmalıdır? Elbette ki hayır, bu beceriksizleri kovalamak ve enstrümanları deneyimli müzisyenlere geri vermek gerekir. Müzik enstrümanları gibi tutkular da insana düşman değildir: İnsana düşman olan sadece, doğanın tutkulara bahşettiği mekanizma hakkında en ufak bir fikri olmadan onları yönetmeye kalkışan filozoflardır. (VI, 344)

Bir Tutku Başka Bir Tutkunun Yerine Nasıl Geçer

Evlilikten nefret eden yoksul bir erkeğe yüzbin Sterlin drahoma getiren bir kadın teklif edildiği zaman, bu erkek sevinerek fırsatı ganimet bilecek ve daha bir gün önce nefret ettiği bir yükümlülüğün altına girecektir. Acaba bu yüzden tutkusu değişikliğe mi uğramıştır? Hayır, ama kendisine hükmeden tutku, yani zenginlik sevgisi yönünü değiştirmiştir; hedefine ulaşmak için, bir gün önce hoşlanmadığı bir yola bugün adım atmaktadır. Tutku özünü değil, sadece yönünü değiştirmiştir. (I, 9)

Daphne düne kadar sevgilisinin ardından gözyaşı dökerken, bugün karşısına ondan daha yakışıklı ve çekici biri çıkar. Daphne bu kişinin isteklerine uyar ve Antenor'un gidişinden duyduğu üzüntü Polluks'la kurduğu bu yeni ilişkinin çekiciliğine karışır. Tutkuların gerçek arınışı eski sevgiyi de kapsamına alan bir değişiklikten ileri gelir. (IV, 353)

Bentleri yıkacağı ve tüm baskı mekanizmasını çökerteceği için tutkuları gemlemeye kalkışmaktansa fırtınaya baş eğmek daha akıllıca bir iş olmaz mı? Bütün bu ahmakça yöntemler, erkeklere karşı gizli bir başkaldırma ve karşı önlemler alma hakkına sahip olduklarına inandırarak uygar kadınları sefih birer

yaratık haline getirmektedir. Uyum ise bilgece davranır: Doğayla uzlaşır ve mümkün olana ulaşmak için, daha fazlasını asla talep etmez. (V, 263-264)

Can sıkıcı ahlak genç kadına, elmas ve incilerden tiksinmesi, güzel giysileri küçümsemesi, sadece tencere ile çocuk bezlerini sevmesi gerektiğini söyler. Delikanlıya da, opera dansözlerinden, cins atlardan nefret etmesi, sadece manevi güzelliklere merak sarması gerektiğini söyler. Çocuğa ise, şekerlemelere tenezzül etmemesi, sadece kuru ekmek ve Latince ile yetinmesi gerektiğini söyler. Halka da, güya peynir bozuk, et kokmuş, pasta çok yağlı, şarap çok ekşi olduğu için pazardaki güzelim yiyecekleri hor görmesi, bunun yerine aç ve işsiz, sadece hükümranlık ve halkın egemenliği için heyecan duyması gerektiğini söyler.

Bu tür öğütlere uyulmuş olsaydı bile, bunlar yine de değersiz birer yalandan öteye gitmezdi. Oysa kötülüğü bastırmak yerine, onun önünü almak gerekir. (IX, 537)

Ben, her çeşit çekimin yararlı olduğu savını öne sürüyorum. Nasıl? Bir Neron'un, bir Tiberius'un tutkularına yararlıdır denebilir mi? Hiç kuşkusuz, hatta çıkar birliğine dayalı bir sanayi için çok yararlıdır. Şimdi bu gizi açıklamaya çalışalım.

Neron hunharlık eğilimlerine sahip bir kişidir. Doğası gereği daha üç yaşındayken falanjının mezbahalarından birini beğenecektir. Eğer kandan tiksinseydi, mezbahadaki görevini tutkuyla yerine getirmeyecekti; çocukken bu işe oyun oynar gibi alışamayacak ve yirmi yaşına geldiği zaman, doğasının kendisinden talep ettiği gibi, becerikli bir kasap olamayacaktı.

Agrippina'nın itirazını şimdiden duyar gibiyim: "Bu ne saçmalık! Dünya tahtının mirasçısı oğluma kasaplık mesleği mi uygun görülüyor!" Ve Agrippina oğlunu Seneca'nın ve diğer saygın bilgelerin terbiyesine terkedecek, onlar da Neron'a, doğanın kötü, hunharlık eğilimlerinin iğrenç olduğunu, veliahtın sadece ticaretle ve devletin durumuyla ilgilenmesi gerektiğini, kendisini kasaplarla bir tutarsa alçalacağını öğreteceklerdir.

Böylece genç Neron'un tutkularından biri engellenmiş olacaktır; aynı şekilde bunun gibi başka yirmi eğilim de daha gelişmeden ılımlılık ahlakı ve saflık vasıtasıyla yok edilecektir. İşte bu Seneca'nın öğretisidir; ama Horatius ile La Fontaine'in görüşü tamamen farklıdır ve "doğayı kapıdan kovarsan bacadan girer" dedikleri zaman çok daha sağlıklı bir yargıya varmaktadırlar.

Bastırılan tutkuların, (Horatius'un tanımladığı gibi) karşıtlarının ya da geri tepenlerinin meşum sonuçlarını incelememiz gerekiyor.

Görünüşe göre genç Neron eğitmenlerinin ısrarlarına boyun eğecektir; ne ki, hunharlık eğilimleri sadece küllenir, ama sönmez. Neron eğitmenlerinin boyunduruğundan kurtulur kurtulmaz bu eğilimler tekrar alevlenir; ama bu kez dengeye getirilmemiş, son derece kötü sonuçlara yol açan karşıtlar olarak meydana çıkar: Neron acımasız bir hükümdar olur. Tutkusunu, yükselişi çok yararlı olabilecek bu tutkusunu artık hiç gemlemez ve çocukken kendisini bu tutkusundan vaz geçirmeye çalışanlardan çıkarır acısını. [...]

Şimdi çıkar birliğine dayalı eğitim sisteminde her şey birbirine bağlı olduğu için, Neron küçük yaşta kasaplık mesleğiyle meşgul olsaydı ne zararı olurdu ki! Diğer meslekler gibi mezbahada çalışmak da insana tüm bilimlerin yolunu açar. Böylece Neron da, kesimlik hayvanın hangi kalitede et ve yağa sahip olduğunu, kullanılan yemin cinsini ya da hangi sisteme göre beslendiğini bir bakışta anlamayı erkenden öğrenecekti. [...] Demek ki Neron, yem çeşitleri hakkında derin bilgilere sahip bir çiftçi olacaktı ve bu bilgi ona diğer bilgilerin yolunu açacaktı.

Şunu da ekleyelim, genç Neron bir falanj'da yetişmiş olsaydı, bilge Seneca tarafından ahlak adına daha gelişmeden yok edilen yirmi değişik eğilimi de dört yaşından itibaren tatmin edebilecekti ve bu değişik, erken gelişmiş eğilimler genç Neron'a yararlı yirmi araştırma, inceleme yolunu açacaktı. Uygarlıkta adı ahlaksızlığa çıkmış olan ve çocuklarda baskı altında tutulan eğilimlerine kulak verdiği için ve de sırf bu yüzden tüm bilimlere adım adım vakıf olacaktı. [...]

Tutkulu karşıtların genel sistemi de incelenecek olursa, o zaman veliaht olarak değil de, sıradan insanların çocuğu olarak dünyaya gelmiş olsaydı IV. Henry'nin de, yoksul sınıfların başından hiç eksik olmayan talihsizliklerle karşı karşıya kalmış ve sonuçta bir haydut çetesinin başına geçerek ömrünü doldurmuş olacağı anlaşılacaktır. (X, C. II, 132-134)

Burada tutkuların birikmesi ve bu yüzden ortaya çıkan meşum sonuçları hakkında birkaç şey daha söyleyelim. [...] Biriken her tutku, doğal tutkunun iyileştirici bir etkide bulunması gibi, aynı şekilde zararlı olan kendi karşıtını doğurur. Bir örnek verelim:

[...] Yaşlanmaya yüz tutan Moskova'lı prenses Strogonoff genç kölelerinden birinin güzelliğini kıskanarak onu işkenceden geçirtmiş, hatta kölesine kendi eliyle iğneler batırmaktan geri kalmamıştır. Acımasızlığının gerçek nedeni neydi acaba? Gerçekten kıskançlık mıydı? Hayır, lezbiyen sevgiydi. Sözü edilen hanımefendi lezbiyendi, ama bunun farkında değildi ve kendi eliyle işkence ettiği güzel kölesi için yanıp tutuşuyordu. Biri kalkıp da prenses Strogonoff'u lezbiyen duyguları konusunda aydınlatsaydı ve kurbanlarıyla arasını bulsaydı, o zaman bu ikisi tutkulu birer sevgili haline gelirdi; oysa prenses farkında olmadan karşıt, yıkıcı bir tutkuya kapılmış, kendisinden zevk alabileceği insana işkence etmiştir ve tutkularının birikmesi, soylu hanımefendiye tutkusunun gerçek amacını göstermeyerek gizleyen, hatta düşünsel olarak yükselişini engelleyen bir önyargıdan kaynaklandığı zaman öfkesi o denli artmıştır. [...]

Prenses Strogonoff'un tek başına işlediği iğrenç suçu diğer insanlar birlikte işlemektedirler. Neron kolektif ya da genel geçer zulümden hoşlanıyordu. Votan bu zulmü dinsel bir sistem, de Sade ise ahlaksal bir sistem düzeyine çıkarmıştır. Zulme olan bu düşkünlük birikmiş tutkuların sonucundan başka bir şey değildir. [...]

Bütün kocaların karısı olmak isteyen Jül Sezar'ın bu tuhaf tutkusunu biliyoruz. Bugün Sezar bu eğilimini herkesin diline düşmeden tatmin edemeyecekti; engellenecek ve belki de tüm

ülkeyi üzüntü ve acıya boğan karşıt, acımasız bir tutkuya kapılacaktı. (VII, 390-393)

Yetkinleşme Öğretisinin Savunucularına[1] Karşı Savaş İlanı

Tutkuların mekanik kuramını, yani yıldızlar arasında gözlemlediğimiz büyük düzensizliğe karşın gökyüzü ordusunu yetkin bir uyuma sokan aynı düzen içinde ve aynı kurallara göre tutkuları geliştirme aracını açıkladığım zaman, ve tutkuların matematiksel özgülükleriyle ilgili, evrenin ya da doğa sisteminin birliğini kanıtlayan hesapların elimde bulunduğunu iddia ettiğim zaman herkes bana şöyle diyecektir: Gösterin onları bakalım! Eğer gösterseydim, hepiniz memnuniyetle karşılayacaktınız. Ne ki, onları ilk kez açıklamayı denediğim zaman [1808] karşıma iki engel çıkmıştı: Biri entrika, diğeri de sevgi konusundaki önyargılar. Yakından izlediğim yüzyılın, deneyimlerim dolayısıyla, ne kadar aşağılık olduğunu bildiğim için bugün şunu tekrarlıyorum: Kimsenin beni alaya almasına izin vermeyeceğim. Ben sadece, üçbin yıldır bir türlü içinden çıkılamayan tutkular kuramına sahip olduğumu, ama bunun yalnız yarısını açıklamaya razı gelmediğimi söyleyebilirim. Bu kuramın felsefi boş inançlar için çekici hale getirilmesi, ondan tutkuların en önemlisi olan sevginin çıkarılıp atılmasını gerektirir. [...] Garip bir koşul. Bu ise Praksiteles'e şöyle demeye benzer: "Venüs'ün fazlasıyla yetkin; ahlak kurallarıyla çelişen düşünceler uyandırabilir. Azizim Praksiteles, yetkinlikçilerimize layık olması için heykelinin biçimini bozmak zorundasın. Eline bir keski al ve heykelin kollarından birini kopar, bacaklarından birini kır, kulaklarından birini kesip at, gözlerinden birini oy." [...]

Filozoflar en yüce varlığa niçin bir heyet göndererek şöyle söyletmediler: "Zavallı yaratıcı, ezelden beri evrenler yaratmaya çalıştığın halde işine hâlâ hakim değilsin. Yeryüzü denen

1. "Yetkinlikçiler" insanın yetkinleşme yeteneğine (perfectibilite) inanırlar; ideoloji eleştirmenlerince savunulan bir öğreti (Condillac'a, 1715-1780, dayanan bir felsefe akımı). Başlıca temsilcileri Condorcet ile Helvetius.

ufacık kürede herkes sana acıyor ve biz filozoflar, yetkinlikçiliğin yetkinlikçileri, sana evrenler yaratmaya nasıl başlanacağını öğretmeye, sevgi denen tutkuyu yarattığın için nasıl bir budala olduğunu söylemeye geldik. Biz filozoflar her şeyi yetkin hale getirdik. [...] Evliliği onaylayan ve akılsızca davranarak insan cinsine bahşetmiş olduğun o gemlenmez, kavranmaz tutkuyu, yani sevgiyi reddeden Platon ve Aristoteles, Sallust ve Seneca, Locke ve Condillac, Mirabeau ve Robespierre gibi bir yığın yetkinleştiricinin aklıyla kendi aklını bir tutmak istemezsin her halde."

Bu sözler üzerine yaratıcı hiç kuşkusuz şu cevabı verecektir: "Yetkinlikçiliği yetkinleştirmenin asaletli yetkinleştiricileri, yarattığım ve ezelden beri yönettiğim milyonlarca yıldız arasında, bana yanılgılarımı gösterebilecek ve sevgi denen tutkuyu yaratmamın yanlış bir şey olduğunu söyleyebilecek bilgeler yetiştirmiş küçük bir kürenin bulunması benim için büyük bir şereftir. [...] Asaletli yetkinleştiriciler, itiraf etmeliyim ki, bu, benim yüce toplumunuza olan tek gönül borcum değildir, zira aranızdan birkaçı artık bana inanmama kararını aldığı zaman, bir parça tereddüte düştüğüm kendi varoluşumdan kuşku duymayı da toplumunuzdan öğrenmiştim. Ama şimdi attığınız bu adım kuşkularımı dağıtıyor. Ancak neşem de bir parça kaçmadı değil. Asaletli yetkinleştiriciler, iddia ettiğiniz gibi kuşkusuz zararlı olan bu tutkuyu, yani sevgiyi yanılgıya yer bırakmayan sözlerinize göre ortadan kaldırmam gerektiği için, önceden yaratılmış ve daha yaratılacak olan yıldızları gelecekte nasıl örgütlemem gerektiğini doğrusu bilmiyorum. Eserim olan bu tutku bu arada milyonlarca yüzyıldan beri milyonlarca yıldızda hüküm sürdü ve onları mutlu kıldı. Ne ki, sistemim bugün yıpranmış, ne de olsa ebedi sayılan deham azalmış ve evreni yönetmek için kendime, çok bilgili küreniz sayesinde ortaya çıkan yetkinleştirme sisteminden bu yana yararsız hale gelmiş tutkuların kökünü kurutacak birini bulmam gerekirmiş gibi görünüyor. Bu yüzden sizlere hak vermekten yanayım ve evrene, sevgi denen tutkuyu ortadan kaldırmak istediğimi duyururum. [...]

"Asaletli yetiştiriciler, sizler tutkular hakkında, benim için

yabancı olan bilgilere sahipsiniz. Ama herkese hakkını verelim: Ben ezelden beri hükmettim, şimdi sıra filozofların, çünkü ben sevgi olmadan dünyalar yaratacak durumda değilim. Ayrıca kürenizde, sevgi ile diğer tutkular sistemini çok iyi anlamış olan çılgının biri yaşıyor. Kendisine bir eşek olduğunu, çünkü ben de öyleyim ve emirlerimi sizinkilerden daha üstün tutacak kadar ahmak olduğunu söyleyin." (XI, C. III, 339-342)

UYUM'UN ÖNKOŞULU: YENİ BİR EĞİTİM

Kötü Çocuk Yoktur

Eğilimlerimiz, Uyum'da yapılageleceği gibi, çocukluktan itibaren geliştirilseydi ve herkese eğilimlerinin yükselişi hakkında sistemli olarak bilgi verilseydi, o zaman sorun aydınlanmış olurdu. (XI, C. IV, 138)

Size göre bir çocuk, tatlıya düşkün, kavgacı, maymun iştahlı, dikbaşlı, yüzsüz, meraklı ve gemlenmesi zor olduğu için, baştan aşağı kötülüğe bulaşmıştır. [...]

İtiraf etmeliyim ki, günümüzde böyle bir çocuğa katlanmak mümkün değildir ve bu durum bütün çocuklar için geçerlidir. Ama kötü çocukların bulunduğunu kabul etmiyorum. Onların bu sözümona kötülükleri doğanın eseridir. Hatanın büyüğü, özgülükleri geliştirmesini ve onlardan yararlanmasını bilmeyen uygarlıktadır. [..] Uygarlık düzeninin doğaya aykırı olduğunu kabul etmek istemeyen felsefe de hatalıdır, çünkü çocukların alicenap duygularını, oğlan çocukların tatlıya düşkünlüğünü ve dikbaşlılığını, genç kızların süslenme sevdalarını ve azamet taslamalarını engelleyerek yok etmeye zorlamaktadır. (I, 71-72)

Çocuk, törelerimizin yozlaşmasından fazlaca etkilenmez. Doğanın akışına babasından daha kolay bir şekilde uyum sağlar; felsefi bilgelikler kendisine bir yarar getirmez. Demek ki,

tutkular çocukta başlangıçtaki saflıklarıyla mevcutturlar ve onların amacını araştırmak gerekir. [...]

Çocuk, doğaya bizden daha yakın olduğu için asla yozlaşmış olamaz; doğanın çizdiği yoldan uzaklaşanlar yetişkinlerdir, yani bizleriz ve tekrar bu yola girmek için, tanrının bize bahşettiği şekliyle eğilimleri yararlı hale getirecek bir toplum düzeni kurmak zorundayız. (X, C. II, 207)

Sofistlerin ortaya çıkan yeni mezhebi Saint - Simon'cular hiç durmadan ahlak vaazları vermekte, her şeyi ahlakın ahlaklılığıyla ve ahlaklılığın ahlakıyla örtmektedir. İki yaşındaki çocuklar bile ellerinden kurtulamıyor: Duyuların, itkilerin eğitimini savsaklıyorlar ve çocuğun daha beşikteyken ahlaklı olması, ahlak dersi alması gerektiğini söylüyorlar; bebeğe dahi şarkı söylemesini, dans etmesini emreden müzik tutkunlarını taklit ediyorlar. (VII, 195-196)

Genellikle dokuz ile onbeş yaşları arasındaki çocukların büyük çoğunluğunda görülen süs ve pislik eğilimi diye iki karşıtlığa değinmiştim; birincisine genç kızlarda, diğerine de ergenlik çağına kadar oğlan çocuklarında rastlanmaktadır.

Bilgelerimiz bu karşıt tutkuları hâlâ eleştiriyorlar, çünkü onlar bu tutkularda yer alan çok yararlı iki birliğin nüvesini görmekten acizler. Kuşkusuz bu ikisini uygarlıkta icra etmek mümkün değildir, ne ki, ahlakın tüm direnişine karşın bu iki nüve varlığını sürdürmektedir; genç kızların üçte ikisinin süslenmeye, oğlan çocukların üçte ikisinin de pisliğe eğilimleri olduğunu her yerde görmek mümkün. Tutkuyu kuramsal yönden incelemeye gayret edilseydi, bu iki eğilimin doğruluğuna ve yaraşırlığına çoktan hayranlık duyulurdu. (X, C. II, 205)

Uygarlıkta verilen eğitim çocuğu başka suçlar işlemeye de teşvik ediyor. Eğilimlerinden biri bastırıldığı için çocuk çabucak kindar ve kötü niyetli hale geliyor; yıkıcı ve kavgacı oluyor, pisliğe olan eğilimini tatmin edebilmesi için saygınlığını kaybettirmeden kendisine bir hareket serbestliği tanınsaydı olasılıkla hoşlanabileceği dersler, bugün ilgisini çekmiyor. (V, 165)

Tutkulu birliklerdeki eğitim çocuğu sadece eğlencenin çekiciliği vasıtasıyla yönlendirir. Bu, her çeşit eğitimin hedefi olmalıydı. Sistemlerimiz bu hedefe yaklaşamamışlardır bile, daha çok dersleri, eğitimi ve öğretmenleri durmadan sabote eden, darağacından korkmayarak toplumsal düzene baş kaldıracak durumda olan babalarının tam karşıtını teşkil eden çocuklar yetiştirdiler. (X, C. II, 231)

Gençlik arasında serbestlikten yana bir zihniyet nasıl yer edebilir? Serbestlikten yana bir namus anlayışı yönünde gelişen sevgi ilişkilerini teşvik ederek. Bu tür bir namus anlayışı çocuklarda daha çok küçük yaşlarda kök salmalıdır; bu anlayışı onlara aşılamak için, sevgiyle çatışmaya girdikleri yaşa kadar, yani onbeş yaşına kadar beklememelidir. Uygarlıkta çocuğa verilen eğitim yanlıştır, çünkü ona sadece bireysel ve dar görüşlü bir namus anlayışını zorla benimsetmektedir, üstelik bu namus anlayışı babanın tamahkar öğütleri tarafından sekteye uğramaktadır. Buna karşılık Uyum serbestlikten yana namus anlayışını, çocuk idrak edecek yaştayken, yani dokuz yaşındayken meydana çıkarıp geliştirir, ki böylece onbeş yaşına geldiği zaman, güçlü kuvvetli bir ağaç gibi, yeni bir tutkuya, yani sevgi rüzgarlarına karşı direnebilsin. (X, C. II, 237)

Ergenlik Çağına Giriş

Şimdi ben, çocuklar olgunluk çağına girdikleri zaman, karşıt eğilimlere yeterince hareket serbestliği tanıyarak sevgi ilişkilerindeki tüm ikiyüzlülüklere engel olan bir eğitim planı hazırlayacağım. (IV, 55)

Ergenlik çağında görülen ve hâlâ ayıp sayılan eğilimleri analiz edeceğiz. [...] Kötülük denen şeyler, onlardan yararlanmasını bilmeyen uygarlığın beceriksizliği yüzünden meydana çıkan şeylerdir sadece. Felsefi hikmetlerimizin onbeş yaşındaki gençlerde yok etmek istedikleri sevgi dürtüsü için de aynı şey söz konusudur. Eğer Uyum çocukluk kötülükleri denen her şeyi

üretici çalışma için bir manivela haline getirmeyi bilirse, o zaman yetişen gençliğin sözümona kötülüklerinden da yarar sağlamayı beceremeyecek midir? [...]

Günümüz gençliğinde üretici çalışmaya bu denli ters düşen sevgi Uyum'da Jouvenceaux ile Jouvencelles korolarında en yararlı sanayi manivelalarından biri durumuna gelecektir. (X, C. II, 205-206)

Amaç, çocuğu tutkuyla çalışmaya alıştırmaktır, özellikle sevginin insanı çalışmaktan alıkoyabileceği, zor bir geçiş dönemi sayılan onbeş ile yirmi yaşları arasında. (X, C. II, 208)

Jouvencelles koroları tutkuların uyumunda kuşkusuz en önemli yeri tutar. Onbeş ile ondokuz yaşları arasındaki bu süre çocukluktan bluğ çağına geçiş dönemini oluşturur. [...] Uygar yasama organlarımız bu dönemi, töreler ve kamuoyu gençliği fuhşa teşvik ettikçe daha az uyulan genel iffet yasalarına bağımlı kılmak istiyor. Delikanlılar arasındaki bu zihniyet gizlice genç kızlara geçiyor ve ikiyüzlülük maskesine bürünmüş bir ahlaksızlığın doğmasına neden oluyor. Uygarlığın ikiyüzlülük yöntemleriyle her bakımdan çelişen Uyum bu dönemde, olgunluk çağına giren her iki cinsiyetin törelerinde doğruluk ve samimiyetin hüküm sürmesini sağlamak zorundadır. [...]

Bunun çaresi de, namus vasıtasıyla dengeye getirilmiş, tam bir serbestliktir. (X, C. II, 215-216)

Hiç durmadan başımızın etini yemelerine neden olan doğaya, sağduyuya mı danışmamız gerekiyor? Bize, tutkulardan biri yükselirken diğerlerinin çıkarlarını korumamız gerektiği söyleniyor; örneğin sevginin çıkarlarını, insanlara daha çok yaraşan namus duygusuyla, aile anlayışına gösterilecek yakınlık duygusuyla uyumlu hale getirmek gerekirmiş, yani sevgiyi öylesine etkimiz ve nüfuzumuz altında tutmalıyız ki, onbeş yaşındaki bir çocukta yer etmiş eğitimin tüm yapısını bir vuruşta yıkmasın. Sevgiye geçişi düzenlemek; bunu düzenli bir toplum sistemi amaç edinmeliydi. [...]

Uygarlıkta böyle bir hedefe ulaşmaya kalkışmak mümkün olur muydu? Ne can sıkıcı bir görev, seven ve sevgisinin tadını gizlice çıkaran genç kıza, insana sadece namusun, dostluğun, ailenin yaraştığını hatırlatmak! Peki, hangi filozof böyle bir angaryayı üstlenme cesaretini gösterebilirdi? Bu konuda başarılı olma sanatı Uyum'un en önde gelen görevlerinden biridir. Ancak Uyum bu noktada, bir yandan tanrı ve cehennem korkusunu, öte yandan cezalandırılma korkusunu gündeme getirerek gençliği yüzeysel bir itaate zorlamayı çok iyi bilen ahlakçılarımızdan ve teologlarımızdan farklı bir yol izlemektedir.

Uğraşmamız gereken asıl sorun, cehennem kazanımızın (toplumumuzun- çn) asla başa çıkamayacağı namus ve dostluk yasalarına değer vermeleri için genç kızları zorla değil, ilgilerini çekerek eğitmek olmalıdır. Sevginin uyanmaya başladığı ve gençlerin buluğa erdiği çağda, onlara sevgiyi öteki soylu duygularla uzlaştırma yollarını öğretmek gerekir. Geçiş anında sağlıklı tohumların atılması zorunludur, ama özellikle bu kritik dönemde, yani ergenlik çağının başlangıcında sosyal kurumlarımız yetersiz kalmaktadır. [...]

Genç bir kız sevgiden zaten kaçamayacağı ve doğa da, tüm ahlak derslerine karşın, onda bu duyguyu uyandıracağı için, bu konuda doğaya baş eğmek ve uyanışını kimsenin engelleyemeyeceği sevgi ile namus ve dostluk duygusunun birlikte yetişmesini sağlamak daha isabetli olurdu. Sağduyudan yoksun ahlakımız bu yolu izlemek, sevgi ile namus duygusunun birlikte yetişmesini sağlamak yerine sevgiyi yasaklamakta ve genç kızlara, anababaları kendilerini meşru bir kocaya satana kadar, bu tutkuyu bastırmaları gerektiğini söylemektedir. [...] Köleliğe öfke duyan genç kız -karşıtlar yasasına göre- kendisine özgürlük fırsatı yaratan her şeye can atmaktadır.

Filozoflar, hepsinden zor olan sevgiye geçiş döneminde uygar sistemin yetersiz kaldığını pekâlâ seziyorlar. Ama genç kızları namusa ve de evliliğe imrendiremedikleri, geçici olarak bekaretlerini korumalarına karşılık gözalıcı herhangi bir mükafat sözü veremedikleri için bu kez lekelenme korkusu ile cehennemde çekecekleri azabı öne çıkarıyorlar. Böylece sorunu

olumsuz anlamda ele alıyorlar. Lekelenme korkusu hiçbir zaman şanlı şöhretli ve olumlu bir mükafatın garantisi değildir. Bu yüzden genç kızlar itaat eder gibi görünüp yasalara karşı işledikleri suçları gizlemekte ve çıkarlarını hiçbir şekilde engellemeyen esrarengiz oyunlarla hedeflerine ulaşmaktadırlar. Ne ki, eğer yirmi yaşına kadar kendi istekleriyle iffetli kalmaları isteniyorsa, o zaman olumlu bir namus anlayışı ileri sürülmelidir. Uyum onların bu geçici cinsel perhizlerine karşılık mükemmel bir müküfat sunmaktadır. [...] İlgiyi çekerek eğitme düzeni işte bu yolu izlemelidir. İnsanın kendi isteğiyle öncelik tanıması için çekiciliği yeterli olan ve gönüllü bir iffet anlayışını teşvik etmelidir sadece. (X, C. II, 220-223)

Bugün kadınları sevginin çıkarlarına kölece bağımlı kılan namus ve dostluk duygularını, soylu eğilimleri geliştirmeye yarayan önlemlerin desteğinden yoksun bir şekilde kendilerine tanınacak yarım yamalak bir özgürlük sadece ikiyüzlülüklerini pekiştirecektir. İnsan bir tutkuya, eğer onu başka bir tutkunun kölesi haline getirirse, soylu bir tarzda ilgi gösteremez. Toplumsal mekanizma farklı tutkulara, filozofların rüyasına giren eşit haklar tanımalıdır; ve ben hak eşitliğinden otorite eşitliğini değil, uygarlığın hiçbir yerinde görülmeyen kademeli bir ilişkiyi anlıyorum. Kadınlara sevgi ilişkileriyle ilgili sorunları hakkında makul tek bir söz söylenmiyor. En uysal, en erdemli kadın bile, çıkarlarına dokunulduğu zaman saldırgan hale gelir. Kadınlarda sevgi, her şeyi önüne katıp sürükleyen sel gibidir, ve bu etki, hiç durmadan denge, denk, güvence gibi şeyler saçmalayan ahlak cambazlarımızı düşündürmelidir. Sevgide kurmuş oldukları denge hani nerede? Onların tek anladıkları şey, cinsel itkiyi zorla, kapılara vurulan kilitlerle, refakatçi yaşlı kadınlarla, önyargılarla, yani yarı açık yarı gizli bir kabagüçle bastırmaktır. Oysa sözkonusu olan, kadınların sevgi ve diğer üç duygusal tutku, yani namus, dostluk, aile anlayışı arasındaki dengeye kendiliğinden ve kendi istekleriyle riayet etmelerini sağlamaktır. Eğitimimizin bu bakımdan yetersiz kaldığına ve filozofların bu değişimi hiç olmazsa aşamalı bir şekilde temin etmek için ellerinde

hiçbir çarenin bulunmadığına dair edindiğim görüşe sanırım herkes katılacaktır.

Filozoflar, geçiş dönemi sırasında oğul sevgisiyle görevi uyumlu hale getirmekten acizler ve hele kadınları, aralarından kimilerinin ulaştığı gerçek bir özgürlük için yetiştirmekten çok daha acizler. Örneğin zengin bir dul kadın hemen hemen tam bir özgürlük ortamında yaşamaktadır. Başkaları -kimsesiz, yetim kızlar- da neredeyse sınırsız bir özgürlüğün tadını çıkarırlar. Yine bir başkası, kocasının, kendi gönül maceraları için onu bir aracı ve koruyucu durumuna getiren safdilliği sayesinde özgürlüğe kavuşur. Bu değişik kadınlar arasında yüz kişiden özgürlüğünü akıllıca kullanmasını bilen yirmi kişi ya çıkar ya çıkmaz. Demek ki, özgürlük konusunda kolektif bir eğitim gereklidir. (X, C. II, 229-230)

Eğitim sisteminin tamamı, olgunluk yaşına geçiş döneminin üstesinden başarıyla gelecek şekilde düzenlenmelidir. Bilim, yetkinlik coşkusuna kapıldığı için, özellikle bu noktada başarısız kalıyor. Felsefi ve dinsel dogmalarımızın sevgiye karşı mücadele ederken uğramak zorunda kaldıkları yenilgiden daha büyük başka bir yenilgi yoktur. [...]

Yasa gençlere evlenecekleri güne kadar sevgide hangi olanakları sunmaktadır? Felsefe bu soruyu susarak geçiştiriyor. İnsanların onbeş ile otuz yaşları arasında sevgiye ihtiyaç duyduklarını yadsımaya cesaret edemiyor; ama fahişeliğe de izin vermiyor. Oysa gerekli bir şeyi yasaklamamak, ona göz yummaktır. [...] İşte eğitimimizin parlak sonuçlarından biri daha! Son olarak onların eğitim sistemiyle Uyum'un eğitim sistemi arasındaki farka dikkati çekmek istiyorum. Bu dünyada ve öte dünyada karşılaşılacak azabı anlatarak gençleri feragate zorlamak istiyorlar. Oysa Uyum'da herkes yalnızca namus manivelasından yararlanacaktır.

Bu kısa makaleyi, uyumlu eğitimin temel kavramlarıyla bitirdim. Uyumlu eğitimin dikkate değer yanı, çocuğa uygar sistemin asla veremeyeceği rekabet ve namus duygusunu aşılama yetisidir. (X, C. II, 238-241)

Uyum, toplumsal mekanizmanın tüm ayrıntıları gibi, hesaplarını eğitimin birliği üzerine kurar. Ergenlik çağının gizli ilkeleri çocuklukta öğretilen doktrinlerle çelişmesin diye bütün yaş gruplarını birleştirmeye çalışır. [...]

Demek ki Uyum çocuğa, onbeşine geldiği zaman yaşıtlarından elde edeceği itkilerle uyuşan öğretilerden söz etmelidir. Bu durumda çocuk ilk olarak sevgiye yönelecek, zenginlikleri aklına getirmeyecek, tamahkârlığın çekiciliğine kapılmayacaktır; bunlar yetişkinleri ilgilendiren konulardır. [...]

Çocuklukta öğretilenler ergenlik ve olgunluk çağının duygularıyla birleştirilemezse, o zaman eğitim sisteminin tamamı ikiyüzlülük ve saçmalık halinde yozlaşır. Onaltı yaşına geldiği zaman alay edeceği dogmaları çocuğa zorla benimsetmekten daha gülünç başka bir yöntem var mıdır? (X, C. II, 241-242)

UYUM'UN KİMİ İYİLİKLERİ

Her Şey Eğlence İçin

Eğlence çeşitliliğinin ve bolluğunun hüküm sürdüğü, geçimli yaşamın genel dirlik düzenliği icap ettirdiği Uyum'da dinsel kült, tanrı sevgisiyle artık hiçbir tehlike taşımayacak olan haz düşkünlüğünü birleştirmek zorundadır. (VII, 15)

Uygarlığın bize zorla benimsetmeye çalıştığı mahrumiyet içinde yaşamak için yaratılmış olsaydık, o zaman tanrı deve ve eşekte olduğu gibi bize de bir yetinme duygusu aşılardı. Oysa tanrının bizim için mahfuz tuttuğu Uyum'daki koşullar ve durumlar bir yığın değişik maddi, manevi eser yaratma özelliğine sahiptir. [...] Perhizi, orucu, tövbeyi vazeden dogmalara, toplumsal ekonomiye zarar verecekleri için, Uyum'da artık yer yoktur. (VII, 21)

İlgi çekmeyi hesaplarken her şey eğlenceyi merkez almalı, her şey eğlenceleri teminat altına almayı amaçlamalıdır. [...] (VII, 115)

Kimse yoksulluk çekmediği ve ileri yaşlara kadar herkese sevgi yolunun açık olduğu Uyum'da insanlar günün belirli bir kısmını bu tutkuya ayıracaktır; sevgi esas meşguliyet durumuna gelecektir. (VII, 157)

Hoşgörü

Biz hesaplarımızı uygarlık üzerine değil, aile göreneklerimizi ve öteki töreleri unutturacak olan başka bir düzen üzerine kuruyoruz; ki böylece sevgide, herkese açık birçok olasılıktan biri olarak kalan bencil sevgiyi dışlama gereği duymadan bugün bu denli sevimsiz, itici gelen sevgi ortaklığını kimi durumlarda çekici hale getirecek bir dizi yenilik meydana çıkabilsin. (VII, 51)

Ben uygarlığı burada, kıskançlığın ağır bastığı sevgi türünü tek sistem haline getirmek istemesinden dolayı eleştiriyorum. Genel bir sevgi komününe eş sayılabilecek belirli görenekleri sistem haline getirmek isteyen bir halka da aynı şekilde karşı çıkardım. Uyum'da geçerli kural, her şeyi dışlayan, tek sistemlerden kaçınmaktır, çünkü bunlar uygarlığın başlıca kötülüklerinden biridir. (VII, 82)

Hesaplarımızı, hazlardan asla bıkmayan ve bugünkü düzende akla getirilmesi bile mümkün olmayan araçlarla donatılmış bir toplum üzerine kuruyoruz. Bu toplum uygarlığın pislik yığınına karışmış değerli incileri tek tek toplamayı başaracaktır, çünkü bugün bu kadar çok rezalete neden olan aynı tutkular üzerinde etkisini gösterecektir. [...]

Uygarlarla barbarlarda değersiz bir tutku sayılan çok evlilik Uyum'da gönül yüceliğine dayalı bir ilişki olacaktır; çok sevdiğim bir karşılaştırmayı burada tekrarlayayım: Çirkin bir tırtıldan çok güzel bir kelebeğin meydana çıkması gibi, az gelişmiş toplumumuzda bu denli çirkin, itici olan çok evlilikten Uyum'da en yüce toplumsal erdemler meydana çıkacaktır. (VII, 259)

Herkesin sevdiği bir şeyi küçümsediğini söylemek ve kimsenin tek kelimesine bile uymak istemediği kurallar yığınına değer vermek neye yarar? Uygar ilkelerimizin iyi olduklarını kabul etsek bile, onlara uymadığımızı ya da uymak istemediğimizi, ya da ama ne uyabildiğimizi ne de uymak istediğimizi her zaman gözlemlemek mümkün. Bu durumda, uymak için gere-

ken güç ve iradeye sahip olduğunuz bir yasayı, sizden sadece hoşlandığınız ve zaten gizlice yaptığınız şeyleri talep eden bir yasayı, yoluna koyup denetlemesini bilmediğiniz sözde kötülüklere tekrar saygınlık kazandıran ve onları herkesin yararına çeviren bir yasayı seçmek daha akıllıca bir davranış olmaz mı? İçinizde taşıdığınız ve size, çokevlilik ilişkisi gibi, yasak davranışlar tavsiye eden bu yasa, bu tür davranışları herkesin onayıyla yarar getirecek şekilde tatbik etmeniz için gerekli araçları da sağlayacaktır. Demek ki bu yasa size, gizlice ve düzensiz şekilde yaptığınız şeyleri önermektedir sadece; tutkularınızdan herhangi birini yok edecek bir yenilik değil, tersine çokevlilik ilişkisi gibi bugünün kötülüklerini doğru yola sokacak yenilikler getirmektedir. Zira bu ilişkileri önlemek mümkün olmadığı için onları yararlı hale getirmek daha akıllıca bir iş olacaktır. (VII, 270-272)

Her çift evlenip evlenmemekte serbesttir; hatta evlilik teşvik edilmekte ve bir evlilik-molası düzenlemesiyle, yani flört bürosuna kaydedildiği sürece belli bir zaman için bağlılık yükümlülüğünü kaldırmak suretiyle pekiştirilmektedir. (IX, 585)

Anlaşmazlıklardan çekinmek yerine, Uyum'da anlaşmazlıkları bağdaştırma sistemini kurmak için onlara özellikle ihtiyaç vardır. [...] Bu ilke, herkesin ahlak ve sade suya çorba sevgisi çevresinde birleşerek kardeş olması gerektiğini söyleyen felsefi sistemlerimize tamamen ters düşmektedir. Bu tür genel ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir birleşme Uyum'da bir hilkat garibesi olarak görülecektir, çünkü böyle bir birleşmede birliktelik sadece rekabetin örgütlü şekilde teşvik edilmesiyle, farklı uğraşların, çabaların karşıtlığı nedeniyle meydana çıkabilecektir. (XII, 384)

Saatte, hatta onbeş dakikada bir yeni eğlenceler sunan Uyum özellikle hazların çeşitliliği vasıtasıyla taşkınlıkları önleyecektir; hazların aralıksız birbirini izlemesi, ölçülülüğün ve sağlığın güvencesi olacaktır. Eğlencelerin çok sayıda olması herkese

güç verecektir; yani şehvet düşkünü ve de bedence çok güçsüz olan uygar sınıfın tam tersine. Bu bakımdan suçu eğlencelere değil, bu eğlencelerin taşkınlıklara yol açan azlığına yüklemek gerekir, ki bu durum Epikürcü yaşam tarzının ahlakçılarca lanetlenişini haklı çıkarırmış gibi görünmektedir. Ahlakçılar hiç durmadan karşıt yönde bir ölçülülüğü, yani eğlencelerin çekiciliğine karşı direnmeyi vazediyorlar; dolaysız bir ölçülük içinde yaşamanın, ya da birbirini dengeleyen, çeşitliliği ve iç içe geçişi nedeniyle sefahatlerini önleyen eğlencelere düşkünlüğün ne demek olduğunu hiç bilmiyorlar. (VI, 285)

Uyum'da, sırf hepsini tatmin etme çare ve araçlarının bulunması yüzünden, her çeşit beğeniye yer vermek zorunludur. Burada Vestales'ler gibi Bakkhantlar da elzemdir, zira tutku vasıtasıyla kültür sadece her çeşit sevgi ilişkisi mevcut olduğu zaman meydana çıkabilir. Kardeşlik erdemi içinde birbirine alışan ve kendilerini tüm insanların zevklerine adayan Bakkhantların yanı sıra, bağlılıklarını denemiş Vestales'ler ve bakireler de görülecektir; aynı şekilde, her ne kadar ender de olsa, kadınlara sadık erkekler de bulunacaktır, ki böyle bir durum uygarlıkta vaki değildir, meğer ki insan böylelerini, sevgi dünyasına ait olmayan ikiyüzlüler içinde arasın. (I, 172)

Her erkek ve her kadın dilediği gibi davranmakta, istediği gibi beğenisini değiştirmekte tamamen serbest olacaktır; ama eğilim duydukları tutkuları koruyup geliştiren gruplara katılmakla yükümlüdürler. Bir kadın, uygarlıkta olduğu gibi, üç ya da dört sevgiliye birden açık açık iltifatta bulunamaz ve aynı zamanda kendisini Vestales gibi gösteremez. Hoşuna gidiyorsa bir defada bir düzine sevgili edinebilir, ama Messalinalar, Kokotlar, Galonlar ya da bunlara benzer gruplardan birine katılmak zorundadır; aynı durum erkekler için de geçerlidir. Ancak insan, eğer kabul etme özgürlüğüne sahipse, eğilimlerini niçin yadsımaya kalkışsın? Messalina ve Kokot grupları da diğerleri gibi yararlı olacaktır. (X, C. I, 139-140)

Dostluk

Uygarlıkta yalnız sevgi değil, tüm duygusal tutkular yükselişlerinin en sönük ve zayıf düzeyinde tutulurlar. Burada insan kendisini küçük bir dost çevresiyle sınırlaması olağandır, Uyum'da ise herkes, hile ve düzenden çekinme gereği olmadığından, dostluk ilişkilerini sınırsızca genişletmesi için teşvik edilir. Günümüzdeki toplumsal düzen aile ilişkilerini benzer şekilde etkilemektedir; tekeşlilik, Uyum'da çoğunluğu kapsayacak olan ilişkileri çok küçük bir çevreyle kısıtlamaktadır. (VII, 62)

Kadının Kurtuluşu

Özgür kadınlar çalışkanlıkta, temiz yüreklilikte ve yüce gönüllülükte erkekleri geride bırakacaktır. (I, 147)

Kadınlara gelecekte ne kadar önemli bir yer tutacaklarını anlatırken abartmaktan kaçınmalıyız; çünkü uygar eğitim onları o denli aşağılamıştır ki, kadın cinsinin çabucak geçip giden güzelliklerinin etkisine artık muhtaç olmayacağı bir toplum düzeni kendilerine açıklandığı zaman kuşkuya düşeceklerdir; öyle bir düzen ki, burada kadınlar takdir kazanmış hizmetlerinden destek alarak her mesleği seçebilecek ve her makama yükselebilecektir. (III, 384)

Uyum'da kadının erkeğe köle değil, onun karşıt kutbu olduğu hiç duraksamadan kabul edilecektir; söz konusu olan, erkek cinsine karşı bir rakip, rekabet eden bir yarışçı yaratmaktır. Böyle bir rakip kadın cinsi içinde değil de nerede bulunacaktır? (X, C. II, 174)

Kadınların yeni toplum düzeninde tüm kurum ve kuruluşların yararına katılacaklarını hatırlayalım. [...] Bu durum, toplum sistemleri kadınları elden geldiğince aşağılamayı ve duygusuzlaştırmayı amaçlayan uygar kişilere çok garip gelebilir. Kadın-

lar şu andaki kölelik kurumlarında bu kadar çok saygıya layık değilmiş gibi görünüyorlar kuşkusuz; ama yeni düzendeki eğitimin kadınlara bağımsızlıklarını kazanmaları konusunda yardımcı olacağını, bu bağımsızlıklarını korumaları için kendilerine gereken araçları sağlayacağını ve toplumun, erkeklere tanınan hakların aynısını onlara da tanımakta çıkarı olduğunu göstereceğiz; çünkü kadınlar özgürlüklerine tamamen kavuşmazlarsa, toplumsal ilişkileri düzenlemek mümkün olmaz. (X, C. I, 93)

Uyum'da Balo

Yeni düzende şenlikler, uygar göreneklerin yol açtığı tatsızlıklardan hiçbirine neden olmadığı için bu kadar ilginçtirler.

İşe ilk şikayetle, yani despotçasına dansa davetle başlayalım. Buna çare bulmak kolaydır. Uyum'da dansa kaldırılan bir kadın rahatça şu cevabı verebilir: "Henüz değil"; bu, üstü kapalı olarak şöyle demektir: Ben size güleryüz göstermiyorum: Siz nasıl ki bana öncelik tanıma hakkına sahipseniz, ben de bir başkasına öncelik tanıma hakkına sahibim. Kadının, kendisine talip olan bir kişiyi reddetme hakkı vardır; dansa kaldırıldığı zaman niçin kendisine de aynı hak tanınmasın?

İkinci şikayet: Kenarda kalma tehlikesi. Erkekler, onur kırıcı bu durumu takdir etmesini çok iyi bilirler; aralarında kendisini hayırsever şövalye gibi gösteren ve kenarda kalmış kadınları dansa kaldıran birkaç merhametli kişi her zaman bulunur. Ne ki, rol yaptıkları anlaşılır anlaşılmaz kadını dansa davet etmeleri hemen hemen bir hakarete dönüşür, çünkü onların kenarda kaldıklarını bu şekilde yüzlerine vururlar.

Buna nasıl bir çare bulunabilir? Çok basit. Tek yanlı hayırseverliği çok yanlı hayırseverlikle değiştirmek ve her baloda, önceden örgütlenen ve balo başlamadan evvel kurayla belirlenen birbiri ardına bir dizi tamamlayıcı gruplar oluşturmak yeterlidir. 32 delikanlı arasından kurayla tamamlayıcı gruplar tesbit edilir; 1'den 8'e kadar numaralananlar ilk Kadril'e ve ilk Vals'e kalkarlar; 8'den 16'ya kadar olanlar onların yerini alır ve bu böylece dördüncü gruba kadar devam eder; sonra aynı sırayla tekrar baş-

tan başlanır. Herkes sırayla değiştiği için bu şekilde, hayırsever şövalyelerden hiçbiri ve kuraya katılmayan kadınlar, kendilerini dansa kaldıran kişilerin bunu hayırseverlikten mi yoksa sevgiden dolayı mı yaptıklarını bilmez. Böyle bir yol izlemek, gerçek civanmertliğin hüküm sürdüğü her ülkede mümkün olurdu. [...]

Üçüncü şikayet: Giyim düzensizliği. Uyum'da bu sorun ortadan kalkacaktır, çünkü erkeklerle kadınlar bu mecburiyetten kurtulmayı ve balo için sade bir giyim seçmeyi daha uygun ve yararlı bulacaklardır.

Örneğin Nisan ayında çalışma grupları akşam saat 8'e doğru işten dönerler. Eğer insan üç saatini saçlarına ondüle yapmak ve kurdelalarla süslemek için harcasaydı, balo ancak saat 11'de başlayabilecekti; bütün bunlar daha az zaman alsaydı bile, ertesi gün sabah erkenden tekrar işe gitmek nasıl mümkün olacaktı?

İnsanların Uyum'da o kadar çok meşguliyeti olacaktır ki, zaman alan eğlenceler hoş görülmeyecektir. Grupların, iş elbiselerini çıkarıp balo kıyafetlerini giymesi en çok onbeş dakika sürer. Nisan ayında dans saat 8'de başlar. Saat 9'da akşam yemeği yenir. Yemekten sonra bir saat daha dansa devam edilir ve saat 11'de herkes yatağa girer. Kimi zaman eğlence bir konserle ya da bir tiyatro gösterisiyle başlar ve ancak yemekten sonra dans edilir. Uyum'da hiçbir şey can sıkıcı olmayacaktır. (XII, 260-261)

Yakışık Almayan Hiçbir Şey Yoktur

Bir kadının belli bir erkeği yeğlemesi, bir erkeğin belli bir kadına öncelik tanımasından daha yakışıksız olmayacaktır. Yakışık almayan tek şey nezaket kurallarının zedelenmesidir. Uygar olanlarıyla karşılaştırıldığında deneme Falanjı, bir tarikat mensubunun manastırı terkettiği zaman uymak zorunda kaldığı kentin yüzeysel alışkanlıklarından bağımsız, kendi duvarları arasında kendi yasalarının geçerli olduğu bir manastır konumundadır. (XII, 262)

Tekeşliliğe Karşı

Uyum'da tuzaklara yer yokur artık. Çiftler yüksek sevgi aşamalarına zamanla ulaşırlar; başlangıçta, hakları kısıtlı ve de uygunsuz davrandıkları zaman geri alınabilen erkek ve kadın gözdeler ünvanını taşırlar. Çocuk sahibi olmak isteyen bir erkek, tek eşinin kısırlığı yüzünden bu umudunu kaydetme tehlikesiyle karşılaşmaz. Kadın da, düğünün ertesi günü sahtekar, kaba ya da kıskanç bir kişi olduğu meydana çıkan kocasının ikiyüzlülüğünden dolayı ömür boyu mutsuz olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaz. Kısacası, karı ve koca ünvanı ancak yeterli sayıda deneyden geçtikten sonra kazanılır ve bu ünvan müşkülpesent olmadığından birleşen çiftler için bir civanmertlik uyarımı yerine geçer ve de tüm sevgi ilişkilerini can sıkıcı hale getiren bugünün tekeşliliğindeki gibi uzun süre bir baskı aracı olmaz. (I, 126)

Kıskançlık Yok Artık

Uyum'da, bencillikten çok daha soylu, ama aynı şekilde etkili olan, örneğin kapsamlı bir dostluk ya da birlikçilik, dindarlık vb. gibi pek çok itici güçten yararlanmak mümkün olacaktır. Burada hiçbirinin işlevi belirlenmediği için kıskançla kıskanç olmayan arasında bu dengenin ne kadar kolay kurulabileceği önceden görülebilecektir. (VII, 82-83)

Güvensizliğin, çıkar çatışmasının değil de, samimi dostluğun hüküm sürdüğü Uyum'daki sevgi buluşmalarında insan her çeşit kıskançlığı terketmekten büyük bir zevk duyacaktır. (VII, 315)

İsteyen Boynuz Takabilir

Uygar kişilerce bu kadar çok övülen boynuzlanmak Uyum'da, bencil sevgililer sınıfında da görülecektir. Demek ki, uygar kişiler müsterih olabilirler, büyük bir zevk aldıkları bu eğlenceden mahrum kalmayacaklar; Uyum'da da boynuz takabileceklerdir. (VII, 87)

Bizim için geriye, sevgide uyumlu iştirak kuramını keşfetmek kalıyor; bu kuramın icrası kuşkusuz çok doğaldır, çünkü törelerimizde sözü geçen iştirakin utanç verici pek çok nüvesine rastlanıyor. Gerçi bu kuram namus ve kendine güven duygusunu rencide ediyorsa da, bu duygulara hakim olmaktan gurur duyan iştirakçiler için bir başarı nedenidir. Zinada utanç verici ve aldatmaya dayalı iştirak tasvip edildiğine göre, insan hakikati, dindar, dostane zihniyeti ve şöhretin çekiciliğini esas alanları tasvip etmeye haydi haydi hazır ve istekli olacaktır. (VII, 86)

Zina işledikleri için övünen gençlerin bu küçük düşürücü konumlarını çok ayrıntılı bir şekilde eleştirmiştim. Bu sözümona başarılar onlar için her bakımdan bir yüzkarası olmaktadır: Uygarlıkta bundan gurur duyabilirler, ama ikiyüzlülük suçu işleyenlere istihzayla bakıldığı Uyum'da bu yüzden alaya alınacaklardır. (IX, 552)

Şefkatle Arzu Arasında Artık Tezat Kalmıyor

Buraya kadar sadece binanın iskelesini, çokeşli sevgi ilişkilerinin malzemesini sergiledim. Bu malzemeyi başlangıçta itici renklerle tasvir ettiğimi itiraf ediyorum. Ancak başka bir yol izleyebilir miydim? Kuram, manevi olandan önce maddi olanın anlatılmasını gerektiriyor; ister istemez bu şekilde hareket etmek zorundaydım, çünkü doğa yasası böyledir. Bir mimar, duvarları ve çatısı bitmeden önce bir salonu halılar ve aynalarla süsleyebilir mi? Elbette ki hayır. Ben de aynı müşkül durumdayım. Uyum'da sevgiyi anlatmak istiyorsam, önce binanın, tek başına ele alındığında tıpkı derisi ve etleri dökülmüş bir iskelet gibi kesinlikle iğrenç olan iskelesini, maddi yanını kurmak zorundayım. (VII, 312)

Uyum'da ihtiyaçları karşılama ve ikmal tarzının kadınlar üzerindeki etkisini, eksiksiz donatılmış bir sofra güvencesinin uygar kişilerde yarattığı etki gibi olacağını düşünüyorum. Bu durum ne kargaşalığa ne de şarap ve yemekler için seviyesiz tartışmalara meydan verecektir. (VII, 262)

Özellikle maddi sevgiyi tüm parlaklığıyla gözler önüne serdiğim için manevi sevgiye büyük bir ihtişam kazandırıyorum; aldığım önlemler, bu iki sevginin gelişme süreçleri içinde saygı görmelerine yardımcı olmak ve ihtiyaçlarının karşılandığını görmek isteyen sosyal çevreyi doğanın herkesçe bilinen istekleriyle uyumlu hale getirmek amacını güdüyor sadece.

Ne var ki, Keladoncu sevgiyi bugün içine düştüğü aşağılatıcı konumundan kurtaracak bir çare bulamazsak bunu başarmak mümkün olmaz. (VII, 107)

Uyum'da gençlerin, gayret içinde ve hayallere kapılarak, bugün sadece yanlış fikirlerin kaynağı olan duygusal ilişkilere kendilerini tutkuyla hasredeceklerini rahatlıkla düşünebiliriz. Uyum'da, duyusal hazlardan nasibini fazlasıyla alan insanlar, ne bir hayalci ne bir romantik olacaktır, ama elbette ki bu hazları, Keladonculuktan Angelikata kadar saf duygusal hayallerle zenginleştirdikleri taktirde. Bu hayaller onlar için, donatılmış bir sofradaki çiçek vazosuna benzer; üstünde yemek bulunmayan bir masada bu çiçek vazosunun anlamsız ve gülünç bir etki yaratacağı bellidir. (VII, 66)

Duygusal sevginin Uyum'daki rolü çok ihtişamlı olacaktır. (VII, 25)

Uyum'da, bugün bilinmeyen incelmiş binlerce hazın kaynağını teşkil eden duygu dünyası herkesin en büyük mutluluğa ulaşmasını sağlayacaktır. (VII, 66)

Hayal kırıklığına artık yer olmayan Uyum'da Keladoncu sevgi ilişkilerinden kimse çekinmeyecektir: Bu ilişkiler diğer sevgi çeşitlerinin vazgeçilmez birer tamamlayıcısı olacaktır. (VII, 99)

"Fiyasko" Artık Yüz Kızartıcı Olmaktan Çıkıyor

Duygusal hazların tadını fazlasıyla çıkaran kimi uygar kadınlar, bağlılık ruhundan dolayı, kendi cinslerinin genel önyar-

gılarına intibak ediyorlar; onları bu kötü ruhtan kurtarmak sadece Uyum'da mümkündür. Zira duyusal ihtiyaçları ancak eksiksiz ve sürekli bir şekilde tatmin edildikten sonra, yukarıda belirtilen bu sözümona suç hakkında adil bir yargıya varabilirler. Böyle bir durumda, kadınlardan kurulmuş bir mahkeme heyeti, erkeğin başarısızlığıyla alay etmek yerine, aceleci ve haz almak için vaktinden önce davranarak duyguları incitmesinden ötürü kadını suçlayacaktır. Buna karşılık erkek, duygu yanı ağır bastığı için mazur görülecektir. (VII, 39)

Sadakatsizlik Erdeme Dönüşüyor

Sadakatsizlik insan doğasında bulunur; ona yalnız insanların (istisnalar hariç) alın yazısı diye değil, üstelik en yüce erdemlerin güvencesi olarak da değer vermelidir. [...] Sevgideki sadakatsizliğin Uyum'da en yüce toplumsal erdemleri yaratacağını ileride göreceğiz. (III, 41)

Sadakatsizlik artık hiçbir tehlike içermez ve geride dostça ilişkiler bıraktığı zaman yararlıdır da. Buna bir örnek olarak Uyum'da çok yaygın olan eski sevgililere ya da dostlara miras bırakma göreneğinden söz etmek istiyorum. Zengin bir kadın yaşamı boyunca 50 erkeği tutkuyla severek her biriyle belli bir süre beraber olmuş ve sonradan ilişkiyi kesmeyip dost kalmışsa, o zaman vasiyetnamesinde onları da düşünmekte kusur etmeyecektir, aksi taktirde mutlu günlerini borçlu olduğu bu kişilere karşı ihmalkar ve nankörce davrandığı için daha sağlığında suçlu görülecektir. Bu tür vasiyetnameler tesadüfi sevgi ilişkileri için geçerli değildir. Sözü edilen kadının kervansaraylarda, cinsel şenliklerde, gezilerde, Bakus (Dyonisos) şenliklerinde belki 1000 ile 2000 kadar sevgilisi olmuştur. Bu kadar çok gelip geçici sevgiliye miras bırakmak mümkün değildir. Ancak basit bir kişi, toplumsal erdemleri bulunmayan ve yaşamını uzun süre değiştirmiş ilişkilerin anısını korumayan bir insan sayılmak istemiyorsa kadının aylar boyunca tutkuyla bağlı kaldığı kişilere, kamuoyunun kanısına göre, belli bir miktar miras bırakması gerekir.

Bilge kadınlarımızın topluma kabul ettirmek istedikleri kardeşlik ve insan sevgisi böylece gücünü erdemli sadakatsizlikten, geriye dostluk duygusu bırakan sadakatsizlikten alacaktır. (VII, 275)

Açıkça icra edilen sadakatsizlik hiçbir kötülük içermez; hele karşılıklı anlaşmaya dayanıyorsa; iğrenç ve kötü olan, tüm uygar sevgi ilişkilerindeki yalan dolanın kendisidir yalnızca. Cato[2], genelevlere giden ve bir gün biriyle öteki gün diğeriyle olmak üzere değişik kadınlarla ilgilenen delikanlıları övüyordu. Demek ki, erdem simgesi olan Cato sadakatsizliği onaylıyordu. Kuşkusuz, uygarlıkta bu durum bazı bakımdan hor görülmektedir; ama sadakatsizliği mahkum etmeden önce, tutkuların tüm nüansları gibi onu da soylu hale getirecek ve kötülüklerden koruyacak olan mekanizmayla tanışın. (IX, 854-855)

Sadakatsizlikle Sadakatin Uzlaşması

Uygar zevk düşkünleri hayallerin seyrekliğinden ve kısa sürmesinden haklı olarak yakınıyorlar; bu konu sonu gelmeyen tartışmalara yol açmaktadır, aile içi sevgiden ve cumhuriyetçilere özgü iffetlerinden hoşnut olan ve de kendilerini örnek alacak herkesin mutluluğa ulaşacağını iddia eden bazı tekeşliler bu tartışmaları körüklemektedir. Ne ki dünyada, üst sınıflar arasında çokeşlilerin sayısı oldukça fazladır, [...] ve bunlar ne basit sevgi ilişkileriyle ne de tek yanlı hazlarla yetinmektedirler. Bu soylu kişiler, Uyum'da kendilerini bekleyen çeşitli hayalleri ayrıntılarıyla okudukları zaman hoşnutsuzluklarının haklılığını hissediyorlar. [...] Çokeşlilerin özelliklerini sayarken buraya kadar, eleştiriyle fazlasıyla neden olduğu için, sadece sadakatsizlik üzerinde durdum. Geriye, madalyonun arka yüzünü göstermek kalıyor. Çok eşlileri bir yüzü iç bükey, öteki yüzü dışbükey olan iki taraflı bir ayna ile karşılaştırmak mümkün. Bu kişiler karşıt görüntüleri daima aynı anda yansıtırlar. Şimdi bunların, felsefe

2. Yaşlı Cato ya da Censor, M.Ö. 234-149, sözümona Roma törelerinin gözcüsü.

tarafından bu denli övülen basit karakterlerden ya da ev kumrularından çok daha yüce bir tarzda sadık olup olmadıklarını tespit etmek için, konuyu sadakat açısından ele almak istiyoruz.

Çok eşliler, sevgide bir ya da birkaç "dayanak noktası" (pivots) bulmak gibi bir özelliğe sahiptirler. Bu kavramla, sadakatsizlik fırtınaları sayesinde kendini koruyan bir eğilimi tanımlıyorum. Kadından kadına koşan ve kimi zaman birkaç kadını, kimi zaman bir tek kadını seven çokeşli bir erkek bundan başka, tekrar tekrar geri döndüğü bir "pivotal"e, yani bir dayanak noktası sevgisine canlı bir tutkuyla bağlı kalır. Bu sevgili onu sürekli olarak kendine çeker, öncekileri unutturan başka bir kadına arzu duyarken bile yine onu sever.

Bu sevgide söz konusu olan, sadakatsizliklerle ve vefasızlıklarla imtizaç eden ve bu yüzden aşkın(transzendent) bağlılık adını hak eden bileşik bir sadakatsizliktir. Çokeşlilerin kendi "pivotale"lerine bağlılıklarının süresi farklıdır. Tümeşlilerde (omnigynen) bu 28 yıl devam eder. 28 sevgi yılı uygarlıkta bir insanın neredeyse toplam sevgi yaşamına denk düşer, hele insan "pivotale"si ile hemen karşılaşmazsa.[...]

"Dayanak noktası sevgisi" gerçekten aşkın (transzendent) bir bağlılıktır ve sıradan sevgiyi çirkinleştiren kıskançlık duygusunu aştığı zaman daha da yücelmektedir. Erkeklerle kadınlar güvendikleri "pivotale"lerinin sadakatsizlikleri yüzünden kıskançlığa kapılmazlar. [...] İnsan belli bir süre bir "pivotale" ile birlikte yaşamış ve bir süre sonra onu terketmişse, sanki sevgisi yeni uyanıyormuşçasına yine nazik bir tarzda onun Keladon'u olarak kalabilir. Aralarındaki her çeşit akrabalık ilişkisi değerli görünür, ve evlilik hakkında iyi düşünmeyen bir erkek bile, "dayanak noktası sevgisi" yüzünden ona eğilim duyar ya da kendisini ona yaklaştıran kişilere ilgi gösterir. Aynı durum dostluk ve yükselme hırsı tutkuları için de geçerlidir. Duyusal sevgi tükenmiş olsa bile, insan kendini büyük bir bağlılıkla "pivotale"lerin çıkarlarına adar.[...]

Uygarlıkta bir "dayanak noktası sevgisi"ne karşı bu denli yakınlık duyanlara rastlamak çok zordur. Bugünkü düzende sevgi ilişkileri sadece rastlantı sonucu ortaya çıkmaktadır. Biri, "pi-

votale" bulamadan yıllarını geçirirken, bir diğeri onunla hemen karşılaşır, ama önünde evlilik, servet vb. gibi engeller bulunduğu için kendisine talip olamaz. Bu yüzden bu tür sevgi bizde herhangi bir hesap konusu teşkil edemez; ancak herkesin kendi karakterine uygun bir "pivotale" bulacağı Uyum'da bu sevgi en görkemli spekülasyonlar için bir ortam oluşturacaktır. (VII, 290-295)

ANGELİKAT

Angelikat Çifti

Angelikat, her ülkede birçok güzel çiftin geçici olarak kadın ve erkek sevgililerine saygın bir tarzda iltifat etmesi, böylece dostça ilişkilere, genel bir coşkuya, hayranlığa yol açması için belirlenmiş bir görenektir. [...] Kamuoyunun güzel çiftlere duyduğu hayranlıktan daha yaygın olanı yoktur; bu ise, paraya olan düşkünlükten çok daha kolay tatmin edilecek bir eğilimdir. Zengin bir kimse, gözü parada pulda olan insanları memnun etmek için kendisini her şeyden mahrum bırakmak zorundadır, oysa angelikat çifti, sevgililerini tatmin etmek için hiçbir şeyden mahrum kalmak zorunda değildir. Tam tersine, bunu yaparken yanılsamalara, saygınlığa kavuşacak ve mutluluğa giden görkemli yollara adım atacaktır. Tüm insanların mutluluğu için teşvik edilen bir ilişkiden daha saygın başka bir ilişki var mıdır? Uyum'da bu ilişki, angelikat çiftinin adaylarca hücuma uğramasına gerek kalmayacak şekilde teşvik edilecektir, ayrıca Uyum, diğer tutkular gibi, tüm sevgi isteklerini karşılayacak yeterli araçları da hazır bulunduracaktır. [VII, 155 - 156]

Uyum'da angelikat çiftleri sevdikleri varlığa başkalarının maddi yönden sahip olmasına ses çıkarmazlar. Her iki cinsin adaylarıyla angelikat ruhban üyelerinin kutsal olan maddi birleşmelerine razı olduklarını ilan ederler. [VII, 69]

Duygularına gem vurmamaya hazır birçok genci, manastır yaşamının terslikleri biryana, nasıl da kötü bir kaderin beklediğini bir düşünelim. Savaşmaktan, karargâhın tatsızlıklarından, siperlerden, zoraki yürüyüşlerden, açlıktan ve kötü havadan daha az çekici olan ne vardır? Bütün bunlara, bir yüzbaşılık rütbesi kazanmak ve genellikle bir kol ya da bacaktan mahrum kalarak emekli olmak için katlanılır. Oysa bir insan dostunun yorucu olmayan sevgi yolunu tutması, dünyanın hakimi olana kadar adım adım yükselmesi ve şehvet yolunda, bir Sezar'ın, bir Napolyon'un milyonlarca insanı kurban ederek ele geçirmeye çalıştığı, en yüksek mevkiye ulaşması ne kadar da çekicidir! Tüm dünyanın dikkatini verdiği bir angelikat çiftinin coşkusunda ise durum nasıl da değişiktir. [...] Saf duygu bağlarının, duygusallıktan vazgeçişin uyumlu kişilerce kabul göreceğinden kuşku duyulabilir mi? Çünkü onlar bu bağlar içinde tamamen özgür olacaklar ve canları istediği zaman, insansever eserlerinin sonuçlarından bir şey kaybetmeden uygarlar gibi de ilişki kurabileceklerdir. Serbest ilişkilerinin pek çok adayı tatmin edecek kadar sürmesi yeterlidir; iki üç aylık bir süre bu birleşmeye gereken görkemi kazandırmaya, çiftin kamusal ve seçilebilir gözde sanını almasına elverir.

Bu deneme süresinde mutluluklarından bir şey eksik olabilir mi? Birçok maddi ve manevi hazın zevkini çıkarırlar. Seçilmiş gözdelerine birbiri ardına kendini veren bir kimse sadece duyusal hazla sınırlı kalmak zorunda değildir; onlarla birlikte dinsel saygıya dayalı gerçek hazın tadına varırlar ve bu hizmette, tanrısal olanın yansıları gibi birbirine değer veren, görkemlerini sevgi saraylarında paylaşacakları meleklerle birleşirler. Her biri diğerlerine ait duyusal hazların bakanı, kabul edilmeye çalışan namzetlerin hayırsever önderi olacaktır. Herkes, angelikat eşine sağladığı hazları yüce bir dostluk hizmeti olarak görecektir.

Saf duygunun betimlediğim gibi icra edilişi, çifti diğerlerinin ve kendi gözünde yüceltir; kendine duyduğu saygı gibi çevresinden de aynı saygıyı görür. [...]

Angelikat çiftlerinin bu duygusal esrimeleri ne kadar sürme-

lidir? Belli bir süre konmamıştır; karakterlerini sağlamlığına ve tutkunun şiddetine göre bu süre kısa ya da uzun olabilir, çünkü Uyum'da her şey serbesttir; böylece melekler çifti, angelikat dönemini kapatacak olan maddi birleşmelerini geciktirmeye hazır olacaktır. Böyle bir birleşmenin, birbirlerine ve diğerlerine sınırsız bir haz vermek için, sadece güzel ve yeterince erdemli insanlar arasında gerçekleşebileceğini ekleyelim.

Tanımlamayı eksik bırakmamak için, çiftleri birleştiren ve sevdiği varlığa başkasının sahip olmasından hoşnutluk duymaya isteklendiren, bize göre bu denli garip misyon için onları heyecanlandıran transzendent (aşkın) tutkunun hangi motiflerden meydana geldiğini açıklamak gerekiyor. Bu tür bir eğilimi anlayabilmek için insanın Uyum'u bütünüyle tanıması gerekir; burada manevi bağlarına üstünkörü değinmiş olmam şimdilik yeterlidir. (VII, 78 - 81)

Her uygar kişinin yapacağı bir itirazın ayrıntılarına girmeyi gereksiz buluyorum, çünkü bu kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Eğer bu denli zahmetsiz, zevkli olan angelikat birliği, en yüksek makama çıkmak, hatta yeryüzüne hakim olmak için bir aşama teşkil ederse, o zaman etraf angelikat rolüne girmek isteyen duygusal oyuncularla dolup taşacaktır; fuhuşta bulunup bunu saf sevgi diye göstererek kendilerine ölçüsüz bir zenginliğin yolunu açacak olan erkek ve kadın aşıklar için oldukça hoş bir rol. Ne ki, bir çifte angelikatlık izni verilmeden önce pek çok koşulun yerine gelmesi zorunludur. İlk olarak bu çift neredeyse genel bir coşkuya, heyecana yol açmalıdır, ne ki, bu maddi üstünlüğe sahip çok az çift vardır; ayrıca çift o güne kadarki davranışıyla ve alicenaplığıyla, kendisine verilen aylar ve bu aşamaya yükselmeyi hak ettiğini de kanıtlamak zorundadır. (VII, 105)

Uygarlıkta güzel ve ünlü bir çiftin aklına bu angelikat rolünü üstlenmek gelseydi, kendilerine her yerden rica dilekçelerinin yağacağını göreceklerdi; kime kulak vermeleri gerektiğini bilmeyecek ve daha göreve başlamadan bu işten vazgeçmek zorun-

da kalacaklardı. Sevgi konusunda bu tür bir hayırseverlik, pek çok ricacının hücumuna uğrayacağı için, uygarlıkta mümkün olmayan maddi hayırseverlik gibi, aynı yazgıya mahkumdur. Bu yüzden, "kendine verilmesini istediğin şeyi başkasına ver" ilkesi pratikte geçerli değildir. Birkaç gün içinde tüm varlıklı kişilerin yıkıma uğrayacaklarını farkettim, çünkü uygarlık ihtiyaçla cömertlik arasındaki ilişkiyi her yerde bozmakta ve iyilikte bulunmayı olanaksız kılmaktadır. Oysa Uyum'da ister sevgi ister iyilik konusunda olsun, arz talepten fazla olacaktır. Bu yüzden sevgide hayırseverlik konusu saygın bir çabaya ve alicenaplık yarışına neden olacaktır; angelikat çiftleri adayların hücumuna uğramak yerine bu kez angelikata gereken görkemi kazandıracak kadar aday bulamama tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır, eğer angelikat çiftini oluşturan kişiler çok ünlüyse sözü geçen görkemin sırf başarı umudu vereceği bellidir. Güzellikleri bir yana bırakılırsa tanınmayan bir çift, birkaç yaşlı kişinin peşlerine takılması dışında pek ilgi çekmeyecektir [...], sevgide farklı ilişkiler kurabilen her iki cinsten gençler ise, tanınmayan ve göze batmayan melekler karşısında heyecan duymayacaklardır. (VII,110)

Bir Örnek: Narkissos ile Psykhe

Narkissos ile Psykhe, Gnide kentinin en güzel süsleridir; pek çok kişi kendilerine hayrandır ve Psykhe'ye tutkuyla bağlı en az yirmi Gnideli erkeğin ve Narkissos için yanıp tutuşan yirmi Gnideli kadının adını saymak mümkündür.

Uygarlıktaki yasaya göre Psykhe sadece iffetli bir erkeğe ve Narkissos da iffetli bir kadına ait olabilir. Oysa çekicilik başka bir hükme varıyor: Sözü geçen yirmi çiftin Narkissos ile Psykhe'den iltifat görmesini talep ediyor. Eğer tanrı çekiciliği boşuna dağıtmıyorsa, o zaman Psykhe ile Narkissos'u arzulayan bu kırk kişiyi tatmin etmek için çareler bulmuş olmalıdır, hem de saygın bir şekilde tatmin etmek için, yani maddi ile manevi taraf arasında her zaman eşitliğin hüküm sürmesini isteyen Uyum'un talep ettiği karşılıklı tutkuya ve duygusal büyülenme-

ye uygun düşen yollardan. Kısacası, güzel çifti, kendisini arzu eden diğer yirmi çifte uygun tarzda sevk edecek bir çare gereklidir; zira çift saygın olmayan bir şekilde kendini teslim ederse, o zaman manevi ya da duygusal büyü kaybolacak ve öğelerinin birinden yoksun kalan sevgi ilişkisi salt maddi bir ilişkiye, kaba, hayvani bir haza dönüşecektir. Talip olunan çift kendini teslim ederken karşı tarafta yüce duygular uyandırmalıdır. [...]

Psykhe ile Narkissos adaylarına teslim olurken kamuoyunun, adayların ve de kendilerinin gözünde birer erdem meleği durumuna gelir, ki buradan çok yönlü ilişkiler doğmaktadır, hatta onları adaylar kadar sevmese bile angelikat çiftinin insanveverlere özgü şekilde teslim olmasına hayran kalan halkın gözünde de.

Demek ki Psykhe ile Narkissos yirmi tutkulu kişiye teslim olduğu zaman bilgelik ve erdemin gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu birleşme toplum tarafından kutsanmalıdır, en soylu biçimde gerçekleşmelidir ve uygarların ahlak dışı taşkınlıklarına asla benzememelidir.

Psykhe ile Narkissos'un bu lütfunu hangi motifler belirler, fedakarlığı ne arındırır? İşte bu, angelikat birliğinin can alıcı noktasıdır. Saf, incelmiş ve aşkın bir duygudan dolayı iki sevgilinin birbiriyle evlenmeden önce kendilerine arzu duyanlarla maddi birleşmelerini ve bu insansever sevgi edimiyle sevgiye görkem kazandırmalarını bize bu angelikat birliği açıklayacaktır; ki bu görkem uygarlıkta bir Decius'u,[3] bir Requlus'a din ve siyaset yolunda şehit düşenleri gizlilik perdesi ardında bırakmaktadır. [...]

Yirmi erkeğin arzuladığı bir Psykhe'si ve yirmi kadının peşinde koştuğu bir Narkissos'u olmayan yer ya da kent var mıdır? Soylu bir hazın kendilerini tüm adaylara teslim etmeye sürüklediği bu sevgi kahramanlarının ne yaşa ne de güzelliğe baktıklarını, tersine hem yaşlılara hem gençlere iltifat etmeyi bir şeref saydıklarını da buna ekleyelim. [...]

3. Decius Mus, Roma ordularının böylelikle galip geleceğine inanarak kendilerini yeraltı tanrılarına adayan üç kuşak "kahramanın" adı (M.Ö. 340, 295, 279); -Regulus (Marcus Atilius), M.Ö. 267 ve 256 yıllarında konsül, tutuklu mübadelesini reddederek kendini feda etmiş ve bu yüzden Kartaca'da acımasızca idam edilmiştir.

Beden ve ruh çirkinliği, güvensizlik, hastalıklar ve yalan dolan betimlediğimiz sevgi çeşitlerinin gelişme yoluna aşılmaz engeller çıkarmaktadır. Ancak biz hesaplarımıza uygarlığı değil, en sıradan bir kişinin bile zengin, nazik, dürüst, sevimli, erdemli ve -çok yaşlılar dışında- güzel olacağı bir düzeni temel alıyoruz.

Angelikat birleşmesi vasıtasıyla, geçici birliktelik, sevgide pay sahibi olmak saygın hale gelir. [...]

Diyelim ki Psykhe ile Narkissos birbirini çok sevmektedir. Onlar Gnide'nin en güzel çiftidir, kadın erkek kırk aday onların birbirlerine öncelik tanımasını şaşkınlıkla karşılamayacaktır. Ama Psykhe ile Narkissos, tarafımızdan düşünülemeyecek bir itkiden dolayı, önce yirmi adaya teslim olduktan sonra birbirine ait olmaya karar verirlerse, o zaman dostlarını tatmin etmek için birbirinden vazgeçen bu iki sevgilinin büyük bir gönül yüceliği ile kendilerini teslim etmeleri de aynı şekilde saygın bir davranıştır, tıpkı ahlak dışı fahişeliğin bir yüzkarası olması gibi. Peki ama bu iki sevgiliyi, kamuoyunun zevkine kendilerini bu tarzda feda etmeye iten nedenler hangileridir? [...]

Güvenle şu sözü verebilirim ki, Uyum, göreneklerimiz gibi zıt yönde etkide bulunan özgür sevginin nüvelerini yaratacak ve angelikat çiftlerine, onlara sahip olanlara bugünkü bencilliğimizden kat kat üstün olan yüce gönüllü ve kutsal bir eksiklik, yüce bir haz bahşedecektir. (VII, 43 - 53]

YAŞLILIKTA SEVGİ HİZMETLERİ

Güzel Bir Yaş

Uygarlığın baş kötülüklerinden biri de, yetişkinlere yaşlılığı sadece maddi yönden göstermesidir. [...] Uygarlık düzeni gençlerin yüreğine yaşlılığı hor görme tohumlarını serpmektedir. [...] Buna karşılık Uyum çocuklarda ve gençlerde, isyanı, ajaycılığı kaldırıp onların yerine merhamet duygusunun hakim olmasını sağlamaktadır. (XI, C- IV, 229)

İster genç ister yaşlı olsun her aday, gençlere çeşit çeşit yanılsamayı, yaşlılara da yaşam için gerekli yanılsamaları garanti eden yeni bir yol gösterilmesini ister; ki uygar düzende yasalarla din kadın ya da erkek yaşlı bir insanın sevgi yanılsamalarına artık ihtiyacı olmadığını iddia eder. Doğa bunun tersini söyler ve yaşlılar da haklı olarak, duyusal hazları azaldıkça, sevgide kendilerine haz dolu yanılsamaların daha çok sağlanması gerektiğini düşünürler. (VII, 31 - 32)

Bedenin erkenden güçten düştüğü, doğal olmayan bir şekilde pek çok yaşlı ve çökmüş insanın yaşadığı toplum düzenimizde yaşlılar için bir sevgi hizmeti kurmak mümkün değildir; gelecek ilk kuşaktan da bunu bekleyemeyiz, ancak Uyum düzeni bedendeki mevcut gücü geliştirdiği zaman böyle bir hizmetten söz edilebilir. O zaman maddi esenlikleri kolayca sağlanmayan pek

az yaşlı insan olacaktır; adayların sayısı, yaşlılığın ihtiyaçlarını tam olarak karşılamak için gerekli orana kolaylıkla ulaşacaktır. (VII, 109 - 110)

"Şaka yapmaktan hoşlanıyorsunuz", diye iddiasız bir yetmişlik cevap verecektir. "Ben ne güzelim ne de böyle bir bağ için gerekli yeteneğe sahibim; nazik davranarak bu bağı kurmaya yanaşmayacağım, çünkü bana arkadaşlık edecek kişi için böyle bir bağın işkence olacağına inanmak zorundayım." Doğrusu namuslu bir davranış. Ama size yaşlılıkta çeşitli sevgi olanakları sağlayan yeni düzen, tıpkı seksen yaşında bile evlenen Ali Paşa[4] gibi sağlığınızı ve sekseninde olmasına rağmen hâlâ taparcasına sevilen Ninon[5] gibi güzelliğinizi de koruyacaktır. (V, 228 - 229)

Delikanlılar Olgun Kadınları, Genç Kızlar Olgun Erkekleri Sever

Delikanlılar olgun çağdaki kadınlara çok kolay aşık olurlar. Kendini iyi korumuş, kırkbeş elli yaşları arasında bir kadın, onaltı onsekiz yaşında bir Jouvenceau'yu kolaylıkla büyüleyebilir, ama deneyim sahibi yirmi üç yirmidört yaşında bir yetişkini ise çok ender olarak. Aynı şekilde onaltı yaşında bir genç kız da kırkbeş yaşında bakımlı bir erkekten, eğer bu yaştakilere karşı genel bir önyargısı yoksa, hoşlanacaktır. Ancak bunun gerçek bir eğilim olduğunu şu olgu kanıtlar: Bu kırkbeşlik erkek genç kıza sevgi sözü vermeden onunla dostça bir ilişki kurduğu zaman, vesveseli bir sevgilinin kıskançlığı bu ilişkiyi bozmadığı sürece, genç kızda kolaylıkla dostluk duyguları uyandırır; zira ilk olarak sözü geçen sevgili hiç kuşku duymadan buna uyacaktır. [...] Otuz yaşlarında güzel ve sevimli bir kadın da, tıpkı Ninon gibi, onbeş yaşında acemi bir genci, yirmi yaşında hoppa bir kıza göre daha çabuk baştan çıkaracaktır. Kırk yaşlarında,

4. Yanyalı Ali Paşa, 1744 - 1822, acımasızlığıyla ün salmıştır.
5. 10 no'lu nota bkz.

durmuş oturmuş, Alkibiades ya da Richelieu gibi kendine iyi bakmış, kadınları baştan çıkarma sanatında deneyim sahibi bir erkek, onaltı yaşında deneyimsiz bir kıza kur yaptığı zaman onu, hodpesent, herkesin kendisine hemen aşık olacağını sanan genç bir züppeden daha kolay büyüleyecektir. (XII, 388 - 389)

Yaşlıların Sevgi Konusunda Hakları

Kadınların, adları bile bugün, kendilerini bir şey sananları korkutarak vazgeçirmeye yeten, olgun ve yiğit kadın korolarına girmeye hiç yanaşmadıkları söylenir. Kuşkusuz, uygarlıktaki âdetlere göre ne erkekler ne de kadınlar yaşlılar korolarına girmeye yanaşacaktır. Ama Uyum'da ilgi alanları değişecektir: Yaşlılığa en yakın korolar sevgi hakları konusunda özellikle çok çekici duruma gelecektir. [...] Bu yüzden kadınlar, yaşlılar korolarına katılmaya karşı çıkmayacak, hatta katılma zamanını öne alarak erkenden bu korolara girmek için başvuracaklardır. Günümüzde bencilliğe çok ters düşecek olan bu adımı atmaları için sevgi onları baştan çıkaracaktır. [...] "Durmuş oturmuşlar" korosundan Orphise adlı bir kadın daha altmış beş yaşındadır, ama çoktan beli bükülmüş ve canlılığını kaybetmiştir. [...] Buna rağmen onun durmuş oturmuşlar korosunda daha on yıl kalma hakkı vardır. Ancak o bu koroda kalırsa sevgili bulmakta zorluk çekeceği ve "saygınlar" korosunda ise sevimli odalıklar arasında yüksek kademelere çıkma şansına sahip olacağı kanısındadır. [...]

Orphise bunları düşündükten sonra yaşlılar sınıfı kademesinde on yıl atlayıp gerçek yaşını büyütmeye karar verir. Böyle bir istek uygarlıkta asla gerçekleşemez, çünkü bu düzende tüm avantaj gençlerdedir, yaşlılığa yararı dokunan herhangi bir karşılık yoktur ve yaşını saklamak ya da küçük göstermek herkesin işine gelir. (XII, 375 - 376)

Sevilen Eğitmenler Olarak Yaşlılar

Uygarlık, öğrencilerle öğretmenler arasında bir minnettarlık

ilişkisinin bulunması gerektiği görüşündeydi her zaman; ama derslerin yararını boşuna övmektedir, çünkü bizde karşıt yaş sınıfları arasında uzlaşmaz çıkarlar ve ilkeler mevcuttur.[...] Dersin sevildiği ve arzu edildiği Uyum'da her yaşlı kişi deneyimlerinden dolayı, uzun süre üyesi olup çalıştığı birliklere değerli birer arkadaş, yoldaş olacaktır; öğütleriyle birliğin ustalık iddiasını destekleyebilecektir. Birlik için, fırtına sırasında genç denizcilerin yetersizliklerini hissederek onlara yardımcı olmak üzere yalvaran eski bir kaptan gibi önem taşıyacaktır.

Tutkulu birlikler öğrencilerle öğretmenler arasında dostça bir eğilim, ideal bir babalık duygusu, gerçek bir evlat sevgisi uyandırır. Bireylerden başlayıp topluluğu sarar ve gençlik arasında yaşlılara karşı kolektif bir hayranlık yaratır. Bu, alttakilerin üsttekilerle gerçek birer akraba gibi uzlaşmasıdır, çocuğa bir kimseyi ikinci bir baba olarak seçtiren bir minnettarlıktır. (V, 449)

Her iki cinsten altı genç, örneğin belirli bir yaşlı erkeği beğenip seçerler. Burada söz konusu olan ne entrikadır ne de baştan çıkarma; tersine bu durum, gençlik çağını, onları çalışma yaşamına hazırlamak için kayıran bir ihtimamın kolektif kanıtıdır ve de gençliğin yaşlılar birliğine karşı, en azından eğitim hizmetinde temayüz etmiş olanlara karşı, açık minnettarlığıdır. (XII, 309)

Yaşlı Urgèle ve Sevgi

Valère yirmi yaşında bir delikanlıdır, Urgèle[6] ise seksenindedir. Eğer o Valère'i severse, sevgide doğal olan bir antipati ile karşılaşacaktır. Şimdi dört duygusal ilişkiyi karşı karşıya getirerek dış ilişkilerin bu antipatiye hangi tarzda üstün geleceğini görelim: Dostça iki ilişki F, ve çıkar birliğine dayalı iki ilişki G.

6. Voltaire'in Ce qui plait aux dames adlı öyküsünü, La Fèe Urgèle adlı komik operasına temel alan Charles Favart'a, 1710-1792, gönderme. Çirkin yaşlı kadın şövalye Robert'i kendisiyle evlenmeye zorlar. Ama -Fourier'nin değinmediği- genç adam sonunda evlenmeye razı olunca yaşlı kadın dayanılmaz güzellikte bir genç kız haline gelir.

F 1. Valère kırk ayrı gruba bağlı çalışkan biridir; bu grupların birçoğunda Urgèle ile senli benli bir ilişki içindedir. Beş yaşındayken "Mavi Zirkonlar" grubuna katılmış ve burada temayüz etmiştir. Becerisini, grubun başkanı olan Urgèle'e borçludur; Urgèle büyük bir tutkuyla ona her şeyi öğretmiş ve sanatın bütün inceliklerini göstermiştir.

F 2. Valère oymacılık sanatına ilgi duymaktadır; bu sanayi dalında büyük bir ün kazanır ve başarısını yine Urgèle'e borçludur. Yaşından dolayı grubun başkanı olan Urgèle bu çocuğu yetiştirmekten zevk duyar, ondaki mevcut yeteneği daha çok küçük yaşta görüp anlamıştır.

G 3. Valère, uygarlakta hiç bilinmeyen bir bilimden, yani sevgi matematiğinden ya da sevgide rastlantısal sempatilerin hesaplanışından zevk alır; bu, henüz hiç karşılaşmamış erkek ve kadın gruplarının birbirlerini uyumlu hale getirme sanatıdır; yani yüz erkekten her birinin, bileşik sevgi duyduğu yüz kadını bir bakışta tanıyabilmesi, duyularla ruhun yetkin şekilde uyum sağlamasıdır. Bu bilim kuramın yanı sıra uzun süreli bir pratiği de gerektirir. Ülkenin duygudaş insanlarını çok iyi tanıyan Urgèle, Valère'e ders verir; Valère bu bilimde elde edeceği başarı ve çıkar birliğine dayalı düzende kazanacağı ün ve mutluluk umudunu Urgèle'e bağlar.

G 4. Valère bir sanayi ordusuna alınmayı ister (bu ordu 100.000 kadın olmak üzere 300.000 kişiden oluşmaktadır), elverişli mevsimlerde köprüler inşa etmek, her akşam şenlik düzenlemek için ordu Ren ırmağı kıyısında kamp kurmak ister. Orduya kabul edilmek için Valère'in sekiz sefere katılmış olması gerekir, oysa henüz iki sefere katılmıştır; istisna durumlar dışında kendisine izin verilmeyecektir.

Urgèle Ren ordusunun en yüksek rütbesi olan Matrone ya da Süper-Peri makamındadır; 300.000 erkekle kadın için rastlantısal sempatiler bakanlığını yönetmektedir. Valère'in herhangi bir işte yararlı olabileceğini açıklar; bu durum Valère için bir istisnadır ve rütbesi olmadığı halde orduya alınır. Süper-Peri'nin ataşesi olarak onlara katılır.

Bunlar Valère ile Urgèle arasında, doğal antipatiyi kendine

katmaya yönelik dört ilişkidir; geçmiş hizmetler nedeniyle dostça iki F ilişkisi ve gelecekteki hizmetler nedeniyle çıkar birliğine dayalı iki G ilişkisi. Gerçi Valère'de buradan Urgèle'e karşı dolaysız tutkulu bir sevgi değil, ama bir minnettarlık duygusu, sevginin yerine geçen ve aynı hedefe götüren tarafsız bir ilişki doğar. Urgèle, Valère'in gönlünü çeler. Seksen yaşında olması Valère'e için bir engel teşkil etmez, çünkü çocukluğundan beri Urgelè'e alışmıştır. Gençler yeterince teşvik edildikleri sürece sevgide umutsuzluğa düşmezler; ve Valère de ilk iş olarak, kendisine borçlu olduğu her şey için minnettarlığını gösterebilirse mutlu olacağını Urgèle'e açıklar. Gerçi Valère onun sürekli sevgilisi olmaz, ama Urgèle'in payına da pastadan bir parça düşer. (VI, s. XXIII - XXVI)

CİNSEL ŞENLİK ÜSTÜNE

Kıskançlığın Geçiciliği: Uyum'un Nüvelerinden Biri

Evlilik kurumunca bu denli körüklenmesine rağmen kıskançlığın kökleri uygar kişilerde zayıf olabilir, çünkü herhangi başka bir tutkunun kıskançlık ruhunu değiştirerek kendine kattığını her zaman görmek mümkündür. Zira insanlardan pek çoğu çıkarlarına ters düştüğü zaman kıskançlıklarını bir anda unutmuyor mu? [...]

Parisliler güzelliklerin kaynağında oturuyor ve buradan kendilerine sağlıklı bir hoşgörü öğretisi çıkarıyorlar; özellikle bu öğreti, kendisini pratiğe uygulayan saraylılar örneğince destekleniyor, zira evlilerin kıskançlığı sarayda ve yüksek çevrelerde bir zevksizlik belirtisi sayılmaktadır.

Kısacası, insan aklı, Parislilerin yaptığı gibi yetkinliği yetkinleştirmek üzere geliştiği ölçüde sevgiden belirli pay alma biçimlerine her zaman açık olduğunu göstermektedir; toplumsal ilerleme kıskançlığı değişikliğe uğratır. Törelerimizde bile açık açık insansever izler taşıyan ortaklaşa sevgi örneklerine, başka yerlerde bulamadıkları belirli ortak çıkarlar uğruna gizli örgütler kuran sevgililere rastlanır. Bunlar kıskançlığın, zevklerine engel çıkaracağını hisseder ve iyi birer dost, kardeş olarak anlaşırlar. (VII, 82 - 84)

Uygar Cinsel Şenliklerde Uyum'un Öteki Nüveleri

Kendilerine "Fizik kulübü" adını veren Moskovalı bir topluluktan (gerçi onları sadece kulaktan dolma tanıyorum) daha ilginç başka bir şey bilmiyorum. Kendilerini tanıyan bir kapıcının izniyle kulübe giren üyeler (kurucular) bir odada soyunuyorlar ve çıplak olarak, ışıkları karartılmış salona giriyorlar, burada herkes, kim olduğunu bilmeden, tamamen rastlantıya bırakarak birbirini el yordamıyla arıyor.

İlk bakışta ahlak dışı görünen bu uygulama, uygarlıkta mevcut olanların belki de en ahlaklısıdır; uygarların, gün ışığına çıkaramayacakları kadar kin dolu ve güvensizliğin sindiği kirli göreneklerini, duygularını gizlemelerine yarayan biricik uygulamadır. Onlar namussuzluklarını örtmek için karanlığa sığınırlar.

Bu nefret duygusuna rağmen, cinsel şenliğe karşı yine de doğal bir ihtiyaç hissederler [...], ve Moskovalıların, cinsel şenliğe olan doğal eğilimlerini uygarlıkta güvensizlik ve kıskançlık yüzünden meydana çıkan engellerle uyumlu hale getirmek için karanlıktan yararlanmaları iyi bir fikirdi. Karanlıkta böyle bir buluşma fikri her şeyi ve uygarlık tarafından doğayla birleşmesi engellenenleri ve de gizlenme ihtiyacını hissedenleri doğayla uzlaştırmaktadır. (VII, 327)

Her ne kadar biçimsiz ve muğlak da olsa eğer bu tür buluşmalar uygarlıkta bile karşı konmaz bir teşvik ve uyarıma yol açıyorsa, bunların görkemli ve açık bir biçimde düzenleneceği Uyum'da nasıl olacağını bir düşünün! [...]

Uyum'da, en görkemlilerden biri olan bu yeni eğlence türünü anlatmadan önce toplumumuzda adım başı karşımıza çıkan nüvelerini incelemek istiyoruz. Bu tür buluşmalara katılanlar, aralarında özel bir ilişkinin, tanımlayamadıkları ve duygularını eşi görülmez bir dengeye getiren bir çeşit büyünün bulunduğunu çok iyi hissederler. Bu tür altılı gruplara katılan kadınların sadece konuşma tarzını gözlemlemek yeter; onlar saçak kumrular gibi ahmak ve ruhsuz değildir artık. Toplum içine güvenle çıkarlar ve oyunlarını beceriyle saklamasını bilirler, kısacası, dav-

ranışları aşık kadınların olağan tavırlarından kat kat farklıdır. Farklı olmaktan duydukları hoşnutluk gerçektir; bu tür çiftlerin ilişkilerinde adeta dinsel bir hava egemendir. Birleşmelerini kutsal bir bağ, çok özel bir yükümlülük olarak görürler. İlişkileri, sevgi duygularından çok farklı duygular yaratır, çünkü kıskançlığı kendine katar, soğurur. Grup üyeleri karşılıklı sadakatsizliklerinden utanmayı düşünmezler; topluluk ruhu, en iffetli ev kadınının bile böyle bir buluşmaya "in naturabis" gelmekten çekinmeyeceği kadar kendini kabul ettirir. Bu dostluk edimini altılı gruplarda yerine getiren ve haklı olarak edep, terbiye dışına çıkmadığına inanan faziletli pek çok kadın tanıyorum, zira bu buluşmalarda egemen hava birlikçilik, katılan herkesi topluluk ruhuyla dolduran bir tutku havasıdır. (VII, 302 - 303)

Saygın Cinsel Şenlik

Uygar kişilerden kimileri, Uyum'daki cinsel şenliğin uygarlıktaki ahlak dışı cinsel şenliklere benzer şekilde yalın duyusallıklarının bir araya yığılması olduğunu düşünebilir. Çok yanlış; gerçi bir cinsel şenlik, tıpkı orduların bir araya gelmesinde ve kervansaraylarda olduğu gibi, rastlantı sonucu ortaya çıkabilir, ama sevgi sarayının düzenli oturumlarıyla cinsel şenlik, insanları birbirine yaklaştıran ve bu duyguyu git gide artıran seçkin toplantılarda bakanlarca ve başrahiplerce hazırlanır. Biz perdenin bir ucunu aralayıp sevgi sarayı bakanlığına ait görevlerin gençlere çeşitli eğlenceler sağlanması bakımından büyük bir önem taşıdığını açıklayacağız. (VII, 309 - 310)

Doğa bizleri cinsel şenliğe iter. [...] Demek ki, cinsel şenliğin insanın doğal bir ihtiyacı olduğu ve uygarlık düzeniyle uyuşmayan, ama bu yüzden doğal iradeye de ters düşmeyen, bizi çeşitli eğlence biçimleri için teşvik eden birçokları gibi, bu eğlencenin de örgütlü, düzenli şekilde yerine getirilmesi gerektiği kabul edilmelidir. [...]

Uyum utanmazlığı asla hesaplarına temel almaz; tutkunun öteki dışavurumlarında olduğu gibi cinsel şenlikte de katılanlar

arasında önce duygusal bir ilişkinin kurulmasını ister. Uygarlığın başımıza sardığı rezilce taşkınlıklara maddi ilişkilerde de izin vermez; Uyum, bir cinsel şenlikte maddi ilişkiler egemen olmaya başladığı zaman, bunun soylu tutkulara ilişkin yanılsamalarla güzelleştirilmesini talep eder. [...]

Demek ki cinsel şenlik, özgür sevginin soylu şekilde yükselmesi anlamına gelir. Kendiliğinden ve iffetli kadınların sefahat alemlerinde görüldüğü gibi kirli hesaplardan uzak bir biçimde gerçekleşirse, çok soylu ve insansever bir tutku düzeyine yükselir. (VII, 326 - 329)

Alışılagelmiş flört ilişkileri, sempati duyma aşamasından sonra evlenmek için insanların birbirlerini iyice tanımalarını sağlar. Bu arada çekici yanılsamalar, değerli ve uzun süreli anılar kazandıran görkemli cinsel şenlikler gerçekleştirilir. [...]

Cinsel şenlik başarıyla, sönmeyen bir sevgiyle ve katılanlara leziz yemeklerin, eğlencelerin sunulduğu uzun bir süre, örneğin 14 gün boyunca devam edebilir.

Burada cinsel şenliğin nüanslarını betimlemek mümkündür. [...] Ancak buraya kadar belirttiklerim Uyum'daki cinsel şenliklerin özgürlüklerinden birkaçını sıralamaya yeterlidir:

1. Uyum'da cinsel şenlik, taşkınlıkta bulunmak için rastlantısal ve karma karışık bir birleşme değildir. Tersine Periler bakanlığınca hazırlanan sürekli bir topluluktur ve bileşik evlilikler anlamında sevgi aşamalarının yöneticileri tarafından biçimlendirilir.
2. Katılanlar için yeni bir ilişki demek olan ortak, kolektif bir tutku vasıtasıyla bireyler arasındaki sempatiyi güçlendirir.
3. Tüm katılanlar için zor koşullarda meydana gelenlerden çok daha değerli, kişisel olarak katkıda bulunmuşlar için tıpkı zor kazanılmış bir zafer gibi değerli, namuslu ve düzenli ilişkilere dayalı, geçici olmayan anılar sunar insanlara. (VII, 310 - 312)

ÇALIŞMA YAŞAMINDA ÖZGÜRLÜK ÜSTÜNE

Bir Sevgi Biçimi Olarak Çalışma (Ek Bölüm Üstüne Notlar)

Çalışmayana Ekmek de Yok.

Toplumumuzu belirleyen yasanın çalışma olduğuna küçüklüğümüzden beri alıştık. Sevgi ile cinsellik de bir çeşit ödül olarak değerden düşürüldü. Kültür tarihçileri -örneğin Hollandalı Van Ussel-, kapitalizmin insanlara yönelik taleplerinden bu yana bu anlayışın git gide yerleştiğini kanıtladılar. Bu anlayış ahlak bakımından, Protestanlığın çileci çalışma ahlakıyla haklı gösterilmiş, görev kavramı ilk sıraya çıkarılmıştır. Bu durum giderek çalışma zamanıyla serbest zamanın, özel ve kamusal alanların birbirlerinden daha kesin bir şekilde ayrılmasına ya da Fourier'nin tanımladığı gibi: varoluşumuzun "parçalanmasına" yol açmıştır.

Bu "parçalanma" bizde ancak son yıllarda radikal bir eleştirinin nesnesi haline geldi. Cinselliği özgürlüğe kavuşturmanın çalışma yaşamını özgürlüğe kavuşturmadan -ve tersi- mümkün olmayacağı da açığa çıktı. Çalışma yaşamı ile cinselliğin olağan ayrılışını en yaygın şekilde aşma denemesi olasılıkla şu günlerde Avusturya'da gerçekleştirilen Eylem Analizli Eylem [AAO] hareketidir. Viyana yakınlarındaki Friedrichshof'ta yaklaşık 30

erkek ve kadın ortak cinsellik, ortak çalışma [ekonomi] uygulayarak ve kişiliklerini öne çıkararak bir arada yaşıyorlar. Ayrıca ortak meskenlerde ikâmet edenlerin bu uygulamayı yer yer ortak çalışma projelerine yaymaya çalıştıkları da görülüyor. Bu kişiler ortak bir atölye, bir yayınevi işletiyor ya da mümkün olduğu yerlerde -Danimarka'da- okul [Twind] açıyorlar.

Bugün Fourier'yi okumak isteyen bir kimsenin bunu sırf edebi yönden yerine getiremeyeceği kanısındayım. Bu yüzden "sevgi" konusunu ele alan metinlere, Fourier'nin "çalışma" hakkında söylediklerinden bazı parçalar eklemeyi uygun gördük. Yalnız bir şeyi Fourier'den bekleyemeyiz: O sınıf analizi yapmaz, sınıflı toplumun ortadan kalkmasına uğraşmaz. Gerçekleşmesi mümkün modeller sunmaz. Mesken ve yaşam ortaklığının sanayileşmiş bir toplumda nasıl olabileceğini açıklamaz. Fourier, sanayideki çalışma yaşamını analiz etmedi diye sık sık eleştirilmiştir. Oysa Fourier, örneğin Marx ve Engels'ten tam otuz yıl önce bu konuları kaleme almıştır, ve Fransa'da sanayileşme İngiltere'den çok daha sonra başlamıştır. Fourier -babasının kumaş ve baharat ticareti yaptığı- Besançon'daki kumaş sanayiini ve ömrünün büyük bölümünü geçirdiği Lyon'daki ipek sanayiini göz önünde bulundurmuştu. Yüzyılın başlarında ipek Lyon'da henüz fabrikalarda değil, el tezgahlarında dokunuyordu. Bu tezgahlar küçük atölyelerde ya da, ne malzemenin ne de aletlerin sahibi olan, işçilerin evlerinde bulunuyordu. Fourier bu uygulama karşısında, sevginin artık mahrem olmadığı ve üretici çalışmanın erotik bir faaliyet haline gelebileceği "bileşik toplum düzeni"nin, Uyum'un taslağını hazırlamıştır.

Marion Luckow

UYGARLIKTA ÇALIŞMA

Çalışma Nedir?

Kutsal kitap çalışmanın insanlara verilen bir ceza olduğunu söyler: Adem ve oğulları ekmeklerini alın terine batırarak yemeye mahkum edilmiştir. Başlangıçta insanlar hiçbir şey yapmadan yaşama mutluluğu içindeydiler, tıpkı pazar günleri halkımızın durumu gibi. Hatta din bile, uygarlıktaki çalışmanın insanlar için bir talihsizlik anlamına geldiğini, yarım yamalak hazlar vaat eden felsefeye inanacaklarına kendilerini yanılsamalara terk ederlerse doğayla daha çok yakınlaşacaklarını kabul eder.

Bize bugünkü çalışmanın talihsizlik olduğu gerçeğini söyleyen Kutsal Kitap'ta, bu cezanın günün birinde son bulmayacağı ve insanın başlangıçta yüzünü güldüren mutlu konumuna tekrar dönmeyeceği yazılı değildir. (VI, 554 - 555)

Bilgelerimiz insanın çalışmayı sevmesi gerektiğini söyler. İyi ama, bu nasıl gerçekleşecektir? İnsanların onda dokuzuna, hiçbir kazanç sağlamadan, sadece usanç ve eziyet veren çalışma uygarlıkta insanın ilgisini çeken bir şey sunmakta mıdır? Çalışmanın zenginler arasında genellikle niçin ayıp sayıldığı buradan anlaşılıyor; onlar kazanç getirdiği, rahat olduğu ve yöneticilik kademelerine gelebildikleri sürece çalışıyorlar. Peki ama, çalışma zenginlere bile sevdirilemedikten sonra yoksullara nasıl sevdirilecektir? Yoksa şık atölyeler, işlerin amaca uygun dağılımı,

nazik ve dürüst iş arkadaşları vasıtasıyla mı. Uygarlıkta yerine gelmeyen bütün bu koşullar sadece tutkulu birliklerde söz konusu olabilir. (IV, 520 - 521)

Gereksiz Çalışma

Ekonomi üstüne sayısız makale kaleme almış uygarların çalışma yaşamında süren kargaşadan daha gülünç başka bir şey yoktur. Güçlü kuvvetli erkeklerin, dört yaşında bir kız çocuğunun yapacağı işlerde çalıştıklarını sık sık görüyoruz. Büyük kentlerin sokaklarında kaba saba erkek ellerinin bezelye ayıkladığını, sebze temizlediğini, şekerleme paketlemek için kâğıt kestiğini görmeyen mi var. Bu tür ufak tefek işler, bunları sonradan mutfaklara ve atölyelere teslim edecek olan küçük çocuk gruplarının görevidir. Her iki cinsten Bambins'ler, eğer dört yaşına bastıkları zaman ikinci koroya (Yeni Vaftiz Edilenler Korosu) girmek istiyorlarsa, bütün bu ufak tefek işlerde becerilerini kanıtlamak zorundadırlar.

Kentlerimizde yirmi yaşlarında güçlü kuvvetli delikanlıların bir elinde peçete diğerinde bir fincan kahve ya da bir bardak limonata ile ortalıkta dolaştıklarını görmüyor muyuz? Yirmi otuz yaşlarında delikanlılar bileşik düzende bu tür abes işlerle uğraşırlarsa, o zaman dört yaşında çocuklar sabanla boğuşacaktır! Bu garip işbölümü bağlamsız düzenin tüm çalışma alanlarında karşımıza çıkar. Kalem tutmak ve gününü iki büklüm bir yazıhanede geçirmek yirmi yaşında bir kişinin görevi midir? Gençler yeni toplum düzeninde oturarak çalışırlarsa, o zaman yaşlılar bahçeleri sulamak için tulumbaların başına geçecektir! İğne ve makas gerektiren her iş, ağır işlerde çalışmak için çok genç ya da çok yaşlı olan birkaç kadın tarafından yerine getirilecektir. Muhasebeyle ilgili her iş, bedensel çalışma gücünden yoksun her iki cinsten yaşlı kişilere tahsis edilecektir; Falanj'ın hesaplarını sakin sakin düşünerek tutmak hoşlarına gidecektir. Gerçi dışarıda çalışan grupları üzülerek terk edecekler, ama ömür boyu ait oldukları gruplarla yaşlılıklarında hâlâ ilişki içinde olmalarına sevineceklerdir.

Toplumumuzda süren bu sanayiye özgü kargaşanın nedeni, bir kimsenin sadece otuz değişik kola ayrılmış bir tek mesleği icra etmesinden ileri gelmektedir, oysa yeni düzende otuz değişik meslekten yalnız biriyle meşgul olunacaktır. Örneğin bir grup meyve üreticisi, ağaçlardaki tırtılları ayıklamak için bir araya geldiği zaman üyelerinin, bu işten hoşlanmayan ve bu amaçla yetiştirilmiş gruplarda çalışmayı reddeden üçte ikisi işe gelmeyebilecektir. Ancak ertesi gün meyve ağaçlarının yanından geçerken tırtıl ayıklama işleminin büyük bir özenle yerine getirildiğini görürler ve işçileri, meyve ağaçlarının büyüyüp gelişmesi için canla başla çalışmalarına bakmayarak, kendilerinin bu işe karşı gösterdikleri dirence oranla çok daha candan bir şekilde kutlarlar. Bir gruptaki değişik üyeler böylece birbirlerini kutlar ve çalışmalarından dolayı överler, çünkü sadece hoşlarına giden iş kolunu seçerler. Bu iş kolunda kısa süre sonra büyük yararlıklar gösterirler. Ama uygarlıkta olduğu gibi insan bir mesleğin bütün kollarında çalışmaya zorlanırsa, o zaman uygarların her işinde görüldüğü gibi isteksiz ve hatalı çalışır.

Yeni düzendeki en önemli tasarruflardan biri de, evlerde yapılan küçük işleri birleştirmek olacaktır. Örnek olarak süt ve şarap gibi sıvı maddelerinin taşınmasını alalım.

Uygarlıkta her gün yüzlerce kadın köyünü terk ediyor ve bir damacana süt satmak için günün yarısını kentte geçiriyor. Oysa falanj yüz kadın yerine bir fıçı sütü arabaya yükleyerek kente gönderecektir; atlarla ve arabayla ilgilenen bir kişinin birlikte gitmesi yetecektir. Üstelik yüz köylü kadının kente getirdiği sütü satın almak, birbiriyle ilişkisi olmayan 300 mutfağa getirmek için 300 hizmetçi yollara düşecektir. Demek ki, bir atın ve bir kişinin işini tam 100 köylü kadın ve 300 hizmetçi görmektedir; oysa bir falanj'a ya da kente gelen bir fıçı süt, ileride açıklayacağım gibi, doğrudan doğruya üç ya da dört sınıflı bir tedarik merkezine teslim edilecektir.

İşgücünden yapılan bu muazzam tasarruf bileşik düzenin her yerinde gerçekleşecek ve en ekonomik şekli sayılan bugünkü çalışma tarzımız gülünç gelecektir. Bugün, genellikle bakımı çok beceriksizce yapılan iki-üçyüz fıçı sahibi bir bağcılar birli-

ğinin, değişik şarap türlerini depolamak için sadece beş-altı fıçıya ihtiyacı vardır. Hatta bağ sahibi birleşmiş birçok falanj, ürününü bir tek mahzende toplayacak ve depolama işiyle ilgilenen yeterli sayıda çalışma gruplarını temin edecektir. Hiç abartmadan şunu söyleyebiliriz: Yeni toplum düzeninde işlerin çoğu, bağlamsız düzende aynı işler için gereken kol gücünün yirmide ya da otuzda biri tarafından yerine getirilecektir. (X, 141 - 143)

Çalışma Yaşamındaki Asalaklar

Bugün aktif ve olumlu şekilde çalışan işçi sayısı ne kadardır? Halkın üçte birini bile kapsamaz. Ben, sözümona yararlı bir işçinin genellikle olumsuz işlerde çalıştığını gösterdim.

Uygarlıktaki çalışma yaşamı ile Uyum'dakini karşılaştırdığımız zaman, halkın üçte ikisinin hiç çalışmadığını ya da olumsuz işlerde çalıştığını görürüz.[...]

Evlerdeki asalaklar

1. Ev idaresinin vecibeleri ve karmaşık gerekleriyle iştigal eden kent kadınlarının dörtte üçü ve de kırsal bölgelerdeki kadınların yarısı. Bu yüzden ekonomistler onların günlük işlerini erkeğin yaptığı işin sadece beşte biri olarak değerlendirirler.
2. Çocukların, beceriksizliklerinden ve huysuzluklarından dolayı kentte hiçbir işe yaramayan, köylerde ise çok az yararlı olan dörtte üçü.
3. Tarımdakiler hariç, işleri, özellikle mutfaktaki işleri karmaşık olduğu için kısıtlı kalan hizmetçiler. Ayrıca, faaliyetleri sırf parçalanmış emekten dolayı zaruri olan ve bu yüzden Birlik'te gereksiz hale gelecek at uşaklarının yarısı ile lüks hizmetçiler ve lüks işlerde çalışan memurlar.

Ev idaresini oluşturan bu üç sınıf asalaklar grubunda özel bir bölüm teşkil eder. Bu sınıflar, makul işbölümü vasıtasıyla ve cinsiyetleri amaca uygun şekilde çalıştırarak, parçalanmış ev idarelerinin karmaşıklığı ya da bağlamsız aileler nedeniyle günümüzde gerekli görülen işgücü sayısı-

nı dörtte bir ya da beşte bir oranında azaltacak olan çıkar birliğine dayalı toplumda ortadan kalkacaktır.

Toplumsal Asalaklar

4. Gençleri en verimli çağlarında çalışma yaşamından uzaklaştıran ve vergilerin büyük bölümünü yutan kara ve deniz kuvvetleri. Gençler burada, meslek eğitimi için ihtiyaç duydukları, askeriyede ise çalışma hevesini kaybettikleri yıllarını asalakça görevler yerine getirmek üzere feda etmeye zorlanarak, telef edilmektedir. Ordu denen, insan ve makineden oluşmuş yararsız aygıt bir şey üretmek için kullanılmamakta, sadece yıkıcı amaçlara hizmet etmektedir. İleride bu ikinci özellik üzerinde duracağız. Burada orduyu sadece ekonomik durgunluk açısından ele alıyoruz.
5. Sayıları çok fazla olan devlet memurları. Yalnız Fransız gümrüğünde 24.000 kişi istihdam edilmektedir; buna adliye çalışanları ve yazıcılar ordusu, köy bekçileri, av koruculları, casuslar vs. eklenmektedir; ayrıca her falanj'ın bakanlık duyurusu üzerine belirli bir günde vergilerini yatıracağı bir düzende gereksiz hale gelecek olan maliye gibi tüm karmaşık yönetim makamları.
6. Kötü mal ürettikleri için verimsiz olan, ama yararlı sayılan küçük işletmelerin en azından yarısı. Üretilen mallar, aşınma ve üretim bakımından nitelikli olsaydılar, herkesin aldatmaya çalıştığı hükümet işlerinin söz konusu olduğu yerlerde, bugüne göre yarı yarıya, hatta dörtte üç oranında daha ucuza gelecekti.
7. Tüccarların ve ticari mümessillerin onda dokuzu. Çıkarbirliğine dayalı yöntemler bu tür hizmetleri, bugünün karmaşık sistemince ihtiyaç duyulan aracıların onda biri vasıtasıyla karşılayacaktır. [...] (IV, 173 - 176)

Çalışma Hakkı

Toplumumuz yoksullara, kendilerine yaraşır, eğitimlerine

uygun geçim olanakları sağlamaktan, doğal hakların başında gelen çalışma hakkını güven altına almaktan ne kadar da aciz! Ben, "doğal haklar"dan, özgürlük ve eşitlik adıyla bilinen hayalleri anlamıyorum. Yoksullar bu kadar fazlasını istemiyorlar! Zenginlerle eşit olmayı düşünmüyorlar; onların hizmetçileri gibi sofradan tok kalktıkları zaman durumlarından hoşnut olacaklardır. Halk, kendisinden beklenenden daha makuldür. Siyasal kargaşa onu işsiz bıraktığı, açlığa mahkum ettiği, namussuzluk ve umutsuzluğa ittiği zaman, yardımına gelmek için çare aradığınız sürece boyun eğmeye, eşitsizliğe ve uşaklığa razı olur. Ancak ondan sonra siyasetin kendisini yarı yolda bıraktığını hisseder. Felakete uğradığında yardımına koşmak bir yana, yaşamının bağlı olduğu ve alıştığı işini güven altına almak için siyaset ne yapmıştır ki? Halk arasında, ama üst katmanlarda da, diğerleri tasasızca tembellik eder ve bolluk içinde yüzerken, kendilerine boşu boşuna iş arayan mutsuzlar doludur. Siyaset, sadece hizmet etme ve aylaklar eğlensin diye çalışma hakkını talep eden bu mutsuzlara egemenlik hakkı tanıyarak onlarla niçin alay etmektedir?

Muhtaçlara, orduda ya da tarlada yeterince yer bulunduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Bu, çok çocuklu bir baba ya da erkeğe göre işsiz kalma ya da kurtuluşu fahişelikte bulacak kadar az kazanma tehlikesiyle daha çok karşı karşıya olan kadınlar için iyi bir öğüt müdür? Gençliğini serbest sanatları icra ederek geçirmiş olanlar mı sadece karda kamp kurmaya ya da saban sürmeye yarıyorlar? Bu insanlara böylece zehir kadehini sunuyorsunuz, çünkü saban demiriniz, sırt çantanız ve sadakalarınız eğitim görmüş, kültürlü insanlar için ölümden de beterdir. Üst sınıftan biri olarak doğup büyümüş bir kimsenin kendini ayaktakımıyla eş durumuna getirmek zorunda kalması, onun için canlı canlı mezara girmekle birdir. Toplum anlaşmalarınız bu tür çarelerle doğal alın yazısını aldatabileceğini mi sanıyor yoksa? Doğa gibi olabilmeniz için, hiç olmazsa doğanın vahşilere ve hayvanlara verdiğini, yani beğendikleri ve ömürleri boyunca alıştıkları işi, insanlardan oluşan toplumda insanın hoşuna giden işi, bize de vermek zorundasınız.

Uygar insana, geri alınmayacak şekilde kendisine ait olan, nasıl ve ne zaman canı isterse, insafsız bir gözcüye bağımlı olmadan, adetlerinden hoşlanmadığı kişilerle ilişki kurmak zorunda kalmadan icra edebileceği işi verin.

Uygar insana da vahşilere tanınan, dünyada hiçbir gücün ellerinden alamayacağı hakkı, kabile reisi gibi aynı işi yapma, yani sonuçlarından bir efendinin değil, sadece kendisinin yararlanacağı avlanma, balık tutma hakkı gibi aynı hakkı tanıyın. Kısacası, doğanın vahşilere ve hayvanlara bilimin yardımı olmadan verdiği şeyleri, muhtaçlara vermek için biliminizden yararlanın. (XII, 624 - 625)

İlgi Çekici Çalışma Nedir?

Ancak çalışmak yine de birçok yaratığa -örneğin kunduza, balarısına, yabanarısına, karıncaya- tembellik etmek ellerinde olmasına karşın büyük bir haz vermektedir. Ama tarzı onları, çalışmaya teşvik eden ve çalışmaktan mutluluk duymalarına neden olan sosyal bir mekanizma ile donatmıştır. Bu hayvanlar gibi bize de aynı iyiliğin yapılmaması için bir neden var mıdır? Onların çalışma yaşamı ile bizimki arasında nasıl da bir fark var! Bir Rus ya da bir Cezayirli kırbaçtan ya da zorbalıktan korktuğu için, bir İngiliz ya da bir Fransız yoksul ailesini tehdit eden açlıktan korktuğu için çalışır. Özgürlükleri bize bu kadar çok övülen Grekler ve Romalılar, bugün sömürgelerimizdeki zenciler gibi köle olarak ve ölüm korkusu içinde çalışmışlardı.

İlgisini çeken bir işten mahrum kaldığı zaman insanın mutluluğu işte böyledir! İnsanlarca konan yasalar ve felsefi öğretilerimiz, insanların çalışkan hayvanlara gıpta etmesini başarmıştır, çünkü çekicilik hayvanlarda tüm zahmetleri haza dönüştürmüştür. Tanrı bizi bu hayvanlara benzetseydi ve bize uygun her işi icra etmek için tutkulu bir çekicilikle donatsaydı ne kadar mutlu olurduk! Yaşamımız, ölçüsüz zenginliklerin kaynağını teşkil eden sonsuz bir sevinç ve haz silsilesi olurdu. Ama ilgi çekici çalışmayla henüz tanışmadığımız için kürek mahkumlarından oluşan bir toplumdan başka bir şey değiliz; gerçi birkaç kişi ça-

lışma yaşamından uzak kalmayı ve aralarında birleşerek tembellik etmeyi başarmış olabilir. Ama geniş kitleler bunlara karşı kin besler, çünkü onlar da çalışmaktan kurtulmayı denerler. İşte bu tutumdan, başkaldırının nüveleri, halka kendilerini zengin ve mutlu hale getireceğine ve çalışmaktan kurtaracağına dair söz veren ajitatörler ortaya çıkar. Bunlar bir devrimle başa geçtikleri zaman, aylaklık ya da aylaklıkla aynı kapıya çıkan müdürlük rollerini oynamaya devam etmek için halkı daha çok baskı altına alır ve köleleştirirler. Bu can sıkıcı durumda, hayvanlarla böceklerin yazgısına gıpta etmekten ve bize çok görülen bir yardımı açıkca bu yaratıklara bahşeden kadere yakınmaktan başka bir şey kalmıyor geriye. Zira felsefenin önyargılarına inanılacak olursa, kader, bize tahsis ettiği işleri güzelleştirmek için, ne bir sosyal yasa ne başka bir yasa ne çalışma sırasında aynı kalan bir mekanizma ne de sanayiye özgü bir çekicilik bahşetmiştir; hatta yaşayabilmek için pek çok kişinin muhtaç olduğu yıpratıcı işleri bile bize garanti etmemektedir, üstelik çalışanlar dahi bu tür işlerin ürünlerinden dolaylı olarak mahrum kalmaktadırlar, çünkü toprağı kendileri için değil, genellikle efendileri için işlemektedirler. İster erkek ister kadın ya da çocuk olsun en sıradan kişinin bile şu üç niteliğe, yani sermayesine, emeğine ve yeteneğine göre kazançtan pay aldığı çıkar birliğine dayalı düzende bu can sıkıcı durum ortadan kalkacaktır.

Filozoflarımız müphem bilgeliklerinin ve baskıcı yasalarının bu boşluğu doldurabileceğini, ilgi çekici çalışma alanları yaratmak için bir yasa bulunmaması gerçeğini telafi edebileceğini boşu boşuna iddia ediyorlar; anayasalarda işçilere boşuna bir yığın teşvik edici önlem sözleri veriyorlar: Bütün bu kurumlar çalışma yaşamından nefret edilmesine ve Kutsal Kitap'ta sözü geçen yedi afete neden oluyor. (III, 249 - 251)

UYUM'DA ÇALIŞMA

Çıkar Birliğine Dayalı Çalışmanın Yedi Koşulu

Birlik'in olanakları üzerinde insan ne kadar uzun düşünürse, uygarlıkta tarımın, parçalanmış ailelerin insan belirlenimine ters düştüğü ve geniş kitleleri bir araya getirmek için çare aramanın ihtiyaç haline geldiği o kadar çok belli oluyor; çünkü küçük gruplar ekonomik çalışamazlar ve tarımın her kolunda gelişmeye yarayan bilgileri toplayamazlar.

Ben, nihayet keşfedilmiş olan çıkar birliğine dayalı yöntemi arama fırsatını kaçıran bilgi dolu tam otuz yüzyılın düşüncesizliğine dikkati çektim.

Biz bu yöntemin en önemli özelliğinden, yani ezelden beri bilimi felce uğratan tüm engellerin aşılmasına yardımcı olan sanayiye özgü çekicilikten söz etmek istiyoruz. Siyaset ve ahlak bugüne kadar insanlara çalışmayı sevdirememiştir: Ücretli işçilerin, tüm emekçilerin, hatta halk arasındaki bütün sınıfların her zaman tembelliğe eğilim duyduğunu görüyoruz. Kentlerde pazar tatiline pazartesiyi de ekledikleri, hiç gayret göstermeden, yavaş ve isteksiz çalıştıkları gözden kaçmıyor.

Onları çalışmaya alıştırmak için, kölelik dışında, açlık korkusu ve cezadan başka çare bilinmiyor. Ancak çalışma, tanrının bize ihsan ettiği bir belirlenimse, o zaman onun çalışmayı bize zorla kabul ettirmek istediğini ve soylu bir itici gücü, çalışmayı haza çeviren bir uyarımı aklına getirmediğini nasıl düşünebiliriz!

Çekicilik güçlerini sadece tanrı bahşedebilir; o evreni ve kullarını yalnız çekicilik vasıtasıyla sevk ve idare etmek ister, tanrı bizi tarımda ve küçük işletmelerdeki çalışma yaşamına bağlamak için sanayiye özgü bir çekicilik sistemi yaratmıştır, bu sistem bir kez işlemeye başlarsa, tarımdaki ve küçük işletmelerdeki işleri çok çekici bir hale getirecektir; bunlar belki de bugünün şölenlerinden, balolarından ve tiyatro gösterilerinden çok daha çekicidirler. Çıkar birliğine dayalı düzende halk işinde o kadar huzur duyacak ve o kadar çok uyarımla karşılacaktır ki, işini bir şölen, bir balo ya da bir tiyatro gösterisi yüzünden yarıda bırakmaya yanaşmayacaktır. Halkı bu kadar güçlü bir şekilde kendine çeken çıkar birliğine dayalı çalışma, insana itici gelen, bugün kendisinden nefret etmemize neden olan çalışma biçimlerinin hepsinden farklı olmak zorundadır. Çıkar birliğine dayalı çalışmayı çekici hale getirmek için şu yedi koşulun yerine gelmesi gerekir:

1. Her işçi Birlik üyesi olmak zorundadır ve ücret yerine kazançtan pay almalıdır.
2. Erkek, kadın ya da çocuk olsun, herkese sahip olduğu şu üç niteliğe göre çalışmasının karşılığı ödenmelidir: Sermaye, emek ve yetenek.
3. Çalışma süreleri günde sekiz defa değişmelidir, zira insan tarımda ya da küçük işletmede bir işi bir buçuk = iki saatten fazla aynı zevkle yapamaz.
4. İşler, kendiliğinden bir araya gelen ve üretici şekilde yarışan dost gruplarınca icra edilmelidir.
5. Atölyeler ve ekime elverişli topraklar şıklığı ve temizliği ile işçilerin gözünü almalıdır.
6. İşbölümü öylesine gelişmiş olmalıdır ki, her cins ve yaştan insanlar kendilerini beğendikleri işlere verebilmelidir.
7. Bu işbölümünde erkek, kadın ya da çocuk olsun, herkes çalışma hakkını, yani içtenliğini, dürüstlüğünü ve ehliyetini kanıtlayabildiği sürece arzu ettiği herhangi bir iş kolunda çalışma hakkını sonuna kadar kullanabilmelidir.

Sonuç olarak yeni düzen insanlara esenliklerini ve hem bugün hem yarın asgari geçim için gereken geliri sağlamalıdır. Bu

öyle bir güvence olmalıdır ki, hem insanlardan hem de kendinden dert ve tasayı kaldırmalıdır. (III, 13 - 16)

Yoksullarla Zenginler Bir Arada Nasıl Yaşarlar

Bir falanj eşit olmayan birçok üyesinin çıkarlarını nasıl bağdaştırır ve her birini niteliklerine göre -sermaye, emek ve yetenek- eksiksiz nasıl tatmin eder, işte bütün bunları açıklamadan önce bu farklı Birlik üyelerini birleştiren, zenginlerin yoksulları soyma konusunda söz birliği ettiği, yoksulların da zenginleri aldatmayı düşündüğü, orta direğin ise hem üst sınıftan hem de alt sınıftan nefret ettiği uygarlık sisteminde uzlaşmaz şekilde birbirinden ayrılmış zengin ve yoksul sınıflar arasında içten bir dostluk, hatta gözü kapalı bir bağlılık yaratan ahlaksal ilişkilere değinmek zorundayım.

Yoksullarla zenginleri uzlaştırmaya yarayan en etkili itici güçlerden biri, çıkar birliğine dayalı ya da bileşik mülkiyet ruhudur. Uyum'da yoksul bir kimse, elinde sadece küçük bir hisse senedi bile olsa, tüm Kanton'un sahiplerinden biri sayılır; o "bizim topraklarımız, bizim saraylarımız, bizim şatolarımız, bizim ormanlarımız, bizim fabrikalarımız, bizim atölyelerimiz" diyebilir. Her şey ona aittir; tesislerin ve ekili toprakların bütününe ilgi duyar.

Bugün bir orman yanıp kül olduğu zaman yüzlerce köylü kılını kıpırdatmadan seyreder. Orman münfenit bir mülkiyettir, yalnız efendiye aittir. Köylüler efendiye zarar veren her şeye sevinirler ve zararı gizlice artırmak için ellerinden geleni yaparlar. Irmak taşıp da tarlaları su bastığı zaman köy sakinlerinin dörtte üçü, ırmak kıyısında tarlaları olmadığı için, zarara sevinirler. Taşan ırmak zengin komşularından birinin mısırını telef ettiği zaman bundan zevk duyarlar, çünkü sözü geçen miras kendisinden herhangi bir çıkar beklemeyen köy sakinleriyle her çeşit bağdan yoksun münferit bir mülkiyettir.

Çıkarların birleştirildiği ve herkesin, isterse emeğine karşılık payına düşen kazanç bakımından Birlik üyesi olduğu Uyum'da bireyler Kanton'un gelişmesini her zaman yürekten arzu ederler;

ülkenin küçük bir bölümü zarar görse herkes üzülür. İşte üyeler arasında, kişisel çıkardan dolayı, ücretli işçi değil, tersine birer hissedar olmalarından dolayı böylece genel bir dostluk duygusu doğar; sadece 12 metelik bile olsa ürünün değeri düştüğü zaman bunun, malı mülkü ve hisse senedi olmayan, bu yüzden yalnız üretim fazlasından pay alan kişiler için beş meteliklik bir kayıp anlamına geldiğini bilirler; sözü geçen üretim fazlası da şu üç sınıf ve hisseye ayrılır: Emeğe 5/12, sermayeye 4/12, yeteneğe 3/12. (IV, 516-517)

Çalışma Yaşamında Özgürlük Üstüne

Sağlık ve zenginliğin yanı sıra, bedensel ve toplumsal diye ikiye ayrılan özgürlükten daha değerli başka bir şey yoktur. Toplumsal alanı hiç de filozofların bize bahşetmek istedikleri türden bir özgürlük değildir.

Filozoflar, doğayı basit bir sistem olarak görme alışkanlıklarına uyarak hastalık derecesindeki basitleştirme eğilimlerini tartışmaya açtılar. Özgürlüğü münferit, bileşik ve çifte-bileşik diye ayırmasını bilemediler. Binlerce yıldan beri birincil, yani maddi ya da bedensel özgürlüğü ihmal ettiler. (III, 152)

Böylece felsefe, bedensel ya da maddi özgürlük uğruna bir şeyler yapmaktan ya da pasif veya aktif kurtuluş için çareler düşünmekten aciz olduğunu kanıtlamıştır. Tekrarlarsak, felsefe binlerce yıldan beri böyle bir kurtuluşun mümkün olmadığına inandıktan sonra, onu kan dökmeden ve siyasal destek olmadan gerçekleştirecek yöntemleri uygulama ve gelecek kuşaklara aktarma konusunda yaya kalmıştır.

Toplumsal özgürlük alanında acaba daha fazla bir beceri mi göstermiştir? Bu soru, özgürlüğü, tekrar alt gruplara ayrılan farklı üç grup halinde ele almamıza neden oluyor. Okurun canını didaktik ayrıntılarla sıkmamak için bunu üç grupla sınırlayacağım.

1. Yalınkat ya da bedensel özgürlük, toplumsal özgürlük hariç. Bu özgürlük, ayakta kalmasına ucu ucuna yeten çok düşük

gelire sahip yoksul bir kişinin yazgısıdır. Bu kimse *aktif bedensel* özgürlüğün tadını çıkarır, çünkü hiç geliri olmayan işçiler gibi çalışmak zorunda değildir. Ama tutkularını tatmin edemez. Phebon, giriş ücreti bir Taler olan operaya gitmekte serbesttir; ne ki, geliri beslenmeye ve giyinmeye ancak yetmektedir. Milletvekili olmakta da serbettir, ama bunun için mala mülke, paraya ihtiyaç vardır. Bu gurur verici unvan, yani özgür bir insan olmak Phebon'a toplumsal özgürlük yerine sadece hüzün getirmektedir. [...] O, toplumun yalnızca pasif bir üyesidir; tutkuları aktif bir şekilde gelişemez; düşüncelerini kimse dikkate almaz.

Ama o yine de, açlıktan ölmemek için çalışmak zorunda kalan ve haftada, *aktif* bedensel özgürlüğünün tadını çıkardığı bir tek boş günü, yani pazar günü olan işçiden çok daha özgürdür. Haftanın diğer günlerinde işçi *pasif* bedensel bir özgürlük içinde yaşar: Atölye onun için sözleşmeli dolaylı bir kölelik, pazar gününün tatlı tembelliğine karşılık bedensel bir eziyettir. Toplumsal özgürlüğü de aynı şekilde aktif ve pasif diye ayırıyoruz. Yukarıda adı geçen iki sınıf için toplumsal özgürlük söz konusu değildir: Onların özgürlüğü, düşük aylıklı emeklilerde aktif, işçilerde pasif olmak üzere, sadece yalınkat ya da bedenseldir; ama bu yazgı, ne pasif ne de aktif bedensel özgürlüğe sahip kölenin yazgısından hiç olmazsa daha büyük bir talihsizlik değildir.

2. *Uzaklaştıran Bileşik Özgürlük.* Bu grup, *aktif bedensel* ve *aktif toplumsal* özgürlükleri, tutkuların özgürce gelişmesini kapsar. Bu iki özgürlükten vahşiler yararlanırlar. Vahşi, bizde bir bakanın yaptığı gibi, savaş ve barış konusunda fikrini açıklar. Ruhunda yer alan tutkuları, kabile içinde mümkün olduğu kadarıyla geliştirebilir; özellikle uygarlara yabancı olan tembelliğin tadını çıkarır. Gerçi beslenmek için avlanmak ve balık tutmak zorundadır; ama bunlar, kendisini aktif bedensel özgürlüğünden yoksun bırakmayan çekici işlerdir. Zevk veren bir iş yük sayılmaz, oysa saban sürmek vahşiyi bunaltırdı, ona bir yük olurdu. Bir tüccarın satış yapması gibi avlanmak da bir eğlencedir. Tüccar öğleye kadar yüzlerce kumaş topunu açtığı, yalanlar attığı ve birçok pantolon sattığı zaman bedeninde bir rahatsızlık hisse-

der mi? Bu uğraş bir eğlencedir, çekici çalışmadır, bedensel özgürlüktür; bugün durumundan hoşnut olan tüccarımızın ertesi gün bir tek alıcının bile gelmediğini gördüğü, ne yalan söyleyebildiği ne de satış yapabildiği zaman yüzü asılacak ve neşesi kaçacaktır.

Demek ki, vahşinin özgürlüğü bileşiktir, çünkü bu, hem aktif bedensel hem de aktif toplumsal özgürlük anlamına gelmektedir. Ancak bu iki faaliyet, üretici çalışmanın belirleniminden uzaklaşmaktadır. Yakınlaştıran aktif özgürlükler düzeyine çıkarmak için vahşiye çekici üretici çalışmayı, tutkulu birliklerde yapılan işleri göstermek gerekir; vahşi ancak o zaman özgürlüğün üçüncü aşamasına doğru ilerleyebilir.

3. *Yakınlaştıran ya da Çift-bileşik Özgürlük.* Çekici üretici çalışmaya bağlı olarak aktif bedensel ve aktif toplumsal çalışma biçimlerini kapsar.

Bu özgürlük, mensubiyetin bütünlüğünü, erkek, kadın ya da çocuk olsun herkesin kişisel muvafakatini, çalışmak ve temellendirilmiş düzeni korumak için tutkuyla el birliği ettiklerini varsayar. Özgürlüğün bu üçüncü türü insanın belirlenimidir. (III, 154 - 156)

Tasa ve Dertlerden Kurtuluş

Bu, hayvanlara özgü bir mutluluktur. Uygarlıkta insan ancak çok zengin olursa bundan yararlanabilir. Ama uygarların onda dokuzu endişesizce geleceğe bakmaktan çok uzaktır, can sıkıcı ve zorla kabul ettirilmiş işlerde çalışmaya mecbur bırakıldıkları için günün yükünü taşıyamazlar. Bu yüzden hiç olmazsa pazar günleri, huzursuz birçok zenginin boşu boşuna aradığı, dert ve tasadan uzak birkaç dakikanın tadını çıkarmak için meyhanelere ve eğlence yerlerine koşarlar. "Post equitem sedet atra cura." ["Binicinin terkisinde büyük dertler oturur"]. Şimdi ukalalar şöyle diyecektir: Tasasız ve dertelerden uzak olmak kişinin özelliğidir, yoksa bir hak değildir; ama hafifmeşrepliğin şerefsizce bir davranış sayıldığı uygarlıkta bu özellik ayıplandığı sürece bir hak haline gelir. Biraz parası olan bir aile reisi, atölyesi-

ni ihmal edip vergilerini ve kirayı ödemeden, gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamadan kendini eğlenceye vermeye kalkışsaydı, kamuoyu hemen maliyeye ve icraya başvurarak onun vahşiler ve de hayvanlar gibi tasasız yaşamaya hakkı olmadığını, dert edinmeme eğilimine karşın bundan vazgeçmesi gerektiğini bildirip şikayet edecekti. Üstelik uygar eğitim, gelişmesi Uyum'da hiçbir şekilde engellenmeyecek bir eğlence olan bu eğilimle mücadeleyi sistemli olarak hep göz önünde bulundurmuştur.

Vahşinin hiçbir dert ve tasa tanımadığı, geleceğinden endişe duymadığı açıktır. Durum değişik olsaydı, o da çocuklarının, kabilesinin aç kalmasından korkmak, toprağı işlemek için tarım araçları ile gereken aletleri sunan uygar hükümetin bu teklifini kabul etmek zorunda kalacaktı. Oysa vahşi sahip olduğu yedi haktan hiçbirini kaybetmek istemez ve böyle davranırsa iyi eder, çünkü bu hakların birinden, yani dert edinmeme hakkından vazgeçecek olursa diğer haklarını da birbiri ardına kaybedecektir. Bu hesabı elbette o değil, onun yerine doğa yapar. Çekicilik onu doğru yoldan çıkarır. [...]

Vahşinin bu mutluluğuna karşı yapılacak tek tutarlı itiraz, bu mutluluktan kadınların da yararlanmamasıdır: Kadınlar insanlığın yarısını oluşturmasına karşın, vahşiler arasında içinden çıkılmaz ve mutsuz bir konuma sahiptirler. Bundan daha gerçek başka bir şey yoktur. Ama ben bu onur kırıcı durumu göstermeseydim filozoflar hiç aldırmayacaklardı, çünkü kendileri kadınlara hiç değer vermeme alışkanlığındadırlar. İnsanlığı oluşturan üç cinsiyet;

erkek ya da majör
dişi ya da minör
karışık ya da nötr, çocuk

cinsiyetleri arasından felsefe yalnız bir tanesini görmekte ve onun için çalışmaktadır, yani erkek ya da majör cinsiyet için. Ancak ona nasıl bir mutluluk sağlamaktadır? Özgürlüğü oluşturan yedi hak yerine, onun başına sadece Kutsal Kitap'taki yedi afeti sormaktadır. Daha önce itirazlardan birinde, vahşinin özgürlüğünü uzaklaştırıcı-bileşik özgürlük diye tanımlayarak cevap vermiştim. Bu özgürlük iki tarzda uzaklaştırıcıdır: Önce

toplumsal, çünkü kabile denen toplumsal bütün ne çalışmayla ne de insanın belirlenimiyle bağdaşır; sonra maddi, çünkü dişi cins yedi doğal haktan çok az pay alır ya da hiç almaz.

Ancak erkek vahşinin, bize oranla özgürlüğü daha çok geliştirdiği kesindir, çünkü o uzaklaştırıcı-bileşik özgürlük düzeyine ulaşır, yani yedi haktan yararlanır. Demek ki o, her iki cinsin büyük çoğunluğunu bu avantajlardan mahrum bırakan bizlerden çok üstündür. (III, 167 - 169)

Asgari Geçim

İnsanların büyük bölümünü bu yedi haktan mahrum bırakan uygar düzen zararımızı karşılamak zorundadır; önce bize yaşamamız için gereken asgari beslenme, giyim ve barınma güvencesini vermelidir, hem de üç toplumsal sınıfa, yani üst, orta ve alt sınıfa uygun bir şekilde. Buna göre üç sınıftan yoksullar için üç asgari geçim tarzı olmalıdır. Ama böylece bireysel özgürlüğün sağlandığı söylenemez, zira bir kimseyi yoksullar evinde de beslemek, giydirmek ve barındırmak mümkündür, ama o burada kendini bir tutuklu gibi ve mutsuz hisseder. Özgür olabilmek için başka koşulların da yerine gelmesi gerekir. İlk olarak, bireyler özgürlüğü oluşturan yedi haktan yararlanabilmeli ya da karşılığını görebilmelidir; kendisine tutkularını aktif olarak geliştirme güvencesi verilmelidir.

Yedi doğal hakkını kaybeden uygarların zararını karşılamak için yazarlarımız caka satarak bize bazı hayaller sunuyorlar: İnsan özgür bir kişi ünvanını taşımaktan gurur duymalıymış ya da bir anayasa güvencesi altında yaşamaktan mutlu olmalıymış. Hayal adını bile hak etmeyen bu tür münasebetsizlikler, özellikle açlık çektikten sonra doymak, tıpkı bir vahşi gibi avcı, balıkçı, düzenbaz ve hırsız olarak tasa çekmeden, neşe içinde yaşamak isteyen ücretli işçiyi tatmin etmekten uzaktır. (III, 167 - 170)

Çalışmayı Teşvik Eden Tutkular: Toplumsal Tutkular

Önce *Papillone* ya da hercailik hevesiyle başlıyorum. Bu heves, yanılsamalar yaratmaya ve duyuları, ruhu uyarmaya yarayan dönemsel ilişkilere, zıt durumlara, sahne değişikliğine, iç gıcıklayıcı olaylara, yeniliklere duyulan ihtiyaçtır.

Bu ihtiyaç ılımlı biçimiyle kendisini saatte bir, şiddetli biçimiyle iki saatte bir belli eder. Tatmin edilmezse insan istikrarsızlıga ve can sıkıntısına düşer. [...] Çıkar birliğine dayalı düzende her iş bir buçuk, en fazla iki saatlik bir çalışma süresi içinde yapılacağı için, gün boyunca herkes yedi sekiz değişik işte çalışabilecek ertesi gün işini değiştirebilecek ve başka gruplara katılabilecektir. Bu yöntem, onbirinci tutkunun hercailik hevesi denen isteklerine denk düşer; hercailik hevesi insanı zevkle eğlenceden eğlenceye koşturur, saatlerini aynı işi yapmakla geçiren, bir şölene altı saatini, bir balayı ise bütün gecesini uykusundan ve sağlığından feragat ederek ayıran uygarların bu taşkınlıklarından kaçındırır.

Uygarların bu sözü geçen eğlenceleri asla üretici değildir. [...] Uyum'da yaşamanın gereği olan sık sık yer değiştirmeyi kolaylaştırmak için, bir falanster'in giriş katı ile ilk katındaki her bölüm ve her cenah, kışın borularla ısıtılan yazın da serin hava verilen koridorlar vasıtasıyla biribirine bağlanacaktır. Ayrıca yan yana bulunan cenahlar, sütunlar üzerine kurulan geçitlerle birleştirilecektir; kum serpilmiş yeraltı geçitleriyle falanster'den ahırlara gidilecektir. Bu şekilde insan dışarısının soğuk ya da sıcak olduğunu bilmeden bütün salonları, atölyeleri ve ahırları dolaşabilecektir. Tarlalarda çalışan grupları taşımak için, on sekiz kişi alan büyük hafif arabalar kullanılacaktır.

Uygarlardan bazıları, bütün bu donanımların pahalıya patlayacağını söyleyecektir. Oysa bu donanımların masrafı, bugün giysiler ve arabalar için, nemi ve kiri, havanın aniden değişmesi ve aşırı yorgunluk yüzünden yakalandığımız soğuk algınlığını, gribi ve ateşi önlemek için yapılan harcamalara göre kat kat az olacaktır.

Başkaları da, işlerin çeşitliliğinden dolayı sık sık yer değiştir-

menin çok zaman kaybettireceğini söyleyecektir. Oysa bu, zirai işlerde ortalama beş ile onbeş dakikalık bir zaman, binalardaki işlerde ise bu sürenin sadece yarısını alacaktır.

Bu molaları çok bulanlar, insanı çalışmaktan alıkoyduğu için uykuyu da kaldırma teklifinde bulunabilirlerdi. Oysa verilen dinlenme molaları çalışmayı hızlandırır: Uyum sakinleri tutku ve zevkle çalışacaktır; bizim yavaş çalışan, beceriksiz, bezgin, üşengeç ve uçan bir kuş görür görmez küreğine dayanarak seyre dalan ücretli işçilerimizin üç saatte bile yapamadıklarını onlar bir saatte başaracaklardır. Uyum sakinlerinin çalışma şevki, iş değiştirmek için verilen aralarla gem vurulmadığı takdirde ifrata varacaktır. Ama eleştirmenler çıkar birliğine dayalı mekanizmayı sadece uygar sistemin alışkanlıklarına ve olanaklarına göre değerlendirmek isterler.

Şimdi diğer iki mekanikleştiren tutkuya geliyorum.

Cabaliste ya da çatışma hevesi ile *composite* ya da uyuşma hevesi birbirlerine tamamen ters düşerler: Birincisi hesaplayan ve bilinçli bir iktidar, ikincisi ise körü körüne bir itki, sarhoş olma hali, duyuların birçok hazı aynı anda alması ile ruhun birleşmesinden ortaya çıkan kendinden geçiş durumudur.

Çatışma hevesi ya da hizipçilik zihniyeti, ikbalperestlerin, saray mensuplarının, örgütlü birliklerin, tüccarların, kibar çevrelerin entrika çevirme düşkünlüğüdür.

Kabalist ruh, tutkuya her zaman bir takım hesaplar katmakla kendini belli eder; entrikacıda, ister bir jest ister göz kırpmak olsun, her şey bir hesaptır; o her şeyi ölçüp biçerek yapar, ama yine de çok kıvrak ve atik davranır. Bu onuncu tutkunun, yani çatışma hevesinin ateşi, demek ki yansıtılmış bir coşku durumudur; on ikinci tutkunun körü körüne coşkusuna, yani uyuşma hevesine tamamen karşıttır. Her ikisi de çalışan bir birliğin gruplarını iki karşıt itki vasıtasıyla uyarırlar.

İnsan çatışma hevesini o denli içinde hisseder ki, gerçek entrikalardan mahrum kaldığı yerlerde, oyunda, tiyatroda, romanda yapay olanını arar. Bir kimse davet verdiği zaman konuklara, örneğin kağıt oyununda hile yaparak ya da seçimle belirlenen bir komedi düzenleyerek yapay entrikalar sunmak zorundadır.

Taşraya sürülmüş ve bir küçük burjuva kentinde entrika çevirmeden yaşamak zorunda kalmış bir saray mensubundan çok acınacak başka bir şey yoktur. İşi gücü bırakıp hareketli ticari entrikalardan uzak kalmış bir tüccar, tüm zenginliğine karşın, kendisini dünyanın en mutsuz insanı sayar. Birlikler mekanizmasında çatışma hevesinin en önemli özelliği, başarı üzerinde hak iddia etmek ve güçleri dengeye getirmek için yeterince birbirine yakın olan gruplar arasında uyumsuzluk ya da rekabet yaratmaktan ileri gelir.

Örneğin erken yetişmiş sarı, turfanda sarı ya da benekli yeşil gibi birbirine benzeyen armut türlerini yetiştiren gruplar arasında bir uyum söz konusu olamaz. Bu gruplar hemen hemen her zaman birbirlerini kıskanacak kadar yakındırlar ve çelişki içinde yaşarlar. [...]

Çıkar birliğine dayalı Uyum'da hem uyuma hem de uyumsuzluğa ihtiyaç vardır. Ancak uyumsuzluklar, örneğin arpacık armutu ile portakal armutu yetiştiren, birbirinden çok uzak gruplar arasında görülmez. Bu iki küçük armut çeşiti arasında, bir yargıcı tereddüte düşürecek kadar belirgin bir fark vardır: Yargıç, ikisi de nefis, ama karşılaştırılamayacak kadar birbirine benziyor, diyecektir. Bu yüzden bu iki grup arasında kıskançlık, hizipçilik zihniyeti patlak vermeyecektir. Çatışma hevesi burada entrika çeviremez.

Her tutkulu Birlik'te, ister çalışma ister eğlence olsun, demek ki söz konusu, birbirine yakın faaliyetlere ilişkin bir aşama çizelgesi, sık ya da sıkıştırılmış aşama çizelgesi hazırlamaktır. Bu, çatışma hevesine canlı bir atılım kazandırmak, her ürünü nitelikli hale getirmek, çalışma zevkini teşvik etmek ve her grubun üyeleri arasında samimiyet yaratmak için güvenilir bir çaredir.

Ne ki, eğer tüketicilerin ve de üreticilerin damak zevkini geliştirmeye çalışılmadığı takdirde bu parlak sonuca ulaşmak mümkün olmayacaktır. Ürünleri istediği kadar mükemmel ve çeşitli olsun, eğer insanlar ahlakçı ve beğenileri de tekdüzeyse, sadece tutkularını gemlemek için yemek yiyorlarsa ve baskıcı ahlak yüzünden duyularını geliştirmeyi kendilerine çok görüyorlarsa, bunun Uyum sakinlerine ne yararı olacaktır? Bu du-

rumda, kimse değer vermesini bilmediği için, kültürel genel yetkinlik çökmeye mahkum olurdu. Kabalist ruh, üreticilerle aşçılar grubunda etkisini kaybedecek, tarım sanayii bugünkü hantal konumuna düşecekti, çünkü 100 uygun kişiden ancak 10'u bir malın niteliğini değerlendirecek durumdadır. [...]

Bu uyumsuzluğa engel olmak için çıkar birliğine dayalı toplumda çocuklar, üç biçimde olmak üzere, çatışma hevesi teşvik edilerek yetiştirilecektir: Yani yemek yeme, hazırlayıp pişirme ve üretim konusunda. Çocuklar her yiyecekten, her kokudan ve her çeşit yemeği pişirmekten zevk duymaya erkenden alışacak ve bunu geliştirerek gerekçelendireceklerdir. En basit yemekle bile değişik malzemelerin tadını almak isteyecekler, hazırlayıp pişirme, koruma ve üretim çalışmalarına da uygulamak için yemekle ilgili kabalist aşama çizelgesi hazırlayacaklardır.

Uygarlıkta çok kötü olan beğenilerin çeşitliliği, Birlik'te ekonomik ve üretici bir duruma gelecektir. Buradan iki türlü kazanç sağlanır:

1. Çalışmanın çekiciliği artar; 2. İnsanlar Birlikler'de üretmek ve tüketmek için teşvik edilir. [...]

Composite ya da uyuşma hevesi, toplumsal ya da mekanikleştiren tutkuların üçüncüsüdür; coşkulu bir uyuma yol açar. Grupları çalışmaya teşvik etmek için yalnız çatışma hevesinin itici gücü yetmez; söz konusu olan iki karşıtlıktan yararlanmaktır: Hem çatışma hevesinin hesaplayan aşırılığından hem de tutkuların en romantiği, aklın en büyük düşmanı olan uyuşma hevesinin körü körüne aşırılığından. Ben bunun, duyular ve ruh tarafından aynı anda alınan, ama farklı hazların birleşmesiyle meydana çıktığını belirtmiştim. [...] Bu tutku, çıkar birliğine dayalı her işte göz önüne alınmalıdır; uyuşma hevesi ile çatışma hevesi yeni düzende, çocukların geçimini sağlama zorunluğu, açlıktan ölme ya da yoksullar yurduna düşme korkusu gibi uygarlıkta başvurulan değersiz itici güçlerin yerine geçmek zorundadır.

Çıkar birliğine dayalı düzen bu tür çirkin gerekçeler ileri sürmektense, bu üç mekanikleştiren tutkuya, özellikle uyuşma hevesine her zaman başvurarak çalışma gruplarını dörtlü bir büyü

ile canlandırmasını bilecektir: İki yanılsama duyular için, iki de ruh için; yani bir grubun üyeleri arasında dört sempati çeşiti etkide bulunacaktır.

Ruhla ilgili iki sempati özdeşlikle karşıtlığın uyumuna dayanır. Bir grubun üyeleri arasında özdeşlik uyumu mevcuttur: Tutkuyla seçtikleri ve istedikleri zaman bırakabilecekleri görevleri bakımından zorunlu olarak özdeş bir fikre sahiptirler. İnsan çevresinde, uygarlıkta aralarına katılmak zorunda kaldığı hoyrat ve kaba tüccarlar, bu ayaktakımı yerine, işbirliği yapan, çalışkan, zeki, hayırsever bir grup tarafından desteklendiğini görürse özdeşlik uyumu etkili ve güçlü bir büyü haline gelir. Sevimli ve dostça duygular besleyen insanların varlığı çalışma şevkini artırır ve kısa bir çalışma süresinden sonra, belki birlikte yenen bir yemekte ya da çalışma dışı zamanlarda tekrar görüşme isteğini uyandırır.

Ruhla ilgili ikinci büyü karşıtlıktır. Bunu önce belirtmiştim, ama bir kez daha yinelemek zorundayım: Bir Birliğin değişik çalışma gruplarında karşıtlığı yaratmak için, grupların faaliyetlerini, birbirini yakından izleyen nüanslarına göre kademelendirmek, bir grupla en yakın komşusu arasındaki uyumsuzluğu ve de karşıt gruplarla uyumunu ortaya çıkaran sık, sıkıştırılmış bir düzen kurmak gerekir.

Ruhla ilgili iki sempatinin, özdeşlik ve karşıtlığın yanı sıra, bir çalışma grubu iki duyusal uyarımla daha teşvik edilmelidir; birincisi, ürünün, her grup tarafından amaçlanan ve övgüyü hak eden özel yetkinliğinden kaynaklanan uyarım; diğeri de kolektif yetkinlikten, Birlikteki her işe ve ürüne nüfuz eden herkesin esenliğinden kaynaklanan uyarım. [...]

Duyusal ve manevi uyarımların itici gücü deneme falanjında henüz istenen düzeyde ve pek etkileyici olmayacaktır; ama kısa süre sonra güçlü tohumların filizlendikleri görülecektir. Bu umut ışıkları, yeni düzen istikrar kazandığı ve uygar eğitimin yanlış beden eğitimiyle fiziksel ve önyargılarla da ruhsal yönden sakatlayarak çocuklarımıza reva gördüğü ikili deformasyondan korunmuş ve Uyum'da doğup büyümüş olan bir kuşak boyu sürdüğü zaman sanayisel büyünün hangi aşamaya yükseleceğini kavramamıza yetmektedir.

Kısacası, bu üç mekanikleştiren tutku sanayisel bir Birliğin organik itici gücüdür; beraberce geliştirilmezlerse, sanayisel çekicilik doğup gelişmez, buna rağmen yine de meydana çıkarlarsa giderek bozulacak ve çok çabuk kayıplara karışacaklardır. (IV, 66 - 74)

Bu üç tutku -çatışma hevesi, hercailik hevesi ve uyuşma hevesi- doğanın karşıt kutbu olan ahlak tarafından şiddetle eleştirileceği için, bunların doğa tarafından talep edilen toplumsal mekanizmada büyük bir rol oynayacağı tahmin edilmelidir. Bunlar tutkulu Birliklere yön veren birer serdümen gibidirler: Her Birlik, bu üç tutkunun beraberce yükselmesini sağlamadığı sürece kendi mekanizmaları içinde gerçekliğini kaybeder. Bu üç tutku, on iki tutku portesinde tarafsız ögeyi oluşturur. Bu porte, ruhla ilgili dört tutku ile grupların oluşturduğu aktif öğeden, duyularla ilgili beş tutkunun oluşturduğu pasif öğeden ve üç mekanikleştiren tutkunun oluşturduğu tarafsız öğeden meydana gelir.

Sonuncular tarafsızdır, çünkü diğer dokuzunun hareket biçimlerinden sadece bir tanesidir; üç tutkudan her biri, diğer dokuz tutkudan en az ikisini harekete geçirirse gelişebilir. Analizcilerin bunları gözden kaçırmasının ve kimsenin dikkate almaya değer bulmamasının nedeni işte budur; ben bile onları, modern filozofların tanımadığı, ama eskilerin kabul ettiği tarafsız öğenin hesaplanışına dayanarak keşfedebildim. Bu ve diğer noktalarda çağdaş düşünce doğanın yollarından git gide uzaklaşmakta, ama yetkinliğe doğru yükselişiyle övünmektedir.

Üç tarafsız tutkunun bizleri ahlakın hor gördüğü yollardan, Uyum ve tutkuların dengelenişi olan hedefe ulaştıracağını hesaba katalım. Nafile yere arzu edilen denge, bir anlık bir hazı kötüye kullanmak için vakit bulmadan önce insanı yeni eğlencelere teşvik ederek tüm taşkınlıkları önleyen hercailik hevesi oyunundan ortaya çıkar. Demek ki hercailik hevesi tutkuları, yatıştırarak değil, çeşit çeşit eğlence sunarak dengeye getirir, çünkü o iki itkiden -çatışma hevesi ya da düşünülmüş aşırılıktan ve uyuşma hevesi ya da körü körüne aşırılıktan- yararlanır; ki bunlar, eğer hercailik hevesi, yani bir eğlenceden diğerine koşma

düşkünlüğü zaman zaman yardıma gelmeseydi Uyum'da bile taşkınlığa yol açardı.

Böylece sanayisel Birlikler, ahlakın hiç hoş görmediği iki güç tarafından, istikrarsızlığı gemleyen iki karşıt aşırılık tarafından yönlendirilirler. İşte bu, tutkuları dengeye getirmenin gizidir; buna ulaşmak ancak, ılımlılık ve rasyonellik hakkındaki görüşlerimize ters düşen yollara başvurulduğu zaman mümkündür. (VI, 77 - 78)

Deneme Flanjında Çalışma

Deneme flanjı tüm görevler için, bunlara uygunmuş gibi görünen Birlikler oluştursaydı, o zaman kendisine yanlış yol gösterilmiş olurdu. Oysa bir seçim yapılması gerekir. Şimdi bunun hangi kurallara göre yapıldığını göstermek istiyorum. [...]

1. Hayvanlar bitkilerden önce gelir, çünkü kışın boş zamanlarda da Birlikleri meşgul ederler.
2. Bitkiler küçük işletmelerden önce gelir, çünkü daha ilgi çekicidirler ve dirlik düzenliğe yararları dokunur.
3. Aşçılık sanatı da ilk sırada yer almaya layıktır, çünkü dur durak bilmeyen, hem üretime hem de tüketime bağlı ve rekabeti körüklemeye elverişli olan bir çalışma biçimidir.
4. Son olarak, ilgi çekici fabrika işi kazanç getirenden önce gelir, çünkü kurucuların politikası, çıkar birliğine dayalı sisteme pek yakışmayan kazanç kaygısı yerine tutkuları hoş bir şekilde dengeye getirme yolunu izlemelidir. Bu kazanç, sanayisel çekiciliği çabucak geliştirmek olan hedefine ulaşmazsa düpedüz bir sahtekarlık olurdu. [...] (VI, 130 -131)

Bitkilerin, ormanların, çimenlerin, seraların bakımıyla yazın elli Birlik uğraşabilir. Uygarlıkta bilinen, örneğin yalnız ısıtılmış seralardır. Başka birçok noktada olduğu gibi bu nokta da uygarlıktaki basitleştirmeye ya da basit tarza bağlı kalınmaktadır. Isıtılmış ya da soğuk olarak birleştirilmiş seralarla, kuş kafeslerine benzer şekilde, beraberce meşgul olmak her üç cinsiyet

ve özellikle zengin sınıflar için çok ilgi çekici bir çalışma alanı teşkil edecektir. Demek ki, bu sanayi türünün örgütlenmesine büyük bir özen gösterilmelidir.

Sistemli şekilde çayırlıkların yerini alan ormanların bakımı çok ağır bir görevdir; her çayır ya da orman bölgesine, o bölgeye uygun bitki türü ekilecektir. Kırsal bölgeleri güzelleştirmek için Birlikler oluşturulacak, her çeşit bitkinin yetiştiği tohumların çevresine çiçeklerden ve süs ağççıklarından bordürler ekilecektir. Bu lüks, çekiciliğin ve rekabetin çok değerli bir bölümüdür.

İlgi çekici küçük işletmeler geniş bir tabana yayılmalı ve her birinde oniki Birlikten fazlasına yer verilmemelidir. Tahminen 100 Birlik yeterlidir: 30 Birlik hayvanlar bölümünde, 50 Birlik bitkiler bölümünde, 20 Birlik de küçük işletmelerde. (VI, 135)

Çok küçük bir ikinci Birlik de gastronomi için, törelerimizce değil, yalnız ahlak tarafından hor görülen bu eğlence için oluşturulabilirdi.

Bir deneme falanjını teşkil edebilecek Birliklerin sayısını şimdiye kadar yaklaşık 140 diye tahmin ettik. Ama biraz önce bir başka çalışma alanının, yani Birliklerin sayısını ikiyüze çıkaracak olan mutfak işlerinin de göz önüne alınması gerektiğini ima etmiştim; çünkü mutfak için, genellikle bütün yıl boyunca çalıştıkları zaman değeri artan altmış Birliğe ihtiyaç duyulabilir.

İster hayvansal ister bitkisel olsun, mutfakta birçok tutkulu Birliği meşgul etmeyecek ve merakını uyandırmayacak bir besin maddesi yoktur. Tavuk ve domuz, patates ve lahana gibi besinler, hazırlayıp pişirme sanatını üretimle birleştirerek, sayısını iki katına çıkarma gereği duyulabilecek pek çok Birliğin zamanını alacaktır.

Kotzebue, Parisli aşçıların yumurtayla hazırlanmış kırkiki çeşit yiyecek bildiklerini söyler: O, Pariste sadece bunu ilginç bulmuştur. Demek ki, yumurta, her biri oniki ya da onbeş gruptan meydana gelen üç çifte Birliği mutfakta meşgul edebilecektir.

Ancak bu kadar çok sayıda Birlik oluşturmak, ahlakçılara

ters düşen bir ilke benimsendiği, yani beğenilerin ve tutkuların düzeyi yükseltildiği zaman mümkündür. (III, 137 -138)

İlk kuşakta olağan hazırlık çalışmaları için ve de diğer sanayi kolları için yetersiz kalan Birlikler teşkil etme zorunda kalınacaktır: Başlangıçta çıkar birliğine dayalı mekanizma bütünlüğü içinde sadece hadım edilmiş bir Uyum olabilir, çünkü onda, ancak ikinci ya da üçüncü kuşakta kurulabilecek özgür sevgi ilişkileri eksik olacaktır. Ayrıca dördüncü ya da beşinci kuşakta meydana çıkacak olan uyumlu ailevi ilişkiler de henüz görülmeyecektir.

Bereket versin deneme falanjındaki tarım birlikleri, birbirlerini yakından izleyen eğilimler konusunda bir eksiklik hissetmeyecektir, aksi takdirde bu eksiklik her şeyi aksatacaktı; bu birlikleri, aşama çizelgesine göre uyumlu hale getirilen ve üç mekanikleştirici tutkunun sonuna kadar gelişmesini sağlayan çeşitlilikler şeklinde teşkil etmek mümkün olacaktır.

Hem geleneksel hem de gelecekteki fabrikaların seçimi ve yönetimi bakımından ileri sürdüğüm ilkeler, kendilerini egemenlere ve fabrika sahiplerine ucuza satan açlar ordusuna yer bulduğu sürece her çeşit sanayi tarafından yararlı görünen ekonomi politikası ilkelerine taban tabana zıttır. İş olduğu sürece şiddetli rekabet sıradan halkı en düşük ücreti bile kabul etmeye zorlamakta ve ekonomi durğunlaştığı zaman sefalet içinde körleştirmektedir.

Çıkar birliğine dayalı düzen küçük işletmeleri sadece tarıma ek bir alan olarak, uzun kış tatilleri ve tropik yağmurlar dönemi sırasında vakit geçirmek için bir araç olarak görmektedir. Bu yüzden yeryüzünün tüm falanjlarında fabrikalar olacaktır; ama bunlar en mükemmel ürünleri imal etmek için çaba harcayacaktır ki, bu ürünlerin dayanıklılığı fabrikalardaki çalışma süresini en aza indirgeyebilsin.

Bu konuyla ilgili olarak, ekonomicilerin gözünden kaçan bir ilkeyi, yani çekiciliğin ölçüsüne ve tarzına ilişkin ilkeyi ele alalım. Tanrı fabrika işine, çıkar birliğine dayalı düzende bir kişinin çalışmaya ayırabileceği sürenin dörtte birine denk düşen bir

çekicilik ölçüsü bahşetmiştir. Geri kalan dörtte üç süre hayvan ve bitki yetiştirmek, mutfak ve sanayi ordusu için, kısacası, fabrika işi olmayan her çeşit çalışma için kullanılmalıdır, ki ben buna, ev işlerine dahil olan günlük yemek hazırlama görevini katmıyorum.

Sanayisel çekicilik konusundaki bu ölçü bir falanjda aşılmak istenirse ve sanayinin payına düşen bu meşguliyet dörtte birlik zamandan fazla sürerse, yani ev işleri dışındaki çalışmalara ait zamanın yarısı fabrika işleri için kullanılırsa, o zaman sanayisel çekicilik ve bunun sonucunda tarımsal çekicilik başarısızlığa uğrayacaktır. Zira tarım birlikleri çalışma sürelerinin üçte birini ve bu yüzden üyelerinin de üçte birini kaybedecektir. Kararlılıkları ve gayretleri de aynı oranda azalacaktır. Uygarlar gibi davranıldığı zaman, yani kuralsız ve sanayi ile özel çekicilik güçleri arasındaki doğanın icap ettirdiği ilişkiyi hesaba katmadan davranıldığı zaman sanayisel çekiciliğin toplam mekanizması bocalayıp sarsılacaktır.

Ayrıca bugünkü gibi düşük kalitede ve toplum için yıkıcı ürünler imal edildiğinde bu oran küçük işletmelerin hepsinde bozulacaktır. Çünkü kalitesiz kumaşlar ve boyalar bir giysinin kendisinden beklenen normal dayanma süresini yarı yarıya, üçte bir ya da dörtte bir oranında azaltır; bu durumda üretimi arttırmak ve aynı zamanda sayısı belli nüfusu tarımda kullanmak üzere işçi sayısı ile çalışma süresini sınırlamak zorunda kalınacaktı.

Sofislerden bazıları karşılık olarak, bunun nüfusu arttırmak için bir çare olduğunu söyleyecektir. İşte Uyum'da bu hatadan kaçınmak istenir: Yeryüzü kalabalıklaştığı, nüfus beş milyara ulaştığı zaman, insanların mutluluğunu sağlamak için uğraşılacaktır, yoksa sayısını artırmak için değil. Fabrikalara doğanın tahsis ettiğinden fazlasını vermek için tarımdan zaman çalarak çekiciliğin dengesi tahrif edilirse bu mutluluk kaybolacaktır. Doğa fabrikadaki çalışma süresini elden geldiğince en aza indirmek ister; bu yüzden Birlikler arasındaki rekabet, her ürünü mükemmel hale getirecek şekilde düzenlenmelidir.

Bu ilkeyle uyum içinde küçük işletmeleri bugünkü gibi ser-

sefil insanlarla dolup taşan kentlerde toplamak yerine köylere ve falanjlara dağıtmak doğru olacaktır, ki böylece fabrikada çalışan insanlar çekicilik yolundan asla ayrılmasınlar; zira çekicilik fabrikalarından sadece tarıma ek bir alan ve yan biçim olarak yararlanmak ister, yoksa bir kanton ya da üyelerinden herhangi biri için esas meşguliyet olarak değil.

Birlikleri oluşturmak için temel kavramları açıkladıktan sonra, şimdi bütün bu kuralları, üç mekanikleştirici tutkuya her yerde gelişme olanağı tanıyan genel bir hükme bağlamak istiyoruz. Küçük işletmelerdeki çalışma süresi, en ilgi çekici çalışma olan tarımın zararına artırılırsa, o zaman şu anlamsız sonuç ortaya çıkacaktır: Faaliyetleri sonucunda sanayisel çekiciliği ve bize sunduğu tüm metaları garanti altına alan bu üç tutku giderek kaybolacaktır. (VI, 151 - 153)

Uyum'da Yaşam

İnsanların Uyum'daki yaşam tarzı bizimkine göre her bakımdan farklıdır. Zaman kaybına yol açan karşılıklı ziyaretler yapılmaz; çünkü onlar yemekte, çalışma gruplarında, borsada, akşam eğlencelerinde hergün birbirlerini görürler. Bir yabancı arkadaşını iş yerinde ziyaret eder. Lucullus'u ziyaret ederek onurlandırmak mı istiyorsunuz? O zaman onu kiraz yetiştiricileri arasında, önderi olduğu kırmızı kirazlar grubunda ya da iş giysileriyle çalıştığı bağda bulursunuz; çalışma süresinin bitiminde, masraflarını karşıladığı çok güzel bir şatoda onunla ve grubuyla birlikte öğle ya da akşam yemeği yiyebilirsiniz; grup şatonun giriş kapısına şu sözleri yazdırmıştır: *Ex munificentia Luculli, Cerasorum clarissimi sectatoris.* ("Kiraz ağaçlarının aydınlatılmış yoldaşı Lucullus'un cömertliğinden")

O burada fantazisini geliştirmekte ve önderlik ettiği arkadaşlarının yetiştirdiği ürünlere sevinerek hayran kalmaktadır.

Uyum'da görenekler ve siyaset, bugün hem tarım alanları hem de atölyeler itici bir durumda bulunurken sadece kısır faaliyetlerle sınırlı kalan üretici çalışmaya görkem ve lüks kazandırma amacını güderler. (VI, 540 -541)

Bugün yoksulluk, kabalık ve pislik yüzünden iğrenç durumlarda olan çalışma yaşamı ve atölyeler Uyum'da hem çocukların hem de yetişkinlerin üretici faaliyetlerden zevk duymasına katkıda bulunan bir lüksle donatılacaktır. O zaman herkes artan parasıyla Uyum'da yararsız olan köşkler kurmak yerine, bu zenginliği bağlı olduğu gruplar için pırıl pırıl atölyeler, manzaralı teraslar, temiz depolar inşa etmek için kullanacaktır. Tutkulu Birliklerden doğan bu genel etki lükse üretici bir yön verir. Uyumlu lüks yararlı işleri, bilimleri, güzel sanatları ve özellikle de mutfağı kapsamına alır. Diğer birçok yardım araçlarının yanı sıra lüks tüm faaliyetleri hem çocuklar hem de yetişkinler için çekici hale getirmeye hizmet eder. Çocuklar daha küçük yaşlarda falanjlarının tüm atölyelerini dolaşmaktan, küçük atölyelerdeki işleri öğrenmekten, beceri, güç ve pratik bilgiler kazanmaktan, zengin de olsalar, her işi icra etmeye ve yönetmeye ehil birer üretici olmaktan zevk duyacaklardır.

Uygarlarda görülen üretici ve tüketici ayrımı o zaman son bulacaktır: Uyum'da sadece üreticiler olacaktır. Ayrıca her beş çocuk grubu için müşterek olan doğal eğitimin prensi de plebi de her göreve vakıf edeceğini, onlara sağlık, beceri ve bilgi kazandıracağını da göreceğiz; bu, uygar eğitimin genellikle onları mahrum bıraktığı üçlü bir avantajdır.

Prenslerde bedensel maharet sanayisel çekicilikle birleştiği zaman onlar hem üretici hem de tüketici haline gelirler ve toplumsal birlik bu iki işlev arasında artık fark gözetmez: Bu işlevler her yerde her bireyde birleşir. Bir şey üretmeden sadece tüketen bir sınıfın yarattığı en gülünç toplumsal ikiyüzlülüğümüz böylece ortadan kalkar. (IV, 546 -547)

Çocuk Emeği

Şimdi de, çocuğun çalışmak üzere ilk uyarımları aldığı ve sanayisel çekicilik için, eksikliği eğitimde her şeyi tersyüz edecek olan ilk koşulların yaratıldığı döneme geçiyoruz; insanın ulaşmaya çalıştığı üç hedeften ilki zenginlik ya da lüks olduğu

için, çocuk daha yürümeye başlar başlamaz, yani iki yaşındayken kendiliğinden üretici çalışmaya, tüm zenginliklerin kaynağına yönelmeyip sadece kötülük yaparsa ve akılsız anababaların sevimli bulduğu gibi her şeyi kirletir ve parçalarsa, aldığı eğitimin yanlış ve anlamsız olduğu söylenebilir.

Küçük yaştakilerin davranışlarında görülen bu çelişme, çekicilikle daha başlangıçta uyuşmazlığa düşen bu itki, eğer tanrı tutkularla çekiciliği her yaşta imtizaç ettiren bir başka mekanizma yaratmamış olsaydı, kendisi için bir utanç lekesi teşkil ederdi. Çalışmaya uygun görünen ilk çocukluk çağında bu mekanizmanın nasıl işlediğini görelim.

Çocuk yürümeye ve faaliyette bulunabilmeye başlar başlamaz Poupons ve Pouponnes sınıflarından Lutins ve Lutines sınıflarına geçer. Çocuk doğduğu günden bu yana bir falanjın bölümlerinden birinde yetişmişse, o zaman 21 aylıkken Lutins sınıfına geçmek için yeterli güce sahiptir. Burada çocuklar cinsiyetlerine göre ayrılmazlar. Bu dönemde onların bir arada bulunması, yeteneklerini geliştirmek ve her iki cinsin ortak faaliyetlerini kolaylaştırmak için önem taşır. Cinsiyetlerin ayrılması ilk defa Bambins grubunda başlar. Doğanın her çocuğa üretici çalışma yönünden yaklaşık otuz kadar eğilim kazandırdığını belirtmiştim; bunlardan birkaçı birincildir ya da başta gelmektedir ve tali olanlara yol göstermektedir.

Söz konusu önce birincil itkileri meydana çıkarmaktır. Çocuk verilen uyarıma tepki gösterir. Yürüyebildiği ve Poupons grubunu terkedebildiği zaman, eğitiminden sorumlu erkek ve kadın eğitmenler en yakın atölyeleri ve çalışma gruplarını ona göstermek için acele ederler. Çocuk burada küçük aletler, takımlar ve 2 1/2, 3 yaşındaki Lutin'lerin yapabileceği minyatür işler bulur, her şeyi karıştırmak, eline almak ve kullanmak ister, en geç ondört gün sonra onun hangi atölyeden hoşlandığı ve hangi işlere yatkın olduğu anlaşılır.

Falanjda çalışma alanları çok çeşitli olduğundan, onları görüp tanıyan çocuğun eğilimlerinden birçoğunu tatmin edecek fırsat bulamaması mümkün değildir; bu eğilimler, kendisinden birkaç ay büyük çocuklar tarafından kullanılan aletlerle takımla-

rı gördüğü zaman meydana çıkar.

Uygar babaların ve öğretmenlerin kanısına göre çocuklar küçük birer tembelden başka bir şey değildir. Oysa bu çok yanlıştır: Çocuklar daha iki, üç yaşındayken gayretli ve çalışkandır. Çocukları uygarlıkta değil, tutkulu birliklerde çalışmak üzere eğitmek için doğanın harekete geçirmek istediği itici güçleri tanımak gerekir.

Çocuklarda egemen olan eğilimler şunlardır:

1. Her şeyi karıştırma ya da eline alma, inceleme, bakma ve hep yeni faaliyetlere yönelme eğilimi;
2. Çalışırken gürültü çıkarmak ya da sesli işlerden hoşlanmak;
3. Taklit ya da her şeye öykünme tutkusu;
4. Minyatür işler, küçük atölyelere ilgi duymak;
5. Zayıfın güçlüye eğilim duyması, kendini ona git gide bağlı hissetmesi.

Gerçi başka eğilimler de mevcuttur, ama ben bu beş eğilimle kendimi sınırlıyorum, çünkü uygarlıkta en çok bilinenler bunlardır. Şimdi küçük yaştaki çocukların eğilimlerini, onları çalışma yaşamına hazırlarken göz önüne almak için uygulamak zorunda olduğumuz yöntemleri inceleyelim.

Eğitmenler önce, iki yaşındaki çocukta her şeyi karıştırmak şeklinde meydana çıkan bu eğilimden yararlanacaktır. Çocuk her yere girmek, gördüğü her şeyi eline almak ve incelemek ister. Bu yüzden onu içinde eşya bulunmayan bir odaya koymak gerekecektir, yoksa her şeyi kırıp dökecektir.

Her şeyi eline alma eğilimi çalışmak için doğal bir güdüdür. Çocuğu çalışma yaşamına alıştırmak için küçük atölyelere götürmek gerekir; o burada, küçük takımlarla, çekiçlerle çalışan iki buçuk, üç yaşındaki çocukları görür. Bu durumda o öykünme itkisine gem vurmak istemeyecektir, ve kendisine birkaç alet ve takım verilecektir; ama o, çalışabilen ve bu yüzden onu reddeden yirmi altı ya da yirmi yedi aylık çocuklara katılmayı arzu edecektir.

Bu çalışma şekli eğilimlerine uygun düşerse orada kalacaktır. O zaman eğitmen ya da yetişkinlerden biri kendisine işin kü-

çük bir bölümünü öğretecek ve o da, alışmaya yarayan birkaç yan işte çok çabuk yararlı olacaktır. Şimdi çok küçük çocukların yapabileceği bir işten, yani yeşil bezelyelerin ayıklanması ve büyüklüklerine göre ayrılması işinden doğacak sonuçları görelim. Bizde otuz yaşındakilerin uğraştığı bu iş iki, üç ve dört yaşındaki çocuklara verilir. Salonda tahtaları eğik ve üstünde farklı büyüklükte çukurlar bulunan masalar dizilidir; masanın üst ucunda, bezelyeleri kabuklarından ayıklayan iki Bambins oturur. Eğik tahtasından dolayı bezelyeler masanın, 25, 30, 35 aylık Lutin'lerin oturduğu alt ucuna dökülür, bu çocuklar bezelyeleri ayırmakla görevlidir ve özel aletler kullanırlar.

Söz konusu, küçük bezelyeleri şekerli yiyecekler, orta boylarını etli yemekler ve irilerini de çorbalar için ayırmaktır. 35 aylık Lutin, ayırması çok güç olan küçük bezelyeleri bulup çıkarır. Orta ve büyük boyların hepsini bir sonraki çukura iter, burada oturan 30 aylık Lutin iri bulduğu bezelyeleri üçüncü çukura, küçüklerini geriye, ilk çukura gönderir ve orta büyüklüktekileri de bir sepete doldurur. Üçüncü çukurun başında oturan 25 aylık Lutin'e fazla iş düşmez; gözden kaçan birkaç orta boy bezelyeyi ikinci Lutin'e geri gönderir ve iri bezelyeleri bir sepette toplar.

Bu üçüncü yer yeni gelen küçüklere verilir; onlar da büyük bir gururla iri bezelyeleri sepete doldurmaya koyulacaktır. Aslında bu bir iş sayılmaz, ama onlar arkadaşları gibi çok şey başardıklarına inanırlar. Zevk duyarak hızla çalışırlar, üçüncü çalışma döneminden itibaren 25 aylık Lutin'lerin yerine geçerler, orta boy bezelyeleri ikinci çukura geri gönderirler ve kolayca farkedilen iri bezelyeleri ayırabilirler. Bu küçük işte bir rol oynamaya başlar başlamaz şapka ya da kasketlerine, yeşil bezelyeleri ayıklamakla görevli grubun adayları arasında olduklarını gösteren bir püskül takılır.

Bu öngörülü önlem, küçük çocuklara aslında değersiz olan işleri, örneğin sözünü ettiğim iri bezelyeleri bir sepete doldurma işini yaptırmak için çıkarbirliğine dayalı her atölyede alınacaktır. Bu işi çocuğun yardımı olmadan ve vakit kaybetmeden de yapmak mümkündür, ama o zaman bir Lutin'e, hatta bir Bambin'e ya da Cherubin'e aşılanması gereken çalışma şevki kaybo-

lacaktır; zira iki yaşındayken çalışma yaşamına katılmayanlar üç ya da dört yaşına bastıkları zaman başlayabilirler.

Değişik yaş grupları için her yerde sağlanan bu teşvik 24 aylık bir Lutin'e gerçek çalışma yaşamı hakkında sadece ufak bir fikir verebilir, ama bu onun izzeti nefsini okşar ve küçük acemilerin derin bir saygı duydukları sorguç ve de ona benzer başka süsler taşıyan 26 ya da 28 aylık Lutin'lerle neredeyse boy ölçüşmeye kalkışır.

Demek ki, iki yaşındaki bir çocuk bir falanjın küçük atölyesinde, uygarlığın kendisine sunamadığı çeşit çeşit uyarımla karşılaşır, teşvik görür. (VI, 180 - 183)

Pislikten Hoşlanan Çocuklardan Yararlanmak

Değişik yaştakilerin eğitimi için ahlakın herhangi bir temel sağlamadığı ve erdemli yetiştirmek üzere doğanın kullanmak istediği tüm itici güçleri eski alışkanlığa göre kötülük saydığı anlaşılacaktır.

Çalışma ve erdem alanında mucizeler yaratan eğilimler ve cinsiyetler mücadelesine olanak vermek için ortanca ve büyük çocukları (Gymnasiens, Lyceens, Seraphins ve Cherubins gruplarını) iki korporasyon halinde ayırmalıdır: Tiksinti verici işlere eğilim gösteren küçük sürüler ve müşterek lükse eğilim gösteren küçük çeteler.

Birbirlerine karşıt olmasından dolayı bu iki korporasyon, ahlakın her iki cinsiyette de baskı altında tutmaya çalıştığı eğilimleri, yani oğlan çocuklarındaki pislik düşkünlüğünü ve kız çocuklarındaki süslenme düşkünlüğünü yararlı yolda kullanır.

Çıkar birliğine dayalı eğitim bu iki eğilimi karşı karşıya getirerek her iki cinsiyeti, değişik yollardan da olsa, hedefe götürür:

Küçük sürüleri iyilik yolundan güzele,
Küçük çeteleri de güzellik yolundan iyiye.

Bu yöntem çocuklara, tekdüzen bir ahlak sistemine uymaya zorlandıkları bugünün toplumunda elde edemedikleri bir özgürlük, serbestçe seçme olanağı tanır. Yeni toplum onlara, zıt eği-

limleri teşvik eden birbirine karşıt iki yol açar: Süslenmeye ve pisliğe düşkünlük.

Çocukların yaklaşık üçte ikisi pisliğe düşkündür; çamurda yuvarlanmayı severler ve kirli şeylerle oynamaktan zevk alırlar. Kavgacı, dikkafalı, pasaklıdırlar, müstehcen sözler sarfederler, fazla gürültü çıkarırlar ve yaramazlık yapmayı sevdiklerinden tehlikeleri, kötü havayı vs. hiçe sayarlar.

Bu çocuklar, bir işçi grubunu küçük düşürecek olan lağım boşaltmak, ahırdan gübre kaldırmak, barsak temizlemek vs. gibi tüm tiksinti verici işleri hiç yılmadan yapan küçük sürülere katılırlar.

Bu korporasyon, Uyum'daki seçkin nezaket kurallarıyla çelişen bir çeşit yarı vahşi bir gönüllü kıtasıdır, ama sadece görünüşte, yoksa duygu bakımından değil, çünkü aralarında çok ateşli vatanseverler vardır.

Çocukların üçte biri de iyi davranışlardan, sessiz, sakin işlerden hoşlanırlar; onlar küçük çetelere katılırlar. Buna karşılık kız çocuklarından üçte biri pisliğe düşkündür ve bu yüzden kendilerine erkek gibi kız denir, zira düşüp kalkmalarına izin verilmemesine karşın oğlan çocuklarla birlikte oynamayı severler. Bunlar da küçük çetelere girerler. [...]

Önce küçük sürülerin görevlerini ve erdemlerini analiz edelim. Bu erdemler ne kadar yüce olursa, uygarlığın, ahlaksal ve insansever kuruntular bir yana, hayal etmeyi bile göze almadığı sonuçlara çekiciliğin hangi itici güçler yardımıyla ulaşabildiğini araştırmak o kadar ilginç olacaktır.

Küçük sürüler, toplumun hizmetinde kendilerini tanrıya adamış birer gönüllü birliği konumundadır. Bu ayrıcalıklı konum onlara, toplum tehlikeyle karşı karşıya kaldığı zaman hemen yardıma koşma yükümlülüğü getirir. Toplumu korumak için, özellikle tiksinti verici ve bu yüzden ücretli işçilerin küçümsenen özel bir sınıfını gerektirecek tüm işleri yapmak zorundadırlar. Bu işler için küçük sürüler üç kısma ayrılırlar. Birincisi pis işleri yapmakla yükümlüdür; sokakları ve olukları temizler, ahırlardan gübreleri kaldırır, mezbaha atıklarını taşır; ikincisi sürüngen avı gibi tehlikeli işleri, büyük beceri isteyen işleri üstlenir; üçüncüsü ise her iki grubun işini yapar. [...] (VI, 206 -

207)

Küçük sürüler aslında tüm toplumsal erdemlerin simgesidirler; toplumun iyiliği için, Hıristiyanlığın emrettiği özveriyi feragatle yerine getirirler, felsefenin tavsiye ettiği zenginlikleri küçümserler. Uygarlığın sadece hayal ettiği ve taşladığı erdemleri gerçekleştirirler. Toplumsal onurun koruyucuları olarak hem ahlaksal hem de fiziksel yönden yılanın başını ezerler. Tarım alanlarını sürüngenlerden temizledikleri gibi, aynı şekilde toplumu da çok daha kötü bir zehirden kurtarırlar. Erdemleriyle dirlik düzenliği bozabilecek her çeşit kıskançlık duygusunu daha gelişmeden yok ederler; koruyucu çalışmalarıyla, işçilerin belirli bir kısmını küçümseyerek kast ruhunu tekrar canlandırabilecek, dostça birlikte yaşamaya sekte vuracak ve sınıfların kaynaşmasını engelleyecek her çeşit kibri ortadan kaldırırlar. Bu sonuncusu, ilgi çekici çalışmaya, adil ücret dağılımına, sınıfların kaynaşmasına ve dengeli bir nüfus artışına dayalı yeni toplum düzeninin temellerinden biridir.

Erdem mucizesinin çocuklarımızdan bize de geçmesi için, katı deneme süresiyle yeni gelenleri kendilerini yadsımaya zorlayan manastırlarımızda olduğu gibi, galiba doğa üstü araçlara başvurmak gerekiyor. Yeni toplum, küçük sürülerde sadece eğlencenin çekiciliğini geçerli kılarak karşıt bir yol izleyecektir.

Şimdi de erdemlerinin itici güçlerini analiz edelim: Bunlar ahlak tarafından tamamen reddedilen dört itici güçtür: Pisliğe düşkünlük, gurur, özgürlük ve itaatsizlik. Küçük sürüler bu sözümona kötülüklere kapılarak kendilerini erdemlilik düzeyine yüceltirler. Bunun kanıtını gösterelim.

Çekicilik kuramımızın, tutkulardan, herhangi bir değişiklik yapmadan tanrının bahşettiği biçimiyle yararlanmak üzere kendisini sınırlaması gerektiğini söylemiştim. Bu ilkeyi pekiştirmek için küçük çocukların bize kötü gibi gelen doğal eğilimlerini savundum; bunlar arasında çocuğu, yeteneklerini geliştireceği gruplara ziyarette bulunmak üzere çekmeyi hedefleyen merak ve sebatsızlık bulunmaktadır; ayrıca büyük çocuklarla ilişki kurma eğilimi de vardır, çünkü onlar çocuğu Uyum'da yararlı işler yapmaya teşvik edeceklerdir; sonuncusu da babaya ve eğit-

mene karşı itaatsizliktir, çünkü çocuğu onlar değil, birbiriyle yarışan gruplar eğitmelidir. Durum böyle olunca küçük ve büyük çocuklardaki tüm itici güçler, tutkulu birliklerde kullanıldığı sürece yararlıdırlar. [...]

Küçük sürülerde izlenen yöntem, onları yorucu işler için kötüye kullanmadan pisliğe olan düşkünlüklerinden yararlanmaktır. Bu yüzden çalışmalarını canlı, saygın ve çeşitli biçimlerde organize etmelidir, örneğin aşağıda belirtildiği gibi:

Özellikle çok pis bir iş söz konusuysa, birbirine komşu dört ya da beş falanjın küçük sürüleri bir araya gelirler. Beşe çeyrek kala kahvaltı ederler, saat beşte dinsel ayinlerini tamamlarlar ve küçük sürüler için saldırı işaretini veren çalışma gruplarının geçit töreninden sonra cehennemi bir gürültüyle yola koyulurlar: Hücum çanları çalar, trompetler öter, davullar vurulur, köpekler ulur, hayvanlar bağrışır. Sonra küçük sürüler Han'larının ve Rahiplerinin önderliğinde, kendilerine kutsal su serpen ruhanilerin önünden bağıra çağıra koşarak geçerler. Kutsal bir görev gibi yerine getirilen, falanja, tanrıya ve topluma bir hizmet olan işlerine tutkuyla sarılırlar. İşleri bitince temizlenirler, süslenirler ve muzaffer bir şekilde ikinci kahvaltıya gelmeden önce saat sekize kadar bahçelere, atölyelere dağılırlar. [...] Ahlakın kendilerine yasakladığı eğilimlerini tatmin edebilen bir çocuk korporasyonunun, ahlak tarafından alaya alınan erdem hayallerini gerçekleştirme konusunda bir itici güç olduğunu anlatmak için yeterince konuştum.

1. Şefkat Dolu Kardeşlik: Herhangi bir işin pis oluşu bu işin adını kötüye çıkarırsa, o zaman bunu icra eden Birlik, zenginlerin beraber çalışmak istemediği bir parya sınıfına, aşağılık yaratıklar düzeyine iner. Bu utanç verici sonuca yol açabilecek her iş, bunu ele alarak zengin, orta ve yoksul sınıfların yakınlaşmasını, ortaklığını ya da kaynaşmasını teşvik eden küçük sürülerce tasfiye edilir.

2. Zenginliği Küçümsemek: Küçük sürüler zenginliği değil, kullanılışı sırasındaki bencilliği küçümserler. Sahip olduklarının bir bölümünü falanj yararına feda ederler ve böylece zenginliğin gerçek kaynağını, yani her üç sınıfı da kapsamına alan ve her

çeşit işte, çocuklara terk edilecek pis işlerde bile şefkat dolu bir sevgiyle bir araya gelinmesine neden olan sanayisel çekiciliği korurlar. Zira zengin çocukları da, yoksulların çocukları gibi, küçük sürülere katılmak için gayret gösterecektir; korporasyon üyelerinin seçiminde belirleyici olan sadece karakterdir.

3. Toplumsal Sevgi: Bu erdeme sahip küçük sürülerin herkesi, dolaylı yoldan hayırsever davranışlarda bulunmak, paylaşımın dengesini, uygarlıkta elbirliğiyle soyup soğana çevirdikleri yoksulları kayırmak üzere zenginleri Uyum'da birleştiren gönül yüceliği vasıtasıyla korumak için peşlerinden sürükleyeceklerini göreceğiz.

Erdemin kazandığı her zaferin, adil küçük sürüler örgütüne bağlı olduğu anlaşılacaktır; paranın, bu tiranın, ahlakçıların gözünde adi, ama sanayisel birliğin korunmasına hizmet etmeye başlar başlamaz çok soylu hale gelecek olan bu adi metalin despotizmini yalnız onlar telfi edebilirler. [...]

Ahlakçılarımız insan doğasını inceleseydi, çocukların büyük bölümünün pisliğe düşkün olduğunu ve çıkar birliğine dayalı düzende olduğu gibi bundan rasyonel bir şekilde yararlanması gerektiğini anlayacaktı; çıkar birliğine dayalı düzen bu eğilimden, bir çalışkan kahramanlar korporasyonu oluşturmak için yararlanır, pislik düşkünlüğünü kırbaçla bastırmak yerine teşvik eder, oysa bizim şirin ahlakımız tutkuları tanrının bize bahşettiği biçimiyle kabul etmeye hazır değildir. [...] (VI, 209 - 214)

Uyum'da Orduya Gerek Var mı?

Uygarlıkta düzensizliğin, tembelliğin ve israfın nüvelerinden biri olan sevgi, yeni toplumda hayırseverliğin ve zenginliğin kaynaklarından biri haline gelecektir. Bizdeki yönetimin en karmaşık kollarının birinden aldığım bir örneği burada sergilemek istiyorum: Nezaketin yardımıyla ordular kurmak.

Sevgi her falanjda iki büyük Birlik, yani yarı-karakterler ve tam- karakterler yaratır. Sonuncusu dokuz kola ayrılır: Birinci kol Vestalite'dir, ki şimdi ondan söz edeceğim.

Her falanjda Jouvenceaux ile hala bakire olan Jouvencelles'ler yılda bir kez Vestalite dörtlüsü seçerler, bunlar iki törençifti ile iki yararlılık - çiftinden oluşur; birincisi güzelliklerine göre, diğeri de sanat ve bilimdeki başarılarına, işe sarılmalarına göre seçilir.

Vestaller ve Vestalinler her yerde erkek ve kadın Magnat rütbesini alırlar. En yoksul genç kız bile bir kez Vestalin seçilirse altı atlı bir arabayla dolaşır; mücevheratı ortak kasadan sağlanır. Bu genç insanlara herkes saygı gösterir, onlar çocuk gruplarına önderlik ederler, kısacası, bakireliği koruyan sistem genç kızları dört duvar arasına kapamak yerine herkese gösterir. Kimseyi sevmediklerini, sadece anababalarının isteğine uyduklarını öne sürerek ahlaklılık taslayan genç hanımlarımız gibi evde kalmış kız rolüne alışmak yerine, Vestalinlerin eğilimleri mümkün olduğunca teşvik edilir ve o zaman soylu adayların talip olduğu Vestalinler, aynı şekilde kendilerine şan kazandıran hayranlarıyla çevrili Vestaller görürler.

Gençlerden oluşan bu seçkinler grubu, yetkin bir birlik olan "sanayi orduları"na katılma ayrıcalığına sahiptir; Vestaller ve Vestalinler burada ilk aşklarını yaşarlar. Ordu her gün iş bittikten sonra, güzellikle yeteneği birleştirdiği zaman çok daha görkemli hale gelen şenlikler düzenler. Bu şenlikler nezaketin önüne geniş alanlar açar: Bu tür açık hava şenliklerinde seçimlerini yapan erkek ve kadın adaylar Vestalite'ye uyarlar. Yalnız bir sevgiliye bağlı kalmak isteyen gençler, sevginin dokuz sıfatından ikisini oluşturan Damoiseaux ve Damoiselles denen sadıklar gruplarına girerler. Hercailik hevesinde olanlar ise diğer yedi gruptan birine katılırlar. Bu sevgi oyunlarının en önemli sonucu, herhangi bir baskı olmadan devasa sanayi ordularının meydana gelmesidir. Filozofların yeryüzünden uzak tuttuğu ve refakatçi kadınlarla, önyargılarla çevresini sarmak istediği masumluğu açıkça herkese teşhir etmek ve hürmet etmek için hileye başvurulur. Bir ordu kurmak için, her falanjdan gelen bekaret dötlüsü listesini açıklamak yeterlidir. Bu durumda erkek ve kadın adaylar talip oldukları kişileri seçimin yapıldığı okullara kadar izlemeden edemeyeceklerdir. [...]

Yeni toplum düzeninde eğlenmeye ancak birleşme gerçekleştikten sonra başlanır. Uygarların, bakire kızlarla evlenme pazarlığına kamuoyunu tanık yapmalarını taklit etmekten kaçınılır. Bir Vestalin taliplisini, kamuya açık oyunlarda ve ordudaki çalışmalarda elde ettikleri başarıları birlikte sergiledikleri zaman görür; Vestalinlerin sayısı, talipleri hakkında beslediği umutların kaybolma oranına göre azalır. Sonuçta birbiriyle anlaşırlarsa, Baş-Matron'a (sevgi işleri bakanıdır ve Vestalite söz konusu olduğu sürece ordudaki sevgi ilişkilerini düzenler) mühürlü bir mektup vermekle yetinirler. Gizlice birleşmek isteyen çiftleri her akşam karşılamak için gereken önlemler alınır; Matrona'dan bir gözcü onları kabul eder. Birleşme ertesi gün, eğer Vestalin zambaklı tacını güllerden yapılmış bir taçla değiştirir ve bir Demoiselle giysisiyle görünürse, kendisine gözdeleri ya da bir Vestal seçmiş olan Demoiseau refakat ederse, ilan edilir. (I, 172 - 174)

Yeni toplum düzenine ait ordularda sevgi Birliklerinin mekanizması ve bu farklı görevlerin ayrıntıları bir kez anlaşıldığı zaman uygarlıktaki sevgi o kadar monoton gelecektir ki, romanlarımızı ve tiyatro oyunlarımızı okumaya kimse katlanamayacaktır.

Yeni düzende bu ordulardan birine kabul edilmenin bir ayrıcalık olduğu anlaşılacak, gerekenden çok fazla aday başvuracak ve bir tek sevgi manivelasıyla, sırf tasarlandığı zaman bile ücretli asker ruhumuzu korkudan donduran işleri gerçekleştirmek üzere, her iki cinsiyetten yüzyirmi milyon gönüllü bir araya gelecektir. [...]

Her iki cinsiyetten değişik gönüllü birlikleri her ülkede, komşu ülkedekilerin arasına karışarak birkaç orduya ayrılırlar. Yeni toplum düzeni bir işi asla tek bir orduya bırakmaz; yarışmaya teşvik için en az üç orduyu birliştirir. Örneğin Gaskonya'nın verimsiz bölgeleri toprakla kaplanmak isteniyorsa, o zaman bu iş Fransız, İspanyol ve İngiliz orduları tarafından yerine getirilir. Fransa bunun karşılığında, bu ülkelerdeki işlere yar-

dımcı olmak için, biri İspanya'ya biri de İngiltere'ye, iki ordu gönderir. Bu şekilde yeryüzündeki her ülke birbiriyle kaynaşacaktır ve de taşra ordularının teşkili ile Kantonlardaki çalışmalar aynı şekilde gerçekleşecektir. [...]

Bu gün bu kadar yararsız olan nezaket böylece toplumsal mekanizmanın en büyük itici güçlerinden biri durumuna gelecektir. Uygar düzen büyük bir zahmetle ve zora başvurarak, düzenli aralarla yeryüzünü harabeye çeviren yıkıcı ordular teşkil ederken, yeni toplum düzeni, yarışarak görkemli yapılar kuran yararlı ordular oluşturmak için sadece çekiciliğe ve nezakete ihtiyaç duyacaktır. Tek bir seferde otuz vileyati harabeye çevirmek yerine bu ordular ırmakların üstüne otuz köprü kuracak, kelleşmiş otuz dağı toprakla kaplayacak, otuz su kanalı açacak ve otuz bataklığı kurutacaktır. Ve bu büyük işler, sevgide özgürlüğün hükmetmesiyle ve felsefenin gözden düşmesiyle gerçekleşen mucizelerin sadece küçük bir bölümünü oluşturacaktır. (I, 177 - 178)

CHARLES FOURIER

Önde gelen ütopyacı sosyalistlerden Charles Fourier (1772-1887) uzun yıllar boyunca unutulmuş, akıldan çıkmıştı.
Onun değişik, daha güler yüzlü bir yaşam bağlamında duyusal haz ve özgür sevgi üzerine spekülatif ve pratik düşünceleri ilk kez bu kitapta bir araya getirilmiştir.
Kitabın başında "ütopyanın bu Buster Keaton'u"nun biyografisi de yer almaktadır.

9 789757 814320

ISBN 975-7814-32-6